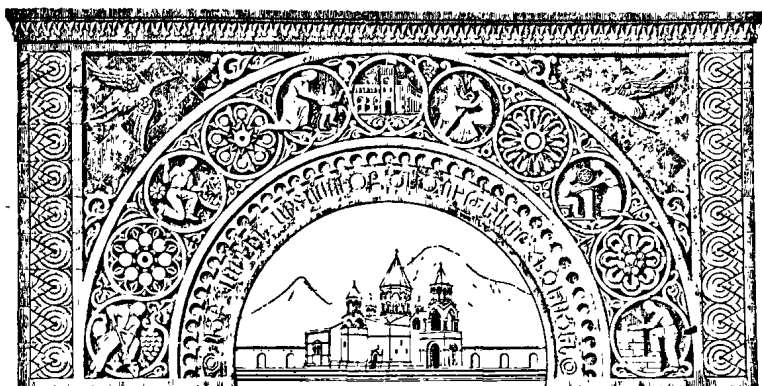

սիւն

1969

ԼԱՕԶԷ ԾԱՌԱՅ ՅԻ ՔԻ ՈՂՈՐՄՈՒԴԵԱՄԲԼ ԱՅ Ե՛ ԿԱՄՈՒՐ ԱՕԳԻՍ.
 ԵՂԻՍԿՈՂՈՍԱՊԵՏ Ե՛ ԿԱՌՈՒՄԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅԼ ՀԱՅՈՉ
 ԾԱՅՆԱԳՈՅՆ ՊԱՏՈՒՄԲ ԿԱՄԱՕԶԱԿԱՆ ԱՄԱՆԵՐԱՄ ԱՌՈՐՈՅ ԱՅՈՐԱՄԱՆԱ
 ԱՌԱՔԵԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՇՈՑ ՍՐԲՈՑ ԿԱՌՈՒՄԿԵ ԷԶՄԻՄԵՏԻ

ԹՐԻՍՅՈՍԱՆԱՆԻ ՍԻՐՈՑ ՈՂՋՈՐՑԸ Ե՛ ԵՐԶՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
 ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻՆԿԻՈՑ Տ. Տ. ԽՈՐԵՆԱՑ ԱՌԱՋՆՈՑ, ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՑ
 ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑ Տ. ԵՂԵԷԻ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ, ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ՀԱՅՈՑ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒ-
 ՊՈԼՍՈՑ Տ. ՇՆՈՐՀԲԱՑ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ, ՀԱՄՐՈՐԷՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈ-
 ՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ԲԱԶԱՆԱՑԻՑ Ե՛ ՍԱՐԿԱՒԱԿԱՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ
 ԵՐԵՄԺՈՆԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ Ե՛ ՊԵՏՕՆԷԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ
 ԱՌԱԲԵԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՑ ՍՐԲՈՑ Ե՛ ՍԻՐԵՑԵԱԿ ՀԱՄԱՑ ՀԱՌԱՑԱՑԵԱԿ ԺՈՂՈՎՐԿԵԱՆ
 ՀԱՅՈՑ, ՈՐ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ Ե՛ Ի ՍՓԻՐԻՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

Նախախնամողն Աստուած, մեր ազգին յաճախ պարգեւած
 է քաղուժ շնորհներով օժտուած գաւակներ, որոնք պարծանքը
 հանդիսացած են Հայոց Պատմութեան:

Մեր ժողովուրդի այդպիսի գաւակներէն մին եղաւ Գա-
 լուստ Կիւլպէնկեան, որու ծննդեան հարիւրամեակը կը լրանայ
 այս տարի:

Գալուստ Կիւլպէնկեան, միջազգային տնտեսական կեանքի
 մէջ հռչակուած անուն մը դարձաւ տակաւին իր երիտասարդու-
 քեան տարիներէն, իբրեւ փայլուն իմացականութիւն եւ տաղան-
 դաւոր գործարար անձնաւորութիւն:

Շռայլօրէն պայծառ իր միտքը, իր բարոյական ամուր
նկարագիրը եւ աշխատանքի ստեղծարար կիրքը՝ առաջնորդեցին
գինեք յաջողութենէ յաջողութիւն, որով իր կեանքի վերջալոյ-
սին, ան հանդիսացաւ իր ժամանակաշրջանի մեծագոյն դէմքե-
րէն մին. տնտեսական ու միջազգային բեմի վրայ:

Գալուստ Կիւլպէնկեան իր կեանքի ընթացքին, յաճախ
երկարեց իր բարիք բաշխող ձեռքը, մեր ժողովուրդի կարիքնե-
րուն եւ շրջան մըն ալ արդիւնաբար գործունէութիւն ունեցաւ
Հայ Սփիւռքի մէջ, իբրեւ նախագահ Հայ Բարեգործական Ընդ-
հանուր Միութեան:

Սակայն մեծ կեսարացիի հոգւոյ վսեմութիւնը ամբողջա-
պէս ճշմարտութեամբ իր պատմական կտակով, երբ հրաժեշտ կու
տար այս անցաւոր կեանքին: Գալուստ Կիւլպէնկեան, իր կտա-
կով գիտցաւ բարոյական անկորնչելի արժէք տալ իր նիւթական
կարասութեան: Այսպէս է որ ծնունդ առաւ բարեսիրական մեծ
էիմնարկութիւնը Լիւքսեմբուրգի մէջ, որուն արժանաւոր եւ բարեջան
գեկավարները կը հանդիսանան այսօր՝ մեծարգոյ Տիար Դոկտ.
Փոզէ Բերտիկեան՝ Նախագահ, Գեորգ Նայեան, Ռոբերտ Կիւլ-
պէնկեան, իրենց յարգարժան խորհրդակիցներուն հետ միասին:

Այսօր, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը յայտնի
է աշխարհին, իր բարի եւ շինարար բազում գործերով: Երկիր-
ներ, ժողովուրդներ ամբողջ և բազմաթիւ կրօնական, կրթական,
գիտական եւ մշակութային հաստատութիւններ, երախտապարտ
են մեծ Հայուն եւ անոր անունը կրող Հիմնարկութեան:

Երախտապարտ է նաեւ մեր Եկեղեցին եւ մեր ժողովուր-
դը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի: Վերջին տասը տարիներ-
ու ընթացքին գրեթէ չկայ ազգաշէն կարեւոր ձեռնարկ մը որուն
կենսագործման իր նպաստը բերած չըլլայ Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութիւնը:

Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարը, մեր օրերու իր վերաշի-
նութիւնը կը պարտի նոյն մեր Բարեբարին, որ իր կտակին մէջ
մասնաւոր հոգածութեամբ յիշատակած էր գայն, որպէս հարա-
գատ որդի Մայր Աթոռիս:

Հայ ժողովուրդը իրաւամբ մխիթարուած է եւ հպարտ՝
իր բազմատաղանդ գաւակի՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանի կեանքով և
մեծագործութեամբ, եւ այսօր երախտագէտ սրտով կը խոնարհի
անոր պայծառ յիշատակին առաջ:

Յաւիտեական լոյս եւ խաղաղութիւն իր մարդասէր հո-
գիին:

Այսու Մեր կոնգակով կ'առաջագրենք՝ որ մեր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգստեան համդիսաւոր արարողութիւններ կատարուին յառաջիկայ Դեկտեմբեր ամսուայ ընթացքին, կեանդանի խօսքով եւ հրատարակութիւններով պանծացնելով մեծ Բարեբարի յիշատակը:

«Իմաստութեամբ շինի տուն եւ հանճարով կանգնի. եւ խորհրդով ընուն շտեմարանք ամենայն մեծութեամբ պատուականաւ եւ բարեօք» (Առակք ԻԴ. 3-4):

Ամէն:

Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա
Ծայրագոյն Պատրիարք եւ Կաթողիկոս
Ամենայն Հայոց

Տուաւ. Կոնգակս Ի 1-ձ Սեպտեմբերի

1969 Փրկչական ամի,

եւ Ի տումարիս Հայոց ՌՆԺՁ

Ի մայրավանս Սբբայ Էջմիածնի

ՀՄԻ. 602

—

ԽԳ.

ՏԱՐԻ-ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԴՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԼԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹՅԱՆ

SION

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM
A BIMONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY

VOL. 43

NO. 9 - 10

1969

Սեպտեմբեր - Հոկտեմբեր

Թիւ 9 - 10

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ ԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

ԳՈՒՄԱՐՈՒԱԾ Ի Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27—ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ն. Ս. Օծուքիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հրաւերին ընդառաջելով, Եպիսկոպոսաց Ժողովին մասնակցելու փութացին Հայոց Եկեղեցւոյ բարձրաստիճան եկեղեցականները, անախընթաց թիւով:

Ներկաներն էին՝ Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոս, Պատրիարք Երուսաղէմի, Ամեն. Տ. Շնորհք Արքեպիսկոպոս, Պատրիարք Թուրքիոյ Հայոց, Գերշ. Տ. Հայկազուն Արքեպս., Լուսարարապետ Մայր Աթոռոյ, Տ. Սեբովբէ Արքեպս., Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փրբանայի, Տ. Հայրիկ Արքեպս., Լուսարարապետ Ս. Երուսաղէմի, Տ. Պասկ Արքեպս., Հայրապետական Պատուիրակ Անգլիոյ,

Տ. Բարգէն Արքեպս., Հայրապետական Պատուիրակ Հարաւային Ամերիկայի եւ Առաջնորդ Արժեքներին, Տ. Թորգոմ Արքեպս., Առաջնորդ ԱՄՆ-ի Հայոց Արեւելեան Թեմին, Տ. Ասողիկ եպս., Առաջնորդ Իրաքի Հայոց, Տ. Բարգէն եպս., Հոգեւոր Հովիւ Ուաշինկթընի, Տ. Կոմիտաս եպս., Առաջնորդ Վիրահայոց Թեմի, Տ. Զգօն եպս. Տէր-Յակոբեան, Հոգեւոր Հովիւ Միլանոյի, Տ. Գնէլ եպս., Քարոզիչ Նոր Հանքի Ս. Գեորգ եկեղեցւոյ, Տ. Պարգեւ եպս., Առաջնորդ Ռուսաստանի եւ Հիւսիսային Կովկասի, Տ. Մաշտոց եպս., Առաջնորդ Շիրակի Թեմին, Տ. Յուսիկ եպս., Առաջնորդ Ադրբեջանի Թեմին, Տ. Վահան եպս., Առաջնորդական Փոխանորդ Այրարատեան Թեմին, Տ. Տիրայր եպս., Առաջնորդ Ռումանիոյ եւ Պուլգարիոյ, Տ. Նիկիտ եպս., Առաջնորդ ԱՄՆ-ի Արեւմտեան Թեմին, Տ. Յակոբ եպս., Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի, Տ. Շահէ եպս., Վերատեսուչ Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Բնծայարանի եւ Դիւանապետ Ս. Երուսաղէմի Պատրիարքութեան, Տ. Զաւէն եպս., Առաջնորդական Փոխանորդ Ադեմանդիոյ, Տ. Գարեգին եպս., Առաջնորդ Մայրագոյն Արեւելի եւ Նոր Զեւանդայի, Տ. Վաչէ եպս., Առաջնորդական փոխանորդ Կանադայի, Տ. Վաղգէն եպս., Առաջնորդական Փոխանորդ Նիւ Յորքի:

Սեպտեմբեր 27-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, Ն. Ս. Օծուքիւնը, շրջապատուած երկու Պատրիարքներով, եպիսկոպոսական դատը առաջնորդեց Վեհաքանէն Մայր Տաճար, ուր, իջման Ս. Սեդանին դիմաց, իւրաքանչիւրը ծունկի եկաւ եւ կատարեց իր ուխտը: Ազօթէն ետք, ժողովական հայրերը բարձրացան Վեհաքանի մեծ դահլիճը, ուր գումարուեցաւ ժողովը:

Վեհափառ Հայրապետը ժողովը բացաւ գեղեցիկ ճառով մը, ուր հրաւիրեց ժողովականները քննել առաջարկուած կարգերը և որոշում տալ՝ նկատի ունենալով արդի աշխարհը յուզող մեծ խնդիրները:

Ժամը 11-ին, Գերագոյն Հոգեւոր հորհուրդի Ատենապետ՝ Տ. Հայկազուն Արքեպիսկոպոս հրաւիրեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վաղգէն Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսը, ստանձնելու նախագահութեան նախագահութիւնը, իր կողքին ունենալով Ամեն. Տ. Նիկիտ եւ Տ. Շնորհք Ս. Պատրիարքները իբրեւ նախագահութեան անդամներ: Ժողովական հայրերը միաձայնութեամբ երկրորդեցին հրաւերը եւ ձեռնարկեցին Դիւանի ընտրութեան: Քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ հետեւեալ Դիւանը. Գեր. Տ. Սեբովբէ եւ Տ. Բարգէն Ս. Արքեպիսկոպոսներ՝ Ատենապետներ, եւ Գեր. Տ. Զաւէն եւ Շահէ եպիսկոպոսներ՝ Ատենադպիրներ:

Ժողովը գումարուեցաւ լման վեց օրեր եւ ունեցաւ ինը երկար նիստեր: Օրակարգի վրայ նշանակուած իւրաքանչիւր հարցի մասին կարդացուեցան յատկապէս պատրաստուած գեկոյցներ եւ իւրաքանչիւր գեկոյց քննարկուեցաւ իր կարգին: Զեկոյցներն էին.

1. Հայց, եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցեր - Ամեն. Տ. Շնորհք Պատրիարք.

2. Կուսակրօնութեան հարց — Գերշ. Տ. Զաւէն Եպս. Զինչինեան.

3. Ս. Զատիկը անչարժ եւ հաստատուն օր մը տօնելու առաջարկ — Գեր. Տ. Զօգն Եպիսկոպոս.

4. Աստուածաշունչի աշխարհաբար թարգմանութեան հարց — Գեր. Տ. Շահէ Եպիսկոպոս.

5. Հայց. Եկեղեցին եւ էկումենիզմը — Գեր. Տ. Թորգոմ Արքեպիսկոպոս.

6. Հայց. Եկեղեցին եւ աշխարհի խաղաղութեան ամրապնդում — Գեր. Տ. Հայկազուն Արքեպիսկոպոս.

7. Հայ նահատակաց սրբացում — Գեր. Տ. Բաբգէն Արքեպիսկոպոս.

8. Բանադրանքի վերացում Հայ Բողոքականներուն դէմ եւ Զեռնադրութեան Մաշտոցի մէջ եղած նդովքներու վերացում — Գեր. Տ. Պսակ Արքեպիսկոպոս.

9. Հայց. Եկեղեցւոյ ներքին ամրապնդում — Գեր. Տ. Սեբովբէ Արքեպիսկոպոս.

Նկատի ունենալով որ ժողովը չէր կրնար սպառել առաջարկուած հարցերու մանրամասն քննութիւնը, ընտրուեցաւ կեդրոնական յանձնախումբ մը, որ հանգամանօրէն քննարկէ բոլոր խնդիրները տարուան մը ընթացքին եւ առաջարկէ զանոնք վեհափառ Հայրապետին:

Յանձնախումբի անդամներն են. Ամեն. Տ. Եղիշէ Պատրիարք. Գեր. Տ. Սեբովբէ, Տ. Հայկազուն, Տ. Բաբգէն եւ Տ. Թորգոմ Արքեպիսկոպոսներ եւ Տ. Շահէ, Տ. Տիրայր եւ Տ. Գնէլ Եպիսկոպոսներ:

Ժողովը երկարօրէն քննեց Ամեն. Տ. Շնորհիք Պատրիարքի առաջարկները՝ Մաշտոցի կրնատման մասին, յատկապէս Մկրտութեան, Պսակի եւ Զեռնադրութեան խորհրդակատարութիւններու եւ կեդրոնական Յանձնախումբին յանձնեց յիշեալ երեք խորհուրդներու պարզեցուած ձեւերը:

Վեհափառ Հայրապետը անձամբ ներկայ գտնուեցաւ եւ խօսք առաւ երեք կարեւոր հարցերու շուրջ:

Աստուածաշունչի աշխարհաբար թարգմանութիւն եւ Հայց. Եկեղեցւոյ ներքին ամրապնդում:

Առաջին հարցի մասին, տեսակէտներու երկար փոխանակումէ ետք, ժողովը որոշեց պահել ներկայ դրութիւնը եւ կեդրոնական Յանձնախումբին յանձնարարեց ուսումնասիրել եւ առաջարկներ բերել քահանայական դասի բարեկարգումի եւ կուսակրօն եկեղեցականութեան որակի զարգացման մասին, ի մտի ունենալով որ կուսակրօն եկեղեցականութիւնը պէտք է հետզհետէ հովուական պաշտօններէն հեռանայ, յանձնէ զանոնք ամուսնացեալ եկեղեցականներուն եւ զբաղի դաստիարակչական, գրական եւ վարչական աշխատանքներով:

Ընդառաջելով Վեհափառ Հայրապետի փափաքին, ժողովը չգրադեցաւ Նիւ-ձըրքիի մէջ կատարուած ամուսնութեամբը վարդապետի մը:

Վեհափառ Կաթողիկոսը խօսք առաւ Աստուածաշունչի քարգմանութեան հարցի շուրջ, շեշտեց կարեւորութիւնը գրաբար Աստուածաշունչի գիտական հրատարակութեան, որուն հետեւողութեամբ պէտք է կատարուին արեւելահայերէն եւ արեւմտահայերէն քարգմանութիւնները:

Ժողովը անջատեց երկու հարցերը եւ քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը. «Յանձնարարել Հայերէն գրաբար Աստուածաշունչի բնագրի գիտական հրատարակութիւնը եւ տպագրութիւնը՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կամ Մայր Աթոռի միջոցաւ՝ Հայաստանի գիտական հաստատութեան մը:

Յանձնարարել Աստուածաշունչի արեւմտահայերէն թարգմանութիւնը եւ տպագրութիւնը Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան:

Ողբերկ Վեհափառ Հայրապետին եւ Երուսաղէմի Պատրիարքին որ կազմեն թարգմանութեան յանձնախումբը:

Երկու վերոյիշեալ աշխատանքները տանիւ զուգընթացարար»:

Ժողովական հայերը մեծ գոհումակութեամբ տեղեկացան Վեհափառ Կաթողիկոսէն թէ Նոր Կտակարանի չորս Աւետարաններու եւ Գործք Առաքելոցի արեւելահայերէն քարգմանութիւնը տպագրութեան ընթացքի մէջ է եւ մօտ ատենէն լոյս պիտի տեսնէ Էջմիածնի տպարանէն, տասը հազար տպաքանակով:

Ն. Ս. Օծուքիւնը նախագահեց նաեւ Ը. Նիստին, որ քննարկեց եկեղեցւոյ ներքին միութեան ամրապնդման հարցը: Վեհափառ Հայրապետը անդրադարձաւ նախ Մայր Աթոռի եւ իր թեմերու յարաբերութեան եւ շեշտեց կարեւորութիւնը «Մէկ մարմին ըլլալու զգացումին գիտակցութեան՝ Մայր Աթոռի շուրջ»:

Ապա ընդգծեց կարեւորութիւնը Մայր Աթոռի եւ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միջեւ շարունակուող տարակարծութիւններուն վերացման անհրաժեշտութեան, յանձնելով զայն սրբազան հայերու լուրջ նկատաւան: Յետ խորհրդակցութեան, սրբագումար ժողովը միաձայնութեամբ որդեգրեց հետեւեալ բանաձեւը. «Ժողովը ջառով կ'արձանագրէ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի եւ իր եպիսկոպոսներուն բացակայութիւնը Եպիսկոպոսական Ժողովէն, ուր եղբայրական սիրոյ ոգիով կրնային քննարկուիլ եւ լուծուիլ գրաւուած թեմերու հարցը եւ այն բոլոր հարցերը, որոնք արգելք կը հանդիսանան Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան համերաշխ եւ անկեղծ գործակցութեան, ի պայծառութիւն Հայոց Եկեղեցւոյ եւ յամրացումն անոր ներքին միութեան»:

Ձեկուցուած միւս նիւթերու առիթով, ժողովը առհասարակ առաւ որոշումներ, որոնք կը ձգտին պահպանելու դարերով սրբագործուած աւանդութիւնները, իրենց ոգիին մէջ, յարմարեցնելով զանոնք ժամանակի պահանջներուն:

«Ս. Զատիկը անշարժ եւ հաստատուն օր մը տօնելու» հարցի մասին ժողովը ընդունեց հետեւեալ որոշումը. «Երբ քրիստոնէայ եկեղեցիները համաձայնին Ս. Յարութեան տօնը կատար-

րելու անչարժ եւ հաստատուն օր մը, Հայ Եկեղեցին եւս միանայ որոշումին եւ Զատիկը տօնէ տարուան անչարժ եւ հաստատուն օր մը՝ Ապրիլի 2-րդ կամ 3-րդ կիրակին»:

Ե. Հ. Խորհուրդին նկատմամբ, ժողովը յայտնեց իր համակրութիւնը այն ճիգերուն որոնք կը տարուն աւելի ամրապնդելու եղբայրութեան ոգին եւ դրական գործակցութիւնը բոյր եկեղեցիներու միջեւ:

Հայ Աւետարանականներու նկատմամբ, սրբազան հայրերը, մեծամասնութեամբ յայտարարեցին թէ 1846-ին Կ. Պոլսոյ Մատթէոս Պատրիարքի բանադրանքը պէտք է *«նկատել ժամանակի եւ տեղւոյն հետ կապուած հարց եւ այժմ քաջալերել դէպի սէր եւ միութիւն ամէն ձեռնարկ Հայց. Եկեղեցւոյ եւ Հայ Աւետարանական համայնքներուն միջեւ»:*

Ժողովը որոշեց Զեռնադրութեան Մաշտոցին մէջ պահել նգովքները իբրեւ մեր եկեղեցւոյ վարդապետութեան հիմնական արտայայտութիւն:

Նահատակներու սրբացման հարցը յանձնարարեց կեդրոնական Յանձնախումբի յատուկ քննարկումին:

Ժողովը քննարկեց նաեւ Գեոր. Տ. Հայկազուն Արքեպիսկոպոսի գեկոյցը՝ խաղաղութեան ամրապնդման մասին, յայտնեց իր գնահատանքը վեհափառ Հայրապետի գործունէութեան նկատմամբ, ի խնդիր աշխարհի խաղաղութեան պահպանման և իր յայտարարութիւնը փակեց հետեւեալ բանաձեւով.

«Մենք պատուէր կու տանք մեր Եկեղեցւոյ սպասաւորներուն եւ հաւատացեալներուն արթուն եւ սրտեռանդն կերպով պաշտպան կանգնիլ աշխարհի խաղաղութեան, ժողովուրդներու բարեկամութեան եւ պետութիւններու համերաշխ գործակցութեան դատին, իրաւունքի, արդարութեան եւ ազատութեան նըւիրական սկզբունքներու լոյսի ներքոյ»:

Ժողովը վերջ գտաւ Հոկտեմբեր 2-ի գիշերը, վեհափառ Կաթողիկոսի գոհունակութեան և օրհնութեան խօսքով՝ կատարուած աշխատանքի նկատմամբ:

ԳԻՒԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

Ատենապետներ՝

ԳԵՐ. ՍԵՐՈՎԱԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳԵՐ. ԲԱՐԳԷՆ ԱՐՔ. ԱՊԱՏԵԱՆ

(Կնիք)

Ս. Էլմիսին, 6 Հոկտ. 1969

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՀԵԹԱՆՈՍԱՑ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԻ

Պօղոս կը մնար Բար-Նարասին տունը, ծածկուած աչքերէ։ Իր կրայոյդ մտքին համար այս անգործութիւնը աւելի քան տա-
ժանելի էր։ Սիրտը այժմ հնոցի վերածուած զուրա կը թափէր պղնձակուտ իր զգացում-
ները։ Կ'զգար թէ Տէրով ձեռքն էր որ կը շարժէր իր բազմաձայն հոգիին լարերը։ Ճշմարտութեան փայլակէն յետոյ, կ'ուզէր որ խաղաղօրէն քաղցրանային իր վիշտերը, ողկոյզն ինչպէս կ'ամբարին տակ որ-
թատունկէին։ Կ'ուզէր բացուիլ իր ամբողջ հոգիովը օրերուն այս նորահանդէս, վերածելով մութերուն ծոց թափող իր արցունք-
ները բոցերու։ Չատուիլ մահէն եւ բաժնել մահը մահուան հետ։ Մարդուն հոգեւոր կեանքը նուիրական գետին մըն էր իրեն հա-
մար, եւ ինչ որ կը մեղանչէր անոր դէմ, սրբապղծութիւն կը թուէր իրեն։ Արեւմտար ինքզինքը դնել կ'ուզէր Յիսուսի դատին թ սպաս, եւ ոչ մէկ գին անկէ աւելի բարձր կրնար արժեք իրեն համար։ Արժէքներու յեղաշրջման այս պնակատութիւնը՝ սեւեռու-
կէտն էր իր մտքին։

Պետրոսի եւ Յակոբոս Տեառնեղբայր հետ ունեցած իր հանդիպումները յուսախար ը-
րած էին զինքը։ Պետրոս վառվռուն եւ միա-
միա հաւատքի այդ տրպարը, չիոթ պատա-
հարներէ դիւրին պղտորող եւ նոյնքան ա-
րագ սրայծառացող փորձիկ Նշոյլէ մը, հա-
կառակ տարիներու իր փորձառութեանը, կը չփոթէր հաւատքը հաւատարմիքին հետ, ա-
ռանց դատարողել կարենալու տեսիլքը իր շուքէն։ Իր մտածումները դիւրին գիծ կը փոխէին, համաձայն տեղին ու պատահա-
րին։ Չունէր անհրաժեշտ ծանօթութիւնը բնկերութեան վերին խաւերուն, իր գիտու-
թիւնը Յիսուսի մասին շինուած էր անհը-

նարին սխալներէ, սրբազրուած միշտ Տի-
րով կողմէ։ Մտածելը կերպ մըն էր ճշմար-
տութիւնները տեսնելու, սակայն տեսիլքն ու
դժմանդիմանութիւնը՝ լրումն էր ճշմար-
տութեան։

Տեառնեղբայրը սրբութեան եւ օրէնքի
մարդն էր, առարկայ երկիւղած մեծարան-
քի։ Ճշմարտեղեաց հոգի մը, կարծրակնակ եւ
օտարամեք միտումներով։ Լայնութեան եւ
հաւատարակչութեան այս պակասը ուն-
կարելի կ'ընէին զինքը, կարենալ ըլլայո-
թէ ճշմարտութեան եւ թէ ժամանակ մար-
դը։ Այս է պատճառը որ մարդիկ շատ յա-
ճախ կը ձգտին հոգեպաշտութեան եւ կ'ա-
ռաջնորդուին ճշմանկեցութեան։ Խղճմտօրէն
կը ջանան հեռու մնալ մեղքէն՝ եւ կ'ինան
օրէնքի լուծին ներքեւ, անտեսելով մարդ-
կային ազատութիւնը։ Լրջամիտները բու-
ռոն, խանդոտները մոլեռանդ, չափաւորնե-
րը՝ վարանոտ կը դառնան։ Պետրոսն ու Յա-
կոբոսը իրենց առաքելութեանը մէջ կը մը-
նային հաւատարիմ Հին Ուխտի ուղղութեան
եւ մարդկայինքու հրահանգին։ Հեթանոս-
ները ըստ իրենց կրնային փրկուիլ Յիսու-
սով, ընդունելով հրէական հաւատալիքն ու
աւանդութիւնը, որովհետեւ փրկութիւնը
Հրէից էր խոստացուած։

Պօղոս վերի խաւի մարդ էր եւ իր պատ-
րաստութեամբ տարբեր միւսներէն։ Մեծ
կամք մը եւ բարասխուն խիղճ մը, որ իր հո-
գիով չօչափած էր ճշմարտութիւնը։ Կըզ-
գար թէ անհրաժեշտ էր ազատագրել Աւե-
տարանը հրէութեան կապանքներէն եւ մարդ-
կութեան կրօնը դարձնել զայն։ Մովսէսին
Օրէնքն ու Իսրայէլի նախապաշարումները
կը կաշկանդէին անոր տիեզերահայեացի սը-
լացքը։ Օրէնքը անգոր էր այլեւս փրկու-

թեան համար, երբ աստուածային ընտրութիւնը յանկարծայայտ կուգար իր ամենակարողութեամբը եւ բացարձակ ազատութեան նկարագրով՝ նոր ահօս մը բանալու մարդկային պատմութեան մէջ:

Գիշեր մը Պօղոս երկար խօսեցաւ Պետրոսին եւ Տեառնեղբօր, յայտնելով թէ հեթանոսներն ալ Աստուծոյ որդիներն էին, իրենց հաւատքով ի Քրիստոս: Եկող Մեսիան հետեւաբար իբրեւ Որդի Աստուծոյ, տէրն էր երկնքի եւ երկրի եւ բոլոր արարածներուն: Իր ծնունդով, մահով եւ յարութեամբ, կործանած էր մեղքը եւ ջնջած Օրէնքը, որ ծնունդ առած էր մեղքին:

Մեր Տէրը, ըսաւ Պետրոս, երբ ի կենդանութեան էր, կ'ըսէր մեզի յաճախ թէ չէր եկած ջնջելու Օրէնքը, այլ ամբողջացնելու զայն: Փրկութեան գործը քանդումի արարք է, այլ կատարելագործութեան եւ ամբողջացման: Բնութեան մէջ քանդում չկայ, հոն բոլոր ուժերը կեանքը աճումի եւ կատարելագործման կ'առաջնորդեն: Կործանումները արկածներ են միայն, զորս կեանքի բնականոն ընթացքն է:

Սակայն մի՛ մոռնար, յարեց Պօղոս, որ Յիսուսի հոգեւոր կեանքին օրէնքը ազատագրեց զմեզ մեղքի եւ մահուան օրէնքէն: Նոր Օրէնք մը միայն կրնայ իրապէս ազատ կացուցանել մարդը հին օրէնքէ մը: Ժիզբորն ու փափաքները եւ հինցած բարեացականութիւնները չեն կրնար ազատել մարդերն ու ազգերը, եթէ անոնք նոր օրէնքով մը երաշխաւորուած չեն: Մի մոռնար նոյնպէս թէ խորութիւնն ու բաժանումը կործանման տանող յայտնուն միջոցներ են: Աստուած Հայրն է նաեւ հեթանոսներուն, եւ Մեսիան եկած է բոլորնալ մարդկութեանը համար: Հին Ուխտի օրէնքներն ու աւանդութիւնները մեր հասակին չափով ու գործին տարողութեամբ գոյաւորուած էին, Յիսուսով աշխարհ բերուած ճշմարտութիւնը տիեզերական է եւ անժամանակ, եւ միայն Հրէից երկրով եւ Ժողովուրդով չի կրնար սահմանափակուիլ: Իսրայէլի ընտրութեամբ վերջ չի տրուի Աստուծոյ աշխարհի նկատմամբ ունեցած հոգածութեան: Իսրայէլը առաջին բաժնեկիցն է միայն մարդկութեան վերապահուած մեծ շնորհին եւ

փրկագործութեան: Օրէնքը Աստուծոյ վերջին խօսքը չէ, այլ պատրաստութեան միջոց մը մեծ գալիքին, այլապէս Աստուծոյ պէտք պիտի չտեսներ իր Որդին դրկելու աշխարհ: Յետոյ Յիսուսով բերուած նորը չի կրնար հաշուելի հինին հետ, ինչպէս նոր գինին չի լեցողութիւն տրկերու մէջ: Պենքեր չոր ու մաշած հասկացողութիւնները չեն կրնար հաշուելի ճառագայթի քաղցրութիւն եւ առտուան ցօղի թարմութիւն ունեցող նորին հետ: Որքան ատեն որ հինը կը մնայ կարելի է չընդունիլ նորը:

Տեսնեցիքայրը ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր եւ կը զարմանար Պօղոսի, իրեն համար, այս նորագիտ տեսութիւններու վերայ: Վնահասկնայի են խօսքերդ, եղբայր Պօղոս, ըսել կ'ուզէք թէ Մեսիան եկած է կատարելագործելու զԱստուած՝ կոտորածները միայն կը հաւատան թէ իրենց աստուածները կը յառաջիմէն ժամանակի ընթացքին: Մեսիան եկած է կատարելութեան տանելու մարդը եւ պատրաստելու աշխարհը փրկութեան գործին: Սկիզբն իմաստութեան երկիւղն է Աստուծոյ, իսկ ըստ խօսքերուդ մէջ չկայ այդ երկիւղը:

— Ձեր այս ըսածները ճիշդ էին մինչև Մեսիայի գալուստը, անկէ առաջ բաւական էր Օրէնքով արտայայտուած երկիւղը Աստուծոյ նկատմամբ, սակայն Մեսիան ազատագրեց մեզ երկիւղէն եւ մօտեցուց Աստուծոյ, սակէ յետոյ մենք կը ծառայենք Տիրով սիրով, բայց աներկիւղ: Ես մեռած եմ Օրէնքին համար, բայց կենդանի խաչուած եւ յարութիւն առած Յիսուսին հետ, որ իմ մէջն կ'ապրի իբրեւ Որդին Աստուծոյ: Սէր, տառապանք, բարութիւն, հաւատք ունեցողներուն համար Օրէնքը գոյութիւն չունի: Քրիստոս է մեր միակ միաթարութիւնը, խաղաղութիւնը, սիրոյ հանդիսը, հոգեկան բերկբանքը եւ բարութեան կարեկցութիւնը: Տէրը որոշած է զիս տակաւին մօրս արդանդէն եւ իր մեծ չընորհով հրաւիրած յայտնելու զինքը աշխարհին: Օրէնքը մահուան միայն կրնայ տանիլ զմեզ, մեղաւորներն ալ արդարանայ միայն Յիսուսի շնորհիւ, որ նոր օրէնքն ու սկզբունքն է ջերատոնեային:

Հին Օրէնքը Մովսէսին արուեստաւ ազա-

առաջնությունը Իսրայելը փառաւորի գերութեանն է և Հեթանոս կոապաշտութեան չարիքներէն, իսկ Յիսուսով մարդկութեան բերուած Աւետարանը կու գայ աղատագրելու բովանդակ մարդկութիւնը մեղքի գերութեանն և տանելու հոգեկան ազատութեան և սրբութեան բերկրանքին: Հաստատրիմ ըլլալ Աստուծոյ և իր տուած Օրէնքին, չարունակել կարենալու համար իրենց կեանքը, գերագոյն խոստումն է մեր նախահայրերուն, ոսկի թելի մը պէս Իսրայելի պատմութեան մէջ ծայրէն միւսը երկաթաղ: Մեծ իմաստով Մարդոյ և Որդի Աստուծոյ է, իր տիեզերական այս նկարագիրը զինք վեր կը բռնէ ազգային մասնաւորութիւններէն, տեղէն ու ժամանակէն, ընծայելով իրեն բուսական սեղ ու հանրամանք մարդկային պատմութեան մէջ: Անորով տիեզերքը իր մէջն է, զերծ ցեղային մասնայատկութիւններէն և սահմանումներէն: Անկիւս փրկիչն ու եղբայրն է բոլոր մարդերու և բոլոր ազգերու անխառնար: Իրմէ առաջ բոլոր դարերը իրեն կը նային, և իրմէ վերջ մտնէ ինչ իր նկարագրին կնիքով է կնքաւորք:

Տեսանկարաբար չպատասխանեց, իրեն համար այլեւս զոյաութիւն չունի Պօղոսը: Դարձաւ Պետրոսին, որ անկիւնը նստած կը փորձէր Հետեւիլ այս խոսակցութեան, ըսաւ, մտածկոտ ա զփոփոք: «Տարսնացի Պօղոսը պէտք չէ քարոզէ սինակոններուն մէջ, իր այս արտայայտութիւնները կրնան խանգարել Համայնքին խաղաղութիւնը»:

Սակայն Պօղոսը անգործ մնալ չէր սիրեր, կը քարոզէր յաճախ շերտներու սինակոններուն մէջ, յայտարարելով թէ եկած Մեսիան Աստուծոյ Որդին էր: Բոլոր զինք ճանչցողները կը մնային զարմացած իր այս յեղաշրջումին համար: Մեսիան որդիութեան զազափարը և համամարդկային նրկարագիրը մէկ կողմէն կը խոցէր Հրէամիտները և միւս կողմէն կը զարմացնէր յունաստանները, որոնք կը կարծէին թէ ասիկա նոր հայրք և գաւազնութիւն էր ջանդելու նորակազմ համայնքը: Բայց ինչ հեղանջով կը նայէին գինիէն զարմած այս քաջախիւ, սրբախոսելով թէ Սօղոս էշերը փնտռելու Զայա և գոտա թագաւորութիւնը: Սակայն Պօղոսը գիտէր իր պարծիլ, չուրջիններե

նեղմտութիւնը փոխանակ կաշկանդելու զինքը, աւելի կը սքէր գործելու իր հոսանքը: Գիտէր թէ հոգին երազել կարենալու համար բարձունքէն եկող քարի մը նման, կամ լեռներէն հոսող գետերու հանգոյն, մոռնալ պէտք էր զիտնալ ըրջապատի աղմուկը տեղիներին նայել, ուր ամէն ինչ քաղցր է ու խաղաղ՝ Աստուծոյ նայուածքին պէս: Գիտէր թէ Մեսիան միայն Հրէից համար չէր եկած, այլ նաեւ Հեթանոսաց, և ինքը կանչուած էր ըլլալու ձայնը Մեսիային, Հեթանոսներուն մէջ և բերելու վանոնք բոլոր փրկութեան: Բացառիկ արոնջութիւնն է երաշխիք ունէր Տիրոջմէն քարոզելու Աւետարանը (աւետարան իմ), որ իր հանձնարին մշակած առտուածարանական մէկ դրութիւնը չէր, այլ յայտարարութիւնը այն ճշմարտութեան, զոր քարոզելու համար Աստուծոյ շնորհած էր իրեն: Ինքնայատուկ էր իր առաջնութեան նկարագիրը, ազատ չէր ինքը ըլլալու տարբեր քան ինչ որ էր: Ուրիշները զուարթ հոգիով պատասխանեցին իրենց կոչումին, ինքը տեղի տուաւ միայն աստուածային շնորհաց ամենազոր ստիպողականութեան, ասոր համար շնորհաց վարդապետութեան, այսինքն առանց անձնական արժանիքի և լուկ աստուածային սիրով ստացուած փրկութեան մտածումը առանցքն էր իր վարդապետութեան: Ինք չէր որ կ'ապրէր իր մէջը, այլ Քրիստոս: Իր հաւատքը զգացումէ մը չէր որ կը բխէր, այլ իր մէջ ապրող զօրութեան մը գիտակցութեանն: Այդ գիտակցութեան էր որ կը վկայէր իրեն թէ Օրէնքը պարտուած էր այլեւս և անգործ փրկութեան համար, երբ աստուածային ընտրութիւն յանկարծ ի յայտ կուգար իր ամենախաղաղութեամբ և բացարձակ ազատութեան նկարագրով, թէ փրկութեան երկու բեռներն էին Յիսուսի մահը և յարութիւնը, մին՝ իրեն շրջուած մարմնեղէն կեանք և միւսը՝ իրեն վերանորոգուած հոգեղէն ապրում: Սեանդուն ու կորովի, դատումի, սիրոյ, քաջութեան, դէմաշնորհամեութեան, մտքի՝ ճկունութեան ձիրքերով զեղուն էր Պօղոսը, իր ամբողջ էութեամբը, որուն ձով Գայիլիացի ձկնորսները կը մնային ճիշդ եւ անպատկար, հակառակ Տիրոյ Հետ իրենց

ունեցած տարիներու փորձառութեան: Հոգիին տեսիլքը ունեցած էր ան, որ բարձր ու մաքուր էր քան աշխարհը տեսնուածը:

Պետրոսն ու իրենները աշխարհ եկած լոյսին ու ճշմարտութեան շարողչիներն էին, Պօղոս կը պատրաստուէր այդ ճշմարտութեան մարտիրոսը ըլլալու, այդ լոյսով յեղաշրջելու աշխարհը: Նոր վարդապետութեան համար միջին կերպ չկար, կարելի չէր մտադրօտել կամ իրաւաստութեան դալ մեղքին հետ: Վերացական միտքերու եւ խնդիրները իրենց բոլոր երեսներով տեսնելու աստիկ մարդոց միջիւ եղած յաւիտենական վէճն է ասիկա:

Պօղոս կ'ուզէր ունենալ Բրիտանիա կըրօնքը, ոչ թէ Բրիտանիա վրայ հիմնուած պաւստանք մը: Կ'ընդգրկէր ընդարձակ հոգեւոր վազման, հպած ըլլալով ամէն բանի, պատմութեան, սրբապան գիտութեան, արտաքին դպրութեան, իմաստասիրութեան: Այս բոլորէն վեր՝ խանդավառ ու խոր հաւատքը որ լեռները տեղափոխելու ընդունակ կ'ընէ մարդը: Կեանքը կը պահանջէր վստահներուն գիմաղաւազ և փոթորիկներուն խիզախել գիտցող մարդեր, հզօր հոգիներ, որոնք խաղաղութիւն ունենալով իրենց խղճի ատեանին մէջ, չեն սարսիւր արտաքին ցնցումներէն: Որոնց արտայայտութիւնները երկրի խորքերէն ժայթքող ջուրերու ինքնաբերականութիւնը ունին: Պօղոսին բովանդակ կեանքը քրիստոնեայ որդին ներքին տառմն է, իր տկարութիւններէն տանջուած, մեղքէն անդուած բաց Յիսուսի սիրովը չողափայլ եւ անոր վրայ ունեցած վստահութեամբը բերկրալից: Մէկը որ դաւացած էր աստուածային շնորհքին ճառագայթը իր վրայ, ինչպէս արեւը որ զարթան հետ նոր կեանք կը բերէ միւսներէն զխահակ բոյսին: Ան ճանչցած էր խաչին յիմարութիւնը:

Պետրոսն ու իրենները իրերը կը տեսնէին այնպէս՝ ինչպէս որ էին անոնք, Պօղոս ինչպէս պէտք է ըլլային: Առաջիները կը դատարարէին, վերհարմաներու կ'ենթարկէին քանոնք, Պօղոս իր հաւատարմացումին կը լռէր զինքն ոգեւորող համոզումին ջերմութիւնը: Ի՞ր մէջ ինչ մը կար հզօր շունչէն փոթորիկին, որ կ'աւելբ կը տանէր խաչին

դոստերը: Նորածին ընկերութեան մեծ ներշնչանք էր ան:

Հակառակ առաքելներու արդիւրին, Պօղոս կը քարոզէր յունիստ հաւատացեալներուն: Զինքը լսողներուն մէջ կային մարդեր որոնք իրեն ընկերացած էին Դամասկոսի իր ճամբորդութեան, եւ լքուած՝ տեսիլքէն յետոյ: Ասոնք ռայացած Պօղոսին դէմ, որ դաւաճանած էր իրենց, կ'ուզէին վնասել իրեն: Միւս կողմէ առաքելները կը վախճային որ այս վերջինին դէմ եղած զրգուրութիւնները կրնային ուշադրութիւնը գրաւել Հրէից վերին իշխանութեան եւ առիթ տալ նոր հալածանքի: Օր մը երբ Պօղոս նորէն կը քարոզէր Լիքիացիներու սինակոնին մէջ, քանկարծ շրջապատուեցաւ իր հակառակ կողմերէն, որոնք կ'ուզէին սպանել զինքը, յիշեցնելով իրեն իր ոճերները: Սակայն հակառակորդները իրենց մտադրութիւնը դեռ չգիտեալքած, Բարձրաբար իր մարդերով հասաւ եւ փրկեց վստահին բերանը ինկած զոհ:

Պօղոս սակայն չէր այն մարդերէն, որոնք կրնային ազատուիլ սպանալիքներէն: Մեծ գետի մը նման որ իր մէջ ընդունած ցուրերէն լուրի կը մեծնայ, Յիսուսին նըւիրունելու իր վճռականութիւնը տակաւ կեդրոնական եւ փարիչ գիծը կը դառնար իր կեանքին, միւս բոլոր մտածումները հարկատուներ էին այս հիմնական զաղափարին: Դիւցազնական այս կեցուածքը տիրապետող զինն էր իր կեանքի ամբողջ համահունակին, որմէ կ'առանջէին հետդիտէ իր ուրախութեան հրաշալի շնորհքը, իր յուզումնալից կեանքի ողբերգական արտայայտութիւնները, իր հուսցումին անբաղդատելի խօսքերը, իր սերոյն յուզիչ ներդաշնակութիւնները:

Ոչինչ կրնայ այնքան լաւ կերպով ի յայտ բերել մարդու մը հոգեկիճակը, որքան կեցուածքը զոր ան ունի իր հակառակորդներու ճանդէպ: Հոս է որ երեսուն կուգայ ճշմարիտ մարդը: Քաջութիւն է անուշտ յարողցնել իր մեծնարկները, բայց նկարագրի գեղեցիկ սպացոյց մըն է առաջատար խլուսէն վերջ, ուրիշ առաջատար մը բարձրացնել ցովակայտին վրայ: Կեանքը մեղի չի հարցնէր միայն թէ ի՞նչ ընելու կարող ենք,

այլ թէ ինչերո՞ւ կարող ենք Հանդուրժել, առանց ընկճուելու: Կարգ մը առաքինութիւններ անշատ ծաղիկներ են որ կը գեղեցկացնեն Հոգեւոր բնանկերը, ուրիշներ՝ կը նմանին մթնոլորտին որ յատկութիւն ունին ծաղկեցնելու միւս բոլոր առաքինութիւնները: Անկեղծութիւնը Պօղոսի Հոգեւոր մթնոլորտին է, ոչ մէկ բան ճիշդ կը Հնչէ մարդու մը կեանքին մէջ որ ի բնէ անկեղծ չէ: Մենք անտեսանելի անձնաւորութիւններ ենք մեր մարմիններու ետին ծածկուած, եւ ինքզինքնիս կը յայտնենք խօսքերով եւ իրարու փոխանցուած նշաններով: Ով որ կը ասէ, կեղծ նշան մը կը պարզէ դիտակցօրէն եւ կը կազմալուծէ փոխադարձ դրութիւնը մտաւաճութեան, որուն վրայ կը Հաստատուի մարդկային գործունէութիւնը: Փրկութեան գործ մը ստանձնել յոռի չըմպալատի մը մէջ, փոխաբերական իմաստով կը նշանակէ անդունդին մէջ նետուիլ, որովհետեւ նման գործ մը կ'ենթադրէ տառապանք եւ ի Հաւորէն մահ: Պօղոս իր առաքելութեան աստուածային բնութիւն վրայ անհուն վստահութիւն ունէր, պատրաստ էր ուրախութեամբ վճարելու մարդոց փրկութեան գինը իր մահով: Եթէ ան իր Հոգին վեր բռնած չըլլար մարդոց երկիւղէն, քնաւ պիտի չկրնար ինքզինքը ըլլալ եւ Հարունակել իր առաքելութիւնը: Կը Հաստատար թէ ինքը պաշտպանն էր ճշմարիտ Հաւատքին. առաքելներու արգելքը եւ Հաւատացեալներու անդիմադրութիւնը չէին սարսեր իր անյողողող կեցուածքը: Այս վճռական բայց տաժանելի դարձող խոհերուն մէջ օր մը երբ կ'աղօթէր տաճարին մէջ, իր Հոգին յանկարծ լեցունցեալ արտակարգ ուրախութեամբ: Վեր բարձրացուց իր նախածքը եւ տեսաւ որ Աստուծոյ առունը լեցուած էր քաղցր՝ բայց ակնախտիկ ճառագայթներով: Կրակ կար իր շուրջը, իսկ իր զլխուն վերեւ կապոյտ երկինք մը լեցուն լոյսերով: Յետոյ տեսաւ ստուերի մը Հարժիլը, որ խաղաղօրէն կը կարէր երկնային աշտ միջոցը, եւ լը-

սեց ձայն մը որ կ'արձագանգէր իր Հոգիին խորը. «Հեռացի՛ր Երուսաղէմէն, որովհետեւ Հուրջիններդ տակաւին ի վիճակի չեն ընդունելու վկայութիւնը զոր կը բերես ինքենց»: Պօղոս չկորսնցուց ինքզինքը, ինչպէս միշտ, որովհետեւ կ'զգար թէ այս տեսիլքով նոր պատգամ մը կը փոխանուէր իրեն: Երբ արթնցաւ իր այս երազէն, նորէն լսեց նոյն ձայնը, աւելի Հնչեղ ու յստակ. «Հեռացի՛ր Երուսաղէմէն եւ դնա քարդուլու ի Հեթանոսս»:

Երբ առաքելները իմացան որ Պօղոս որոշած էր Հեռանալ Երուսաղէմէն, յայն շունչ մը ատին: Բար-Նարաա բնկերացաւ իրեն մինչեւ Կեսարիա: Երկու բարեկամները ամբողջ ճամբու ընթացքին խօսեցան իրարու հետ, լուս պայքար մը կար իրենց Հոգիներուն մէջ: Յետոյ Պօղոսը խզեց լուծութիւնը. «Ուեղճեր են անոնք որոնք լեցուն են Հաւատալիքով, բայց չունին կրակը Հաւատքին: Դժբախտ են անոնք որ կը չփոխեն օնապարծութիւնը Հերոսութեան հետ: Իրեքս որսորդ եկալ Երուսաղէմ, բայց իմ ոսկին հետեւս չհասան իրենց նպատակին: Երթներս կ'այրին խօսելու իղձին, նման ամբաստեւելին որ կը Հասունցնէ Հոգիբուն պարզեւր: Բաժանումը կը մշուէ միտքը, օսակախ կը լեցնէ Հոգին յոյգերով ու քաղցրութեամբ, վաղուան մեծ երգին Համար: Պրոպալից ծառի մը պէս կեցալ ձեր մէջ, բայց ոչ ոք ուղեց մօտենալ ինծի: Հոգիս լեցուն էր գինիով, բայց ոչ ոք ըմպելու եկաւ անկէ: Ունեւորին վիշտը աւելի է, երբ տալ ուզէ ան, քան մուրացկանին: Կը մեկնիմ, Հոգիս լեցուն տակաւին չբացուող ճշմարտութիւններով: Պիտի վերադառնամ վերստին, որովհետեւ կաթով լեցուն ստիները չըթներ կ'որոնէ»:

Երկու բարեկամները Համբոյրներով եւ արցունքով բաժնուեցան իրարմէ: Բար-Նարաա երկար նայեցաւ Պօղոսի ետեւէն, մինչեւ որ անոր փոքրիկ եւ երերուն Հաստիկ ծածկուեցաւ իր աչքերէն:

Յ Ո Ւ Դ Ի Թ

Յուդիթի գիրքը պատմական վէպ մըն է, գրուած, Տովրիթի եւ Գ. Մակարայեցւոցի նման, հրէից հայրենասիրական եւ բարեպաշտական զգացումները արծարծելու նըպատակով: Յուդիթի վիպասանութեան պատմական հիմը պէտք է փնտռել, Պարսից Թագաւոր Արտաշէս Ոչոս (Ochus)ի դորսւմար, Bagosesի կողմէ Երուսաղէմի պաշարման դէպքին մէջ:

Գրութեան վայրը անորոշ է:

Հեղինակը եւս կը մնայ անծանօթ:

Ե՛րբ գրուած է Յուդիթ, ուղղակի կարելի չէ ըսել: Արտաքին հնագոյն վկայութիւնը կը տեսնենք Հոռոֆի Նպս. Կղեմէսի առ Կորնթացիս դրած Թուղթին մէջ (Ա. Դարու վերջեր): Իսկ ներքին վկայութիւններու համաձայն հաւանաբար գրուած է ան Գ. Ա. երկրորդ դարու վերջերը կամ ուռալին դարու սկիզբները:

Գիրքին սկզբնական լեզուներէն է եբրայերէն կամ արամեերէն, ինչպէս պէտք է հետեւցնել յոյն թարգմանութեան կարգ մը սխալներէն, եւ եբրայարանութիւններէ, որոնք առատօրէն կը գտնուին: Որոգիքնէս կ'ըսէ թէ Յուդիթ գոյութիւն չունէր ոչ եբրայերէն եւ ոչ արամեերէն լեզուներով: Սակայն Յերոնիմոս կը հաւատալէ թէ ինքը կարդացած է զայն արամեերէնով:

Յուդիթի մեղի հասած հնագոյն թարգմանութիւնը ՀԲ.ն է: Վուլկազան ինքնուրոյն է եւ անկախ ՀԲ. էն: Կը գտնուին քանի մը տեսակ եբրայերէն յետնագոյն զբոսածներ ալ, որոնցմէ երկար ձեւը կը մօտեայ աւելի ՀԲ.ին, իսկ կարճը չփման կէտեր ունի Վուլկազայի հետ: Կարճ ձեւը կարգ մը դիտուններու կողմէ հնագոյնը նըկատուած է. Coleman զայն կը համարի ար-

դիւնքը վերանորոգման մը, որուն շնորհիւ սկզբնական վէպին պատմական անկարելիութիւնները բարեզուած են չափով մը:

Յուդիթի գիրքը երբեք պատմական գործ մը չէ նկատուած հրէից կողմէ: Յիբրաւի պատմական արժէք մը կարելի չէ տալ զբոսածներէ մը, որ ազատօրէն քով քովի կը բերէ եւ իրարու կը խառնէ զանազան դարերու մէջ ապրող անձնաւորութիւններ: Գրքին մէջ յիշուած անձերէն ոմանք ալ բոլորովին անծանօթ են պատմութեան:

Յուդիթի աշխարհագրութիւնը նուազ անխնամ է պատմութենէն: Լաւ կը ճանչնայ Պաղեստինը եւ տեղեկութիւններ ունի չըրջակայ երկիրներու մասին եւս: Իր յիշած տեղոյն անուններէն շատերը, սակայն, կարելի չէ եղած նոյնացնել: Ատոնցմէ մեծ մաս մը շատ աղաւաղուած է ընդօրինակութեանց ընթացքին, եւ ձեռագիրէ ձեռագիր նշանակելի տարբերութիւններ յառաջ եկած են: Բեռիզուա, որ այնքան կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ սոյն պատմութեան մէջ, կը մնայ այլապէս անծանօթ: Անոր նոյնացման մասին կարծիքները բաժնուած են: Sellin կը նոյնացնէ զայն Երուսաղէմի հետ. Coleman կը գրէ թէ այն որոշապէս կը զանազանուի Երուսաղէմէն: Ոմանք աւելցնում թեան մէջ կը դնեն զայն Բեթելի հետ՝ Գաբիլին յիշած վրայ: Ուրիշներ յարացուցական անուն մը կը նկատեն զայն, զի Bethulah կը նշանակէ կոյս, կամ՝ խորհրդանշական անուն մը իբրեւ Beth Eloah, տուն Աստուծոյ: Մակարայեցւոց Ա. գրքին մէջ Բեթսուրի կատարած դերը զուգահեռական մը կ'ընծայէ. բայց իր հարաւային գիրքը անկարելի կը դարձնէ ատոր նոյնացումը (Coleman): Ըստ Colemanի Torreyի բրա-

նոյնացումը Սիւքէմ (Նապոլու)ի հետ, միակ զոհացուցիչ լուծումն է: Մերէնին նախադրութեան համաձայն բետիզուա՝ Սամարիան է (Հմտ. նաեւ Զ. 8): Սամարիա կը գտնուէր Սիւքէմէն 6 միլոն դէպի հիւսիս-արեւմուտք:

Գիրքը կը բաժնուի երկու որոշ մասերու. Ա-է, պատմական եւ աշխարհագրական բաղադրատ բեմ մը, որուն վրայ կը հանդիսադրուի քաջասիրտ հրէուհիին դիւցազներգութիւնը, Ը-ժե: Վերջին գլուխը կը բովանդակէ քերթուած մը, ժՁ 1-21, Յուդիթի Օրհնութիւնը:

Յուդիթի գիրքը նկատուած է արժէքաւոր աղբիւր մը փարիսեցիութեան ուսումնասիրութեան համար:

Հրէից մէջ Յուդիթ չէ անցած կանոնական գիրքերու շարքին, թէեւ դրական նոյն սեռին պատկանող նսփերը անցած է: Cole-

man կը հաւատէ թէ Hanaška-ի Տօնին կը կարդացուէր Յուդիթ: Այս տօնը հաստատուած էր ի յիշատակ Յուդայ Մակարէթ կողմէ Տաճարին վերանորոգութեան, յետ Անտիոքոս Եպիփանի կատարած սրբապղծութեան: Ուրախութեան տօն մըն էր. կր սկսէր Գասղելի 25ին (Դեկտեմբեր) եւ կը տեւէր ութ օր: Այս միջոցին տուներն ալ մասնաւոր կերպով կը լուսադարձէին եւ այդ պատճառաւ կ'ըսուէր նաեւ «Լոյսերու Տօն»:

Եօթանասնից Թարգմանութեան շնորհիւ Յուդիթ տեղ գտաւ Գրիստոնէական Եկեղեցւոյ Կանոնին մէջ, երկրորդական գրքերու շարքին:

Հայ Եկեղեցւոյ ճաշոցին մէջ Յուդիթէն երկու ընթերցուածներ միայն առնուած են. ժե 8-15 եւ ժՁ 1-4:

Ն. Ե.

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅԻՆ ԱՐԺԱՆԻՔԸ

«Ուրախ եղե՛ք ինձի հետ, վստմ զի
իմ կարտաւած ոչխարս գտայ»
(Ղուկ. ԺԵ, Թ) :

Հովիւին եւ կորսուած ոչխարին պատմութիւնը՝ ամենէն պարզ եւ ըմբռնելի առակն է զոր խօսած է Յիսուս։ Ան, իր պարզութեան մէջ սակայն, կը յայտնաբերէ խորունկ՝ «ճշմարտութիւններ»՝ որոնք կ'արժեւորեն քրիստոնեայ անհատը։

Ղուկաս Առաքեալ յիշեալ առակը նկարագրած է Հետեւեալ ձևով. «Զեզմէ ո՞վ է այն մարդը որ հարիւր ոչխար ունենայ, եւ անոնցմէ մէկը կորսնցնէ, չի՞՞ ձգեր իննսունինը անապատին մէջ, ու այն կորսուածին ետեւէն երթար, մինչեւ զանիկա գտնէ։ Ու երբ կը գտնէ, ուրախանալով իր ուսերուն վրայ կը դնէ զանիկա։ Եւ տուն գալով, կը կանչէ բարեկամներն ու դրացիները, ու անոնց կ'ըսէ. Ուրախ եղէ՛ք ինձի հետ, վասնզի իմ կորսուած ոչխարս գտայ։ Զեզի կ'ըսեմ որ այսպէս ուրախութիւն պիտի ըլլայ երկինքի մէջ մէկ մեղաւորի համար որ կ'ապաշխարէ, քան թէ իննսունինը արդարեւրու համար՝ որոնց ապաշխարութիւնը պէտք չէ»։

Յուդայի երկիրը լեռնային լըջան մը ըլլալով, շատ գիւրգիւթեամբ ոչխար մը կըրնար մուրդիլ ու կորսուիլ ժայռերու խոռոչներու մէջ։ Բայց, պաղեստինցի հովիւները, անտանի իրենց ճարպիկութեան մէջ, կը Հետեւէին կորսուած ոչխարի հետքերուն ու զայն գտնելով կը բերէին գիւղ մ'եւ հրապարակէին իրենց փութեամբը։

Ոչխարը ըլլալով ընտանի եւ օգտակար կենդանի մը եւ մասնաւոր իր ունեցած բնաւորութեան համար, անմեղութեան, հը-

նազանդութեան եւ համբարութեան, լայն տեղ գրաւած է Ս. Գրոց մէջ։

Աստուածաշունչը լեցուն է ոչխարի օրինակներով եւ նմանութիւններով։ Օրինակ, Յովհաննու Աւետարանին մէջ, Քրիստոս քաջ հովիւի նմանցուած է, իսկ Ժողովուրդը՝ ոչխարի հօտի. «Եւ եմ հովիւն քաջ, հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ ի վերայ ոչխարաց»։

Ոչխարը իր օգտակարութեան համար փնտռուած կենդանի մըն է. անոր միւր կ'ուտենք, բուրդը եւ մորթը կը գործածենք։ Թաւմուտի մէջ գրուած է. «Մասխէ՛ ագարակդ եւ ոչխար մը գնէ, բայց ոչխարդ ծախելով ապարակ մի՛ գնեք»։

Ոչխարին արժէքին համար հովիւը կը խնամէ զայն ու կը փնտռէ երբ անիկա մուրդի հօտէն։ Ոչխարը ըլլալով անբան անասուն մը, եթէ հովիւին խնամքին առարկան կը դառնայ, որքան առաւել արժէք կը ներկայացնէ մարդը՝ որ խորհող էակ մըն է, եւ օժտուած իմացական ու հոգեկան բարձր կարողութիւններով, քան ոչխար յայն Աստուծոյ։ Քրիստոս, մարդոց հովիւր, որքան առաւել պարզութեամբ ու հասկացողութեամբ կը փնտռէ իր եկեղեցիէն մուրաւ մարդը, քանի որ «որչափ ես առաւել է մարդ քան զոչխար» (Մատթ. ԺԲ. 12)։

Յուդայի երկրի լեռներէն ու խոռոչներէն աւելի վտանգաւոր են արդի ընկերութեան կարգն ու սարքը եւ բարքը, քրիստոնեայ մարդը մուրմեղնելու եւ կորստեան դատա-

պարտելու համար: Առօրեայ մեր կեանքի ընթացքին, հրապուրիչ, քաղաղական փոսե-
րու կը հանդիպինք, եւ մեր կամեցողու-
թեամբ կը դահալիժինք անոնց մէջ: Մենք
զմեզ կը նսեմացնենք ու կ'իջնենք անբան
ոչխարի մակարդակին: Բայց, մշտաբար
հովիւք, Յիսուս Քրիստոս, որ մեր սիրոյն
համար զոհուեցաւ խաչին վրայ, Ս. Հոգ-
ւոյն շնորհիւ կը հետեւի մեր մոլորած քա-
լերուն ու մեզ կը փրկէ մեր մեղքերէն:

Հովիւին ու կորսուած ոչխարի առակին
պատմութիւնը ցոյց կու տայ մարդ անհա-
տին արժէքը տեղեւորքի ստեղծագործու-
թեան մէջ: Մարդը, Աստուծոյ արարչա-
գործութեան փառապասկը, յաւիտեանս եւ-
թակայ է աստուածային հոգատարութեան:
Աստուծոյ շունչն գոյութիւն առած մարդը
երբ զիտակցի իր իսկութեան, իր ժառան-
կած ստեղծագործ կարողութեան, պիտի
շուղէ մեղքերու մէջ կորսուիլ, այլ՝ ապ-
րիլ բարոյական կեանք մը եւ ընթանալ Աս-
տուծոյ ճամբէն: Եղիշէն իր Թաղման ծա-
ռին մէջ կ'ըսէ. «Իշխանութեան տէր մար-
դիկ իրենց անունով արձաններ կը կանգ-
նեն եւ իրենց պատկերները կը նկարեն դը-
րամի վրայ, որովհետեւ պատկերազիր նը-
կարով է որ սակին կը մեծարուի ու կը յար-
գուի աշխարհի մէջ: Եւ՝ իմ կենդանի պատ-
կերը մարդու կենդանի դէմքին նկարեցի,
կ'ըսէ Աստուած: Աշխարհի վրայ միայն
մարդն է որ Աստուծոյ կը նմանի: Աստուած
մարդուն միայն կ'երեւի, Աստուած երկրի

վրայ միայն մարդը կը սիրէ, միայն Աս-
տուած մարդասէր է եւ միայն մարդն է աստ-
ուածասէր: Աստուած մարդու համար մար-
դապա եւ Աստուծոյ համար մարդը աստ-
ուածապա»:

Իւրաքանչիւր քրիստոնեայ անհատ ար-
ժէք մըն է Աստուծոյ աչքին: Աստուած կը
սիրէ իր նմանութեամբ ստեղծած մարդը,
երբ կը տեսնէ որ մենք կը հետեւինք իր
Որդւոյն քայլերուն, երբ կ'ապրինք Քրիս-
տոսի ուսուցումներուն համեմատ բարոյա-
կան կեանք մը:

Հրաժարելով մեղաւիշ կեանքէն, երբ
զիտակցինք մեր բարձրագոյն կոչումին,
Աստուծոյ նման կարող կ'ըլլանք ստեղծա-
գործելու: Ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել
կարգ մը անձերու այն պայծառ մտածողու-
թիւնը, որու շնորհիւ աստղաւորողւն
այօր լուսին արբանեակին վրայ կ'իջնեն,
եթէ ոչ Աստուծոյ ժառանգած մեր ստեղ-
ծագործ մտքով:

Մեզի տրուած աստուածային առանձնա-
շնորհումները պարապ տեղ չվատենք ապ-
րելով անասնական ու ոչխարի սահմանուած
կեանք մը. այլ հետեւինք մեր անզուգական
հովիւին, Յիսուս Քրիստոսի, որ զիտէ մեր
իւրաքանչիւրին արժանիքը: Ան, իր ան-
սահման աստուածային սիրով կը հսկէ մեր
վրայ, կը խնամէ մեզ ու կ'օգնէ մեզի մեր
խմացական, հոգեկան ու բարոյական նուա-
ճումներուն մէջ, մեզ դարձնելով Աստու-
ծոյ գործակիցները աշխարհի մէջ:

ԲԱՆԳԻՆ ՎՐԴ. ԹՕՓՃԵՄԸ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՏԵՂԻՔ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

66.— ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԵՐԸ. Եկեալեցույ սեփական եղա՞ծ իշխանութիւնը պարտի, ինչպէս ցոյց տուինք, Համանգամայն ունենալ այն երեք մասերը՝ որոնք կը կոչուին՝ Օրէնդարական, Բռնադատական եւ Դատողական:

Օրէնդարականը այն իշխանութիւնն է, որով մէկը իրաւունք կ'ունենայ կարգադրութիւններ ընելու ընկերութեան նպատակին համաձայն, ընկերութեան անդամներուն վերաբերութեամբ: Բռնադատականը այն իշխանութիւնն է, որով մէկը իրաւունք կ'ունենայ այլեւայլ հոգեւոր կամ մարմնաւոր միջոցներով ոտիպել իր իրաւաստութեանց ներքեւ եղողները՝ ընդունելու իրեն համար եղած կարգադրութիւնները: Իսկ Դատողականը՝ այն որ իրաւունք ունի ջրնալ զորոք պարագաները եւ օրինաց ու արդարութեան ակնարկով վճիռներ արձակելու:

Օրէնդարականն է բուն էական կէտը իշխանութեան, վստօյի առանց կարգադրութիւններ քնելու իրաւունքին՝ չի կրնար ըմբռնուիլ իշխանութիւնը: Երբ իրաւունք կ'ըսենք, կը հասկնանք փոխադարձ պարտականութիւնները. եւ եթէ, հպատակներ չունին կարգադրութիւններ ընելու պարտականութիւնը, կարգադրութեան իրաւունքը կը դառնայ անդոյ, իսկ պարտաւորութիւնը նոյնպէս անիրական կ'ըլլայ՝ եթէ չըլլան պարտաւորելու միջոցներ: Ուստի առանց բռնադատական իշխանութեան՝ պիտի չըլլայ իշխանութիւն, եւ բռնադատական իշխանութիւնը պիտի չըլլար արդար՝ եթէ չլինէին քննութեան եւ վճիռի իրաւունք, որ է դատողական իշխանութիւն:

Եւ որովհետեւ այդ եռատեսակ իրաւունքները կը բխին իրական եւ կատարելալ իշխանութեան գաղափարէն, այս պատճառ

առաւ առանց այլեւս տարրաբերելու կըրնանք հաստատապէս ըսել՝ թէ Եկեղեցույ իշխանութիւնը կը պարունակէ օրէնդարական, բռնադատական եւ դատողական իրաւունքները համանպատակ:

67.— ԶԱՆԱԶԱՆ ՄԻՏՔԵՐ. Իշխանութեան վրայ խօսուած առեւ պէտք է պոնէ անցողաբար յիշատակել թէ օրէնք բառը սովորաբար կը նշանակէ այն կարգադրութիւնները՝ որոնք բովանդակ ընկերութեան համար կը հրամայուին, եւ որոնք ընդհանուր սկզբունքներու միայն կը վերաբերին: Սակայն կարգադրութիւնները կրնան զանազան աստիճաններու բաժնուիլ, ինչպէս են հիմնական կարգադրութիւններ, որոնք բուն իսկ օրէնքներն են, հիմնականներուն մասնաւոր յորժադրութեանը համար հրամայառար կամոնք կը կոչուին, այն կարգադրութիւնները՝ զորոք օրէնքին հսկողութեանը համար պարտաւորելու կրնան ընել անոնց մերձաւորագոյն գործադրութեանը համար եւ որոնք պատուէր կը կոչուին, եւ վերջապէս այն կարգադրութիւնները՝ որոնք անհատական համար կ'ըլլան, անհատական լաւ կամ յոռի պարագաներու համեմատ եւ որոնք պարզապէս հրամայն կրնան կոչուիլ:

Այս օրէնք, կամոնք, պատուէր եւ հրաման առումը կոչուածները իրենց ընտանեան մասին չեն տարբերի իրարմէ, որովհետեւ ամէնքն ալ կը բխին մէկ սկզբունքէ մը՝ որ է իշխանութիւնը կամ իշխանութեան գործադրութիւնը հաստատութեան օգտին համար: Ըստ այսմ, երբ եկեղեցական իշխանութեան մասին կը խօսինք, պէտք է իմանանք բոլոր վերեւ ըսուած աստիճաններուն համեմատ կարգադրութիւններ ընելու իրաւունքը:

68. ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԵՐԸ. Շա-
րունակներն համար կարեւոր բացատրու-
թիւնները իշխանութեան պարագաներու
մասին, պիտի խօսինք նաեւ այն անձնու-
շուրջ՝ որոնց իրաւունքն է վարել իշխա-
նութիւնը, այսինքն խօսիլ իշխանութեան
ենթակային մասին: Իշխանութեան ենթա-
կան կամ իշխանաւոր անձը ուրիշ տեսու-
թեամբ կը կոչուի պաշտօնեայ, այն պար-
տականութեանց համար՝ զորս յանձն կ'առ-
նէ հասարակութեան քարին հողալու տե-
սակէտով:

Իշխանութեան ենթական հարկաւ ընկե-
րութեան հասարակութեան տնտեսներէն
պիտի ըլլայ. ինչոքը անոր վրայ է միայն
թէ՝ ո՞ր անդամն է որ պիտի վարէ այդ
զորքը կամ հատարէ այդ իրաւունքը: Մեզի
չպատկանիր ինչոքը ընել հոս թէ քաղաքա-
կան իշխանութեան մէջ ի՞նչ իրաւունքով
կ'որոշուին իշխանաւոր անձնը. իսկ գի-
տեանք, տեսնելով թէ եկեղեցւոյ մէջ բոլոր
այդպիսի ինչոքիւնները որոշուած են կամք-
ով եւ իրաւունքով եկեղեցին Հիմնողին եւ
Հաստատողին, որ է Քրիստոս:

Պէտք է նոյնպէս գիտնալ թէ Քրիստոսի
կամքովն է որ Հաստատուած է այդ իշխա-
նութեան շարունակութիւնը: Շարունակու-
թիւնը աւհասարակ կրկին է. մին՝ ժառան-
գական, երբ ընականտն ծնունդը եւ սեւ-
րունդը կ'ըլլայ Հիմ եւ փաստ իշխանութեան
իրաւանց, եւ միւսը՝ ընտրողական, երբ
իշխանութեան անձին որոշումը ամէն անգամ
կարեւոր է կամքէն նշանակեալ եւ սահ-
մանուած անձներու՝ որոնք իրենց մեծա-
մասնութեան հասցութեամբ կ'որոշեն մէկը
որ ունենայ նախապէս սահմանուած ինչ
ինչ պայմաններ կամ ձիւղեր:

Ժառանգական շարունակութիւնը ընդ-
հանրապէս չէ ընդունուած մեր եկեղեցւոյ
մէջ, թէեւ մեր մէջ իբր սովորութիւն մը
պատուեցաւ Լուսաւորջի որդիներուն եւ
Թոններուն մէջ մօտ վար մը, եւ զարձեւալ
յետոյ՝ իբրեւ դար մը, Պահլաւունեաց տոհ-
մին մէջ: Կ'ըսուի թէ այդ իրաւունքը կը
սահմանի Քաղզկացուց կաթողիկոսարանին
մէջ, որոնք կը կարծեն ուղիղ գիծով իջնել
Շմաւոն առաքեալէն:

Դալով ընտրողական ձևին շարունակ-

կութեան, հարկ է փնտռել թէ պաշտօնը
վարողները պարզապէս յանձնակատարներ
կամ զործակատարներ են, որոնք ժամա-
նակաւոր իրաւամբ կը վարեն զործ մը,
միւս անդամներէն շոնենալով վիճակի եւ
կարողութեան օրեւէ տարբերութիւն, թէ՛
խկապէս իրենց վիճակի ու կացութիւնը
կը տարբերին ուրիշներէն, այնպէս որ նը-
ւիրականութեամբ եւ ընկալեալ ու հաստա-
տուն նոր կացութեամբ մը կը կազմեն ան-
ձնուած ուրիշ դատակարար մը եկեղեցւոյ մէջ,
չապէս տարբեր՝ Հասարակ դասակարգէն:

Այս երկու դասակարգերը սովորական
անտամբ կը կոչուին եկեղեցականներ եւ
աշխարհականներ, որովհետեւ առաջինները
նուիրուած են եկեղեցւոյ սուստաւորու-
թեան, իսկ վերջինները մտոցած են աշխար-
հի հողերուն մէջ:

69. ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. Մենք կ'ըն-
դամենք թէ եկեղեցականութիւնը դասա-
կարգ մըն է որ նուիրագործութեամբ, կա-
ցութեամբ եւ իրաւամբ իրապէս կը տարբե-
րի աշխարհական դասէն, եւ կը մերժենք
կարծիքը անոնց՝ որոնք կ'ըսեն թէ եկեղե-
ցական կոչումները աշխարհականներ են
միայն ուրիշներու պէս, որոնք պատահա-
կան յանձնարարութիւն մը ունին լուի, ինչ-
պէս պետական պաշտօնեաները, փաստա-
բանները կամ րժիշկները, որոնք ոչ թէ ի-
րապէս տարբեր կացութեան մը կը պատ-
կանին, այլ՝ միշտ որոշեալ զործողու-
թիւններ կը կատարեն ընկերութեան մէջ:

Ատիկա կարծիքն է Բաղդականներու,
որոնց եկեղեցականները չեն տարբերի
խորհրդականներէ. ժամանակաւոր զործու-
ողներ կը նկատեն զանոնք եւ բոլոր հաւա-
տոցեալները հաւատարապէս եւ քօլմնդա-
կաբար աշխարհականներ կը համարեն,
մինչ կարգ մը ուրիշներ իրենց խումբէն
հաւատացեալները հաւատարապէս կը հա-
մարեն եկեղեցականներ:

Բայց բոլոր Բողոքականները այդ կար-
ծիքը չունին, արովհետեւ անոնց մէջ Ան-
գլիացիք, զոր օրինակ, օրոնք եպիսկոպոս-
ներ ընէին, եւ ասոնց ձեռնադրութեամբ
շարունակեցին նուիրագործել եկեղեցւոյ
պաշտօնեաները, կ'ընդունին եկեղեցական

դասին՝ աշխարհականներին տարբերութիւնը. իսկ Լուսերսկանները եւ ուրիշներ, որոնց մօտ դադրեցաւ ձեռնադրութիւնը, ռաբայեակ ուրացան ձեռնադրութեան ուժը՝ որպէսզի կարենային արգարացել ինքզինքնին եւ իրենց կացութիւնը:

70. — ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԱՑ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ. Հաստատելու համար թէ եկեղեցականները իրապէս կը զանազանուին աշխարհականներէն, առաջին փաստը կ'առնենք Հին Օրէնքին նմանութիւնէն, ուր քահանայական կամ եկեղեցական դասակարգը, որ Ղեւտացւոց դասը կամ Ղեւի ցեղէին, տիրապէս եւ իրապէս կը զանազանուէր ուրիշ դասերէ կամ ցեղերէն, եւ կը կազմէր կրօնական սպասարկութեան նուիրուած եւ արտաքին հոգիքէ ու զբաղմունքներէ զատուած մարդոց յատուկ դաս մը, եւ այս՝ կացութեան հաստատուն բաժանմամբ եւ ոչ թէ գործադրութեանց պատահական որոշմամբ: Նմանութեան վրայ հիմնուած այս փաստը քրիստոնէութեան համար վճռական չէ անշուշտ, բայց հաւանականութիւն ցոյց կու տայ, որովհետեւ ինչ որ այդ մասին հաստատուած էր Հին Օրէնքին համար՝ աւելի եւս պատշաճ պիտի ըլլար նորին համար, որ իր կարգերուն մէջ աւելի ազնուարարն եւ աւելի կատարելագործուած է:

71. — ՓԱՍՏ՝ ՆՄԱՆՈՒԹԵՆԷ. Երկրորդ փաստը կը քաղենք մարմնոյ նմանութիւնէն, զոր յաճախ կիրարկուած կը տեսնենք՝ բացատրելու համար եկեղեցւոյ կազմութիւնը: Այդ նմանութիւնը շատ ընդարձակօրէն կը բացատրէ Պօղոս իր Թուղթերուն մէջ (Ա. Կորնթ. ԺԲ 12-31: Հռոմ. ԺԲ 4-6), եւ արժանի է մտադրութեամբ կատարուելու: Այդ նմանութեան հիմը հաստատուած է սա բանին մէջ. «Մարմին ոչ մի անդամ է աչի՝ բազում» եւ թէ՛ «Աստուած ետ զանդամս, զի մի իւրաքանչիւր ի նոցանէ ի մարմին որպէս եւ կամեցաւ», եւ թէ աւոյժ մէջ կան Գովարադոյններ եւ «կարեւորներ», «անարգադոյններ եւ «առաւելագոյններ, եւ թէ անոնք ըստ ինքեան տարբերակ են եւ ոչ թէ պատահական գործո-

ղութեամբ, այնպէս որ հնար չէ կարծել թէ մէկ անդամին այսօր կատարած գործը վաղը միւս անդամը պիտի կարենայ կատարել՝ առանց իր դասակարգը փոխելու: Արդ, այդ նմանութիւնը ոչ մէկ կերպով պիտի արդարանար, եթէ եկեղեցին անհաւասար բնկերութիւն չըլլար, այսինքն չըլլար այնպիսի կազմակերպութիւն մը՝ որուն կազմիչ տարրերը ամէնն ալ նոյն եւ նման չեն իրարու հետ, եւ եթէ եկեղեցական ու աշխարհական կացութիւնները իրապէս եւ տիրապէս չըտարբերէին իրարմէ:

Ասոր համար արժան է աւելցնել տակաւին թապաւորութեան եւ հօտի նմանութիւնները, որոնցմով կը ներկայացուի Եկեղեցին Քրիստոսի եւ Առաքելոց խօսքուն մէջ. ու այս նմանութիւնները պարզապէս ցոյց կու տան եկեղեցիին անհաւասար բնկերութիւն մը ըլլալը:

72. — ՓԱՍՏ՝ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳՈՐԾԵՐՆԷ. Գննելով Քրիստոսէ ըսուած խօսքերն ու եղած հրամանները եւ կարգադրութիւնները, կը տեսնենք դարձեալ թէ ինքը անհաւասար կերպով հաստատած է եկեղեցին: Քրիստոս նախ ինք ընտրեց Երկոտասանները (Մտթ. Ժ), ապա՝ Եօթանասուներկուքը (Ղուկ. Ժ) եւ իշխանութիւն ստաւ, մինչ իր խոսեւողներուն եւս հրամայեց հնազանդել անոնց: Այս ընտրուածներուն եւ որոշուածներուն ըսաւ. «Ձոր կապիցէք յերկրի՝ եղիցի կապեալ յերկնս, եւ զոր արձակիցէք յերկրի՝ եղիցի արձակեալ յերկնս» (Մտթ. ԺԸ 18): «Որ ձեզ լսէ՝ ինձ լսէ, եւ որ զձեզ անարգէ՝ զիս անարգէ» (Ղուկ. Ժ 16): «Ընտրեցիք յերկոտասան աթոռ՝ դատել զերկոտասան ազգ իսրայէլի» (Ղուկ. ԻԲ 30): «Առէք հոգի սուրբ. եթէ ումեք թողուցուք զմեզ»՝ թողեալ լիցի նոցա. «Եթէ զուրուք ունիցիք՝ կալեալ լիցիք» (Յովհ. Ի 23): Իսկ այս խօսքերուն իմաստը անկարօտ է մեկնութեան:

73. — ՓԱՍՏ՝ ԱՌԱՔԵԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐՆԷ. Քրիստոսի հաստատուածներուն համաձայն են Առաքելոց գործադրութիւնները, խօսքով եւ արդեամբ ցոյց տալով թէ եկեղեցին անհաւասար անդամներով է կազ-

մուծած։ Առաքելները իրենց անձերուն համար կ'ըսեն թէ առաւել են քան ուրիշները. «Այսպէս համարեցին զմեզ մարդիկ, իբրեւ զպաշտօնեայ Բրիստոսի՝ եւ հազարապետս խորհրդոցն Աստուծոյ» (Ա. Կորնթ. Դ. 1)։ «Աստուած ետ մեզ զպաշտօնն հաշտութեան և. եւ եղ ի մեզ զքանն հաշտութեան» Արդ՝ վասն Բրիստոսի պատգամաւորիմք» (Բ. Կորնթ. Ե 18) ։ Պօղոս ինքզինքն համար կ'ըսէ. «Որոյ (Բրիստոսի) եղէ ես սպասաւոր ըստ պարզեւաց Աստուծոյ՝ որ տուան ինձ ըստ յաջողութեան զօրութեան նորա» (Եփես. Գ 7)։ Իսկ խօսելով ուրիշ պաշտօնէից մասին կ'ըսէ. «Զգոյ՛՛ կայցէք անձանց եւ ամենայն չօտրի, յորում եղ զմեզ հոգին սուրբ տեսուչ» հովուել զժողովուրդ Տեառն» (Գործք, Ի 28), որուն վրայ կ'աւելցնէ Պետրոս եւս. «Արածեցէք որ ի մեզ հօտդ է Աստուծոյ, վերակացու լինել մի իբրեւ ակամայ՝ այլ կամաւ ըստ Աստուծոյ» (Ա. Կաթող. Ե 2)։ Պաշտօնեաներու այդ իշխանութիւնը սահմանափակ բան մը չէր, այլ՝ ընդարձակ ամէն կերպով. Պօղոս կ'ըսէ. «Բարոգեա՛ զքանն, հաս ի վերայ ժամու եւ տարածամու, յանդիմանեա՛, սաստեա՛, մխիթարեա՛» (Բ. Տիմ. Դ 2)։ «Որ ինչ միանդամ պակաս իցէ՛ ուղղեացես, եւ կացուացես ըստ քաղաքաց երկրոնա» (Տիմ. Ա 5)։

74.— ՓԱՍՏ՝ ԱՒԱՆԻՈՒԹԵՆԷ. Այս փաստերուն կարգը կը փակէ հաստատուած, անխախտ եւ ընդհանուր աւանդութիւնը որ քրիստոնէութեան սկիզբէն կու գայ եւ կը հասնի մինչեւ մեր օրերը։ Եկեղեցականաց՝ աշխարհականներէն զատորոշումը, ձեռնադրութեամբ նուիրագործումը, եկեղեցւոյ պաշտօնէութեանց յատկացումը, եկեղեցական ղառակարգութեան բաժանեալ աստիճանները, իւրաքանչիւր աստիճանի սեփական իրաւունքները եւ պաշտօնաները յայտնի են եւ անուրանալի պատմութեան էջերէն, ժողովներու կանոններէն։ Գրիստոսէ վարքեր ետքն էր որ լրտուեցաւ այն ձայնը՝ որ կ'ուրանար անցեալ ժամանակներու գործն ու սովորութիւնը։ Ուստի, առանց իսկ արտեղ մէջբերելու

վերոյիշեալ այդ գործերէն որոշ ցուցմունքներ, կրնանք հաստատել թէ հին քահանայութեան օրինակով եւ Աւետարանի նմանութեամբ կը հաստատուին Բրիստոսի եւ Առաքելներուն եւ եկեղեցիներուն կարգադրութիւններն ու գործադրութիւնները։ Ըստ տուութիւն է ուրեմն թէ Բրիստոսի եկեղեցիին մէջ կացութեամբ եւ իրաւամբ եկեղեցականները զատորոշուած են աշխարհականներէն։

75.— ԱՒԱՐԿՈՒԹԻԿԵՆԵՐ. Հակառակորդները առարկութիւն կ'ընեն մէջբերելով Բրիստոսէ եւ Առաքելներէ խօսքեր՝ որոնք կը թուին հակառակը փաստել։ Անոնց կը պատասխանենք ընդհանուր կերպով թէ յայտնաւոյն եւ առատագոյն խօսքերով ցոյց տուինք արդէն հաստատութեան՝ Բրիստոսէ եղած ըլլալը։ Մասնակի խօսքեր չեն կրնար խախտել հաստատուած այդ ճշմարտութիւնը։ Հակառակորդներու յառաջ բերած խօսքերուն առաջինն ու զլիաւորն է օս. «Գիտէ՛ք՝ զի իշխանք ազգաց տիրեն նոցա, եւ մեծամեծքն իշխեն նոցա։ Ոչ այնպէս իցէ եւ ի ձերում միջի» (Մատթ. Ի 28)։ Բրիստոս այս խօսքը ըսաւ, երբ Սաղովմէ իր որդիներուն համար կը խնդրէր նախաթող ըլլալ երկոտասանին մէջ։ Տասներկուքէն, որոնց տրուած էր արդէն իշխանութիւնը, ինչպէս տեսանք, Բրիստոս ետ չառեւ որոշածը այս խօսքով, այլ միայն կը տարածերժէ՛ գերազահական ձեւը եւ կը յանդիմանէ Զերթեայ որդիներուն ձգտումը՝ կը սորվեցնէ թէ իրմէ հաստատուած իշխանութիւնը արտաքին ճոխութեամբ եւ բռնութեամբ կերպաւորուած չէ՝ ինչպէս է աշխարհի իշխանութիւնը, այլ հեղութեամբ եւ խոնարհութեամբ, ինչպէս ինք իր օրինակով ցոյց տուաւ եւ խօսքով եւս բացատրեց Առաքելներուն. «Թագաւորք ազգաց տիրեն նոցա, եւ որ իշխեն նոցա՝ բարերարք կոչին. այլ զուք ոչ այնպէս. այլ որ մեծն է ի մեզ՝ եղիցի իբրեւ զկրտսերն, եւ առաջնորդն իբրեւ զպատաստօրն, Ո՛վ է մեծ, քաղմեա՛ն եթէ սպասաւորն. ո՛չ ապաքէն քաղմեա՛ն. բայց ես եմ ի միջի ձերում իբրեւ սպասաւոր» (Ղուկ. ԻԲ 26)։

76.— ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՌԱՔԵՆՈՑ
ԽՕՍՔԵՐԵՆ՝. Յառաջ կը բերեն նաեւ Պետ-
րասի խօսքը. «Մի իբրեւ տիրելով վիճա-
կացն, այլ լինել օրինակ հօտին» (Ա Պետր.
Ե 3), իբր թէ եկեղեցւոյ պաշտօնեաները
անձին բարի օրինակէն գատ ուրիշ ոչինչ իշ-
խանութիւն պէտք է ունենան:

Սակայն Պետրոսի խօսքը իշխանութեան
ոչ թէ էութեան, այլ կերպին կը վերաբե-
րի. ան կը զգուշացնէ պարզապէս որ եկե-
ղեցւոյ պաշտօնեաները աշխարհի իշխաննե-
րու ձեւովը եւ մարտիկանաց համեմատ չի-
լինեն. Առաքեալը այս պատուէրը կու տայ
եկեղեցւոյ պաշտօնեաներուն՝ զանոնք ե-
րէցներ, հովիւներ եւ վերակացուներ ան-
դանելէն վերջ եւ որոշ կը հաստատէ անոնց
իշխանական իրաւունքներն ալ:

77.— ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԻՆ ՍՈՎՈՐՈՒ-
ԹՆԵ՛. Կ'առարկեն տակաւին թէ հին եկե-
ղեցիին մէջ անձանթ էին եկեղեցւոյ պաշ-
տօնէից այս անուններն ու տիտղոսները,
անոնք յետոյ հնարուած են. եթէ չկային
անունները, ուրեմն եւ չկային եւ իրերը,
որովհետեւ անունները եղած իրերն է որ
կ'արտայայտեն, եւ չեղածներն է որ անուն
չեն ունենար:

Ստոյգ է թէ անունները իրերուն հետ է
որ կը ծագին, բայց անունները շատ անգամ
փոփոխական են, միեւնոյն իրերուն միայ
եւ ժամանակին փոփոխութեան հետ կը
փոխուին նաեւ անունները՝ ուստի եթէ ինչ
ինչ անուններ, օրինակ՝ հայրապետ, կա-
թողիկոս կամ քաղաքապետ անունները դարձն
չեն կիրարկուեր, ասոր համար կարելի
չէ ըսել թէ իբր չկար, որովհետեւ Քրիս-
տոսէ հաստատուած փառքին գլուխները կը
կոչուէին Առաքեալ, իրենց անմիջական իշ-
խանութեան համար: Միւս կողմէ պէտք է
զիտուլ թէ պաշտօնէից կացութիւնն ու
պաշտօնէից տեսուչներու դոգմութիւնը հաս-
տատունն ըլլալով հանդերձ, տեսչութեան
օսահմանները եւ պարունակութիւնը հետզ-
հետէ աւելի կը կազմակերպուէին Աւետա-
րանի զործին ընդարձակման համեմատ:
Գալով նախնական իշխանութեան հարապ-
տեմքանի կողմափարին. Գաւական թող ըլ-
լայ յիշել. իրէցի, կպիսկոպոսի եւ տեսուչի

անունները, որոնք կը գտնուին նոյնիսկ ա-
ռաքելական Թուղթերուն մէջ՝ հովիւի, վե-
րափառուի, առաջնորդի եւ ուրիշ անուննե-
րու հետ միասին:

78.— ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՆՀԱՄԱՁԱՅ-
ՆՈՒԹՆԵ՛. Կ'առարկեն նաեւ թէ քրիստո-
նէից եկեղեցիները շատ անհամաձայն են
եկեղեցական իշխանութեան ձեւին մասին,
եւ կ'ուզեն փառս հանել թէ իշխանութիւնը
ուրեմն Քրիստոսէ չէ հաստատուած. զի ե-
թէ իշխանութիւնը Քրիստոսէ հաստատ-
ուած ըլլար, ձեւն ալ որոշ եւ ցոյց տրուած
կ'ըլլար:

Իայն, ինչպէս քանիցս դիտել տուինք,
ուրիշ է իրին էութիւնը, եւ ուրիշ՝ պատա-
հական պարագան, ինչպէս է ձեւը: Վասն-
զի ինչպէս որ նիւթական իրերուն մէջ իբր
ձեւին մասին խոյրը ըլլայ՝ չենք տարանջ
իրենց գոյութիւնը, նոյնպէս պէտք է նկա-
տենք նաեւ եկեղեցական իշխանութեան
համար: Բոլոր եկեղեցիները համաձայն են
իրին մասին, անոնց մէջ չկայ տարաձա-
յնութիւն իրին էութեան եւ գոյութեան նը-
կատմամբ: Ձանազան իշխանութեանց մէջ
սրդարեւ կան ձեւական տարբերութիւն-
ներ, որովհետեւ անոնց մէջ կան բանին՝ ու-
րոնք արասքին բարեբէ կախում ունին եւ
այսպէս ծնունդ կու տան այդ տարբերու-
թիւններուն: Առիկա իշխանութեան ձեւն
է Վիսլին: Իսկ թէ եկեղեցական իշխանու-
թեան վերաբերեալ որքան եւ ինչպիսի՝ ձե-
ւեր կան՝ ասոր պիտի ռնդազգաւորանք իբ
կարդին:

79.— ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆ՝ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ
ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԵ՛. Ի վերջոյ, յառաջ
լրելելով Մատթայի եւ Եօթ Սարկաւազ-
ներու ընտրութեան պատմութիւնը, որոնց-
մէ ստաղիներ կատարուեցաւ ճեղքաբ իբրեւ
հարեւ եւ քառից (Գործք, Ա 15) Ժողովի
մը մէջ, իսկ երկրորդը հի մէջ քաղմութեան
եւ պշակերտաց (Գործք, 20), կ'եզրա-
կացնենք թէ ուրեմն տըւութիւնը կը կա-
տարուի Ժողովուրդին պարզ հաճութեամ-
բը, որով եւ գործին պարզ յանձնարարու-
թեամբը եւ ոչ թէ յատակ որոշումովն ու
նուիրագործութեամբը անձին:

Բայց Եկեղեցւոյ իշխանութեան կոչում-
ներու եւ ընտրութեանց մէջ երկու բան
պէտք է զանազանել՝ Առաջինն է անձին ու-
րողումը: Յորչափ աղք որդումը կապուած
չէ ծնունդի կամ սերունդի կամ ուրիշ պայ-
մանի հետ՝ որ անկտիւ ըլլայ հասարակու-
թեան կամքէն, հարկ է ունեն պարագայի
մէջ լրացնել անհատները որոշելու եւ նը-
շանակելու պայմանները: Իսկ երկրորդն է
նուիրագործութիւնը կամ իշխանութեան
տըշուութիւնը: Արդ յառաջ բերուած օրի-
նակներէն կը տեսնուի թէ Առաքելոյն ա-
ռաջարկութենէն ետք, Հաճոյ թուեցաւ
բանն առաջի առնելոյն բազմութեան եւ
ընտրեցին՝ նշանակելու անձերը, բայց ա-
ռով ընտրածները պարտօնեայ չհամար-
ուեցան, այլ՝ ընտրողները իրենց ընտր-
եալները կայուցին առաքելներուն առջեւ,
եւ առաքելները զաղօթ աւարտեալ եղին ի
վերայ նոցա զմեռս» (Գործք, 2 56) եւ այն
տեսն միայն ընտրեալները համարուեցան
ճշմարիտ պաշտօնեաներ:

Իսկ Մատթայի վրայ ձեռնադրութիւն
չկատարուեցաւ, զի արդէն Քրիստոսն նը-
ւիրագործուած էր՝ պաշտօնութեան հա-
մար, քաղի Ծօթանանից թիւէն էր, և Եր-
կոտաանից թիւին անցելով իշխանութեան
պատահական ընդարձակում մըն էր միայն,
մասնաւոր ուր Մատթայի Մեսսասաններուն
հետ Մ. Աղի ընդունից՝ Վերնաստն մէջ:

Պաշտօնէից նուիրագործութեան հար-
կաւորութիւնը կը հաստատեն նաեւ, ձեռ-
նադրութեան խօսքերը, որոնց կը հանդի-
պինք Մ. Գրքի մէջ. ալսպէս, «Պողոս եւ
Բառնաւանք ձեռնադրեցին լրատ Եկեղեցւոյ՝
երիցունս» (Գործք, ԺԻ 22), եւ Տիմոթէոս
որդուեցաւ «ձեռնադրութեամբ Պողոսի
(Բ. Տիմ. II 6) եւ հրաման ընդունեց ձեռն
վազմաւորել յորումք վերայ մի՛ դնել»
(Ա Տիմ. Բ 22):

Որովհետեւ Եկեղեցւոյ պաշտօնէից
ժողովրդական ընտրութիւնը խախտուած
է՝ Հռովմէականներուն ձուռ, Արեւմտադի-
ւոգաբանները, աւարտինակ դասն ալսին
եւ ուղեցին կամայական մեկնութիւններ
ստի՛ անոր: Բայց արդ տնօրութիւնը առ-
նկշտ արհաւան է մեր եւ Արեւելեան քրի-
ստոնքի հետեւիները մէջ, որով քննել գործնա-

կանապէս կը պահենք անոր արժէքը, իրա-
կան կերպով գիտենք անձը պաշտօնին հա-
մար որոշելը եւ անոր նուիրագործութիւնը
նոյն պաշտօնին մէջ:

80.— ՈՒՍՈՒՑԶԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ.
Եկեղեցւոյ մէջ հաստատուած իշխանու-
թիւնը, որուն ենթականերն են անոնք՝ ու-
րոնք յատուկ նուիրագործութեամբ կը կազ-
մեն Եկեղեցականութեան որդեայ դասը,
կը բաժնուի երկուքի. վարչական եւ ու-
սուցչական: Վարչական իշխանութիւնը
այն է զոր աւելի սովորական կոչումով
կ'անուանենք իշխանութիւն, եւ է իրաւուն-
քը՝ կարգադրելու եւ կարգադրութիւններ
ընելու, գործադրութիւններ հոգալու եւ
մասնաւոր խնդիրները վճռելու: Իսկ ու-
սուցչական իշխանութիւնն է այն իրաւուն-
քը, որ յատկապէս Եկեղեցւոյ բնութենէն
կը բխի, եւ որ հաստատուած է անկէ՝ որ
հեղինակն է ճշմարիտ յայտնութեան եւ որ
աւանդեց տեսական եւ գործնական ճշմար-
տութիւնները, որոնք կարեւոր են մարդուն
համար՝ կատարեալ բարոյականութեան եւ
կրօնականութեան տեսակէտով:

Ճշմարտութեան յայտնութեան աւանդը
հարկաւորապէս կ'ենթադրէ ուսուցչու-
թիւնը, որով հնար չէ ալսապէս իշխանու-
թիւն ունենալ ընկերութեան մը վրայ՝ ու-
րուն սկիզբը, վերը եւ միջոցը հաւասարա-
պէս ճշմարիտ յայտնութիւն է:

Ուսուցչական իշխանութիւնն ալ կը պա-
րունակէ երեք տարրերեայ ճիւղեր պաշ-
տօններու կամ իրաւանց, ինչպէս վարչա-
կան իշխանութիւնը ունի օրէնսդրականը,
բնադատականը եւ զատողականը: Իսկ
ուսուցչական իշխանութեան երեք ճիւղերն
են Վկայակամը, Դատաւարակամը եւ Վարդա-
պետակամը, որովհետեւ Եկեղեցին ուսուց-
չական իշխանութիւն կը վարէ իրեն վկայ,
այսինքն պահպանելով ընկալեալ ճշմարիտ
յայտնութիւնը եւ իր հեղինակութեամբ
հաստատելով անոր ճշմարտութիւնը: Երկ-
րորդ՝ իր գաղաւաղը, որչափով՝ քժաւար
կնճիւղները օրոնք կրնան հանդիպել ճշմար-
իտ յայտնութեան աւանդին պարունակա՞ծ
տեսական եւ բարոյական, բնական եւ գեր-
բնական ճշմարտութեանց մէջ, եւ վերջա-

պէս իրբեւ վարդապետ, որ եկեղեցւոյ անդամներուն կ'աւանդէ ճշմարտութիւնները եւ կը զատարարակէ զանոնք թէ տեսական եւ թէ գործնական ճշմարտութեանց մէջ:

81.— ԱՆՍԽԱԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. Ուսուցչական իշխանութեան գոյութիւնն ու բաժանումը դիւրաւ կ'ըմբռնուին, ուստի աւելորդ է երկարել այդ մասին, մանաւանդ թէ աւելի կարեւոր խնդիր մը կայ, զոր պէտք է ճանչնանք, եկեղեցւոյ ուսուցչական իշխանութեան ապահովութեան վրայ: Մենք չենք կրնար ապահով ըլլալ եկեղեցւոյ ուսուցչական իշխանութեան մասին, եթէ վստահ չըլլանք թէ անիկա գերծ է արխայանքներէ՝ իր ուսուցչական իշխանութեան գործադրութեան առեւ: Սխալներէ զերծ լինելու այդ յատկութիւնը կամ ձիրքն է որ կը կոչուի անսխալութիւն:

Անսխալութիւնը՝ իրբեւ գործնական բան մը կ'ենթադրուի նաեւ քաղաքական իշխանութեանց մէջ, որոնց գործերն ու կարգադրութիւնները բացարձակ ուժ ունին մեզի անոր համար՝ որ կը մտածուի թէ ճշմարտապէս սահմանուած են հասարակութեան օգտին համար: Դատողական ատեաններուն մէջ ալ, նախադատ ատեանի վճիռը վերաքննելի ատեանին առջեւ կը հանուի, եւ անիկ ալ վճռարեկ կամ վերջնադատ եւրօրդ ատեանի առջեւ որ Կղարին վերաքննութեան շահիդները, իր վճիռէն գործնականապէս կ'ենթադրուի թէ վերջին վճիռը ալ ուղիղ է եւ սխալանքէ զերծ:

Սակայն այս անսխալականութիւնը սոսկ իրաւական է, այսինքն անսխալ՝ ըստ ենթադրութեան իրաւանց. իսկ եկեղեցիին համար բաւական չէ ընդունիլ իրաւական անսխալութիւնը, հարկ է ընդունիլ իրական անսխալութիւնը, որ է ըսել թէ եկեղեցին գերծ է սխալանքէ ոչ թէ ենթադրութեամբ, այլ՝ իսկութեամբ:

82.— ՓԱՍՏ՝ ՊԼԱՆՔԻ. Այդ կարծիքը կը հաստատենք եկեղեցւոյ նպատակէն: Որովհետեւ Քրիստոս հաստատեց եկեղեցին, որպէսզի մարդիկ ատով հասնին փրկութեան. իսկ մարդիկ չէին կրնար հասնիլ փրկութեան՝ եթէ իրապէս ստացած չըլլային տեսական եւ բարոյական ճշմար-

տութեանց ապահով եւ ստոյգ ծանօթութիւնը, վասնզի ուրիշ կերպով՝ վասնզի մէջ կ'ըլլային բարիի տեղ չար գործելու եւ չար գործելով վրդակելու փրկութեան յոյսէն: Արդ, Քրիստոս ճշմարիտ յայտնութիւնը աւանդելէ վերջ հաստատեց եկեղեցին իբր աւանդապահ նոյն յայտնութեան, որպէսզի պահէ զայն եւ վայելէ անոր ստուգութեանը համար եւ հասցնէ զայն բոլոր մարդոց լսելիքին, թէ՛ անոնց որոնք կը հաւատարային արդէն եւ թէ՛ անոնց որոնք չեն հաւատացած. զի առաջինները պէտք ունին անոնց՝ ուղղութեան մէջ մնալու համար, իսկ վերջինները՝ ուղղութիւնը ճանչնալու եւ զայն ընդունելու համար:

Արդ, որովհետեւ ճշմարտութիւնը իրբեւ գործնական եւ իրաւական բան մը կը գտնուի բոլոր իշխանութիւններուն մէջ, իբր պահանջ ընկերութեան նպատակի, եւ որովհետեւ լոկ գործնականն ու իրաւականը չի կրնար բաւել եկեղեցւոյ նպատակին, որ եզական բան մըն է՝ Հանդերձեալին մէջ եւ յաւիտեական ճշմարտութեան զօրութեամբ կարելի, ուրեմն եւ անսխալութիւնն ալ, իբրեւ ձիրք եկեղեցական գերագոյն իշխանութեան, պէտք է լինի իրական եւ իսկական, եւ ոչ թէ իրաւական եւ ենթադրական միայն:

83.— ՓԱՍՏ՝ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԻՆ. Այլ աւելի կը հաստատուի այդ պատճառարանութիւնը, եթէ նկատի առնենք որ Քրիստոս ճշմարիտ յայտնութիւնը քարոզած ատեն, զայն երբեք գրաւոր կերպով չաւանդեց ու չթողուց արձանագրուած յիշատակներ, ոչ ալ ուղղակի իրմէ գրուած յիշգրիտ. այլ՝ քարոզեց բերանացի, եւ իր քարոզութիւնը աւանդեց անոնց՝ զորքս ինք ընտրեց եւ առաքեց քարոզելու եւ ուսուցանելու համար ինչ որ ինք ուսոյց եւ պատուիրեց: Այս պատճառաւ մենք Քրիստոսէ հղած ոչ մէկ գրութիւն ունինք. Աւետարանները գրուեցան յետոյ, երբ Քրիստոս արդէն երկրի վրայ չէր եւ քարոզութիւնը սկսած էր տարածուիլ աշխարհի մէջ. իսկ գրուածները գրուեցան ոչ թէ իրբեւ կարգադրեալ բովանդակութիւն՝ պարունակող վարդապետութեան բոլոր մասե-

ը՝ դուրսնեքու եւ պրակնեքու բաժնուած, այլ գրուեցան ներկայացած պարագաներու համեմատ, իբրեւ յիշատակութիւններ, այնպէս որ գրուած է այնչափ բան միայն, որչափ առիթներու պարագաները պահանջեցին:

Արդ, եթէ Քրիստոս գիրի չյանձնեց իր ամբողջ քարոզութիւնը, եւ եթէ Նոր Կտակարանի գիրքերէն եւ ոչ մին կրնայ համարուիլ իբրեւ ամբողջական ճշմարտութիւն քրիստոնէական յայտնութեան, եւ եթէ ըստուրջ է որ եկեղեցին Քրիստոսէ հաստատուած անմիջական աւանդապահն է, ուրեմն եկեղեցին իր մէջ պէտք է ունենայ իսկական եւ իրական ապահովութիւնը՝ պահպանելու եւ ուսուցանելու քրիստոնէութեան տեսական եւ քարոյական ճշմարտութիւնները, առանց սխալանքի փոխադներու:

84.— ՓԱՍՏ՝ ԱՆՏԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ.
 Իբրեւ հաստատութիւն այս կարծիքին կ'աւելցնենք անտեղութիւններն ալ որոնք յառաջ պիտի դային՝ եթէ եկեղեցւոյ մէջ չըլինէր իրական անսխալութեամբ օժտուած ուսուցչական իշխանութիւն. որովհետեւ, ինչպէս ըսինք, Նոր Կտակարանի գիրքերը գրուած չեն իբրեւ սկզբնական եւ ամբողջական բովանդակութիւն քրիստոնէական յայտնութեան: Բաց աստի, բոլոր գրութիւնները, մանաւանդ անոնք որ վարդապետական են եւ կը խօսին քնազանցական եւ գերբնական նիւթերու վրայ, իրենց մէջ կը պարունակեն բազմազանի մթութիւններ եւ կարօտ են բացատրութեանց, եւ շատ անգամ միեւնոյն խօսքը, տարբեր իմաստներ կու տայ: Արդ, եթէ եկեղեցին չունենար ուսուցչական իշխանութիւն, կամ եթէ եկեղեցւոյ ուսուցչական իշխանութիւնը իրապէս ապահով չըլլար, այն ատեն կամ ստիպուած պիտի ըլլայինք գոհանալ ենթադրական ապահովութեամբ, որ կրնար եկեղեցին վրիպեցնել իր նպատակէն եւ կամ յայտնութիւնը պիտի թողուէր իւրաքանչիւր հաստատացեալի կամ աչհաստացեալի անձնական կամ անհատական դատաստանին, առանց որեւէ ապահովութեան՝ ստույգութեան մասին, առանց միութեան որեւէ միջոցի, եւ կամ՝ հարկ պիտի ըլլար ըսել

թէ իւրաքանչիւր անձի անհատարար տրուած է ապահովութիւնը:

Արդ, անտեղի է ճանչնալ գերբնական ապահովութիւն մը ամէն անհատի մէջ, որովհետեւ հնար չէ առանց բացարձակ հարկաւորութեան բան մը ենթադրել: Անտեղի է ըսել նաեւ թէ Քրիստոսէ հաստատուած ուսուցչական իշխանութիւնը անբաւական է իրեն համար առաջադրուած նպատակին: Եւ որովհետեւ ասոնք ամէնը անտեղի են, հարկ է ընդունիլ թէ եկեղեցւոյ ուսուցչական իշխանութիւնը իրապէս եւ իսկապէս ապահով է, այդինքն ղերծ՝ սխալանքէ:

85.— ԱՆՏԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ՝ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆԱՅ ՆՈՐԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ. Անտեղութիւնները դրսւ ի յառաջագունէ ցոյց տուինք, ի յետնագունէ ճշմարտութեամբ կը տեսնուին այն եկեղեցիներուն մէջ, որոնք աւելորդ կարծելով եկեղեցւոյ ապահով ուսուցչական իշխանութիւնը, ուղեցին անորդի դային: Որովհետեւ իւրաքանչիւր պատճենայ իր կամբին եւ մտածողութեանը թողնուած, սկսաւ Աւետարանը հասկնալ այնպէս՝ ինչպէս ինքը կ'ուզէր կամ կը կարծէր հասկնալ, եւ իր հասկնածը ընդունեց իբրեւ ճշմարտութիւն ու այս պատճառով Բողոքական եկեղեցիներու վարդապետութիւնները սկսան փոփոխուիլ շարժմակ եւ լայնորէն տարբերիլ իրարմէ. ասոք համար է որ այժմ անոնց մէջ իւրաքանչիւր հասարակութիւն ունի տարբեր հաւատք եւ դաստնութիւններ, ու մինչեւ իսկ նոյն հասարակութեան մէջ մէկուն դաւանութիւնը կը տարբերի միւսինէն եւ վերջնական համաձայնութեան զայու եղանակ մը չունին: Իսկ յիշատակութեան անգամ արժանի պիտի չդոնէինք այն կարծիքը, որ մէն մի հաւատացեալը լցուած կը համարի Սուրբ Հոգիով՝ Աւետարանի վրայ խօսած միջոցին, եթէ ատիկա չըլլար ըրնակին եւ ուղիղ հետեւանքը որեւէ ապահով ուսուցչական իշխանութեան մերժումին:

86.— ՓԱՍՏ՝ ԳՐԻՍՏՈՍԻ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՆՈՒՆ. Ապահով ուսուցչական իշխանութեան ստուգութիւնը կը հաստատենք նաեւ այն

խոստումներէն, զորս Բրիտանոյ ըրտա իր Եւ կեղեցիին՝ որպէսզի կենայ եւ մնայ անիկա առաջադրութեան, աստուածութեան եւ ճշմարտութեան հետ միասնութեան մէջ, ու այս ամէնը պիտի չկարենոր ստուգուի իրապէս եթէ ուղիղ դաւանութիւնը, որ Եւ կեղեցւոյ էական եւ հիմնական կէտն է, գոյութիւն չունենար Եկեղեցիին մէջ, իսկ եւ թէ ուղիղ դաւանութիւնը դոյ է Եկեղեցւոյ մէջ, ապա եւ ուրեմն անոր մէջ հաստատուած աւանդական իշխանութիւնը ապահով է: Ահա Բրիտանոսի խօսքերը ալ՝ մասին՝ «Ի վերայ այդք լիմի շինեցից զեկեղեցի իմ, եւ դրուէք դո՛սից զնա մի՛ յաղթարեացն» (Մտթ. ԺԶ 18): «Եւ ես յաղթեցից ըզհայր, եւ այլ միսթարիչ տացէ ձեզ. զի ընդ ձեզ քնակեացէ ի յախտեան. զհոգին ճըշմարտութեան, զորս աշխարհու ոչ կարէ ընդդունել» (Յովհ. ԺԶ 18): «ՅՅորժամ եկեացէ նա հոգին ճշմարտութեան, առաջնորդեացէ ձեզ ամենայն ճշմարտութեամբ» (Յովհ. ԺԶ 13): «Ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ գամենայն առաքս մինչեւ ի կատարած աշխարհի» (Մտթ. ԻԸ 20): «Որ է եկեղեցի Աստուծոյ կենդանւոյ, սին եւ հաստատութիւն ճշմարտութեան» (Ա Տիմ. Գ 15):

87. ՓԱՍՏ՝ ԱՌԱՆԻԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵՆՆԷ՝ Ինչպէս Եկեղեցւոյ վերաբերած ճըշմարտութիւններուն մէջ, նոյնպէս եւ այս մասին Եկեղեցւոյ մէջ պահուած աւանդութենէն կը քաղենք եւ կը փակենք ապացուցութեանց կարգը: Որովհետեւ ինչ որ ամէն ատեն եւ ամէն տեղ պահուած է չարունակարար եւ հաստատապէս եւ յետագայ ու նորամուտ սկզբնաւորութենէ չի դար, անշուշտ Բրիտանոսէ հաստատուած է եւ Առաքելներէն աւանդուած եւ հետեւաբար իսկ կը կազմէ քրիստոնէական յայտնութեան:

Իսկ Եկեղեցւոյ սովորութեան փաստը կը քաղենք իշխանական վճիռներէ, զորս առիթը ներկայացած ատեն Եկեղեցւոյ դեբազին խորհուրդը ներկայացնող Բողոքները ստուած են հաւատքի վերաբերման ինչորոշ, եւ որոնք ընդունելի եղած են Եկեղեցիէն. անոնք որոնց միայն վարդապետութիւնները մերժանցան, չուրացան իւ-

խոստութեան գոյութիւնը, այլ՝ ստուած վճիռին դէմ մարտեցան միայն:

88. ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ՝ Յառաջ քննեք Հակառակորդներու առարկութիւններէն մէկ քանին, որպէսզի անոնց լուծուած վրէ առիթ հաստատուի ինչ որ կ'ուզենք փաստարկել:

Կ'ըսեն, էն տալով, թէ Բրիտանոս երբեք չառանդեց ու քնտա ալ չպահանջեց դաւանութեան որոշ ձեւեր, այլ բաւական համարեցաւ որ մէկը սխալով յարած ըլլայ ճըշմարտութեան, քանզի ըսաւ. «Եկեղեցէ ժամանակ, եւ այժմ իսկ է, յորժամ ճշմարիտ երկրպագուս երկրպագանիցեն չօր, հոգւով եւ ճշմարտութեամբ, քանզի եւ Հայր նոյնպիսի երկրպագուս իւր ինդրէ. Հոգի է Աստուած եւ երկրպագուսն նորա հոգւով եւ ճշմարտութեամբ պարտ է երկրպագանել» (Յովհ. Գ 23): «Եթէ զուրկ կայցիք ի բանի իմում, ճշմարիտ աշակերտք իմ էք» եւ ծանիցէք զճշմարտութիւնս, եւ ճշմարտութիւնն ազատեցէ զձեզ» (Յովհ. Ը 31):

Սակայն Հարկ է նկատել թէ առաջին խօսքին մէջ Բրիտանոսի դիտումն է հասկըցանել միայն թէ չի բանք պայտել արտաքին կերպերով եւ հրեական ծէսով միայն, այլ պէտք է պաշտել իր ճշմարիտ յայտնութեան համեմատ, իսկ երկրորդ խօսքով կը հետեցնէ Հրեաները միայն փարզապետութիւններէ: Այդ խօսքերով իր վարդապետութիւնը չէ որ յայտնեց: Ամէն իմաստեւորը ամէն պարագայի եւ ամէն խօսքի մէջ չեն պարունակուիր: Այսպէս, կը տեսնենք թէ այլուր երբ Բրիտանոս ուղեց յայտնել իր քարոզութեան նիւթն ու առարկան, որոշաւ կի յայտնեց ու պահանջեց զայն Բժշկութեան ի ծնէ կոյրէն պահանջեց՝ ըսելով. «Ը՛րո՛ւ հաւատա՛մ յորդին Աստուծոյ, միաժամա նակ ցոյց տալով թէ Ո՛ր խօսք ընդ քեզ՝ նա է Որդին Աստուծոյ» (Յովհ. Թ 35), եւ Առաքելոց Հարցուց. «Հաւատա՞ք յիս թէ Հայր յիս է եւ ես ի Հայր» (Յովհ. Թ 1) ու մկրտութիւնը հրամայեց կատարել ՅՅաննէ չօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ» (Մտթ. ԻԶ 19): Հիմաժայն Բրիտանոսի այդ վարդապետութեան, արկաւազն Փիլիպպոս նախ դաւանութիւնը կ'առնէր ներքինէն

թէ՝ «Հաւատամ էթէ Յիսուս Բրիտտոն է Ուրդի Աստուծոյ» (Գործք, Ը 37) եւ յետոյ կը մկրտէր զայն, Պօղոս կը հրամայէ Տիմոթէոսի՝ «Ունիցիս օրինակ ողջութեան բանիցս զորս յինէն լուար» (Բ Տիմ. Ա 13), զոր առեկ պարզ ձեռով ունին միւս թարգմանութիւնները՝ «Կայցես զձեռ բանի ողջութեան զորս յինէն լուար»։ Երբման վարդապետութեան բանաձեւն ալ իսկապէս ճշդուած է քրիստոնէական հաւատքին մէջ։

89. — ՀՐԱՄԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ. Կ'առարկէն թէ Ս. Գիրքին մէջ առհասարակ հրամայուած է բոլոր մարդոց ինքնին քննել Ս. Գիրքը, եւ յետ քննութեան ընդունել անոր մէջ տեսնուած ճշմարտութիւնը. «Քննեցէ՛ք զգիրքս, զի դուք համարիք նորօք ունել զկեանսն յաւիտեականս, եւ նորին իսկ են սր վկայն վասն իմ» (Յովհ. Ե 39)։ Յովհաննէս կը պատուիրէ՝ «Մի ամենայն Հոգւոյ հաւատալ, այլ ընտրեցէ՛ք զհոգիսն՝ էթէ յԱստուծոյ իցեն» (Ա Յովհ. Դ 1)։ «Երբեւ ընդ իմաստունն խօսիմ. ընտրեցէ՛ք ձեռքէն զոր ասեմ» (Ա Կորնթ. Ժ 15)։ «Ձմարդարեութիւնս մի արհամարհէ՛ք. զամենայն ինչ փորձեցէ՛ք, զբարին ընկալաբար» (Ա Թես. Ե 20)։

Մտքի աշխատութիւնը երբեք չդադրիր մարդուն մէջ. իր գործերը պիտի ըլլան գործք բանական արարածի, որ պարտի նախ մտքով իմանալ եւ յետոյ կամքով որոշել իր բարոյական գործերը։ Հաւատքը որ ճշմարտութեան ծանօթութիւնն է տեսականին մէջ եւ բարութեան հետեւողութիւնը բարոյականին մէջ, է եւ պէտք է լինի բարոյական եւ բանական գործ միանգամայն. ուստի Բրիտտոն եւ Առաքեալները երբ կը յորդորեն Հրեաները եւ քրիստոնեաները հետեւի ճշմարիտ հաւատքին, կը խրատեն զանոնք ուղղորդութեամբ հասկնալ հաւատալիքին փաստերը, մարդարեութիւնները եւ հրաշքները՝ որպէսզի ըմբռնեն իրենց խօսածներուն ճշմարտութիւնները։

Ըստ այսմ, Բրիտտոն կ'անկարկէ Հին Կտակարանին Մեսիական մարդարեութիւններուն. Յովհաննէս կը զգուշացնէ սուտ առաքեալներէն, Պօղոս եւ ցոյց կու տայ իր քարոզութիւններուն առաւելութիւնները հոռւ Աւետարան քարոզողներուն վրայ։

Արդ, այլ խօսքերը չունին ոչ մէկ յարաբերութիւն այն կարծիքին հետ՝ զոր մենք կը պաշտպանենք, հաստատելու համար թէ Բրիտտոնի Եկեղեցին մէջ կայ ուսուցչական իշխանութիւն, եւ այն ապահովուած՝ սխալանքի մտանկէն։

90. — ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՔ՝ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՄՏՔԷ. Հակառակորդները կը պնդեն թէ ուր որ սխալանքէ ապահովութիւն կայ, հոն պէտք է դադրի մտքի ամէն գործ։

Սակայն կը սխալին երբ կը կարծեն թէ մեր պաշտպանած այդ ենթադրութեան համեմատ՝ այլեւս մարդուն ընկու բան չի մնար՝ եթէ ոչ թուաբարեւն կրկնել միայն Եկեղեցւոյ պաշտօնեաներէն աւանդուածները։ Եթէ այդպէս ըլլար, մարդը միտքը անդործ գոյութիւն մը կը դառնար յայտնութեան հանդէպ։ Եթէ այդպէս է, ուրեմն հարկ կ'ըլլար որ անոնք Ս. Գիրքն ալ չընդունէին, վասնզի Ս. Գիրքը, ըստ անոնց կարծեաց, կը պարունակէ բոլոր ճշմարտութիւնները եւ Ս. Գրոց գոյութեամբ՝ անգործ եւ աւելորդ պէտք է ճանչնալ մարդկային միտքը։

Մենք կ'ըսենք թէ ճշմարիտ յայտնութիւնը, զոր Բրիտտոն քորողց խօսքով եւ ոչ թէ հաստատուած ինքնազիր տառերով, աւանդուած է ընդհանրական Եկեղեցին կամ նոյն Եկեղեցւոյ իշխանութեան. եւ ինչպէս որ մարդուն միտքը անգործ եւ աւելորդ չի գտնար երբ ճշմարտութիւնը կը քաղէ Ս. Գիրքի աղբիւրէն, նոյնպէս ալ անգործ եւ աւելորդ չի գտնար՝ երբ այդ աղբիւրները կրկին կ'ըլլան եւ Սուրբ Գիրքին հետ Եկեղեցին եւ կ'ըլլայ աղբիւր ճշմարտութեան։ Մանաւանդ որ Եկեղեցի կոչուած աղբիւրը միւս աղբիւրէն՝ Սուրբ Գիրքէն աւելի պէտք ունի մտաւոր աշխատութեանց, կարեւոր պապացուցութեանց համար։

91. — ԴԱՐՁՆԱԼ՝ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՄՏՔԷ. Հակառակորդները կ'ըսեն թէ ցորչափ Եկեղեցին մնայուն է, եւ յաջորդական իշխանութիւնը կենդանի է ամէն ժամանակ, առ ինչ անխափ ուսուցչութեան ենթադրութեամբ կը խափանուին բոլոր աստուածաբանական գիտութիւնները, որովհետեւ բանական է գիմել Եկեղեցին ամէն ինչորոց

անթիւ եւ անոր անսխալ պատասխանովը փակել ամէն տարակուսութիւն եւ տարաձայնութիւններ:

Սակայն անսխալ ուսուցչութիւնը զոր եկեղեցին ունի՝ անձնաւորութեամբ չէ եկեղեցւոյ բոլոր պատօնեաներու մէջ. այս պատօնը կամ ձիւրքը կը պատկանի ընդհանուր եկեղեցւոյ եւ ընդհանուր եկեղեցին համախումբ կ'արձակէ հաւատքի այսպիսի վերջնական վճիռը: Հակառակորդներուն յարուցած դժուարութիւնը իր ուժը ունի Հոռոմէական եկեղեցիին դէմ միայն, որ եկեղեցւոյ հայրապետին անձին մէջ միայն (յոր պապ կը կոչէ) ամփոփուած եւ պարունակուած կը կարծէ ընդհանուր եկեղեցին, եւ անոր կենդանի կամ զրուած խօսքերուն մէջ կը ճանչնայ եկեղեցւոյ անսքոյ իշխանութիւնը: Իսկ մենք այդպէս չենք ընդունիր, որովհետեւ զերազոյն եւ ապահով ուսուցչական իշխանութիւնը կ'ընդունինք եւ կը ճանչնանք ընդհանուր եկեղեցւոյ մէջ եւ անոր ընդհանրական իշխանութեան մէջ, որ հաստատուած է ընդհանուր եկեղեցւոյ համախումբ եւ իրական ներկայացանք մէջ եւ ոչ թէ անհատական որեւէ անձնաւորութեամբ:

92. ԱՌԱՐԿԱԹՈՒԹԻՒՆ՝ ՍՈՒՐԻ ԳՐԻԳԷՆ. Հակառակորդները զեռ կը պնդեն թէ եկեղեցւոյ մէջ անսխալ ուսուցչութեան ենթադրութեամբ՝ Ս. Գրիգոր աստուածային ներշնչութեան կամ աստուածաշունչ զօրութեան կարեւորութիւնը եւ ուժը ստորադասուած կ'ըլլան մարդկային մտքին, եւ կամ՝ կ'ենթադրուի թէ աստուածային ներշնչութիւնը կը շարունակուի եկեղեցւոյ մէջ:

Իսկ մենք կ'ըսենք թէ այդ անտեղութիւնները յառաջ կու դան ոչ թէ մեր պաշտպանած գրութիւնէն, այլ հակառակորդներուն մուծած ենթադրութիւնէն: Սուրբ Գրիգոր ամէն տեսակէտով պարզ գրութիւն մը չէ. ընթերցողները անոր մէջ շատ տեղ կը հանդիպին իրարմէ տարբերակ իմաստներու, եւ եթէ Ս. Գրիգոր թողուի պարզապէս անհատական հասկացողութեան, այն ատեն քրիստոնէութեան յայտնութիւնը թողուած կ'ըլլայ կամայական մեկնութեանց ձեռքը. ու երբ զանազան անձինք զանազան կերպով

հասկնան նոյն խօսքը, ամէնքը առհասարակ իրաւունք կ'ունենան պնդելու իրենց հակադրացած իրող ու հնար չըլլար պաշտօնական եւ վճռական մեկնութեամբ կարճել վէճերը եւ պաշտպանել դաւանութեան միութիւնը: Այս կ'ըլլայ իսկապէս աստուածային յայտնութեան ուժն ու ազդեցութիւնը անհատական մտաց յանձնելու հետեւանքը:

Իսկ եթէ կ'ըսեն թէ Աստուած շնորհօք չի թողուր որ ընթերցողները մոլորին յայտնութեան հասկացողութեան մէջ, այն ատեն մէկ կողմէ պէտք է ընդունին թէ աստուածային ներշնչութիւնը, զոր իրենք Ս. Գրքի հեղինակ կը ճանչնան, մշտապէս կը շարունակուի հաւատացեալներուն մէջ, իսկ միւս կողմէ եւս պարտաւոր պիտի ըլլան բացատրել թէ նոյն Հոգին որ կը ներշնչէ շատերը, ինչպէ՞ս զանազան անձերու մէջ կը ներգործէ ոչ միայն տարեքը՝ այլեւ բոլորովին հակառակ իմացութեանը:

Իսկ մեր պաշտպանած տեսութիւնը երբեք չէ աստուածային ներշնչութեան հոգաւորութիւն, որ կը լրացնէ ապահովութեան բնական փաստերը, ինչպէս են շարունակութիւն եւ ապահովութիւն աւանդութեան եւ համաձայնութիւն բոլոր կեկեղեցիներուն՝ միեւնոյն բանի վրայ: Եթէ պարզապէս պաշտպանած ըլլայինք ապահովութեան քննական միջոցներէն յառաջ եկած անսխալութիւնը, դուցէ կարող ըլլայինք ապացուցել այդ ալ, որովհետեւ բոլոր մասնաւոր եկեղեցիներու շարունակեալ աւանդութեան եւ համաձայնութեան փաստերը մեծ եւ զօրաւոր են բոլոր գիտուններու աչքերուն. բայց երբ մենք ունինք Աստուծոյ խոստումը՝ իր եկեղեցիին հետ ըլլալու ընդմիշտ եւ զայն պահպանելու ճշմարտութեան մէջ, ապահովութեան այդ զերբնական փաստը կը յայտնէ նախաւորութեան փաստերը եւ ամենայն ստուգութեամբ ցոյց կու տայ թէ եկեղեցւոյ ուսուցչական իշխանութիւնը ոչ միայն ենթադրապէս, կը վայելէ իր վարդապետութեանց մէջ անսխալութիւն՝ զօրութեամբ վերնային պաշտպանութեան, յապահովութիւն իր բոլոր հետեւողներուն:

93. ԱՌԱՐԿԱԹՈՒԹԻՒՆ ԱՆՍԽԱԼՈՒԹԵԱՆ. Օգտակար է բացատրել թէ ի՞նչ է

Եկեղեցւոյ անսխալ ուսուցչութեան առարկան Յայտնի է թէ այդ առարկան ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ քրիստոսական յայտնութեանց մէջ պարունակուող ճշմարտութեանց ըզմանդակութիւնը, եւ որովհետեւ այդ ճշմարտութիւնները տեսական են կամ բարոյական, ուրեմն ամէն եւ իւրաքանչիւր բարոյական ճշմարտութիւն որ կը պարունակուի Քրիստոսի վարդապետութեան մէջ եւ որ կը պարունակէ վերացարար առնուած սկզբունք մը, ճշմարտութիւն մը՝ առարկայ է Եկեղեցւոյ տնտեսական ուսուցչութեան: Այդ մասին համաձայն են բոլոր անոնք՝ որոնք կ'ընդունին Եկեղեցւոյ անսխալութիւնը:

94.— ԴԱՒԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ. Անսխալութիւնը ընդունողներուն մէջ յուզուած խնդիրը կը վերաբերի գաւառնութեան հետ յարաբերութիւն ունեցող գործողութեանց միայն, որոնք կրնան կոչուիլ դաւանական գործեր, եւ զորս ուրիշներ կը կոչեն վարդապետական իրեր: Երբ նախադասութեան մը մասին խօսք կ'ըլլայ, շատ քան կրնանք իրարմէ զատել առարկային մէջ ընդհանուր առնուած իմաստը՝ ենթակային մտքին մէջ մասնաւորաբար առնուած իմաստէն: Ուրիշ է նախադասութեան մը ունեցած իմաստը, եւ ուրիշ՝ այն իմաստը զոր այսինչ հեղինակը կու տայ այդ նախադասութեան, զայն արտասանած ատեն:

Մենք դիտենք որ սուրբ եւ տիեզերական ժողովներուն մէջ ոչ միայն նշովուեցան մոլոր վարդապետութիւնները, այլ նշովուեցան նաեւ մոլոր վարդապետները եւ դատապարտուեցան՝ անոնց գրուածքները: Ուստի եւ հեղինակներուն գրուածքներն ու մտքերը, որոնք դաւանական գործէ կոչուած են, առարկայ եղած են Եկեղեցւոյ ուսուցչական իշխանութեան: Բայց մեզի բաւական ըլլայ ըսել թէ գաւառական գործերը առարկայ են Եկեղեցւոյ անսխալ ուսուցչութեան՝ յոյ իբր ամբողջացուցիչ մաս ճշմարտութեանց. ու ասիկա բաւական է ամբողջապէս պահպանելու համար ուսուցչական իշխանութեանց կիրառութիւնը: Իսկ իթէ դաւանական գործերը, բացարձակօրէն առնուած, երկրորդ առարկայ մը կը կազմեն՝ արտաքոյ տեսական եւ բարոյա-

կան ճշմարտութեանց, աւելորդ կը դառնաք գրադիրն իսկ ատով: Իրենց հուսման եւ ամբողջութեան մէջ՝ ուսուցչական իշխանութեան բուն առարկաներն են տեսական եւ բարոյական ճշմարտութիւնները. ինչ որ կապուած է իրեն հետ իրեւ ամբողջացուցիչ մաս՝ անոր իսկական իրին հետ նոյն կարգին վրայ կը նկատուի եւ իրին հետ կը կրէ այդ կապակցութեան ամբողջ հետեւանքները:

95.— ՈՒՍՈՒՑՁՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՆ. Եկեղեցւոյ իշխանութեան եւ Եկեղեցւոյ իշխանութեան առարկային մասին խօսելէ վերջ, պէտք է խօսինք նաեւ նոյն իշխանութեան ենթակային մասին եւս, որ է բոլոր՝ պէտք է որ հաստատենք թէ որո՞նք են անոնք որ Քրիստոսի Եկեղեցիին մէջ կը վաշխեն Քրիստոսէ՝ Ի Եկեղեցիին աւանդուած իշխանութեան լրամբ:

Եկեղեցւոյ զանազան պարագաներուն ապացուցութեանը համար ցարդ յառաջ բերուած վկայութեանց մէջ միշտ տեսանք որ Քրիստոս տաաներկու Առաքեալները ընտրելով անոնց յանձնեց բոլոր իշխանութիւնները. «Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկինս եւ յերկրի, որպէս առաքեալս զիս Հայր, եւ ես առաքեմ զձեզ» (Մտթ. ԻԸ 18): Այդ իշխանութիւնը տրուեցաւ Առաքեալներուն միայն, զի կ'ըսէ Աւետարանիւր: «Իսկ ժեռատանս աշակերտքն զանցին ի Գալիլիա՝ ի լեռան՝ ուր ժամադիր եղեւ նոցա Յիսուս» (Մտթ. ԻԸ 16) եւ ի դէմս անոնց է որ կատարուեցաւ այդ պաշտօնական գործողութիւնը:

Եկեղեցին որովհետեւ տեղական է, տեղական պէտք է ըլլայ իր մէջ հաստատուած իշխանութիւնն ալ: Հետեւաբար Առաքեալներուն տրուած իշխանութիւնը պէտք է շարունակուէր անոնց յաջորդներուն մէջ: Արդ, բոլոր քրիստոնեայ Եկեղեցիները, թէև աարբեր եւ ատարձայն իրարմէ, սակայն միաբան են այն մասին՝ թէ Առաքեալներուն յաջորդները եպիսկոպոսներ են, որոնց պաշտօնն է տեսական իշխանութիւն հաստատելոց վրայ եւ Եկեղեցւոյ պաշտօնէից վրայ: Եպիսկոպոս յուսարէն բառ է, որուն հայերէն թարգմանութիւնն է վերապետալ կամ տեսալ:

Տեսչական այդ իշխանութիւնը Առաջ-
եակներուն տրուեցաւ իր ամբողջութեամբը.
բայց յետոյ, երբ Հաւատացեալները բար-
ժացան զանտղան աշխարհներ եւ երկիրներ,
Հօրի եղաւ կազմել տեսչութեան աստիճան-
ներ, որպէսզի իրարու Հետ արդէն քաղա-
քական յարաբերութիւն ունեցող Հաւատաց-
եալները եկեղեցական յարաբերութիւններ
այ ունենա՞ն նոյն սահմանին մէջ, եւ այս-
պէս՝ միեւնոյն տեսչութեան Հակողութեան
տակ միաւորութիւն իրարու Հետ:

Բայց անհնար է որ միակ եպիսկոպոս մը
կամ տեսուչ մը կարող ըլլար Հսկել լայնա-
ժաւալ աշխարհի մը վրայ բովանդակապէս,
եւ անոր իւրաքանչիւր մասերուն, այսինքն
հանգիւններուն եւ գաւառներուն վրայ մաս-
նաւորապէս՝ ուստի ըստ պահանջման եւ
բոտ Հարկի կաղմուեցան տեսչական աստի-
ճաններ: Ասոնց մէջ ստորնագոյնը Համա-
րուեցաւ եպիսկոպոսը՝ որ կը Հսկէր գաւա-
ռի մը վրայ, եւ բարձրագոյնը՝ Հայրապե-
տը՝ որ կը Հսկէր աշխարհի մը վրայ: Սա-
կայն թէ՛ յիշուած աստիճանները եւ թէ՛ այդ
երկուքին միջեւ միջանկեալ բոլոր աստի-
ճանները բաժանումներն են միեւնոյն ընդ-
Հտնուր իշխանութեան՝ զոր Քրիստոս տը-
ւաւ իր աշակերտներուն. այս պատճառաւ,
թէ՛ Հայրապետները եւ թէ՛ միւս ամէն աս-
տիճանները որոնք երկուքին միջեւ կը գտ-
նուին, միշտ Համարուեցան եւ իրաւամբ
կը Համարուին Հաւատարմապէս յաջորդե-
րը Առաքելոց:

96.— ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԳԼՈՒԽԸ. Բաւական
է այսպիսի՝ Հաստատելու Համար թէ ո-
րոնք են Եկեղեցւոյ իշխանութեան ենթա-
կանները, եւ յենլով յառաջագոյն յառաջ
բերուած Հաստատումներուն վրայ, աւեւ
չորդ Համարելով նոր կրկնութիւններ՝ կըր-
նայինք ճոս իսկ փակել մեր խօսքը: Սա-
կայն այն ենթադրութիւնը զոր կը պաշտ-
պանէ Հռովմ. Եկեղեցին, կը պարտաւորէ
զոյգ երկարիչ մեր խօսքը այս մասին:
Կր պնդէ ան թէ՛ Քրիստոս իր Առաքեալնե-
րուն Հաւատարմապէս յառաւ լիակատար իշ-
խանութիւնը իր Եկեղեցիին մէջ, այլ զայն
յրմամբ առաւ Երկոտասաններէն մէկուն
միայն, այսինքն Յովհաննէսի որդւոյն Սի-
մոնին՝ որ Պետրոս կոչուեցաւ, եւ միւս Աս-

ռաքեալները երկրորդական իշխանութիւն
մը միայն ստացան, որով անոնք պարտա-
ւոր էին Հնազանդիլ Պետրոսի, ինչպէս ան-
գամներ՝ պուրիթէն Ոնդիրը, ինչպէս յալա-
նի է, աշխարհաւոր է արդէն եւ ճանչը-
ւած է մեր ազգին մէջ նաեւ սակաւաւոր
խումբի մը միջոցաւ, որոնք զանազան ժա-
մանակներ այդ կարծիքին կողմը անցան եւ
արտաքին օգնութիւններէ եւ նպաստաւոր-
ութիւնով՝ ոչ սակաւ ջանք եւ աշխատութիւն
ցոյց տուին Հռովմէական ենթադրութեան
ստրածումին Համար:

97.— ԱՌԱՔԵԼՈՑ ՅԱՅՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.
Հռովմէական ենթադրութիւնը յառաջ ե-
կաւ պատահական պատճառներէ: Վերեւ
շիշեցինք թէ ինչպէ՛ս միեւնոյն առաքել-
ական իշխանութեան յաջորդութեամբ եպի-
սկոպոսներ եղան Եկեղեցւոյ մէջ՝ զանազան
աստիճաններով, եւ թէ ինչպէ՛ս Հայրապե-
տական իշխանութիւնը այդ աստիճաննե-
րուն մէջ դերագոյն դիրք մը ունեցաւ: Ի
Հարկ է, բոլոր եպիսկոպոսները, ինչ կար-
գի կամ աստիճանի ալ որ պատահէին,
պէտք էր որ իրենց մէջ պահէին նախապա-
տութեան կամ նախադասութեան կարգ մը,
ու այդ կարգը նախկին Եկեղեցւոյ մէջ Հառ-
տատապէս սահմանուեցաւ քաղաքներու ու-
նեցած պատուոյ դիրքերուն Համեմատ: Նա-
խապատուութիւնն այդ կանոնը նոյնն էր
թէ՛ պարզ եպիսկոպոսներու, թէ՛ բարձրա-
գոյն եպիսկոպոսներու եւ թէ՛ Հայրապե-
տներուն Համար: Կայսերական սահմաններու
երեք քաղաքներուն մէջ ի հնոյ Հայրապե-
տներ կը նստէին, այսինքն Հռովմ, Աղեք-
սանյորիւյ եւ Անտիոքի վրայ: Հռովմ աթոռն
էր Կայսրութեան, իսկ միւսները՝ Պողոմ-
նանց եւ Սելեւկիանց դադարեալ ինքնակա-
լութեանց, որոնք Հռովմէական Կայսրա-
թեան ինքնակալութեան ենթարկուած էին
եւ կր պահէին հետքեր միայն նախկին մե-
ծութեանց. երկու այս վերջին քաղաքնե-
րուն մէջ կր նստէին բղնշիւններ եւ կը մա-
րէին բնդհանուր իշխանութիւն Եպիսկոպոսի
եւ Ասորոց նախկին ինքնակալութեանց վրա-
բայ:

Հին Հռովմի նախապատուութիւնը իրմէ
յկապատուեցաւ օրինապէս Նոյնիսկ երբ Նոր
Հռովմը (Կոստանդնուպոլիս) Հիմնուեցաւ

եւ եղաւ խթոռ Կայսրութեան: Մանաւանդ որ եջ շատ յետոյ Կայսրութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ եւ Հին Հռոմը մնաց միշտ կայսերանիստ՝ Նոր Հռոմի Հետ:

Արեւմտեան Կայսրութիւնը երբ կործանեցաւ, բարբարոսներու յարձակմանց առաջ, անիշխանութիւն տրեց Հռոմի եւ բովանդակ իտալիոյ մէջ. այդ ժամանակէն Հռոմի Հայրապետները պատեհ առիթ Համարեցին խառնուելու քաղաքական գործերու մէջ, իրենց ունեցած եպիսկոպոսական իշխանութեան զօրութեամբ, մինչեւ այն ժամանակը՝ երբ Ֆրանսայի թագաւորները տրեցին Հռոմի եւ իտալիոյ, եւ Հին Հռոմի կայսեր անունը իրենց վրայ առնելով հանդերձ՝ չուզեցին Հռոմ նստիլ: Բայց շուտով այդ ուրիշներու թողուլ կայսերանիստ քաղաքին քաղաքական իշխանութիւնը՝ որպէսզի Կայսրութեան անունն ու պատիւը ուրիշներուն չառնցնէ, Հռոմի Հայրապետներուն առեւն Հռոմի քաղաքական իշխանութիւնը: Արդէն իսկ աշխատապետական գործութիւնը սկսած էր ընդարձակուիլ Արեւմուտքի մէջ քաղաքական պետերը կ'առաջադրէին ոչ միայն իշխանական դատարարը, այլ եւ եպիսկոպոսական կարգէն եղողներ, եպիսկոպոսներ եւ վանահայրեր յաճախ կը վայելէին աշխատական իշխանութիւնը:

98.— ՀԻՌՈՎՄԵԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ.
Հռոմի Հայրապետները այսպէս Հնագին տէ միշտ առիթներ գտան զօրացնելու իրենց եկեղեցական իշխանութիւնը՝ իրենց Հայրապետական իրաւասութեանց անսահման մէջ, որ Հռոմի Կայսերական քաղաքին եւ թարգման Նահանգներուն սահմանն էր. եւ այս անշուշտ անելի նպաստեց Հայրապետական աթոռի մեծութեան եւ ազդեցութեան: Իսկ Եւրոպայի միջնադարաւերուն եւ Հիւսիսային կողմերուն ազգերը, որոնք Հնախառնութեան մէջ մնացած էին մինչեւ վերջերք եւ հոթներորդ դարերը, չբխառնեցուցին ընդունեցին Հռոմի Հայրապետական պաշտօններու ձեռքով եւ տեղով:

առաջին պաշտօններու ձեռքով եւ տեղով եւ տեղով նոյն Հայրապետական աթոռին սահմանները:

99.— ԵԱՐՈՒՄԱԿՈՒԹԻՒՆ. ԵՐԵՒԱՆԻ Հայրապետական աթոռը, գոհանալով արտաքին պարագաներէն իրեն ընձեռնուած բարեյաջող մեծութիւններով, ի ձիւ արկանէր զայն Բրիտանոս Հաստատուած եկեղեցւոյ ուղիին համեմատ, ինչպէս ցոյց տրեւելէ վերեւ իր փառքին ոչ ոք կը հակառակէր եւ ինքն իսկ արդարեւ կ'ըլլար միջնորդ՝ պահպանելու համար եկեղեցիներու, միջեւ այն սերտ հաղորդակցութիւնը, որուն օրինակը տուած էր Առաքեալներուն իրարու Հետ ունեցած սերտ հղբայրութիւնը:

Բայց Հռոմի Հայրապետները ընդհակառակէ, կարծեւով աւելի եւս ամրացնել իրենց արդէն վայելած մեծութիւնը, ուղեցին անոր տար զաւանակական ձեւ մը, փափաքելով ճանշնալ ծաղ թէ նոյնինքն Բրիտանոս արեւմտեան է իրենց առաւելութիւն մը միւս Հայրապետութիւններուն վրայ:

Աւանդութիւնը թէ Պետրոս Հռոմ եղած է եւ Հոն Նահատակուած՝ Բրիտանոսի Համար, ինչպէս նաեւ զանազան պատմական պարագաներ որոնք նոյն Առաքեալին վերաբերմամբ կը յիշատակուին Աւետարանին մէջ, նոյնիսկ անոր թերահաստատութեան եւ ուրաջման պարագաները, ճարտար մեկնաբանութեամբ մէջբերուեցան, ցոյց տալու համար թէ Պետրոս միւս Առաքեալներէն աւելի մէկն է, եւ թէ Պետրոսի միայն տրուած է ամէն իշխանութիւն եւ ոչ ուրիշ Առաքեալներու: Եւ որովհետեւ Բրիտանոս կողմէ իր եկեղեցիին մասին զբաժնաւորութիւնները տեւողական էին, անգիցին ատով ցոյց տալ թէ միայն Հռոմի Հայրապետները, իբրեւ Պետրոսի յաջորդներ, իրաւունք ունին ամէն իշխանութեան եւ ոչ թէ միւս Առաքեալներուն յաջորդները՝ որոնք միւս Հայրապետներն էին:

Հոռոմէական Եկեղեցւոյ վերեւ յառաջ քերուած վարդապետութեան գէմ՝ պիտի ցոյց տանք թէ Քրիստոս Համահաւասար իշխանութիւն տուաւ Երկոտասան Առաքելոց, եւ թէ Պետրոսի չէր տուած բան մը՝ զոր միւս Առաքելներուն տուած չլլար:

Առաջին փաստը կը կազմենք այսպէս. եթէ լինէր մէկը որ ինք միայն ստացած ըլլար ամբողջ Եկեղեցիին վրայ բովանդակ իշխանութիւն, իսկապէս ա՛ն կ'ըլլար Եկեղեցւոյ գլուխը: Արդ, բայց Ս. Գրոց, յայտնապէս, պարզապէս եւ բացառապէս Եկեղեցւոյ գլուխ կը կոչուի մի միայն Քրիստոս. «Եւ գնա (Քրիստոս) եղ (Հայր) ի վերայ ամենայն իրից Եկեղեցւոյ, որ է մարմին նորա» (Եփես. Ա 22): «Ճշմարտեալք սիրով ամեցուցուք ի նա դամբնայն, որ է գլուխ Քրիստոս, ուստի ամենայն մարմինն յօգեալ եւ պատշաճեալ, զաճումն մարմնոյ յօրծէ» (Եփես. Դ 15). «Զի այր է գլուխ կնոջ, որպէս եւ Քրիստոս գլուխ է Եկեղեցւոյ եւ ինքն է փրկիչ մարմնոյ» (Եփես. Ե 23). «Եւ նա է գլուխ մարմնոյ Եկեղեցւոյ, որ է սկիզբն, անդրանիկ ի մեռելոց» (Կոլոս. Ա 18). «Եւ ոչ ունիցի գլուխս Քրիստոս, ուստի ամենայն մարմինն յօգիւք եւ խաղալեօք տարաբերեալ եւ խառնեալ աճէ զաճումն Աստուծոյ» (Կոլոս. Բ 19): Ապա ուրեմն միայն Քրիստոսի կրնայ սպասկանիլ Եկեղեցւոյ վրայ գլխաւորութեան բովանդակ իշխանութիւնը եւ ո՛չ թէ Պետրոսի կամ ուրիշ ոեւէ մէկու:

Բայց որովհետեւ Հռոմէականները այս փաստէն խոյս տալու համար սովոր են ըսել թէ Պետրոսի գլխաւորութիւնը տրուած է Քրիստոսի յարութենէն եւ համարժեցումէն ետք, պէտք է յիշեցնել անոնց թէ այս բացատրութիւնը իրենց մէջ Քրիստոսի յարութեան ուրաջում կը նշանակէ, վասնզի ա՛յն ատեն միայն Եկեղեցին պէտք ունէր նոր գլուխի՝ ի տեղի Քրիստոսի, երբ Քրիստոս ոչ եւս էր. ինչպէս հասարակութեանց, ընկերութեանց եւ պետութեանց գլուխները կը յաջորդեն իրարու, երբ նա-

խորդը այլեւս չկայ: Բայց քրիստոնէութիւնը ամուր կը պահէ Քրիստոսի յարութեան հատաճը՝ որ «անդրանիկ ի մեռելոց», ինչպէս այնքան յարմարօրէն կը յիշեցնէ Պողոս՝ Քրիստոսի գլուխ Եկեղեցւոյ լինելը յայտարարած ատեն, իրբեւ Առաքեալ Աստուծոյ եւ Հիմնադիր, է միանգամայն կենդանի գլուխ Եկեղեցւոյ եւ կը պահէ Եկեղեցւոյ վրայ ունեցած բոլոր ձիրքերը եւ դերերը: Այս պատճառաւ հնար չէ ուրիշ մը մտցնել իրբեւ գլուխ Քրիստոսի տեղ:

101. — ԴԱՐՁԵԱԼ ՎԱՅՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ. Գլխի բառը, փոփոխութեամբ առնուած մարմնի կազմութենէն, երբեմն կը բացատրուի փոխաբերութեամբ տաճարի՞ն եւս, եւ այն ատեն կը կոչուի վեմ կամ հիմ կամ գլուխ անկեան: Այդ փոփոխութիւնը աւելի յաճախ կը գործածեն Հռոմէականք, նկատելով թէ Պետրոս անունը ծագած է յունականն պետրա բառէն, որ կը նշանակէ վեմ: Արդ, նոր Կաթակարանի մէջ հաստատապէս կ'ըսուի թէ Եկեղեցւոյ վեմը, Հիմը եւ անկեան գլուխը Քրիստոսն է. «Ենեալք ի վերայ Առաքելոց եւ մարգարէից, որոյ է գլուխ անկեան Յիսուս Քրիստոս, յորում ամենայն շինուածս յօգեալ եւ պատշաճեալ աճէ» (Եփես. Բ 20). «Եւ վեմն էր ինքն Քրիստոս» (Ա Կորնթ. Ժ 4). «Եւ զի Հիմն այլ ոչ ոք կարէ դնել քան զսկիւն որ է Յիսուս Քրիստոս» (Ա Կորթ. Գ 11). «Նա է վեմն անարդեալն ի մէջ շինողաց, որ եղի գլուխ անկեան, իսկ անհաւատիցն՝ վեմն զոր անարդեցին շինողքն, նա եղեւ գլուխ անկեան» (Ա Պետր. Բ 7): Արդ, Պողոս եւ Պետրոս Առաքելներ համաձայնութեամբ զնոյն ինքն Քրիստոս կը ճանչնան վեմ եւ Հիմ Եկեղեցւոյ եւ միանգամայն Քրիստոսէ զատ ուրիշ մէկը չեն ճանչնար իրբեւ վեմ հաւատոյ:

Կենդանի մարմինն եւ տաճարի շինուածն առնուած այս երկու փոխաբերական բառերէն (գլուխ եւ հիմ) աներկայապէս

կը հաստատուի թէ Եկեղեցւոյ գլխաւորութիւնը Քրիստոսի միայն կը պատկանի, թէ՛ յայտնի Քրիստոսէ չկա՛յ մէկը եւ չի կրնար ըլլալ մէկը որ կարող ըլլայ կատարել որեւէ անհատական գլխաւորութիւն՝ որովհետեւ միւս ամէնքը մասերն են մարմինին կամ տաճարին, որ օրինակ է Եկեղեցւոյ:

102. — ՓԱՍՏ՝ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆՆԵՐՈՒՆ ԻՇ-
ԽԱՆՈՒԹԵՆԷՆ. Ուրիշ փաստ մը կը քաղենք Աւետարանի այն բոլոր տեղերէն՝ որոնց մէջ կը տեսնենք թէ Քրիստոս ինչպէ՛ք իշխանութիւն տուաւ Երկոտասաններուն հաւատարապէս, իր մահէն առաջ, եւ Մետա-
ժաններուն՝ հաւատարապէս, իր մահէն յետոյ: Արդ, Առաքեալներէն ոչ մէկը միւսներէն աւելի իշխանութեան առաւելութիւն չունի: Ու Քրիստոս այսպէս ըսաւ. «Իսկ եթէ նոցա ոչ լուիցէ, աստաջիբ յեկեղեցւոյ. ապա թէ եւ եկեղեցւոյն ոչ լուիցէ, ե-
ղիցի քեզ իբրեւ զհեթանոսն եւ զմաքսաւոր: Ամէն ասեմ ձեզ, զոր կապեցէք յերկրի՝ ե-
ղիցի կապեալ յերկինս, եւ զոր արձակեցէք յերկրի՝ եղիցի արձակեալ յերկինս» (Մտթ. ԺԸ 17): «Եւ եւ աղաչեցից զՀայր եւ այլ միւլթարիչ տացէ, զի ընդ ձեզ բնակեացի ի յաւիտեան, զհոգին ճշմարտութեան, զոր աշխարհս ոչ կարէ ընդունիլ» (Յովհ. ԺԴ 16): «Որպէս եւ առաքեաց զիս Հայր իմ եւ

ես առաքեմ զձեզ . . . առէք Հոգի Սուրբ, եթէ ումէք թողուցուք զձեզս, թողեալ լի-
ցի նոցա, եթէ զուրուք ունիցիք՝ կալեալ լի-
ցի» (Յովհ. Ի 22): «Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկինս եւ յերկրի. որպէս խառքեաց զիս Հայր եւ ես առաքեմ զձեզ. ոնացէք այսուհետեւ աշակերտեցէք զամե-
նայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հոր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, ուսուցէք նոցա զամենայն որ ինչ պատուիրեցի ձեզ, եւ ահա ապիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն ա-
ւուրս, մինչեւ ի կատարած աշխարհի» (Մտթ. ԻԸ 18): «Երթայք յաշխարհս ամե-
նայն եւ քարոզեցէք զԱւետարանն ամենայն արարածոց» (Մարկ. ԺԶ 15): «Եւ զորս եղ Աստուած յեկեղեցւոյ այս են. նախ զա-
ռաքեալս, երկրորդ զմարգարէս, երրորդ զվարդապետս» (Ա Կորնթ. ԺԲ 29): «Եւ նա ես՝ զոմանս առաքեալս, զոմանս մարդա-
բէս, զոմանս զաւետարանիչս, զոմանս հո-
գիւս եւ վարդապետս» (Եփես. Դ 11):

Այս վկայութիւնները յայտնապէս եւ մեկին կերպով ցոյց կու տան թէ Քրիստոսի Եկեղեցիին մէջ Քրիստոսէ զամ մէկը չը-
կայ, եւ թէ՛ մտացածին է Առաքելոց իշխա-
նութենէն աւելի բարձրագոյն իշխանութեան զասակարգը կամ աստիճանը, զոր կարելի չըլլայ ընդունիլ իբրեւ գլխաւորութիւն բո-
ւանդակ Եկեղեցիին վրայ:

(Շար. 3)

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

ԳԵՂՈՆ ՐԻՏԻՆԿԻ ԲԱՆՏԻՆ

Աւա՛ղ, սոսկալի է բզգալ
Տառապանքն ուրիշի մ'յանցանքին,
Կը մըտնէ մինչեւ կոթն իր թունոտ,
Հոգիին մէջ դաշոյնը Մեղին,
Եւ արեան համար որ չենք թափած,
Զերդ հալած կապար՝ հոսքն արցունքին:

Հըսկիչներն, կօշիկով թաղիքէ,
Դուռներու ծակերուն աչք յառած,
Կը դիտեն, սաքսափի նայուածքով,
Գորշ ձեւերն յատակին երկարած,
Զարմացած թէ ինչո՛ւ կ'ազօթեն
Մարդիկ՝ որ բնաւ ազօթ չէին ըրած:

Յայզն ամբողջ չոփեցինք ազօթի,
Մենք խենթեր սուգ ընող՝ դիակի մ'.
Գիշերուան փետուրներն շարժեցին
Փետուրներն մեռելի կառքին.
Ու խիղճի խայթին համն
էր լեզի գինի վրան ըսպումգին:

Գորշ ափուրը կանչեց, կարմիրն ալ,
Սակայն օրը չէր գար.
Անկիւններն մեր պառկած, կորացած
Սարսափը կը սողար.
Ամէն մէկ չար ոգի՝ կը շըրջի որ ցայգին,
Մեր դիմացը կեցած կը խաղար:

Յուցական փայլածքով, գարշելի շընորքով,
Ոգիներն այդ իրար՝ դէմ գալով,
Մըշուշին մէջէն գերդ ուզեւոր,
Կ'անցնէին շուտափոյթ սահելով,
Նըրբօրէն դարձադարձիկ,
Լուսինը ծաղր ընող երկպարով:

Ծագրական դէմքերով անցքն անոնց,
Տեսնա՛մ մենք-նիզն շուքեր ձեռ-ձեռի-,
Դարձադարձիկ, խառնիխառն ոգիներ,
Ելած Սպանական պարի.
Տարօր'նակ ձեւերն այդ էին գերդ արաբէս,
Աւագին վրայ գերդ անցքն հովերի:

Ինչպէս պըտըտող պուպրիկներ,
Մանրաբայլ, ծայրակոխ փայեցին.
Սըրինգով ահաճայն լըցրին ունկն,
Ահագո՞ւ դիմակով պարեցին.
Մեռելը արթընցնող երգերով,
Երկար ու բարձրաճայն երգեցին:

«Օհօ, լայն է աշխարհն» կ'երգէին,
«Բայց կապուած ռոֆերն կազ կ'ընթանան.
«Նետել վէզը վայել է մարդուն
«Թէ՛ եւ մէկ, կամ երկու անգամ,
«Գաղտնի Տունին մէջ Ամօթի,
«Զի՛ շահիր, Մեղփին հետ խաղացողը սակայն»:

Եւ այդպէս ցատկոտում, զըւարթ
Ոգիներն այդ՝ չէին օդային
Մարդերու համար շրջապուած,
Որոնց ռոֆերը ազատ չէին.
Ա՛հ, վէրփեր Յիսուսի, անմեք ողջ,
Ահաւոր տեսք մը ցայց կու տային:

Դարձադարձիկ կը պարեն, կը դառնան,
Կը շրջին ըզմայլած գոյգեր.
Նըրբակոխ, կիներու պէս թեթեւ,
Սանդուխէն կողմնադարձ կ'ելլեն վեր,
Ու նըրբին ծաղրանքով, շողովող նայուածքով,
Ամեն մէկն ազօթփին մեր կ'օգնէր:

Աստուան հովն իր ոգրն ըսկըսաւ,
Գիշերը՝ բայց տեսց նորէն.
Սկայ «հոր»ին մէջէն ցանցը աղջին,
Կը մանէր մութին մէկ թելն սողալէն.
Ազօթփին հետ մեր վայսը կ'անէր,
Արեւուն արդար վընիռէն:

Ողբացող հովը կը պըտըտէր,
Բանտին պատին շուրջը լացող,
Մինչեւ՝ գերդ շրջանիւ պողպատի,
Ըզգացինք վայրկեաններն սողացող.
Ողբացող հով, Օ՛, ի՛նչ եմք ըրած,
Ունենանք որ այդպէս հոգացող:

Վերջապէս տեսայ եւ մըթաստուեր
Ձողերու գործուածքը կապարի,
Հերմակ'ծեփ պատին ընդմէջէն,
Դիմացն իմ տախտակէ մահն'կայի.
Ու գիտցայ թէ տեղ մը երկրի վրայ,
Ահաւոր այգն Աստ'ծոյ կը կարմրի:

Վեցին մենք մաքրեցինք մեր խուցերն,
 Ու եօթին ամէն ինչ խաղաղ էր,
 Բայց աւաչն ու ճօնքը քեւի մը
 Զօրաւոր, կը թռէր բանտն լեցնել,
 Քանգի Տէրը Մահուան՝ շունչով սառն
 Մըտած էր մեռցընել:

Զանցաւ ան ծիրանի ըզգեցած,
 Ոչ հեծած ըսպիտակ երիվար.
 Երեք գիրկ պարան, փայտ մ'ալ սահուն,
 Կը բաւեն կախ'դանի մը համար.
 Եւ գուժկանն ամօթի պարանով,
 Եկաւ որ գազունի գործն այդ ածէ ի կատար:

Մենք մարդոց պէս որոնք առ խարխափ,
 Կը քալեն ճահիճի մ' մէջ խտար,
 Այլեւրս չիշխեցինք աղօթել,
 Ոչ ալ մեր անձկութեան ընթացք տալ.
 Անձնիւրին մեր մէջ բան մ'էր մեռած,
 Ինչ որ էր մեռած՝ Յոյսն էր այդ ալ:

Զ'արդարութիւնն իսկոտ՝ մարդու կ'ընթանայ
 Իր համբան, չի դառնար մէկդի ան,
 Կըսպանէ տրկարն ու զօրաւորն,
 Ունի ան քայլուածքը Մահուան.
 Երկաթէ կըրտնկով կըսպանէ
 Զօրաւորն, ճիւղն այդ ծնողասպան:

Սպասեցինք ժամ ութի զարկին,
 Մարաւէն, քանձրացած, մեր լեզուն,
 Քանգի զարկն ութի՝ Գիրն է ճակտի,
 Որ կ'ընէ մարդը նըզովուն.
 Ամենէն բարինն, ու չարին
 Գործածէ պիտ' օղակ մը սահուն:

Զունէինք ընելիք մենք ուրիշ,
 Բայց սպասել նըշանին գալիք.
 Ու գերդ քար, հովտի մ' մէջ առանձին,
 Նըստեցանք մենք հանդարտ ու լըռիկ,
 Զերդ թըմբուկ մը խենթի մ' ձեռքին տակ,
 Կը գարնէր մէն մի սիրտ արագ, պիրկ:

Ու զարկաւ դողացող օդին մէջ,
 Յեղակարծ ցընցումով ժամացոյցը բանտին,
 Ողջ բանտէն բարձրացաւ,
 Վհատութեան անգոր ձայն մ'ողբագին,
 Զայնին պէս որ կը լսեն ահաբեկ
 Պահնորդներն՝ որչէ մը բորոտի մ':

Կը տեսնէ մէկն ինչպէս՝ ահաւոր
 Բաներ երագի մ' մէջ բիւրեղ,
 Տեսանք մենք ճարպոտ չուան կանեփին,
 Կախուած գերանէ մը աւել,
 Լըսեցինք ազօթքը որուն տուաւ
 Դահնին օդն՝ խեղդուած ճիչի մ' ձեւն:

Յաւն ամբողջ որ շարժեց գայն այդպէս,
 Եւ որմէ դառն ճիչն այդ բարձրացաւ,
 Ու վայրագ գիղջն ու քիթն արիւնտ,
 Ոչ մէկը ինծմէ լաւ իմացաւ-
 Զի մէկէ աւելի կեանք ապրող,
 Պիտ' կըրէ մէկէ շատ՝ Մահուան ցաւ:

Այն օրը երբոր մարդ կը կախեն,
 Մատռան մէջ պաշտամունք չըլլար,
 Երեցին դէմքը շատ է տըժգոյն,
 Կամ անոր սիրտը շատ է տըկար,
 Կամ բան մը՝ աչքերուն մէջ անոր,
 Մէկն որուն ճայիլ պիտ' չը ցանկար:

Մեզ փակուած պահեցին մինչ՝ կէսօր,
 Յետոյ գանգն հընչեցին-
 Պահնորդներն բանալիով զընգուն,
 Ունկընդորդ մեր խուցերը բացին-
 Երկաթէ սանդուխէն իջանք մենք,
 Անձնիւրն իր դըժոխքէն առանձին:

Աստուծոյ քաղցր օդին մէջ գացինք,
 Սակայն ոչ ըստ սովոր կարգին,
 Զի մէկուն դէմքն անբնական էր վախէն,
 Գորշ էր գոյնն ուրիշի մը դէմքին-
 Բայց բընաւ չը տեսայ տխուր մարդիկ,
 Դիտէին օրն այդպէս անձկագին:

Բնաւ չտեսայ տխուր մարդիկ ճայող,
 Նայուածով այդպէս անձկագին,
 Այն պըզտիկ վըրանին կապուտակ,
 (Բանտուածներս կը կոչենք գայն երկին),
 Անտովոր ազատ՝ քեամբ անցնող,
 Երջանիկ մէն մ'ամպի սահանքին:

Կային մեր մէջ մարդիկ բայց, որոնք
 Կ'ալէին գըլխահակ, գիտէին
 Թ'անձնիւրն իր թածն ըլլար ըստացած,
 Պիտ' իրենք անոր տեղն մեռնէին-
 Ըսպանած էր բան մ'ան կենդանի,
 Մինչ իրենք մեռելը սպանած էին:

Զի ան որ կրրկին կը մեղանչէ,
Կ'արթընցնէ մեռել մ'որ տանջութի ան,
Կը հանէ բըծաւոր պատանֆէն,
Կ'արնոտէ գայն եւս մէկ անգամ,
Կ'արնոտէ գայն խոշոր թաթերով,
Ու գանի կ'արնոտէ ընդունայն:

Զերդ կապիկ, գերդ հրտպիտ,— անհռնի
Աստղանիշ նետերով մեր հագուստն,—
Կ'երթայինք մենք լուռ ու դարձադարձիկ,
Լըպըրծուն ասփալթէ բակին շուրջն,
Ու ոչ ոք կը խօսէր ոչ մէկ բառ,
Կ'երթայինք դարձադարձիկ լուռ ու մունջ:

Լըռութեամբ կ'երթայինք շըրջադարձ,
Մէջէն 'մեն մէկ պարապ միտքին,
Յուշերը ահաւոր բաներու,
Կ'խուծէին սարսափով փոքոր'կին.
Ահաւորոյն առջեւէն կը քայլէր,
Զարհուրանքն ետեւէն 'մեն մէկին:

Կ'նեմէին պահնորդները վեր—վար,
Հրակելով 'րենց հօտին անբան,
Զգեստներով մաքուր ու նոր,
Հագուստներ հագած՝ տօնական.
Պոթերուն կիրէն մենք գիտէինք՝
Կատարած իրենց գործը սակայն:

Զի ուր որ դամբան մ'էր լայնաբաց,
Հոն բընաւ չըկար այլ գերեզման,
Ահարկու բանտին քովը պատին,
Շերտ մը տիգմ ու աւագ կար միայն,
Եւ պըզտիկ կոյտ մըն ալ կիզող կիր,
Որպէս զի ունենայ ծածկոյթ մ'ան:

OSCAR WILDE

Թրգմ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԳՐԱԿԱՆ

ԱՆՏԻՊ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ն Ա Հ Ա Պ Ե Տ Ռ Ո Ւ Ս Ի Ն Ե Ա Ն Ի

ԼԱՄԱՌԹԻՆԻ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Ե Ր Կ Ո Ւ Խ Օ Ս Ք

Տարիների առաջ էին Մասիսներու մէջ (1892, թիւ 3968, 3970 և 3971) հանդիպած էի Ռուսիներանի կենսագրութեան՝ գրուած նրանց Օտեանի կողմէ: Օտեան, խօսելով Ռուսիներանի ձեռագիրներուն մասին, կը գրէր. «Երբ Ռուսիներան մեռաւ՝ իր կինը, որ ա՛յ ոչ մէկ բանով կապուած էր մեզի հետ, վերագրեցաւ իր հայրենիքն ուր կ'ապրի մինչեւ հիմա Բարիգի մօտեւորը, գիւղի մը մէջ. մեկնելէն առաջ հօրարիս, Գրիգոր Օտեանի, յանձնած է Ռուսիներանի բոլոր ձեռագիր աշխատութիւնները, որոնք խոշոր ծրար մը կը կազմեն» (Մասիս, 1892, թիւ 3971, էջ 257): Անգա, նոյն էջին վրայ, քըւելով ձեռագիրներու նիւթերը, կ'աւելցնէ. «Ռուսիներան քարգմանած է Լամարդինի Մասնութիւններէն բաւական բան, 28 կտոր, արձակ գրաբար լեզուով. իր երկասարգութեան աշխատութիւնն որ ցոյց կու տայ նաեւ քէ՛ գրաբար գիտնալը արգելք չէ ծայրայեղ աշխարհաբանի մ'ըլլալու»: Ապա՝ «Լամարդինի Ներդաշնակութիւններէն եւս ունի գրաբար արձակ քարգմանութիւններ բաւական քանակ»:

Տէք. Վանքամ Թարգման մօտ տաս տարի ետք, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի 1902-ի եւ 1903-ի թիւերուն մէջ շատ ընդարձակ կենսագրական-ստումնասիրութիւն մը հրատարակած է Ռուսիներանի մասին, ուր, թուելէ ետք Օտեանի կողմէ յիշուած անտիպները եւ տալով քարգմանուած բանաստեղծութիւններէ մի քանի նմուշներ, կը հարցնէ. «Ռուսիներանի սաղերն այսչափ չեն սակայն. ունի նա դեռ շատ ուրիշ ստանաւորներ իմքնագիր և քարգմանութիւն, որոնք ա՛յլ գիտէ որո՞ւ քով կը մնան ցայժմ: Փափաքելի է որ անոնք ալ լոյս տեսնան, եւ մենք ունենանք ամբողջապէս բանաստեղծ քննիչ ստանաւորները» (Հանդէս Ամսօրեայ, 1903, թիւ 12, էջ 368):

Միայն հատուկտորներ տպուած են ցարդ Նահապետ Ռուսիներանի քարգմանութիւններէն. միւս կողմէ, տակաւին վստահ չեմ քէ ան իմքնագիր բերքուածներ ունեցած ըլլայ, որովհետեւ տպուածները միայն քարգմանութիւններ են: Արփիար Արփիարեան, Ռուսիներանի նախնիք իր մէկ գրութեան մէջ կը մէջբերէ «Փառաստեմէ Անուրջ» բերքուածէն տուն մը՝ իրքի իմքնագիր բերքուած, մինչ ինդրոյ առարկայ գրութիւնը կը պատկանի ժողովրդի Սուլարի (Պատմութիւն ԺԹ. Դարու Թուրքիոյ Հայոց Գրականութեան

Թեան, Գահիրէ, տպ. Յուսաբեր, 1944, էջ 47): Ռուսիանմի քարգմանածոյ
 ֆերթաւածները երեւցած են Պոլսոյ Մեղուի, Երկրագունտի, իր երկու Տարե-
 ցոյցներում (1855 եւ 1872), Մասիսի, Վեներտիկի Գեղունիի եւ Վեր Երգա-
 րան կամ Փնար Հայաստանի»ի մէջ (տպ. Գալափեան, Պոլիս, 1874): Տէր.
 Թորգոմեան իր ուսումնասիրութեան աւարտին (Հանդէս Ամսօրեայ, 1903,
 քիւ 12, էջ 365-367) այդ ֆերթաւածները ի մի քերած է: Հետագայիմ, գա-
 նագան տարեցոյցներու եւ պարբերական հրատարակութիւններու մէջ լոյս
 տեսած են ֆերթաւածներէմ շատեր, Երանցմէ Պակայմ միայն «Կիլիկիան» (որ
 ինքնագիր ֆերթաւածի մը չափ հարագատ է՝ ցալոյ պահած է իր ժողովր-
 դականութիւնը:

Մօտ երկու տարի առաջ Երուսաղէմ տուած իր մէկ կարն այցելութեան
 ընթացքիմ, Ամերիկացեանկ ծանօթ բանասէր Պարոն Յ. Քիւրտեան խօսակ-
 ցութեան մը ընթացքիմ յիշեց որ Ռուսիանմի ձեռագրով եւ ամսիպ քարգ-
 մանութիւններ պարմակող տետրակներ գնած էր Պոլսոյ մէջ տարիներ ա-
 ռաջ, որմէ կը պահէր իր քով: Խնդրանքիս վրայ եւ իր սուղ ժամանակէմ գո-
 հելով՝ յարգելի բանասէրը հանեցաւ վերջերս ձեռքի «Ներդաշնակութիւն»ի
 առաջին ֆերթաւածներու քարգմանութեան մեքենագրուած արտագրութիւ-
 նը, գոր կը սկսիմէ հրատարակութեան տպ մերկայ քիւով:

Պարոն Քիւրտեան մեքենագրուած ընդօրինակութեան կցած է քնտե-
 հալ ծանօթութիւնները.

«Համառդին. Ներդաշնակութիւնք եւ Մտածութիւնք

Քրդմ.

Ն. Ռուսիանմի

Բնագիր

Տասնեակ մը եւ աւելի տարի առաջ Կ. Պոլիս իսկ մը Հին Թուղթեր եւ
 տետրակներ գնեցի, որոնց մէջ Հաճելի անակնկալը ունեցալ գտնելու վերի
 խորագրով տետրակը, անգլիէ Թուղթի վրայ, շեղագիր սեւ մելանով, բպի-
 տակ Թուղթ, քիչ մը չարճարուած, կարուած Թղթակագմ, 132 էջերէ բաղ-
 կացած, 18x22 սանդիմիթը ծաւալով:

Կողքերը Հասարակ Թուղթ են, նման դրուած Թուղթին: Առաջին Թուղ-
 թին վրայ կայ փոքր կապոյտ շրջագիծով քառակուսի պիտակ մը, որուն մէջ
 221 Թիւը նշանակուած է, ինչպէս նաեւ աստմանաւոր պիտակին վերեւ դարձ-
 հալ մատիտով 221, իսկ այն Թիւին առջեւ 1000, որ Հաւանարար տետրա-
 կին Համար նշանակուած գինն է, այսինքն 1000 Թրքական լիրա:

Երկրորդ կամ երբեքն կողքին վրայ, այսինքն էջ 1՝ երկկայ Թուահա-
 մարով, կայ՝

Համառդին

Հատոր 1

Ներդաշնակութիւնք

էջ 3, դարձեալ նոյն գրչէն՝

Ներդաշնակութիւնք

Բանաստեղծականք եւ Եկեղեցականք(*)

Երգեալք

Սկիզբն ալ Համառդինայ որ ի կաղիական ակագեմեան

(*) Այս բառը ջնջուած է մելանով եւ փոխարէն աւելցուած՝ Գրեականք: Յ. Քիւ:

Եւ ի Հայ (**), Թարգմանեալ Պաղլանդեան Ռուսիեան (***)

Դիրք Առաջին

Էջ 4-ով (բուն էջ մէկ գրչութեան) կը սկսի առաջին քերթումը «Ներ-
դաշնակութիւնքի», «Գոչումն» վերնագրով:

* * *

Ինչպէս Երուանդ Օտեան դիտել կու տայ, Նախագետ Ռուսիեան կա-
մաւորինի այս քարգմանութիւնները ապահովաբար կատարած է երիտասարդ
դուքեան, քերեւս փարիզէն Պոլիս վերադարձէն ամփոյալէս յետոյ, 1851-ի
աւտուէն սկսեալ: Հետոյն գրաքարն է, տարօրինակ երեւոյթ մը այն անձին
պարագային՝ որ կարն ժամանակ մը վերջ իր «Ռուսալիստութիւն» գրքոյկով
արեւմտահայ արդի աշխարհաբարի զարգացման ուղին պիտի հարթէր, նորա-
յարտութեան կիրքի մօտեցող պոռքկումով մը հայերէն լեզուի փրականա-
կամ եւ ուղղագրական հիմնական կանոնները ռուսի տակ առնելու աստիճան:
«Ներդաշնակութիւնք» լեզուն ո՛չ մէկ ձեւով ենթադրել կու տայ Հիւկոյի
«Ռիւ Պլաս» թարգմանութեան (1873) աշխարհաբարը, զոր Գրիգոր Օտեան
«Խծալուր» կը կոչէ:

Նորարարութեան այս մղումը Ռուսիեան իր բարեկամներուն հետ ըս-
տացած էր Փարիզի մէջ, ուր գացած էր 1840-ին բժշկութիւն սորվելու, Պոլ-
սոյ մեծահարուստ Բանի մը ընտանիքներու նիւթական արականքեամբ: Մը-
նած էր կեանքին իփփէրը գիւղը 1819-ին. հորը անունը էր Պաղլանդ, որմէ
նաեւ իր մականանը՝ Պաղլանդեան, որ կ'երեւի իր ձեռագիր տետրակի եր-
րորդ էջին վրայ: Պաղլանդեանն ետք գործածած է Ռուսիեան մական-
նունը, եւ գրչի սխալագրութեամբ մը երբ այս վերջին տառերը փոխուած են
եւ Ռուսիեան գրուած, զայն պահած է մինչեւ վերջ:

Փարիզի մէջ բժշկութեան դասախօսութիւններուն չափ ունկնդրած է
ընկերաբանական նիւթերու վրայ ճառողները եւ մասնակցած՝ 1848-ի յեղա-
շրջումին: Ամուսնացած է Ալգասուսիի մը հետ եւ բժշկական վկայական ըս-
տանալէ ետք 1851-ին վերադարձած Պոլիս, ուր վայելած է Յակոբ Պալեանի
եւ եղբոր՝ Նիկոլոս Պալեանի անվերապահ սէրն ու յարգանքը: Կարն ժամա-
նակ վերջ անդամակցած է Առաջին Ռուսամեական Խորհուրդին եւ այդ օրէն
ալ կը սկսի իր հանրային գործունէութիւնը՝ որ պիտի տեւէր ամբողջաբար
քառորդ դար մը գրեթէ: Իրն է Ազգային Սահմանադրութեան եւ Ներքին Կա-
նոնադրի խմբագրութիւնը, գրուած՝ շատ մաքուր հայերէնով մը: Յստակ
ոքի եւ մաքուր լեզուի գեղեցիկ նմուշներ են Ազգային Նրբափոխանական Ժո-
ղովին առջեւ զանգամ առիթներով իր արտասանած ճառերը, որոնք ցրուած
կը մնան Ազգային Ժողովի Ասեմագրութիւններու տպուած հատորներուն մէջ:

Կատարած է Բանի մը գիրքերու քարգմանութիւններ. Էմի Մաքթէնի
«Մարց Դաստիարակութիւնք» եւ Հիւկոյի «Ռիւ Պլաս»ը: Մահէն քիչ առաջ
պատրաստած է «Դասագիրք Փիլիսոփայութեան» մը, փրանսերէն լեզուով,
գործածուելու համար Պոլսոյ Բժշկական Վարժարանի մէջ, ուր փիլիսոփա-
յութիւն կը դասախօսէր:

Կը մեռնի 1876 Նոյեմբեր 29-ին:

(**) Զննուած եւ փոխարէն անկցուած՝ զորա: Թ. Գ.:

(***) Վերջին երկու բառերը ջնջուած եւ փոխարէն անկցուած՝ Ռուսիեան: Թ. Գ.:

* * *

Լամարթինի «Ներդաշնակութիւնք»ը (*Lamartine, Harmonies Poétiques et Religieuses*) քարգմանուած է Խորէն Արժեպս. Նաթ-Պէյի կողմէ եւս, չափածոյ եւ գրադար, տպուած է Փարիզ, տպարան Արամեան, 1859-իք, եւ կը կրէ հետեւեալ խորագիրը. «Դաշնակ Լամարթինեայ. քարգմանեաց ի չափս հայկական Խորէն վ. Գալփայեան, Տեսուչ Հայկազեան Վարժարանին: Փարիզ, Տպագրութիւն Արամեան, 1859»:

Խնչպէս Պրմ. Յ. Քիւրտեան իր ճամակներէն մէկուն մէջ կը յիշէ, իր զննած տետրին մէջ կը գտնուին նաեւ Լամարթինի «Մտածութիւնք»ը, որոնք եւս, յարգելի բանասէրին արտօնութեամբ հետգհետէ պիտի հրատարակուին «Սիւն»ի մէջ:

Ա. Գ.

Կ Ո Ձ Ո Ւ Մ Ն

Դու որ ետուր զձայն քո հաւուն աշակրթոցն առ երգել յերկինս զերգ նորածին տունջեան, եւ զողի քո լորիկդ քաջահնչող՝ (Շնջուած եւ վրան աւելցուած՝ ըզկոկորդ քաջաշունչ) թռչնոյն որ հեծէ ի սէր ընդ երեկոյս:

Դու որ ասես ցանտաւոս, պատասխանի՛ տուք զեփեռին. ցլտակս՝ մրմնջեցէք ի քաղցր կարկաչ ներդաշնակաւոր. ցհեղեղըս՝ մռնչեցէ՛ք. ցսիւք՝ հառաչեալց. յովկիրանոս՝ մռնչեալց մեռանելով յափունս քո:

Եւ ինձ, Տէ՛ր, առ երգել զքո հրաշալիո խորութիւն ի հոգիս զերկրորդ ինչ ձայն անարատագոյն քան զսր բարբառի ի լսելիութեմ, եւ հօգորպոյն քոն զհոգմս, զալիս եւ զանտառս:

Երկինք Շնորհ անուանեն զայն, եւ մարդիկ՝ Ոգի. այս չունչ իմն է տկարաց իսրայէլեան քահանայիցն, եւ արձագանդ յիմումըս սրտի որ վճարէ ի դաշլալիկս զբոմբին աշխարհիս մահկանացուի:

Այլ այս յաւէտ անուն քո է, ո՞վ արքայ բնութեան, որ հընչեցողոյսն է յիս գայն նուագ եթերեան, եւ մինչ կարդամ ինձ յօգնութիւն զայդ անուն, սիրտ իմ ժշտամուռնչ հընչէ ըստ մեհենին ուր երգեն անպախճան:

Իրրու զմեհեան լի օրհնութեամբ եւ ազօթիւք, ուր ձայն յարձագանաց յարձագանս հոլովի ի տաճարս. եւ զի՞, Տէ՛ր, այս պղինձ եւ այս մարմարիտն եւ այս քարինք լաւ ե՞ս արդեօք հընչեացին քան զսիրտ մահացուաց:

Ո՛չ, Ա(ստուա)ծ իմ, ո՛չ, Ա(ստուա)ծ իմ, գոհնութիւն ըզսուրբ վիճակէն. չէ իմ բնաւ լուեալ ելանել առ քեզ երգոց յաւէտ արդարագոյնից եւ բարբառոց յաւէտ եթերայինոց քան զայս անձայն ներդաշնակութիւնք որ յառնեն ի յիս:

Այլ բան պակասի առ այս յափշտակութիւն կիզանուտ, ի պարսունակել զայս հուր ամենայն բառք են սառուցիկք. եւ դրանից զի՞ փոյթ է, Տէ՛ր, իմ այս քնարի. լսեմ զայն, բաւ է այն, դու պատասխանես, շատ է այս:

Նուիրականդ պարգեւ Աստուծոյն որ զիս բորբոքէ, կիթա՛ող, որ զողանի հարկանես զիմ մատունս, լե՛ր դու ինձ միշտ դռնին հոգւոյս, եւ առ Ա(ստուա)ծ եւեթ տարջի՛ր զձայն իմ. սարսափեցայ ի սիրոյ եւ յերկիւղէ, մինչ ի հպիլ ի թել քո սուրբ՝ խորհուրդ նորին մարդասիրեաց ընտրել զիս. դիս՝ որ առ նմին չեմ եւս իսկ փոշի, զիս՝ որոյ հոգի ողջոյն չէր մինչ ի յայն ժամ այլ լուութիւն եւ ցանկութիւն:

Աւա՛ղ, ամաչեմ այսի տակաւին, եւ ապերախտ գերագունին ի չնորհաց նորին, ո՞ քնարդ հրեշտակաց իսկ պաշտելի, (Անար Շնջուած) զձայնիւք քովք զառաջնովք հայհոյէի անարգեալ. եւ արարի զոր մնայրն առնել անօրինին մինչ պղծէին ձեռք նորին պատուածային անօթսն ի վերայ սեղանոյն կենաց, եւ մինչ պատկէն զսկիհ պատարագին ի վարդս խնճոյից:

Այլ երգնում յայս ամօթ, որով շառագնի ճակատ իմ ամօ-

Թապարտ, եւ յայս երգ որ ելանէ յերկինն (որ ջնջուած) ուստի իջեալն է, երդնում յայս ածուն վեհագոյն որ փակէ եւ բանայ զանդունդս. յակն՝ որ ընթեռնու ի խորս սրտից. յայս հուր սրբազան որ զիս տոչորէ, եւ յայս բուռն յափշտակութիւն կրից որ բանայ զքո թեյս յարտաստս:

Կորեալ ինձ յիշատակ անմահ քոց նուազաց, եւ ոչ եւս երգեսցուք ինչ. այլ զփառս անվախճան միայնոյ արժանաւորի, միայնոյ սրբոյ, միայնոյ մեծի եւ միայնոյ բարւոյ, չիցեն ինչ եւս ուուրք իմ այլ մոլեգնութիւն յաւիտենական հոգի իմ՝ օրհնութիւն, եւ սիրտ իմ՝ քնար. եւ հուսկ ամենայն շունչ զոր տամ կամ առնում՝ ներդաշնակ ինչ յանուն քո:

Արի՛, ո՛վ ձայն հոգւոյս, ընդ այգու եւ ընդ գիշերի, սլացի՛ր իբրու զբոց, տարածեալ՝ իբրեւ զաղաղակ, ծփեալ՝ ի վերայ թեւոց ամպոց, խառնեալ՝ ի հողմս, ի մրրիկս, յորտտումն եւ ի շառաչին. մարգ ի զուր փակէ զարտեանունս իւր, եւ անսպառ երգ աղօթից գտցէ յամենայնի զարձագանդ:

Մի՛ երկնչիր, զի աղաղակ այս ամենայն լուսաւորաց միանգամայն, այս հաղար ձայնք բնութեան հեղձուտեն զանդոր ըզձայն քո, զի այն ինչ հառաչեսցեն երկինք պարք մոլորակաց, եւ հնչեսցեն եօթնակի երկինք յաղաղակս ծփեսլս ի պատիւ նորին, խոնարհ արձագանդ զոր յարուցանէ հոգի (տաւնի ջնջուած) մեռանել տանի, եւ լսելիս նորին զգոյցն ինչ ձայն որ ասէ, Տէ՛ր (1):

Արի՛ ի լռութիւն ի ժամուն յորում (նքազ ջնջուած) կանթեղ գիշերաց ծփայ ի ստուեր երեկոյին եւ մինչ չիջուցանէ քահանայ զբուրանոցն. համբարձի՛ ի յափունս ծովուց, ընդ այս խորին միայնութիւն, յորում Ա(ստուա)ծ գայ հաւատոց ի յայտնութիւն. երգեա՛լ ի տխրական ժամս իմ, չիք ընդ քեզ բնաւ աղջամուղջ, ո՛վ սէր, եւ ոչ բնաւ առանձնութիւն:

Չեմ եւս այլ ինչ այլ խորհուրդ, եւ տիեզեր յիմումս սրտի է մեռեալ եւ ներքոյ ցուրտ աճիւնոյս ոչ զօք գտի բաց ի Տեառնէ. ի լուսաւորելն զշաւիղս իմ կամ ի մթագնելն, սիրտ իմ տանի գայն որով է լի, թէ՛ ի հեծութեան եւ թէ՛ յուրախութեան. որպէս զալիս որ հոլովէ զպատկեր ինչ, եւ զյետին ամպ գիշերաց, որ բերէ յայգ ի ծոց իւր:

Զի՛ք ջաղցրագոյն արդեօք, յառաջ քան զխնդիր երգոց իւրոց տեսնել զիւրոց խորհրդոցն յառնել յանկարծ իբրու զիտունկ ներդաշնակութեամբ չափուց երկնայնոց. եւ տեսանել զերկիւղալից գովութիւնս իւր հնչեալ ի ձայն եթերական իբր գջնարին հրբշտակաց, եւ ի վերայ թեւոց իւրոց մինչ ի դրունս յաւիտենից ելեալ ի թուիչս ներդաշնակաւորս:

Սակայն, օր մի, ո՛ք քնար իմ, չիջուցէ օր մի՛ զձայն քո եւ ցաւեսցիս ի վերայ մոլեգնութեանն յոր սրբեալ զմայլէիր ընդ ի-

(1) Ազաեզպարս Թուսիմնան առիք եւ պատեհուքիւմ չէ ռմեցած վերջնական սրբազաւթեմ եմքարկելու այս կատարածը, որ, փրամսերէմ քմագիրքիմ հետ քաղաւտելով, պէտք է կտրալ պայպէր. ճառի խոնարհ արձագանդ զոր յարուցանէ հոգի մեռանել տալիս նորին, զգոյցն ինչ ձայն որ ասէ՝ Տէ՛ր:

մոյս մասամբ, ապականեցնեւ ամբ զայս բիւրեղ յորում բնութիւն նկարագրէ քեզ գհրաշալիս Սրբոյն Սրբոց, եւ ժամանակն՝ որ զմերձեցեալն իւր թառամեցուցանէ, յափշտակեցէ զձայնսն ի բւրանոյս եւ զպատկերսն ի ձեռացս:

Ո՛հ եւս պատասխանեցես հոգի իմ, ո՛չ եւս յանուշաձայն ծփունս սիրարկութ. այլ իղձ վառեալ ի յետ կեցցէ ցօրն վերջին ցօրինակ բլրոցն ցամաքելոց, զորոյ ժամանակն յափշտակեաց ըղծածանուամ ստուերաց եւ արձաղանաց, այլ նոքս պահեն ի կուտորս իւրեանց յանդալարիս զմրմրջուն ինչ ալիս որոց ծփանաց տան երկինք սնունդ:

Ո՛հ, մինչ յիշատակ իմ դիւրեղծական նմանեալ սափորոյ որ (գրկելով ջնջուած) զուրկ ի ջրոյ կորուսցէ զայս երգ փառաց Կոր Ա(ստուա)ծ քո տայ քեզ այսօր, ոգի՛ իմ, մի՛ ամօթապարտ ընդ քոյդ լիջիւր ներդաշնակս. եւ դու քնարդ հաւատարիմ, մինչ լար քո չունիցի զձայն աւելի քան զմի, երգեա՛ տակաւին (պաշ ջնջուած) զԱ(ստուա)ծն պաշտեցեալ ի մանկութենէս, զի երգ (իմչ ջնջուած) է անուն նորին:

Ե Ր Գ Գ Ի Շ Ե Ր Ի Ն

Տիւ շիջանի ի վերայ բլրոց քոց, ո՛ր երկիր, ուր քայլէ իմ հիթուցեալ թալկանան. ե՛րբ կարասջիք աչք իմ, ե՛րբ արդեօք, աղէ՛, դերկնայինն ողջունել զպայծառութիւն տունջեան անչիւ՝ չանելոյ:

Այս հայեցուածք այլայլելիք տունջեան բացեալ են արդեօք վասն աղջամղջին. ի ճառագայթից, ո՛ր գիշեր, ընդէ՞ր անցանեն փոփոխակի ի տխուր ստուերս քո:

Հոգի իմ չէ տակաւին խոնջ ի հիանալոյ ընդ դործս Տեառն. բոցակիդեալ տարփանք ծոցոյս ի սէր նորին վառելոյ չունէին ըստպառեալ զսիրտ իմ:

Ա(ստուա)ծ տունջեան, Ա(ստուա)ծ գիշերաց, Ա(ստուա)ծ համայն ժամուց, թո՛ղ ինձ սրանալ ի վերայ հրոյ արեգական, այս ամպ կարմրափայլ յո՞ գնաց ընդ արեւմուտս. գնայ թառագաստել զսեամ քոց սուրբ բնակութեանց ուրաճօր ական ո՛չ գիշեր գայ ի ծանօթս եւ ո՛չ նինջ, այլ գեղեցիկ են ականն յուսոյ արտօրայք հաստատութեանն ի գիշերէն հովանաւորեալք. Ա(ստուա)ծ իմ, գտանէ՛ ական իմ յայս թմայիս գհրաշալիս ճարտարութեան եւ երթայ գհետ նոցին:

Այլ այս հրափայլ դասք երգեցողաց որոց առաջնորդ է մատրն բո միայն, այս կապուտափայլ ովկեանք ուր հոյլք նոցին սրբանան, այս ջահք լուցեալք ի տեղիս տեղիս, այս լուսաւոր որ երեւի եւ այն որ տայ խոյս. իմանամ Տէ՛ր, ամենայն երգէ եւ բոլորն է ինձ ի հրամանք թէ՛ ընկղմեալ են անդունդք ի ջու՛մ մեծավայելչութեան, թէ՛ կենդանի են երկինք, եւ թէ՛ նախախնամութիւն քո լնու դօրութեամբ զամենայն զոր ած ի գոյու՝ թիւն: Այս ալիք (կապուտափայլ ջնջուած) ոսկեփայլ, կապու՝

տափայլ եւ լուսափայլ, այս ամպամած լեռինք զոր ակն ոչ թուէ, ո՛վ Ա(ստուա)ծ իմ, փոշի՝ որ յառնէ ի ներքոյ քայլից քոյ:

Գիշերբ, պարզեցէք ի յոռութեան զէջս մատենին երկնից, ո՛վ աստուղ, իջէք ծանրաշարժ ի մեծահանգէս ժամուս ի շաւիղս ձեր ներդաշնակաւորս, հոգմբ հիւսիսոյ, ծաղեցէք զթեւող, երկիր, գիշեր զարձագանա քո, և դո՛ւ, ո՛ր ծով, (տաքածէ ջնջուած) սիւնեա՛ զալիս քո ընդ ափունս, եւ ծածանեա՛ զպատկեր Աստուծոյ որ ետ քեզ զքո ալիս:

Գիտէ՞ք զանուն նորին. բնութիւն ի զուր միաւորէ զհարիւր ձայնսն, աստղ առ աստղ մըմնջէ՝ ո՛վ է Ա(ստուա)ծ որ կարգեաց մեզ օրէնս, ալիք այեաց մատչին ի հարց՝ ո՛վ է այն որ սանձահարէ զմեզ, կայծակն ասէ ցհիսիւս՝ գիտե՞ս արդեօք զի՞նչ անուն է Աստուծոյդ. այլ լուսաւորք, երկիր և մարդ չեն բաւական ի յանդ բերել զանուն նորին:

Զի՞ր անձուկք են հոգւոյս, Տէ՛ր, տաճարք քո.

Անկերո՛ւք, պատուարք անցօրք, անկերո՛ւք.

Զոր յինէն գողանայք զերկին տեսանել ինձ թոյլ տուք (2).

Ճարտարապետ երկնային, բոցանիւթ են գմբեթք քո.

Զի՞ր անձուկք են հոգւոյս, Տէ՛ր, տաճարք քո.

Անկերո՛ւք, պատուարք անցօրք, անկերո՛ւք:

Ահաասիկ տաճար քեզ ի բնակութիւն, եւ ընդ կամարաւ հաստատութեանն բորբոքեա զայս հուր արագ՝ յաւե(ր)ժական նոցին շարժամբ. եւ այս ամենայն սանկունք քո բանիդ, տատանեալք ի վերայ կրկին իւրեանց բեւեռաց՝ լուղեն ի ծոց պայծառութեանց քոց, եւ ի յերկնից ուր խամբանայ հուր նոցին, ցայտեն ի վերայ հողագնտոյս զհուր ի քէն իսկ փոխ առեալ:

Ովկիանոս խաղայ ոտիւք արքային իւրոյ. հիւսիս թօթափէ զթեւսն ի սարսափմանէ. կայծակն զքեզ գովէ եւ վասն քո մարտնչի. փայլակ եւ մրրիկ պսակեն զգլուխ քո երրիւք նշողիք, արշալոյս զբեւ հիւանայ, տիւ գքեզ շնչէ, գիշեր առ քեզ հառաչէ եւ երկիր մեռանի ի աէր յանուն քո:

Եւ ես ի գովել զքեզ, Ա(ստուա)ծ արեգականց, ո՛վ եմ ես, հիւլէ ի յանրաւութեան, բոպէ ի յաւիտեանս, ստուեր որ անցանէ եւ որ չեղեւ երբէք (լուիցե՞ս ջնջուած) անսայցե՞ս ինձ արդեօք առանց սքանչելեաց, ո՛հ սքանչելին է բարութիւն քո:

Ոչինչ եմ, Տէ՛ր, այլ ծարաւ քո սպառէ զիւ. ոչինչ է մարդ, Ա(ստուա)ծ իմ, այլ այն ոչինչ զքեզ պաշտէ եւ համբառնայ յիւրում սիրոյ. ո՛չ կարես արհամարհել զմիջատ որ ղնէ քեզ պատիւ:

(2) Պրմ. Յ. Գիւրսեան ծանօթութեամբ մջ կ'ըսէ. «Այս սուգը գրուած է. Թոյլ ապր ինձ տեսնել զերկին զոր յինէն զողանայք: Սակայն բառերու վրայ ճշմանկուած են 1, 2, 3, 4 եւայլն քիւնքը, անտարակոյս սուգը նոյն բառերով վերստին շարադրելու համար: Մեքէ բտ նոր շարադրութեամբ արտագրեցինք: Սակայն նոր արտագրութեամբ մէջ իմաստի խորհուրդիմ մը յառաջացած է. եւ քերես աւելի մպտականարմար պիտի ըլլար սուգը կարգայ՝ «Զերկին զոր յինէն զողանայք՝ տեսնել ինձ Թոյլ տուք»:

Ա. Գ.

եւ վանել զձայն՝ որ զքեզ կարդայ յօգնութիւն, եւ ընդ բնակութիւն քո երկնային՝ ի ցնդել ստուերաց համբառնայ ընդ ազուն, եւ հեծէ եւս ընդ երեկոյին, եւ վերստին գայ ի ծնունդ ընդ տունը-եան:

Այո՛, յայտ կապուտակ արտօրայ յողողեալս ի լուսափայլութիւն քո, յոր որոտումնդ սպառնայ, յոր հսկես յիմ վերայ, (ալլ ջնջուած) այս շեշտք ձայնից եւ այս հառաչանք վառեալք ի հուստ գնան լուսաւորաց ի լուսաւորս խնդրել զԱ(ստուա)ծ՝ որ տայ ինձ պատասխանի եւ յարձագանաց յարձագանս՝ որպէս ըզ-ձայնս ի վերայ ալեաց, հոլովեալ յաշխարհէ յաշխարհ հնչել մինչ առ քեզ:

Ե Ր Գ Ա Ռ Ա Ի Օ Տ Ի Ն

Կադէ՞ր ալիք ոստնուք յափուես փրփրաբէզ՝ ոչինչ հողմն հերձեալ ունի ձեզ զակօս, եւ հի՞մ արդեօք թօթափէք զձեր փր-փուր ծխաշունչ ի փոթորիկ թեթեւ:

Անտա՛ռք, ընդէ՞ր ծածանէք զճակատս ձեր սրբեալս ի յայդուէ եւ յառաջ քան զԺամն աղաղակին հարկունիք զդողունի, ընդէ՞ր ցօղէք յոստոց ձերոց անձրեւաբար զլոկի լալիս որովք ե-թաց զձեզ դիշեր:

Եւ դուք ծաղկունք, ընդէ՞ր յարուցանէք դրարելի կոկոնս ձեր իբրեւ զճակատ խոնարհեալ զոր ի վեր ամբառնայ սէր եւ հիմ- (բուրել) շնչել (խնկել) ի խոնաւոտ ստուերին զերեխայրիս բուրմանց անուշից զորս շնչէ տիւ:

Ահ, արգելէք դայն տակաւին, և պահեցէք ծաղիկք պաշտե-լիք վառն շնչոյ ուշալրջոցն ի զարդ սրբոյ վայրին. երկին ի ցօղ զքեզ ողողէ եւ ակն առաւօտու զքեզ բեղմնաւորէ, եւ դու ես խոնկ աշխարհի ելեալ առ Ա(ստուա)ծ:

Վասն է՞ր զարթնուք հիւսիս եւ զեփիւռ, դուք որք փոթոր-կացն թողուիք ծփալ իշխանութեան, և զորոց զցասումն հանդար-տէր ստուեր գիշերաց ի վերայ ալեաց մոնչողաց և ի վերայ խո-տոյ հառաչողի:

Որք ի տերեւազարդ հովանիս մթազնեալս առնուք զհան-գիստ, ո՞ր զձեզ ած ի յարթութիւն ի դալարաբեղ բոյնս ձեր, թոյունք ալեաց կամ անտառաց, հիւրք ակօսաց կամ տանեաց, ընդէ՞ր խառնէք զձայնս ձեր յայս հնչին խառն եւ լայնատարր, որ մեռնի եւ գայ ի ծնունդ միանգամայն (որպէս նման ջնջուած) ըստ հեծութեանն բնութեան:

Ձայն թուցիկ ի կապուտակ (եալլ ջնջուած) հաստատու-թեանն, ձայն թափառիկ (թռուցիկ ջնջուած) ի վերայ ալեաց փրփրալից, եւ ձայն օդապարիկ ի վերայ թեւոց հողմոյ, երգե-ցիկք օդայինք զարթուցեալք եւեթ ի բնատուր ազդմանէն, զր-ւարթ ներդաշնակութիւնք, հեշտ մրմունջ, բողբ, նուագ, մն-ջիւն խանդակաթ՝ զի՞ դուք երգէք մինչ բոլորն են ի քուս. միթէ գիշեր ունի՞ր ունկն արժանի երգոցս ցանկալեաց:

բերեալ (զա ջնջուած) խորտակէ զալիս, եւ ի նոցին ի մնացորդացն աշտուցեալ ոտտնու ի վերայ հիմուն իւրոյ: հոսկ յետոյ գողողջեալ իբրեւ դղեակ լայնադուռ կամ իբրեւ դժանկոյց կառս ջարդեալս յիւրում ասպարիղի՝ եւ կործանի, եւ փոշի նորին ի տարափ լուսոյ հովովեալ ցրուէ ի հեռատանս զբեկորս տունջեանս:

Նաւուկ ձկնորսին տարածեալ զիւր թեւ ձայնարկու յոր հողմն առաւօտին գայ արդէն իսկ բարախել, ոտտնու ի վերայ ալեաց զոր լքանէ խարխիւ յորինակ նժոյգի որ կլանէ զսանձ ըզդայրացուցիչ իւր:

Եւ նաւ՝ մանուկ աստեղաց, փայլէ որպէս բլուր առ եղբոր հորիզոնին, եւ ցայտէ զարդիս իսկ ի ցարձրագոյն տոագասոտս իւր զսպիտակութիւն ալգուն եւ նախածին շող նորին:

Ոստիւնս առնէ լէվիաթան ի վերայ խորագոյն հետոց իւրոց, եւ ի խաղս իւր դարթմնիս ալեացն, ողջունեալ՝ զկոհակս ընդ ծխաշունչ ռնգունսն ձգէ ուժգին ի յերկինս, անկման նոցին կալ ի գնին խառն ընդ ճաճանչ արեւուն:

Ջուր օրօրէ եւ կայմն ցնցէ զվրան նաւատեաց շնչէ (շնջէ ջնջուած) օդ եւ երկին յալեացն զրօսնու ի բաշ. յամենայնի փրփուր փայլուն զափունս ալեաց դառնագունից շրջանակէ ի ծոպ հրացայտ, համայնն շնչէ, լոյս եւ ցնծութիւն, այս այն լուսաւոր առաքեալ անդրէն յլստուծոյ, այս արշալոյս ի վերայ ծովուց:

Ո՛ր Աստուած, հայեաց ի վերայ երկրի. զծփական քօղ սորին սրբեալ ի միգէ ներկէ տժգոյն վերջալոյս, ի վերայ քայլից գիշերին այգ զեռեղէ գոտն իմ, եւ ստուեր լերանց հեռաւորաց մեկնի պարզեալ ըստ օրինակի ձուլեալ (ծածկեալ, ջնջուած) հանդերձի: Կապերտը նորին պատառատունը յուշալրջոցն ի թելոյ ծուփս առնուն ի սաստ հողմոց ընդ արեւելս կարմրափայլ բորբոքեալ ի ծիրանւոյ եւ ի գոյն ներկեալը ծիածանի. եւ առկախին յանկարգս ի վրանս արեւու իբրեւ զգորշակս այն ինչ յաւուրս հանդերձանաց բարձրացուցանէ նաւախումբ զգոյնս իւրոյ արքային:

Ընդ ծխամած ամպովը ճառագայթ գնայ խամրիլ ի վերայ աշտարակացն քաղաքաց, եւ ընդ ստուերաւ անտառաց հովանոցք պատասպարեալ եւ այս (տանիք, ջնջուած) տանիք՝ բնակութիւնը անմեղութեան եւ խաղաղութեան (ի բազմաբուրեան լերին սերմանելն ի տիւ եւ ի ստուեր):

Երկրագործն տայ պատասխանի ցլոյն՝ որ գնայն կոչէ, ալգ տանի զնոսին յաղօս սկսեալ, եւ երգելով առաջնորդէ ամուլիցն լծելոց, եւ հովիտ (թնդայ, ջնջուած) թնդայ ի ձայն զգետնիւր խոփոյն. ի շառաչիւն անւոյ չափէ զիւր քայլսն եւ զիւր երգնոյն արժեքը, եւ ի վերայ հետոցն զրօսնու ճնճողով ի հասկաքաղենոյն արժեքը, եւ կաղնի ընդ ձայն նորին թօթափէ զբալասան ափսոսացն զոր եհեղ գիշեր:

Թռչուն երգէ, գառն մայէ, եւ մանուկ մնջէ յօր(օր)ոցին, եւ ձայն մարդկան խառնի ընդ ձայն հովմոց եւ ջրոց. սարսափի

ող, սարսփ հասկ, միջատ բզկէ առ արեւ, եւ բարեպարիշտ պղինձ որ հնչէ, յուշ ածէ Աստուծոյ զայս նախկին հառաչ տունջեան. ամենայն կեայ, բոլորն փայլէ եւ համայն շարժի, արշալոյս ի յամպ եւ երկիր այգորէ զլուսաւորն կենաց եւ սիրոյ:

Այլ մինչդեռ, Աստուած իմ, յաշս ուշալընցդ թուի բանիյ յօր ամենայն նոր իմն տիեզերաց, եւ արեգակն ինչ տառանհայ յանդունդս հեռաւորս, առ քեզ յարուցանէ զանուշահոտ բորմունս առաւօտին, այլ արեւք թագուցեալք ի գիշերէ հեռաստան-էայց, զորս յարածամ անդ ի բարձունս արձակես, զնան բերել ոսկեփայլ իւրեանց մոլորակաց ի դատարկութեան զառաւօտս ջինջս եւ յաւէտ գուարթունս: Այո՛, ժամն այն յորում գուդ պաշտիս, է ժամ քո յաւիտեանական, այո՛, ամենայն վայրկեան երկնից նորոգէ վայն վասն քո, եւ այս առթիւ լուսաւորք ցանեալք ի ծոց գիշերաց չեղն լուցեալք ի շնչոյդ եւ առաջնորդեալք անտիրայց երթալ, ո՛վ Տէր, չուրջ զընակութեամբդ բերել միմեանց զգեղեցկագոյնն ժամուց, եւ օրհնել զքեզ յարշալոյս ասուրց, աստ, ի բարձունս, անդադար, ի յաւիտեանս եւ միշտ:

Այո՛, անդուլ աշխարհ հեղձնու ի հուր նորոգ արեւու, երկինք են միշտ ի ցնծութիւն, մինչ լուսաւոր ինչ ունի դիւր արթնութիւն, եւ յամենայնի ուր խոնարհի քոյին տես, արեգակն ինչ նորածին այգորէ զքեզ, եթերք երգ ինչ են անվախճան, եւ ամենայն ժամ ժամանակացն զոր դու տաս ծնանիլ, ո՛վ Աստուած, չէ այլ ինչ եթէ ոչ մի արշալոյս, եւ յաւիտեանք՝ մի առաւօտ:

Արդ, ելէ՛ք, տատանեսջի՛ք հուսկ ուրեմն, եւ թռուցեալ հոյովեսջի՛ք, հո՛ղմք, բո՛ց, թռչո՛ւնք, ալի՛ք, ճառագա՛յթ, չոգի՛ք, բուրմո՛ւնք եւ ձա՛յնք. երկի՛ր, շնչեա՛ դքս շունչ. մա՛րդ, ամբարձ զոգի՛ք. ելէ՛ք, ծփացէ՛ք, հոյովեցարո՛ւք, կատարեցէ՛ք գորէնս ձեր:

Ելէ՛ք, թռերուք առ Ա.(ստուա)ծ, ի բարձունս, յաւէտ բարձրագոյնս, ի հուր արեգական պայծառութիւն իւր զքեզ լուսաւորեաց, տարէք վերստին ի յերկինս զայգորն մեծարանս, ելէ՛ք, անդ ի բարձունս է նա, ելէ՛ք, ամենայն է նա:

Եւ զքեզ (դու, ջնջուած), ո՛ր տիւ, որոյ ընթացք է առ սկիզբն յանուանէ նորին, տիւ որ ունիս տալ զհամար Աստուծոյն որ թուեացն զքեզ, կոչէ զքեզ գիշեր ծնող քո, անդրէն յակն քո. եւ դու վախճանիս ի յաւիտեանս:

Չես դու այլ ինչ թէ ոչ մի քայլ ժամանակին, այլ Ա.(ստուա)ծ քո չափէ զքեզ. մերձել ունիս դու ի բնութիւն արարչին. ոչ ի սնտոի ինչ ի զարդ ստեղծ զքեզ քողարկել (փակագիծի մէջ վրան՝ ծածկել) ի հուր քո զգիշեր հաստատութեանն, այլ ի տանիլ նմա (յերկնային, ջնջուած) ի յարկան վերին զփառս եւ զառաքինութիւն ի վերայ թևոց ժամուց եւ զգովութիւն յամենայն ժամ:

Հրտ. Ա. Գ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

ՇԻՐԱՋԻ ԶԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

Շիրազը Իրանի մեծ քաղաքներից մէկն է եւ Ֆարս նահանգի կեդրոնը, ուր Շահ Աբբասը Հայերին Պարսկաստան դաղթեցընելով ժամանակ, Ալլահվերդիխանի խնդրանքով, շուրջ 500 տուն եւս բնակեցնում է այնտեղ:

Հայերը Շիրազի մէջ հետագային՝ 1662 թուին կառուցեցին իրենց եկեղեցին, ունեցան իրենց թաղը եւ առեւտուրի շուկան, որ եղել է եկեղեցուն մօտիկ եւ մինչեւ այժմ էլ կոչւում է «Բազարէ աբամանէ» («Հայոց շուկայի») անունով:

Ինչպէս որոտմութիւնն է ցոյց տալիս, Հայերի բնակութիւնը այնտեղ հիմնաւոր չի գտւում, որի պատճառով էլ հետզհետէ պակասեց նրանց թիւը, այնպէս որ սրանից աւել քան հարիւր տարի առաջ՝ 1850—ական թուերին, ապրում էին միայն 7 տուն:

Ժամանակին Հայեր ապրել են նաեւ Բուշուրում եւ ունեցել են վաճառականական խոշոր ձեռնարկութիւններ: Վկայ՝ իրենց փառաւոր եկեղեցին, նրա շրջափակում գտնուող մարմարակերտ տապանաքարերով գերեզմանատուներ^(*) եւ անցեալում Հայերի պատկանող գեղեցիկ շէնքերը:

Ինչպէս հայկական բոլոր եկեղեցիներում, բնականաբար այս քաղաքներում եւս եղել են Հայերէն դժգոհութիւններ Աւետարաններ ու ձեռագրեր, որոնց ունեցած անցեալի թուր մասին ցժրախտաբար մենք որեւէ

տեղեկութիւն չունենք:

Ներկայիս Բուշերն արդէն դադարել է Հայարնակ լինելուց. վերջին անձը, Առիւծ անունով, մահացաւ 1949 թուին, որով նոր թուին եկեղեցւոյ կարեւոր գոյքերը կը բռնական խորհրդի կարգադրութեամբ փոխադրուեցին Ս. Ամենափրկչեան Վանքը: Նրա վերջին ժամկոչներն են եղել Մանուէլ Կոստանեանը, Սեդրակը, եւ Աղապօ Աղաբէգեանը, որոնք երկար տարիներ մենակ մնալով հակել են ու պահպանել եկեղեցին: Վերջին մի քանի տարիներին հսկում է տեղացի մի Պարսիկ:

Ներկայիս դործօն է միայն Շիրազի եկեղեցին, իր շուրջ 220 շունչ Հայ համայնքով, որոնց թիւն եւս երբեմն աւելանում կամ պակասում է: Այժմ սոյն թուր վրայ աւելացել է նաեւ տեղի համայնքապետութեան սովորող 31 հոգի Հայ ուսանողների թիւը:

Շիրազի եկեղեցին ունի 6 ձեռագիր գիրք. վերջերս օգտուելով մեր կարճ այցելութիւնից, յաջողեցինք ցուցակագրել բոլորն էլ, որոնց նկարագրութիւնները թուական հերթականութեամբ եւ այբբենական կարգով բերում ենք ստորեւ:

Ձեռագրերից չորսը Աւետարան են, դրուած ԺԳ — ԺԷ դարերում: Մէկը՝ Գանձաբան, դրուած 1714 թուին, իսկ վերջինը՝ Մաշտոց, դրուած ԺԲ—ԺԳ դարում:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ԺԳ — ԺԴ ԴԱՐ

Թերթ՝ 264: Պրակ՝ 22, Իւրաքանչիւրը 12 թերթ: Միծութիւն՝ 18×13.5×4 ս.մ.: Նիւթ՝ թուղթ, 1ա մինչեւ 239ր բարակ, իսկ 240—261 հաստ բամպակեայ: Կազմ կաշկապատ տախտակ, ա կազմի երեսին եւ

(*) Եկեղեցու կազմից բացւող պողոտայի եւ տնամեջի, այժմ բակը փոքրացել եւ տապաւնաւորել եւ քչացել եմ: Այժմ եւ Շիրազի եկեղեցու մասին տեղեկութիւններ մի յօդուածը Վախէճ օրաթերթում (Թերթում 1950 թ. փետր. 26-28 եւ Մարտ 1-2, Սահ. ճառար, Գարիկ, 28 Մարտ):

անկրկներին արծաթեայ խաչ եւ 39 դամ,
գունաւոր չիթ կտոր: Պաշպանակ՝ սկզբում
երկու թերթ խորհրդատուորից: ձեռագիր
թուղթ կէսից ծակուած եւ կարուած: Վի-
նակ՝ անխմած պահուած, որոշ թերթեր եւ
վերջի մի երկու պրակը տեղահանուած եւ
անկրկները մաշուած, առաջին երկու պը-
րակը յետոյ աւելացուեալ, նոյնպէս նա վեր-
ջին: Պարապ քերթեր՝ 197ա, 262 եւ 264բ:
Գիր՝ բուրգի: Գրութիւն՝ երկսիւթ 8ա
դեր՝ 20: Գծումներ՝ ճշուումով: Թամաք՝
սեւ, մեծատառերը եւ որոշ սկզբնատողեր
կարծիք եւ արծաթազոյն: Զարդագրու-
թիւններ՝ որոշ սկզբնատառեր եւ Աւետա-
րանների սկզբնատողեր, մարդագրեր եւ
թւահազրեր: Պատկեր՝ 74բ, 116բ եւ 197բ -
Աւետարանիչների մանրանկարներ բազմա-
գունի: Խորամ՝ չունի: Կիսախորամ՝ թ. 3ա
(յետոյ աւելցուած կարծազոյն) թ. 76ա,
117ա եւ 198ա կապոյտ եւ կարմիր գոյնե-
րով, իսկական ձեռագրին պատկանող: Զա-
կատագար՝ չունի: Լուսանագար՝ թէ՛
կիսախորանների մօտ եւ թէ՛ այլ բազմա-
թիւ տեղերում: Մաղկազ՝ շատ հաւանաբար
գրիչը: Գրիչ՝ Թու(մ)այ քահանայ: Ժա-
մանակ՝ ԺԳ-ԺԴ դար: Վայր՝ անյայտ:
Պատուիրատու՝ անյայտ, վերջին ստացող-
ներ՝ Հայրապետ արեղայ, Ովանէս, Զանի-
րէկ, Միրզայ եւ Աղամալ: Խաւորութիւն՝
ձեռագիրը պատկանում է Շիրազի եկեղե-
ցուն: Մաղկազարդումից դատելով, սկզբի
երկու պրակը աւելացուել ու դրուել է Նոր-
Ջուղայում, հաւանաբար ԺԸ դարի սկիզբ-
ներում: Թ. 3ա-ի վրայ մատուցով համա-
րակալուած է «Թիւ 2»:

Գրչի յիշատակարան—

Թ. 74ա.— Զրու(մ)այ անարժան քահա-
նայ յիշեցէք ի Ք(րիստոս) զգեցող աւետա-
րանիս եւ ա(ստու)ծ յիշէ զիշողսն:

Թ. 187բ.— (Յովհաննու աւետարանիչի
նկարի շուրջը կարմիր թանաքով գրուած
է):

Բարեխառն ա(ուր)բղ Յովհաննէս,
Քեզ պաղատանք ի Ծառայէս,
Որ ազատիմ մեղաց ախտէս,
Մանր է բռն իմ ի վերջս:
Մարմինս տկար չի քաշել եղէս,

Թերթեացոյ զիս ի բռնէս,
Մտառսս առ քեզ պաղատիմ զէս,
Զիս ազատեայ ի յայտ վշտէս:

Երկրորդական գրիչներ.—

Թ. 259ա.— Փառք փառաւորեալ ամենա-
ս(ուր)բ միանեական անբաժանելի . . .
(Թ. 259բ) Յորմէ Կս Կոնստանդնուպոլս
նորմ Հայրապետ անուամբ միայն արեղա ցանկացող
եղա Մասին սրբոցն, ըստ երանաւէտ բանի
ս(ուր)բ առաքելոյն թէ որ ունի դուակ ի
սիրմն եւ ընդանի յե(րուսաղէ)մ: Վստն
որո ստացայ զս(ուր)բ աւետարանս յար-
դար վաստակոց իմոց յիշատակ ինձ եւ ծը-
նաւդաց իմոց, հաւրք Ստեփանոսի եւ մաւ-
րն Մէլիք խաթունին եւ եղբարց իմոց Մր-
կրտին, Յովանիսին, Կարապետին եւ այլ
ամ(ենայն) արեան մերձաւորաց իմոց: Եւ
ընմտցաք զյիշատակս մեր ի դուռն
ս(ուր)բ ուխտին (տեղը բաց է թողնուած)
վ(ա)ս(ն) որոյ աղանձք զս(ուր)բ ուխ-
տ(է)դ եւ (Թ. 260ա) զմանկանս եկեղե-
ցոյ, եւ որք հանդիպէք մմա, ուղիղ մը-
տաւք ա(ստու)ծ ողորմի ասէք վերոյ դը-
րեյոցդ ի մմա: Եւ որ առատն է ի առիթս
բարեաց, ողորմեսցի յիշողացդ եւ յիշեցե-
լոցս առհասարակ, աստ եւ ի հանդերձեալն
ամէն: Գրեցաւ յիշատակարանս միայն ի
Թվ(ա)կ(ա)նին Հայոց ԶԺԳ (1464), ի տու-
նիս Վրաց ի գեղաքաղաքս Գաւրի, ձեռամբ
անարժան զրիք Գր(եղոր)ի, ի Թ(ա)գ(ա-
ւա)րութեան վրաց Գաւրգու, ի Հ(ա)յրա-
պետութե(ան) Տ(եառ)ն Գրիգորի, եւ յե-
պ(իս)կ(ո)(կո)նտութե(ան) նահանգիս Տ(է)ր
Ղուկասու: Որով սրբասնեայ յիշողդ քեզ
յիշեալ լիջիք ի բարի առաջի ատենին Քր-
(իստոս)ի ա(ս)գ(ն)եյրոյ յաւիտեանս ամ-
մէն: Հայր մեր որ յեր:

Թ. 260բ.— Զվերջին ստացող ս(ուր)բ
աւետարանիս Ովանէս գնեցի ի հայլ ին-
չից իմոց հայրն իմ Որդանան, եւ մայրն
իմ Հերիքեազ եւ կողակիցն իմ Զարիփ, եղ-
բայրն իմ որ ի Ք(րիստո)ս են հանգուցեալ,
Աթանէս, Ծառում, Ծահպար, Ամիրխան եւ
կողակիցն Յուսիմամ, Էվէտ որդին իւր: . .
(եւ այլ, մինչեւ էջի վերջը տաւր տող ա-
նուններ):

Թ. 261ա.— Զվերջին ստացող ս(ուր)բ

Աւետարանիս գձաներէկն եւ զկողակից իւր
գիտութեան եւ զամէն օ(ր)հնաւ զա-
ւան իւ(րեան)ց, զՄիտաբն: Եւ զծնողան
իւր զՊետրոսն: Եւ զմայրն իւր գիտութեան
զեղարարն իւր զԱմիրբէկն եւ զԵղըրէկն,
Էլրէկն, զԱղըրէկն, զԹաղրիվէրմիւն: Եւ
զա(մեանայն) արեան մերձաւորս իւ(րեան)ց,
զկենդանիս եւ զհանգուցե(ա)լսն յիշեցէք ի
ս(ուր)ր եւ յերկնաթուիշ յաղօթս ձեր եւ
ա(ստուա)ծ ողորմի ասացէք ն(ո)ց(ա): զի
յոյժ կարօտ են Ա(ստուա)ծ ող(որ)մոյ, որ
զս(ուր)ր աւետարանն զնեցին իւ(րեան)ց
հոգւոյն յիշատակ եւ ծնողաց իւ(րեան)ց
ըստ տ(եառ)ն բանին որ ասէ... (եւս մի-
քանի թատեր, ապա) Ի Թվ(ա)կանիս Հայոց
ՁԻԸ(1479) գրե. ... (մի քանի տառ քննը-
ուած) ի փ(ա)ռս Ք(րիստոս)ի Ա(ստուծո)յ
մերոյ որ ... (մի երկու բառ մաշուած եւ
կտրուած):

Թ. 261բ.— Դարձեալ յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ն
աղ(ա)ս զհանգուցեալ Միրզէն եւ զիւր կողա-
կիցն զՍաւլէրաշն որ առ Ք(րիստոս)ն են
հանգուցեալ ա(ստուա)ծ ողորմի իւրեանց
հոգւոյն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ն զիւր
որդին ՁԱտիպէկն եւ զկողակիցն իւր Մե-
լիքիսթու. ... (եւ այլ անուններ, ապա)
Ա(ստուա)ծ ողորմի ասաց(էք) Ատիպէկն
հոգւոյն որ Աւետարանս ի գերութիւն էր
անկեր ինքն ազատեց Ա(ստուա)ծ ա(ւր)հ-
(նէ) զիւր որդիքն: Եւ ետ յիշատակ իւր
հոգւոյն եւ իւր ծնողացն... (երեք տող այլ
օրհնանք եւ երեք տող եւս քննուած):

Թ. 263ա.— (Վերջին նորոգողի յիշատա-
կարանը, որի ձեռնով եւս գրուած է առա-
ջին երկու պրակը եւ նկարուած):

Փառք ամենաս(ուր)ր երբ(որ)գութիւն
ա(ւր)հնութիւն բարեբանութիւն(ն) զԹա-
ծին ողորմածին եւ մարգարիքին Ա(ստու-
ծո)յ հօր եւ որդոյ եւ ս(ուր)ր հոգւոյն ա-
մէն:

Արդ ես Աղամալս ի Ժ(ա)մ(անա)կիս
այսմիկ ս(ուր)բ Աւետարանս անկեալ էր
ի ձեռս ջըհտի (Հրեայի) գերի, եւ ետու
զինս սորա ազատեցի ետու յիշատակ ինձ
եւ իմ ծնողացն ի գուռն ս(ուր)բ Յակոբայ
յեկեղեցուն ի Թվականութիւն Հայոց ՌՃՀԲ

(1723) ամին Թ(ա)գ(աւո)ր(ո)ւթի(ւ)ն
Մահմուտ շահին, հայրապետութիւն(ւ)ն Հա-
րց ա(ւետ)ն Ա(ստուա)ծաւորին եւ յա-
ռաջնորդութե(ա)ն զօղաբաղաբիս Ջուղա-
ու ե յերեւանայ տ(է)ր Մովսէս ա(ստուա)-
ծաբան մարգարիսին:

Արդ ես Աղամալս աղաչեմ զձեռ ման-
կուն Սիօնի յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ն եւ հայրն
իմ հանգուցեալ, Վարդանն եւ մայրն իմ
Գուրգարին յիշեցէք եւ Ա(ստուա)ծ ողոր-
մի ասացէք:

Դ(ա)րձ(եա)լ յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ն Ա-
ղամալն եւ եղբայրն իւր Փարսատանն եւ
հանգուցեալ եղբայրն Գրիգորն եւ Սարգի-
սն եւ քորքն իւր Գուրգարն եւ սորա
դուստրն Նանուշանն եւ միուս (թ. 263բ)
զոյրն Նուրմահն եւ սորա դուստրն Մար-
թան ... (չորսը երեքուկէս սինակով յի-
շում է իր ընդ որ աղգակիցներին անունները):

Թ. 264ա.— (մատրոսով գրուած է) Ճու-
ցակաբեցի եւ յիշատակարանն արտադրե-
ցի Հայկ Աճէման 26 Օգոստ. 1935 Շիրազ:

Թ. 264բ.— Թուղթք 252 (որ ճիշդ չէ եւ
թղթերի քանակը, որ նոր հաշուելով ու հա-
մարակալելով գրեցի, եղաւ 264 հատ):

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ԺԻ - ԺԵ ՊԱՐ

Թերթ՝ 213: Պրակ՝ 19, իւրաքանչիւրք
12 Թերթ, ոմանք Թերթի եւ պակասաւոր:
Մեծութիւն՝ 16.5×12×5.5 գ. մ.: Նիւթ՝
բամպակեայ հաստ թուղթ: Կազմ՝ կաշե-
պատ տախտակ, ք կազմը չունի, եւ կազմի
կաշին պղուռած եւ տախտակն էլ գրէից
բամպակած, ներսից գունասաւոր չիթ: Պակ-
պանակ՝ չունի: Վիճակ՝ վատ պահուած եւ
քայքայուած, վերջից Թերթի: Պարագ բեր-
քեր՝ չունի: Գիր՝ բոլորգիր: Գրութիւն՝
երկսիւն: Տաղեր՝ 24: Գծումները՝ ճշու-
մով: Թանաք՝ սեւ, որոշ տողեր եւ մեծա-
տաւերը կարմիր: Զարդադրութիւններ՝
մէկ երկու հաս, Աւետարաններու սկզբում և
Պատկեր՝ չունի: Խորան՝ չունի: Կիսախո-
րան՝ Թ. 1ա, մէկ սինակով սեւ եւ կար-
միր գծերով: Հակառակադր՝ 71բ, 113ա,
187ա: Հաւանազարդ՝ կարմիր թանաքով
որոշ զարդաձեւեր: Ծաղկող՝ անյայտ: Դը-

րիչ՝ *անյայտ*։ Ժառանգակ՝ *ԺԴ-ԺԵ* դար։
Վաչր՝ *անյայտ*։ Պատուիրատու՝ *ստացող*
Դաւթ իշխան։ Մանօթաբիւմ. *Ջեռպիրբ*
պատկանում է Շիրազի նկեղեցուն։

Գրչի յիշատակարաններ.—

Թ. 71ա.— *Յիշեսցի աւ(աք?)աւր պարոն*
(Գառն?) Թիբարի առ(աջի) ա(ստուծո)յ
աղաչեալ։

Թ. 18Դա.— *Ջստաց(աւ)զ ս(ուր)բ Աւե-*
տարանիս դիււրիթ զա(ստուա)ծաւէր իշ-
խան, որդի պարոն Բրդին յիշեսցի ի Բը-
(րխատո)ս ոք կարգալք։

Ա ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

1 5 9 0

Թերթ՝ 273։ Պրակ՝ 26, իւրաքանչիւրը
12 թերթ, սկզբի պրակը եւ որոշ թերթեր
միւս պրակներէց պակաս են։ Մեծութիւն՝
19.5×14.5×8 ս.մ.։ Նիւթ՝ բամպակեայ
Հաստ թուղթ։ Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ,
միւսն ճշուումով զարդեր, Հնացած — կտր-
տուած, երեսի փակիչը կտրուած, ցածից
կարկատուած, ներսից կարմիր ու դունա-
ւոր Հնամաշ մետաղա կտոր։ Պահպանակ՝
սկզբում մէկ թերթ երկաթադիր մապ-
պաթ, Աւետարանից, վերջինը կտրուած։
Վիճակ՝ վատ պահուած, թերթերը տեղա-
հան, անկիւնները մաշուած, որոշ մասերը
լուր ընկած, իւրա միացած եւ պոկոտուած
ու եղծուած բաղերը։ Կազմի ցածի մասի
կաշին ընկած։ Պարտղ քերթեր՝ 2ա, 3ա,
4ա։ Գիր՝ լոյսդպրէր։ Գրութիւն՝ երկսիւն։
Տողեր՝ 21։ Գծումները՝ ճշուումով։ Թանաթ՝
սեւ, որոշ տողեր ու լուսեր եւ սկզբնատա-
սերը կարմիր, երկաթադիր մեծատառերը։
Ջարդադրութիւններ՝ պուխներ սկզբնա-
տողերը թունադրեր եւ դարդադրեր, կա-
պոյտ եւ սրճադոյն ներկով դունաւորուած։
Պատկեր՝ 129ր, անճաշակ նկար, պակա-
սում են միւս Աւետարանիչների նկարները։
Խորան՝ 2ր, 3ր, 4ր։ Կիսախորան՝ 5ա, 83ա,
130ա։ Հակապատգարդ՝ չունի։ Լուսանցա-
գարդ՝ բոլոր կիսախորաններէ մօտ եւ թաղ-
մաթիւ աշլ թերթերում կարմիր կա-
պոյտ գոյներով սովորական զարդաձեւեր,
ծաղկներ։ Մաղկող՝ թերեւս դրիւր։ Գր-

րիչ՝ *Մինաս երէց*։ Ժառանգակ՝ *Ռիթ*
(1590)։ Վաչր՝ *Երզնկա*։ Պատուիրատու՝
Տէր Զաքարէ։ Մանօթաբիւմ. *Ջեռպիրբ*
պատկանում է Շիրազի նկեղեցուն։

Թ. 8ր-ի վրայ մտտիտով համարակա-
րում է չթիւ 13։

Յիշատակարան.—

Թ. 270ր.— Փառք անկղպանն եւ սկզբա-
նըն աւ(եհայն)ի անեղ էին եւ զօրացուցին,
րեաւից անկախճան ... (Թ. 272ա) Ուստի
տեսնալ զտօրայս անճառ փրկայգործու-
թիւն) խորհուրդ զմեղաւք մածե(ա)լ եւ
զտնարհեստ զբշակս զանաբժան եւ զանպի-
տան Մինաս երէցս յիշեցէք եւ ասացէք
Ա(ստուա)ծ ողորմի իւր Հոգոյն։ Այլ եւ յի-
շեցէք ի մաքրօրպալլ յաղաւթս ձեր, ըզ-
ծնաւոյն իմ զմահտեոյի տ(է)ր Պետրոսն եւ
զմայրն իմ զՍուրբնն, ե զմեր արեան մէր-
ճաւորն։ Գրեցաւ այս ս(ուր)բ Աւետարա-
նըս ի թվայրերութե(ան)ս Հայոց ի Ռիթ
(1590) եւ սեպտեմբեր ամսոյ ի Ժզ (16) ա-
ւարտեցաւ։ Ի դառն եւ յանբարի ժամանա-
կիս թապաւորութե(ան)ս Սուրբան Մուրա-
տին եւ ի կաթողիկոսութիւնն Տ(է)ր Դաւ-
թին, եւ ի թեմիս մերոյ Երզնկոյ Տ(է)ր
Ռատաղէս արհ եպիսկոպոսին։ Ա(ստուա)ծ
վաչիւնալ տացէ զիւր հայրապ(ե)տ(ու-
թեան)։ (Թ. 272բ) Արդ որք հանդիպիք
ս(ուր)բ աւետարանիս կարգալով կամ աւ-
րինակելով յիշեսցիք զՄինաս զրշակս, որ
յրեցի իմով տկարութե(ան)ս ի յեկեղեց
դուառս ի յերզնկա քաղաք, ընդ հովան-
եաւ ս(ուր)բ Փրկչին, ս(ուր)բ Ա(ստուա)ծ
ծածնին, ս(ուր)բ Մինասա՛ւ եւ ս(ուր)բ Գէ-
որգա եւ ս(ուր)բ Սարգիսին։ Անմեղադիր
իւրեք տղայանց եւ խոշորութե(ան)ս սորա
յի կար մեր այս չափս է։ Որպէս զք ընթեր-
ցին զաս հանապաղ մանկայնք ս(ուր)բ եկե-
ղեցոյ եւ ուրախացին ... (եւ ալլ նոմն
խօսքեր, ապա) Թ. 273ա.— Յիշեսցիք ի լու-
սափալլ յաղաւթս ձեր զտաքաւաղ ս(ուր)բ
Աւետարանիս դտ(է)ր Զաք(արէն) (այսպ
տարբեր գրչով) զթուխիկնց Սաֆարն եւ
զծնողսն իւր զՄարտիրոսն եւ զԳորգիկն կո-
ղակիցն իւր Դիշխունն։

Դարձեալ յիշեցէք զՍաֆարն եւ որդիքն
Դարիսլանն, Միզգախանն։ Կրկին անպատ

յիշեցէ՛ք Զաքարն եւ զղոստերքն իւր զօրափաշէն եւ զվառակաւն (եւս մէկ սիւնակով նման սնունդներ) :

Գրչի յիշատակարան .-

Թ. 129ա .- Զեռք դնացեալ, դիրք մնացեալ, յիշեալիք ի ս(ուր)բ յազօթս ձեր զդժոզ Միհայ երէցս եւ ասէք Ա(ստու)ծ ողորմի իւր Հոգուն :

Երկրորդական յիշատակարանք .-

Թ. 273բ .- 1969 թ. վաղգէն Թովմասյան Շիրազ :

Եւս անվարժ ձեռագրով ՌՁ (1631) Թրւին գրուած մի յիշատակարան, որի տոտեւրը մաշուել են :

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ժԷ ԴԱՐ

Թերք՝ 244 : Պրակ՝ 22, իւրաքանչիւրը 12 թերթ, սկզբից եւ վերջից թերթի ե ոմանք սրակասուրբ : Մեծութիւն՝ 24.5×16.5×6 ս.մ. : Նիւք՝ բաժնակեալ Հաստ Թուղթ : Կազմ՝ կաշկապտ տախտակ, վրան ճշուամով զարդեր, Համաշ, ներսից կարմիր ծաղկաւոր կտոր : Պահպանակ՝ չունի : Վիճակ՝ քայքայուած, թղթերից ու պրակներէց ոմանք տեղահանուած եւ անկիւնները մաշուած ու կտրտուած : Գիր՝ բոլորգիր : Գրութիւն՝ երկսիւնակ : Տաղեր՝ 22 : Գծումները՝ ճշումով : Թաւաք՝ սեւ, որոշ տողեր եւ սկզբատառերը կարմիր թանաքով : Զարդագրութիւններ՝ որոշ մեծատառեր զարդաձեւերով : Պատկեր՝ մանրանկարներ 3բ, 66բ, 110բ, 113բ, 114բ, 182ա : Խարան՝ չունի : Կիսախարան՝ 69ա, 187ա : Ծակատարար՝ չունի : Լուսանցադարձ՝ մեծ թուով, կարմիր, կապոյտ, դեղին ծաղիկներ եւ զարդաձեւեր : Ծաղկազ՝ անյայտ : Ժամանակ՝ ժի գար : Վայր՝ անյայտ, թերեւ Նոր-Ջուղա : Պատուիրատու՝ անյայտ : Ծանօթութիւն. Պատկանում է Շիրազի Եկեղեցուն :

Աւետարանների Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու վերջում ունի Նախադրութիւններ. առաջինում եւ վերջինում նաեւ յանկեր :

Պակասում են զխաւոր յիշատակարանի վերջին թերթերը, որով անյայտ են մնում զրիչ, վայր եւ ժամանակը :

Գ Ա Ն Ջ Ա Ր Ա Ն

1 7 1 4

Թերք՝ 365 : Պրակ՝ 32, իւրաքանչիւրը 12 թերթ, ոմանք պակաս : Մեծութիւն՝ 28.5×20.7×8.5 ս.մ. : Նիւք՝ սպիտակ իւսյուն Թուղթ : Կազմ՝ կաշկապտ տախտակ, վրան ճշումով զարդեր, երեսին փակիչ մասով : Ներսից զաճած ծաղկաւոր բարակ քաթան կտոր : Պահպանակ՝ չունի : Վիճակ՝ անխնամ պահուած, վերջից թերթի, բազմաթիւ թերթեր կազմից պոկուուած ե տեղահանուած : Պարապ քերթեր՝ 1, 365 : Գիր՝ բոլորգիր, Համաշարի, կանոնաւոր : Գրութիւն՝ երկսիւնակ : Տաղեր՝ 29 : Գծումները՝ ճշումով : Թաւաք՝ սեւ, որոշ տողեր, մեծատառեր եւ չորս լուսանցադեւեր՝ կարմիր : Զարդագրութիւններ՝ որոշ գլուխների սկզբնատառեր՝ թռչնագրեր : Պատկեր՝ չունի : Խորան՝ չունի : Կիսախարան՝ 240ա, տեղը թողնուած, ապա սեւ թանաքով մի քանի անճաշակ դժեր քաշուած : Տեղ թողնուած է նաեւ 4ա-ում : Ծակատարար՝ չունի : Լուսանցադարձ՝ Թ. 9ա, Թ. 11ա - մանրանկար Յովհաննէս Ոսկերեանի եւ մի քանի այլ տեղերում սրուհագոյն թանաքով ծաղկազարդեր : Ծաղկազ՝ անյայտ : Գրիչ՝ Աւետիս Գաւանայ : Ժամանակ՝ 1714 : Վայր՝ փոստահար Նոր-Ջուղա, թղթից ու գրչութիւնից դատելով : Պատուիրատու՝ անյայտ : Ծանօթութիւն. Պակասում է գրչի զխաւոր յիշատակարանը : Պատկանում է Շիրազի Եկեղեցուն :

Թ. 1ա-ի վրայ մատիտով Համարակալուած է «Թիւ 3» :

Բովանդակութիւն .-

Թ. 2ա .- Յանկ Գանձարանիս զլիսահամարաւ :

ա .- Նախ եւ առաջին ս(ր)բ(ո)ց Հրեշտակապ(ետա)ցն :

բ .- Յարութե(ան) Կիրակէից :

գ .- Համօրէն ս(ր)բ(ո)ց մարտիր(ո)ս ա(ա)ց :

(Յանկը բռնում է թ. 2տ — թ. 3բ, ունի «ձկն» (166) դուռ, որի վերջին չորսն են)՝
ձկն — Տէր Զաքարիայի կ(ա)թ(ո)ղ(ի) —
կ(ո)սին Աղթամարու :

ձկն — Զեռնսդրութե(ան) ք(ա)հ(ա) —
ն(ա)յից :

ձկն — Քաշանայաթաղին :

ձկն — Մեռելոյն որ յաշխարհաթաղին
տախ :

Գրչի յիշատակարաններ. —

Թ. 55ա. — Արք. եւ ամենամեղ Աւետիս
որ և ետոյ Ռձկն-ումն (1716) եղայ քաշա-
նայ տ(է)ր տացէ զդաստութի(ւն) զի ըդ-
դուռ(թեամ)ր զնացից ի շաւի(ղ)ս ճա-
նապարհի տ(եառ)ն :

Անարժան եւ անպիտան Աւետիս զրիչս
յիշել ուղայեմ ք սր(րա)ղ(ա)ն երզողէդ :

Թ. 96ա. —

Քուպէք քոյ, աղբէր փափառ,

որ սորա լազաթն յիմանառ,

թէ յամառիս եւ զոռառ,

ապա մէկ էչ մ(ը) եւ կու զըռաս :

Թ. 245ա. — Զբոսացող պատուական տա-
ռիս (երկու տող բաց թողւած) նաեւ ան-
պիտան Աւետ զրչիս :

Թ. 325բ. — Եւ զեղկելի պրչիս յիշեա
Ռձկն (1714) :

Ներկրողական յիշատակարաններ. —

Թ. 1ա. — Տ(է)ր Յ. Յ. 1825 Շրթ. 24 :

Թ. 1բ. — Թիւն 1844 Մարտի 5-ին եկի
Շիրազ քաշանայադործութեան մինչեւ եր-
կու տարի միճակի, որ եմ անարժան եւ մե-
ղաւոր արուպի եւ Ք(րիստոս)ի ծ(ա)ռ(ա)յ
Տէր Յովսէփ Աղազար Նազարէթե(ան)ն ի
միճակէն Նոր Զուղայու թաղէն Քօչէրի
ս(ուր)ր Ներսէսի Լալլարպետի եկեղեցուն :
— Նախ քան ներգաղթն ի թուին 1945ին
Սեպտեմ. 20ին, եկայ Շիրազ պաշտօն քա-
շանայադործութեան մինչեւ մէկ տարի մի-
ճակի, զիւղէն Լալլարազ Զարմահայից,
մէկ տարի երկու ամսից յետ, զարձայ
Ռուզ 1946 Նոյեմ. 20ին, միճակ(աւոր)
Մինաս քահ. Աղան(եան) :

(Ներքեւում եղել է այլ յիշատակարան
որ ջրոյ քննուել է) :

Թ. 252ա. —

Կամիմ դառնալ քաշանայ

(Հեռացիր ով սատանայ,

Թող իմ նպատակիս հասնեմ,

Մեր ս(ուր)ր Փրկչին աղօթեմ,

Ս(ուր)ր կոյս աղաչում եմ քեզ,

Դու բարեխօս լինես մեզ,

Տիգրան Վարդուհան Շիրազ 1954

թ. Նոյեմբեր 10-ին :

Թ. 365ա. — 1955ին Նուէր տուած եկե-
ղեցուն Յուսէ Բաղդանեան Նշիարի պնակի
ծածկոց :

1955 Տիկին Խմայի միջոցով նուիրած
մի փոքր վարդաղոյն թաշկինակ :

1955 Տիկին Մաքրուհին պատարագի ըդ-
դետի թաշկինակ, սրբիչ, ձեռնոց :

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

ԺԲ — ԺԳ ԴԱՐ

Թեքր՝ 196, ըստ իր էջերում ունեցած
սեւ թանաքով դրուած համարների, քանի
որ թերթերի իրար փակցուած լինելով հը-
նարաւոր չեղաւ հաշուելը : Պրակ՝ 17, իւ-
րաքանչիւր 12 թերթ, ումնք թերի : Մե-
ծութիւն՝ 24·7×16·5×6 ս.մ. : Նիւթ՝ դեղ-
նած հաստ թուղթ : Կազմ՝ կաշեպատ տախ-
տակ, վրան ճնշումով զարդեր, և կաղրի
կաշին պոկուած, տախտակը երկու մասի
բաժանուած և քայքայուած, ներսից կա-
պոյտ գոյնի կտաւ : Պաշտպանակ՝ սկզբում
մէկ թերթ հաստ երկաթադիր մագաղաթ,
կնճռոտուած և խռնացած : Վիճակ՝ չատ
փառ պահուած, չատ թերթերը խռնաւո-
թիւնից իրար միացած և փչացած : Պարապ
քերթեր՝ չուկի : Գիր՝ բոլորագիր, ոչ կա-
նոնաւոր : Գրութիւն՝ միասինակ : Տաքեր՝
24 : Գծումները՝ ճնշումով, թանաք՝ սեւ,
որոշ տողեր եւ մեծատառեր կարծր : Զաք-
րագրութիւններ՝ որոշ մեծատառեր զար-
դաճեւելով : Պատկեր՝ չուկի : Խորան՝ չու-
նի : Կիսախորան՝ սկզբնական մասում սեւ
թանաքով, էջ 204ա կարծր եւ դեղին գոյ-
նեւորով : Զնկատագրադ՝ չուկի : Լուսանցա-
գարդ՝ 204ա : Մաղկող՝ անյայտ : Գրիչ՝
թերեւս Սաճակ Քաշանայ : Ժամանակ՝
ԺԲ-ԺԳ դար : Վայր՝ անյայտ : Պատուիրա-

տու՝ ստացող՝ Մկրտիչ Ժամհար։ Ծանոթութիւն. Ձեռագիրը պատկանում է Շիրազի Եկեղեցուն։ Թւում է երկու գրչի գործ է. ա մաս՝ մինչեւ էջ 203 եւ 204-ից մինչեւ վերջ։

Ռովանդակութիւն —

Սկսում է քաշանայի կամ եպիսկոպոսի թաղման կարգով, թ. 204-ա — Կանոն խաչ աւեր) հնեւոյ (եւ այն մինչեւ վերջ)։

Գլխաւոր յիշատակարան —

Վերջի մասից պոկուած եւ փակցուած է սկզբում, բայց թերթերն իրար միացած լինելով Տաղի կարգացուած է։

Փառք եւ պատիւ տննառ. ... Արգ աղաւթն զամենեւնեան (որք հանդիպիք այս մաշտոցիս կարգալով կ(ամ) (աւրին)ակեյով յիշեսցիք ի մաքրաւիայլ յա(ղաւթս) (ձե)ր զՍահակ ք(ա)հ(անան) եւ զծնաւդսն իւր զլա ... որդին Կարապետ եւ զկենակիցն իկել ... (միւս մասերը եղծուած բառեր, որոնցում չկայ թուական եւ վայրը)։

էջ 203. — ՉՍահակ ք(ա)հանայ եւ զաւակըս իմ զհիշեսցիք եւ զնախ քհ. յիշեցէք ի Ք(րիստոս)։

— (Կարմիր թանաքով) Ով եղբայր յորժամ ըսկսանիս յընթեռ(ն)ուլ ս(ուր)բ

խ(ա)չի գրոցն յիշեայ զստացող ս(ուր)բ գրոցս զՄկրտիչ Ժամհարն եւ զծնողն իւր եւ ապա յարդայ եւ մին լաւ սրտով ա(ստուա)ծ ող(որ)մի ասայ, որ ա(ստուա)ծ քեզ ող(ա)բմի եւ ինձ զծող Գաւթիս (նոյնը էջ 296-ում)։

էջ 218. — (Լրիւ էջը յիշատակարան է, որի սկիզբի 10 կարեւոր էջերը թանաքով ջնջուել են, միւս մասերը լոկ խոսքեր ու փառարանանք է, իսկ վերջում ունի հետեւեալ կէտերով դրուածքը)։

|||. |:: |::: | |||:- |||:: |||::
|::: |:: |::: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |::
|::: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |::
|:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |::
|:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |:: |::

որ չգիտէ նա լուսնատառ։ —

էջ 323. — Ք(րիստոս)ս ա(ստուա)ծ ողորմի Յովաննիսի գծողի գրոցս ամէն ամէն։

էջ 369. — ՉՍահակ ք(ա)հ(անայ) եւ ըզծնողսն իմ զՇապուհ քհ. եւ մայր իմ եւ զեղբայրս իմ եւ ընդ նմին զաւակսն իմ ըզբերեսցիք եւ զնախ ք(ա)հ(անայ) եւ զուստերս եւ զստերս իմ եւ ընդ նմին կողակիցն իմ յիշեցէք ով ս(ուր)բ քաշանայք ի ս(ուր)բ եւ մաքուր յաղօթս ձեռն ... եւ ընդ նմին զՔիզուրաթ զբիշս այս գրեալ յիշեց ...։

Նար-Ջուզա

28 Օգոստոս 1969

Լ. Գ. ՄԻՆԱՅԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՔ ՄԱՏՆԱՆԸ: Գրեց Արտակ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան: Թղթակազմ, առաջածալ, նկարազարդ, 184 էջի թիւերով, 1968: Գին՝ 80 օրնալ (1 տոլար):

Թեհրանի սիրուած եւ յարգուած եռանդուն առաջնորդին՝ Աստուածաշունչի մասին արժէքաւոր, ամփոփ եւ ժողովրդական մատչելի մէկ գործն է, որուն մասին կ'արժէ ծանփանալ:

Նախ զնահատելի է եւ զարմանալի թէ ինչպէ՞ս Արտակ Սրբազան իր բազմապիսի եւ երբեմն տաղտկալի պաշտօնական զործերուն 'եւ աշխատութեանց մէջ ժամանակ կ'ընդունէ նման խղճամթիւ գրական աշխատութիւններով պարագլխաւ:

Հատորին սկիզբը պատշաճ երկու խօսք պարէն խորէն Ա. Կաթողիկոսի, որմէ վերջ «Շարական Սրբոց Թարգմանչաց» եւ ատոր Թարգմանութիւնը: Ասկէ վերջ 11 էջ զանազան նկարներ ձեռագիրներու, կազմերու, նկարներու: Ասոնցմէ զատ բազմաթիւ նկարներ տպուած են Ոսկանի Աստուածաշունչին, զանազան ձեռագիրներէ, անոնց կազմերէն եւն.: Նկարները արտահանութեանց արտահանութիւններ ըլլալով՝ բաւական թիւով ո՛չ յստակ եւ ո՛չ յաջող կերպով տպագրուած են:

Արտակ Սրբազան իր Ներածութեան մէջ կ'ըսէ. «Նկատի ունենալով որ Ս. Գրքի տրւագրութեան 300-ամեակի տօնակատարութիւնն Իրանահայութեան համար բացառիկ նշանակութիւն ունի, մենք եւս որոշեցինք առանձին ուսումնասիրութեամբ անդրադառնալ Աստուածաշունչի տպագրութեան կոթողական գործին, յատկապէս ողբկոչիչ Աստուածաշունչի հայերէն տպագրութեան իրենց աշխատանքը նուիրաբերող երախտաբան ղեմերի յիշատակը» (էջ 23): Սակայն կ'երկմտինք զառանձին ուսումնասիրութեամբ իրականութեան մասին: Արտակ Սրբազան օրինակ Յակոբ Զուղայեցիի մա-

սին կրկնած է ինչ որ նախապէս ուրիշ զորոշներ ճառարներէ պրած են, եւ ասիկա հակառակ որ ինքը Անթիլիասի ՀԱՄԻԼԸ կը կարգայ, ուր մենք մանրամասնօրէն պրած էինք (1965ին) եւ ցոյց տուած որ ճիշդ չէ հէքնաթր Վեպոր Կաթողիկոսը ... Եանձն է առնում մի տաժանակիր ճամբորդու թիւն՝ էջմիածնից ղէպի եւրոպա ... Հայ ժողովրդի ազատագրական շարժման հաւաք (էջ 24): Թակոր Զուղայեցի նման բան մը չէ ըրած, եւ ինձի համար արդար էր ակնկալել որ Արտակ Սրբազանին նման յուրջ եւ քննական ըմբռնումներով երիտաւարդ եկեղեցական մը պիտի չգործանար անհիմն զատուութիւններով: Եւ մանաւանդ Հոտարակութեան մատչելի հատորի մը մէջ ճիշդ մը պիտի ընէր ճշմարտութեան արձագանք ըլլալով՝ օգտակար ըլլալուն: Ներածութեան մտացեալ մասին մէջ Արտակ Սրբազան ամփոփ եւ խիստ յաջող զնահատական կերպով կը ներկայացնէ Աստուածաշունչը:

Էջ 35-ով կը սկսի «Աստուածաշունչ Մատենան»: Կը տրուին անոր զբերուն զատուութիւնները, բնագրի լեզուները, հրատարակման ձեռագիրները (Վատիկանեան, Սինայական, Աղեքսանդրեան, եւն.), բնագիրները, կանոնականացումը, Թարգմանութիւնները, որոնց շարքին «Հայկական Թարգմանութիւններ» (էջ 69): Այս մասին ոչ մէկ վկայութիւն կամ ակնարկութիւն հաւանական հնադրոյն Թարգմանութեանց մասին Հայոց մէջ: Արտակ Սրբազան լոկ կ'ըսէ. «Մինչեւ (Հայոց Մատենան) տառերի դիւար Ս. Գրքի ընթերցանութիւնը կատարուած էր յունարէն եւ կամ ասորերէն լեզուներով» (էջ 69): Ասիկա ոչ միայն հաւանական չէ, այլ եւ ճիշդ չէ: Մեր Հին մատենագրութեան մէջ յիշատակութիւն կայ Լուսաւորչեան Թարգմանութեան մը մասին: Գոթնաւոր երեք տարբերակներու մասին կը յիշէ հայերէն Ս. Գրոց Թարգմանութեանց: Կարելի չէ որ Հայոց մէջ քրիստոնէութիւն տարածող նախ Արքիման եւ յետոյ Գրիգոր Լուսաւորիչ իրենց գործին յաջողութեան համար ստիպուած չըլ-

յոյնի Ս. Գիրբըրդիսի մասամբ հայերէնի քարոզմանը:

Էջ 81-ով Արտակ Սրբազան կը շարունակէ Աստուածաշունչի բովանդակութիւնը, Աստուածաշունչը եւ Եկեղեցին, Ձեռագիր (հայերէն) մատենաները: Էջ 117-ով կը քննարկէ Աստուածաշունչի Տպագրութիւնները, ուր կու տայ Հայերէն տպագրութեան համառոտ մէկ ուրուագիծը: Հարկ չկայ «Հայտնաբերել» (էջ 130), երբ Արտակ Սրբազան կը խօսի Ռուկոնի Աստուածաշունչին պատկերներուն մասին: Անոնք ոչ թէ «եւրոպայում» հրատարակուած դրքերէն, այլ նոյնիսկ Հոլանտերէն հրատարակուած Աստուածաշունչի համար գործածուած փորագրութիւններ են: Վերջապէս, Արտակ Սրբազան կու տայ «Աստուածաշունչի (հայերէն) Այլ Տպագրութիւնները» եւ «Աստուածաշունչի Աշխարհաբար թարգմանութիւնը» եւ կ'աւարտէ իր այս շահեկան եւ օգտակար գործը: Մագիքնք որ տեսիկա լայն սպառում ունեցած ըլլայ եւ տարածուած ըլլայ ամէն կողմ իբր մասինքի եւ հետաքննարկութեան լոճները:

Բնական է Հայ մատենագրութիւնը եւ բախտապարտ է Պր. Արշալուր Բարսեղեանի որ իր նիւթական ակնկոյտութեամբ կարելի րոպէ է այս գործին հրատարակութիւնը:

Ձեռագիրին ծիլին ընտանի է առանց օղի-եռայլի մեծապէս կը գնահատենք, եւ կ'ընդունինք որ միշտ չէ կարելի ակնկալել խմբագրողներ, կազմողներ՝ որոնք կարենան յաւիտեան տնայնացնել: Ուստի պէտք է քարտեղակարութեամբ ձեռք դարձնել հայրենակցական հատորներու եւ բաւականաչափ անոնց օգտաշատ մասերը ցոյց տալով:

Հաստ թուղթի վրայ մաքուր տպագրութեամբ այս գործը դժբախտաբար դարձաւ ուսած է շատ անգամ ոչ յատակ լուսանկարի արտահանութիւններով (պուշէ իմ օրինակս է որ անդունցուցիչ է):

Ա. Ամուրեան կը ստորագրէ Յառաջաբանը, որմէ մերջ Վահան Հայրապետեան կը ներկայացնէ խափա Գիւղը. «Այնտեղ հարկուկան դիւրքը եւ գլխաւոր տեղուանքը»: «Պատմականը», «Պատմիկի իրթնիտն կեանքը եւ Միացեալ Ընկերութիւնը»:

Հետզհետէ կը տրուին խափաի հերոսամարտերը, յուշեր, ինչպէս նաեւ նիւթեր, տեղեկութիւններ եւ գրութիւններ՝ որոնք խափաի հետ կապ ունեցած չեն երկեր:

Աղագրական եւ Բանասիրական մասը կը պարունակէ Կ. Պոլսոյ Բիւրակներ, Մասիսներ, Արեւիկէն ծառայող շահեկան ազգագրական պատմութիւններ: Անտարակոյ կառքաւորութիւն եւ մնայուն բաժինը պէտք է սեպել Գաւառաբարտաբար, որուն համար պատմաց շնորհակալ պէտք է ըլլանք իմ արդիւր Արտաշէս Ղազարեանին:

ԳՄԻՆԱԳՐԱՆԻ ՔԻՆ, ԽՈՒՄ ԳԻՆԻ: Խըմբարի Արապէս Լուկասեան: Լաքակազմ, Ուրաքազմ, Արաքազմ, էջ 288: Գիճ Զեմա Սակաւազմ:

Ձաքմանի յարատեւութեամբ, որ դընտնատեւի է, մեծ ու փոքր հայերէնակապակները Միացեալ Նահանգներուն մէջ կը շարունակեն հրատարակել իրենց քաղաքին կամ դիւղին մասին հատորներ, ուր լաւ կամ վէշ հապաքուած կ'ըլլան ամէն տեսակ նկար, յօդուած, տեղեկութիւն, վերջապէս ինչ որ կարելի է ... կէս դար վերջ ձեռք բերել, իրենց սիրելի սակայն դժբախտաբար պոնէ առ ալթմ կորսուած հայերէնիքին մասին:

ՄԻՆԱԳՐԱՆԻ ԼԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐԱՆԻ ԳՈՒՆԱԳՐԱՆԻ: Գրեց Լ. Մ. Ամարեան: Լաքակազմ, Խըմբար Ուրաքազմ: էջ 242: Երեւան, 1968: Գիճ 83 կոպէկ (1 տոլար):

Ամարեան շահեկան աշխատութիւն մըն է, որ կը հրապարակէ Մաշտոցի Մատենապարտին խորհուրդին որոշմամբ, որ այս գործին հրատարակութիւնը արժանի կը դրնէ, որովհետեւ «Այնտեղ» մէջ արժարժեւած են Հայ միջնադարեան բոլորաբանագրութեան սկզբնաւորման, զարգացման, տեսութեան տ. ընդթի հիմնական

հարցերը, բանասիրական եւ լեզուաբանական քննութեան են ենթարկուած ե-ժ դարերի բառարանագրական յաւարձանները, ցոյց է տրուած նրանց դերը միջնադարեան մշակոյթի մէջ եւ արժէքը արդի հայագիտութեան, մասնաւորապէս Հայ լեզուաբանութեան համար» (էջ 4)։ Ասիկա իրապէս խիստ գրաւիչ համանկար մըն է, եթէ անշուշտ կարելի ըլլայ հարկ եղածին պէս նկատի առնել։

Շահեկան է Առաջաբանը ուր Ամալեան կը յիշէ գրեթէ ամէն ինչ որ գրուած է մեր ԱՐԳԻ մատենագրութեան մէջ, նոյնիսկ հարեւանցի ակնարկութիւն ընդնշերը։ Հետաքրքրական է որ Ամալեան չի յիշեր մեր մէկ աշխատութիւնը նոյն նիւթին շուրջ, ասիէ քանի մը տասնեակ տարի առաջ ՀԱՅ-ԲԵՆԻՔ մամագրին մէջ հրատարակուած։

Առաջին գլուխը նուիրուած է ռեաւարանագրական Աշխատանքներն ու Բառարանները ե-ժ Դարերում։ Այս գլխուն մէջ ան կը քննարկէ Հ. Կ. Սահակեանի տեսութիւնը որ գրեթէ գիտէն առաջ Մենքոպ Մաշտոց զբոնագատուած էր ամենէն առաջ յունարէնէ հայերէն բառարան մը շինելու, յունարէն տառերով։ Ամալեան համաձայն է եղիւ Սրբ. Դուրեանի, որ մերժած է այդ տեսութիւնը ըսելով. «Զարմանալի պիտի ըլլար, ամէն բանէ առաջ երկլեզուեայ բառարան մը պատրաստել, զեռ տող մը բան թարգմանուած մազազաթի մը վրայ»։ Անշուշտ գարմանալի պիտի ըլլար նախքան գրեթէ դիւար Մշտոցի Մաշտոցի երկլեզու բառարանի մը պատրաստութիւնը, սակայն «զարմանալի» չէ բնաւ գրեթէ գիտէն վերջ կատարուած եւ կատարուելիք թարգմանութեանց համար բառարան մը պատրաստել յունարեն-հայերէն՝ նոր դառնուած հայերէն գրեթով։ Նման բառարան մը անհրաժեշտ պիտի ըլլար յունարէն բառերուն թարգմանութեան մէջ միշտ տալու նոյն հայերէն բառը, եթէ անշուշտ թարգմանութիւնը ճա-

զաս» թարգմանութիւն էր։ Շատ լաւ կ'ըլլար որ Ամալեան ձեռքի տակ ունենար հայերէն բառարան մը որպէսզի Հայկական Բառարանագիտական իր այս գիրքին մէջ անհեթեթ եւ անպէտ «անտիկ» (հին), «օջախներում» (կեդրոններում), «գլխաւորներ» (բառացանկ, բառապաշար) եւն. չգործածէր։

Միայն Մաշտոցի Անուան Մատենադարանին մէջ կան 650 օրինակութիւններ բառարաններու ըստ Ամալեանի, որոնց միայն 31ը սկսելով ժի գարէն մինչեւ ԺՁ դարու օրինակութիւններ են, իսկ 619ը աւելի ուշ շրջանի օրինակութիւններ են։ Հնագոյն եւ ծանօթ հայերէն բառարանական օրինակութիւնը Զմատի վանքին հաւաքման թիւ 204ն է, գրուած 1123 եւ 1178 թուականներուն։ Փարիզի «Պիպլետոզէ» Նասիօնարի թիւ 302ը գրուած է 1282ին։ Երեւանի թիւ 4149ը թուականով (1304-1305) հնագոյնն է այդ մեծ հաւաքման մէջ։ Իմ հաւաքմանս բառարաններէն հնագոյնն է թիւ 17ը, գրուած 1387ին։ Ասիէ զատ ուշիմ չորս ընտիր բառարաններ ԺՁ-ԺԷ դարերէն, նաեւ բժշկական բառարաններ։ Հնագոյն բժշկական բառարանը Ս. Ղազարի 1294 թուականէն է։

Շահեկան են սրբագրելի բառերու մասին Ամալեանի մէջընթերմները, օրինակ Հ. Աճառեանի «Հայերէն արմատական բառարան»ին մէջ, ուր մեծ հայագէտը ինքզինք պատմէ հանելուկ բառերու հանդէպ։ Երբեմն դրի մը սխալագրութիւնը ստեղծեր է անհաստատալի չփոթութիւն։

Ամալեան կարեւոր եւ աշխատուած գործ մը կը տրամադրէ իր այս հատորով։ Ասիկա բառագիտութեան նոր հորիզոններ կը բանայ եւ ալլելս կենսական կ'ընէ ստուգեալ հայերէն բառարանի մը պատրաստութիւնը։ Միալագիր, վրիպակագիր, խզաթիւրեալ եւայլն բառերը որոնք Ամալեան նմոյշէ համար յառաջ կը բերէ, իրապէս

մտահոգութիւն կը պատճառեն հայերէն բաներու առհասարակ ուղիղ դործածութեան մասին: Անտարակոյս մէջ հայազէտի դործ չէ ասիկա, այլ հայազէտներու ընտրեալ խումբի մը: Նման դործ մը հարկ եղած կատարելութեամբ կազմելու համար յարմարագոյն միայր պէտք է սեպել Երեւան, ուր հայերէն ստուգեալ կատարեալ բառարանի մը բոլոր հարկ եղած կարիքները կարելի է բաւարարել: Նման դործ մը այլեւս կարեւոր է հայերէնը դիտական կերպով ապահով ընելու համար: Կարծեմ ոչ ոք կրնայ առարկել որ նոյնիսկ «Արմատական»ին մէջ տեղ դրած «Գողթ» (Գողթի տեղ), «Կարշումն» (Կարշումի տեղ), «Բանինն» (Բանինի տեղ), «Ներգասեալ» (Ներգասեալի տեղ), «Ներգոգ» (Ներգոգի տեղ), «Վայլիսեալ» (Վայլիսեալի տեղ), եւայլն եւայլն կենսա-

կան սրբագրութեան կը կարօտին: Ամալեան նոյն տուն կը շէշտ որ բառարաններուն մէջ կան բաղմաթիւ նորագիտ բառեր, որոնք տպագրուած բառարաններուն մէջ չեն առնուած, որոնք սակայն Հայ մատենագրութեան մէջ դործածուած են եւ բնական է կրնան ներկայիս ալ պատշաճ կերպով դործածուիլ՝ հարստացնելով հայերէնի բնիկ ժառանգական բառապանծը:

Ամալեան շնորհակալ դործ կատարած է այս հատորով: Մաղթենք որ ԺԻ դարէն վերջի հատորն ալ հրատարակուի: Յուսանք իր սկսած դործին լուրջ մշակումը չանտեսուի եւ օր առաջ փրկուի հայերէնը անգոյ, խեղաթիւրեալ, սխալագիր, սրբագրելի բաներէ եւ մանաւանդ նորագիտ բառերով փրկուի խժալուր անհարազատ օտար բաներու քաղցկեղէն:

Թ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ «ՍԻՈՆ»Ի

1866 - 1968

Ն Ո Ր Շ Ր Զ Ա Ն

1927 - 1968

1931

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ք

Տիրան Վարդապետ — Մնունդ եւ Աստ-
ուածայայտութիւն — 1:

— Մօրը վերքը չէ ապիացած (Մայր ե-
կեղեցին եւ Հայ Բողոքականութիւնը) — 3:

— Եկեղեցական կարգադրութիւնը — 33:

— Եկեղեցին եւ քաղաքական հասանքները
— 65:

— Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց — 97:

— Տարեդարձը — 98:

— Կարողականութիւն Տանն Կիլիկիոյ —
129:

— Աստուածաշունչի աշխարհաբար քարգ-
ումութիւնը — 161:

— Հ. Բ. Ը. Միութիւնը — 163:

— Ս. Աթոռն ու իր ընտրեալ Գահակալը
— 197:

— Կարողականական ընտրութեան մա-
սին — 225:

— «Կանոնագիր» եւ «Օրինագիծ» — 257:

— Եկեղեցին եւ իր գաւակները — 289:

— Աթոռն եւ Աթոռակալը — 353:

Կ Ր Ո Ն Ա Կ Ա Ն Ք

Թ. Ե. Գ. Հոգեւորական պաշտօնի կրկ-
նակ յատկաւորումները — 6:

— Ոչինչ մարդկօրէն — 36:

— Խոնարհութիւն Վարդապետի տօնին առ-
ջիւ — 68:

— Մշակուած Խիզը — 133:

— Յաւերժական զուարթ — 165:

Սիրն Վարդապետ (Մանուկեան). Նոր
Մնունդ — 7:

Բարդէն Եպիսկոպոս. Շաքաթապաշու-
թիւնը Հրէութիւն է — 37:

Շաւարշ Վարդապետ (Գուրումեան).
«Դինի» ոչ ունիմ» — 41:

— Պահեցողութիւն — 72, 104:

Ներսէս Սրկ. Տէր Յակոբեան. (Թրգմ.
Զրրէ Տալմաշ). Տասնեւինը դարեր առաջ —
70:

Զոհն Վրդ. Տէր Յակոբեան. Քրիստո-
նէութիւնն ու Եկեղեցին — 135:

— Հազարամեայ Վաղապետութիւնը —
199, 293:

Տ. Վ. Ն. (Տիրան Վրդ. Ներսոյեան).
Հայաստանեայց Եկեղեցի տնունը — 74:

— Եկեղեցիներու տարբերութիւնները —
101, 167:

— Ս. Պատարագը — 206:

— Յաղթութեան նշանը — 292:

— Սրբութիւն — 325:

— Բաջայաղք սուրբը — 327:

Դուրիշ Վարդապետ (Զաւրդեան). Ար-
տաքստան Կիրակին — 75:

Նորայր Վարդապետ (Պողարեան). Յա-
րութիւն — 99:

— Հետեւինք Յիսուսի — 174:

*** . Եղովրդակներու կրօնական դաս-
տիարակութիւնը — 138, 170:

Պարզեւ Վարդապետ (Վրդանէսեան).
Դատաւորի կիրակին — 107:

Ֆ. Բ. Մ. (Ֆրէտէրիք Բ. Մուրատ).
Պարապմունք ի Ս. Գիրք Նոր Կտակարանի
— 202, 229:

Սիրովրէ Վարդապետ (Մանուկեան).
Յարութեան յոյսը — 141:

Ինքնէն Աւագ Բհնյ. Թափուլահան. «Արեւելք արեգակամ արդարութեան» — 260:

Հայկազուն Վարդապետ (Աբրահամեան), նոր մարդը — 266:

***. Ապաշխարամբը Դ եւ Ե դարերուն, Duchesne-է — 326:

ԲԱՆԱՍՏԵՎԵԱԿԱՆ

Թ. Ե. Գ. (Թրգմ. Ա. Սամէնէ). Վիշորը — 43:

— (Թրգմ. Լիպլըմոնէ). Արշալոյս. Արեւ. Լուսին — 76-77:

— Պատկերին տալիս — 108:

— (Թրգմ. Քարտանէէէ), Աւագ Ուրբաթ — 108:

— (Թրգմ. Գարսանէէէ). Վերածնունդ — 110:

— (Թրգմ. Ա. Տը Վինյէ). Զիքեմեաց Լեռը — 145:

— (Թրգմ. Վիկտոր Հիւկոյէ). Եղիսա — 175:

— (Թրգմ. Տը Հերետիայէ). Այծարածը. Թերմատոն. Նեմէա — 206:

— (Թրգմ. Տը Հերետիայէ). Տրիպպիա — 232:

— (Թրգմ. Տը Հերետիայէ). Զրեհեղը — 267, 296:

— (Թրգմ. Անտէ Լաֆոնէ). Խոսք ընդ Աստուծոյ — 328:

Արսէն Երկաթ. Թերափնեքուն — 44:

— Լուսին — 78:

— Վերջին իրիկուն — 207:

— Պազատան — 232:

— Կարօտ — 300:

Թակոր Դպիր. Իրականը — 78:

— Բաց մեզ Տէր — 110:

— Ոգորմէ՛ Տէր — 142:

— Աստ Խանգչի — 233:

Ներսո. «Կարեւս ըմպիլ» — 78:

— Ինչո՞ւ — 202:

Շահէ Մ. Վրդ. Գասպարեան. Պատգամը — 109:

ԳեՏ (Գարեգին Եպս. Տրապիզոնի). (Թրգմ. Շէլլիէ) Արտոյտի մը — 176:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

Մ. Ե. Ա. (Միկտի Եպս. Աղանեսի). Կրտի վամբը. Երեմիքի մէջ — 9:

— Ս. Յովհաննու Կարապետի Վաճփը Յորդանանու եզերքը — 45:

— Ս. Զատարիայի Վամբը Նագաթէքի մէջ — 79:

— Թարբը Լեռնի եկեղեցիները — 111:

— Պալաթի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցիին ստացումը եւ վերաշինութիւնը — 301:

— Հոնաց աշխարհին Հայ աւետարանչները (Թրգմ.) — 333:

***. (Թրգմ. Լըբլարէ). Նախնական Գրիստոնէական կեանքը. Քրիստոնեաներու օրինապահութիւնը. Զատագովական շարժումը. Աղօթքն ու պաշտամունքը — 13, 116, 178, 271:

Քիւրտեան Յ. Պատմութիւն Երուսաղէմի — 83, 208, 234, 272, 336:

— Ասիայ խորքը Հայ մը 1602ին — 181: Այսպիսով Արշակ. Ստեփաննա Մալմաստեցի եւ Ստեփաննա Ամեցեցի կաթողիկոսներու ժամանակագրութիւնը — 305:

Մ. Ե. Ն. (Մեսրոպ Եպս. Նշանեան). Սինեգրիոն կամ Հրէից Մեծ ժողովը — 330:

Գ Ի Ռ Ն Ս. ՑԱԿՈՐԱՑ

Մ. Ե. Ն. Մարտիրոս Վրդ. Կափացի — 146:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Գարեգին Արքեպս. Յովսէփեանց. Միլիթար Այրիվանցի — 18, 50, 118, 148, 184, 214, 237, 277:

Գարուշ Ն. Պ. Հայերէնի հարցեր — 21, 52, 89:

— Դարձեալ հայերէնի հարցեր — 240, 279, 340:

Քիւրտեան Յ. Հայկական հմութիւնք Ի Պազատո — 56:

Բարգէն Եպիսկոպոս. «Զուարթնաց» — 87:

Բասմաջեան Կ. Յ. Հայերէն լեզուի հին ազգակիցները — 120:

Տէր Մ. Գրիգորեան Ս. Տոմարական — 243:

ՄԱՏԵՆԱՅՈՍԱԿԱՆ

Տ. Վ. Ն. (Տիրան Վրդ. Ներսիսեան).

«Շնորհաբան Տարեցոյց Ս. Փրկչեան Ազգային Հիմնդամոցի» - 25:

— «Զուարթանց Տարեգիրք» - 26:

— «Քաղաքացիական կրթութիւն» - 94:

Զօհե Վրդ. Տէր Եակոբեան. «Փիլիսոսոս Հայը» - 26:

— «Փշրամբներ Զուգահայ եւ Հնդկահայ Բանասիրութիւնից» - 191:

— «Իսլամը Հայ Մատենագրութեան Մէջ» - 346:

Միսիկեան Գ. «Պատմութիւն Ամերիկահայ Քաղաքական Կուսակցութեանց» - 93:

— «Poemes D'Orient» - 94:

Սիւն Վարդապետ (Մանուկեան). «Հրաքանդ (Միջին կիրճեան)» - 190:

— «Մատենագրական Հետազոտութիւններ» - 251:

Շաւարշ Վարդապետ (Գուրումեան). «Հայրենի յիման» - 283:

— «Քիչ մը երկինք» - 374:

ՆՇԱՆՈՐԻ ՆԱԽԵԼՈՑ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Յ. Մ. (Ֆրէտէրիք Յ. Մուրատ). *Եանուածի Վեշտաան Ասացուած Ս. Եփրեմի Վան Նիկոմիդեայ Քաղաքի* - 121, 185:

Տ. Վ. Ն. (Տիրան Վրդ. Ներսիսեան). (Թրդ). *Խորհրդաւոր տիեզերքը* - 16:

— Պարի մասին - 124:

ԲԱԿ. Լուրեր Անթիլիասէն - 27:

*** (Թրդ). *Կիսրիանոս Եպս.ի վկայութիւնը* - 42:

Ընթերցողէն Առ Խորհրդի. *Եկեղեցիական տարբերութիւնները. Խաչի Յշմը Տաւրոսում* - 58:

— Աստուածաշունչի քարգմանութիւն - 125:

Հրէական Համալսարանը, *Երուսաղէմ* - 61:

Թղթակից եւ Գ. Վ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան վերահաստատութիւնն ու Աթոռակցի ձեռնադրութիւնն ու օծումը - 150:

Նուպարեան Մեսրոպ. (Թրդ). *Հաֆոնդե-նէ*. *Իշտիկու եւ մեղունք* - 187:

Միսիկեան Գ. Ազգի մը դրամագլուխը - 188:

— Քոյրն ու եղբայրը - 245:

Ամեն. Տ. Թորգոմ Սրբազան Արքեպս. *Գուշակեան՝ ընտրելի Պատրիարք Երուսաղէմի Առաքելական Ս. Աթոռին* (Կենսագրական) - 193:

Թղթակից. Լուրեր Անթիլիասէն - 217:

Հուսարար (Թրդ). *Խումկը* - 249, 349:

Սիմէի Լուսարանութիւնները - 264:

Յունաց Երուսաղէմի Պատրիարքին Ընտրութեան եղանակը - 283:

Դարբիկեան Խորէն. *Հոռմներու պայքարը* - 315:

Թ. Ե. Գ. Տոմ մը եւ Դաս մը - 321:

Ս. Կ. Ն. Տպաւորութիւնները *Կրտիսականութեան տեղեկութիւններէն* - 358:

Սմբատ Սրբազանի *Հրաւերի ուղերձը* - 362:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԵՆ

Յունարար - 30:

Փետրուար - 63:

Մարտ - 95:

Ապրիլ - 125:

Մայիս - 156:

Յունիս - 192:

Յուլիս - 222:

Օգոստոս - 254:

Սեպտեմբեր - 284:

Հոկտեմբեր - 319:

Նոյեմբեր - 352:

Դեկտեմբեր - 364:

1932

ԱՆԹՆՎՈՒՄ ԿԱՅԵՐ

Ե. Ե. Գ. Հայ Յեղը - 270:

— Հայերէն լեզու - 303:

— Շարական - 341:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Խ. Գ. Քարտաշ. *Դարձեալ Խայերէնի Խարցեր* - 17:

Մկրտիչ Եպս. Աղաւնուհի. *Մատենա-*

գրական նշմարմեր. հտարաւորւր ւ 85:

— Հօրսոմ ու Մօրսոմ — 107:

— Բարոմոմ, ուս — 145:

— Խարազան — 218:

— Հրաշակերտ, երեւտտան — 272:

— Հրաւեր, հրաւիրան — 311:

— Համեստ, համեստական — 344:

Մ. Անտիկեան. Զատիկ — 110:

Թ. Ե. Գ. Հատուկտարմեր. Եղիշէի Վարդանանց Պատմութեան — 210:

Ե. Քիւրտեան. Հայկական հնութիւն՝ յէջմիածին, ի Թարիգ, ի Պաղտատ — 246:

Ո. Մ. Կայեմական եւ Տէր — 314:

Գարեգին Արքեպս. Յովսէփեանց. Վախտանգ Որդի Ումեկայ եւ ճարտ տառեր, Ա. — 394:

Բ Ա Ն Ա Յ Տ Ե Ղ Ն Ա Վ Ա Ն

— Տաղ գեղեցիկ ծննդեան Տեան — 9:

— Տաղ Յովհաննէս Կարապետի գեղեցիկ — 47:

— Մեղեդի համեղ Յարութեան՝ ի Նարեկացոյ տաացեալ + 106:

— Ի Ս. Աստուածածին՝ տաղ ի Մխիթարէ — 141:

— Տաղ էջմիածնի — 165:

— Տաղ Ս. Յովհաննէս Մկրտչի — 206:

— Տաղ համեղ՝ Աստուածածին Կոյսն — 267:

— Տաղ Ս. Խաչին, ի Բագմախորհուրդն — 297:

— Գրան՝ Պաղտատ — 332:

Թ. Ե. Գ. (Թրգմ.). Միստիկ սպասումը — 10:

— (Թրգմ.). Քաղցր մահը — 36:

— (Թրգմ.). Տիրութիւն — 70:

— (Թրգմ.). Վիշտի քառուղիին վրայ — 80:

— (Թրգմ.). Ահարամի տաղեր — 104:

— (Թրգմ.). Յոյս առ Աստուած — 207, 245:

Թ. Ե. Գ. Յուշք եւ փուշք — 143:

Անավերջի գոհութիւն — 28:

Մեղրիկ. Ծնունդի խնամ — 38:

— Հայեկա-Վանք — 81:

— Մայր ցաւագին — 123:

— Ահա մարդը — 151:

Խրեմեան Հայրիկէ անտիպ պատաստիկ Ժը — 46:

Արսէն Երկաթ. Երգ սրտիս համար — 81:

— Յնարք — 144:

— Անդրեան — 177:

— Թախանձանք — 198:

— Հին գմայլանք — 334:

Սիմ. Առաջին ձիւնը — 88:

Ինչո՞ւ եկար — 205:

Կոմիտաս ՔՀՆԵ. ՔՀժժիւրհան. Աղերս առ Սուրբ Կոյսն — 392:

Երեմիա ՔՀժժիւրհան. Թուղթ սիրոյ առ Նիկողոսիացիս — 393:

Գ Բ Ա Վ Ա Ն

Գ. Մ. Կրօնքը մորթին վրայ. Ասոր պաք է մեղքի — 55, 92:

Գ. (Թրգմ.). Ապրող էջեր. Վեճերիկ — 299, 335:

Գ Ի Ե Ա Ն Մ. Ե Ա Վ Ա Ռ Ո Տ

Մ. Ե. Ն. Զ. Մարտիրոս Վրդ. Կափացի՝ Ռոտոսքոյնէ, առ Եղիազար Այնթապցի՝ յերուսաղէմ — 121:

Այ. Է. Վազար Վրդ. Կլմպոյ՝ Կ. Պալսէն՝ առ Եղիազար Այնթապցի՝ յերուսաղէմ — 122:

— Ը. Քաղցրիկ Ներսէս Վրդ. Հռոմ-կլայեցի, առ Եղիազար Այնթապցի՝ յերուսաղէմ — 185:

— Թ. Մարտիրոս Կափացի Պատրիարք Կ. Պալսայ՝ առ Եղիազար՝ Կ. Պալսայ — 252:

— Ժ. Մարտիրոս Վրդ. Կափացի՝ Կ. Պալսէն՝ առ Եղիազար Այնթապցի՝ յերուսաղէմ — 252:

— ԺԱ. Մարտիրոս Քիւն. Քէօմիւրհան Կ. Պալսէն՝ առ Եղիազար Այնթապցի՝ ի Բերիա — 278:

Ե Կ Ե Ղ Ն Տ Ա Ս Տ Մ Ա Վ Ա Ն Ն

Տ. Վ. Ն. (Թրգմ.). Հին Կաթողիկոսներ — 265:

Խ Մ Բ Ա Վ Գ Բ Ա Վ Ա Ն Ք

*** Կեանքն ու Կրօնքը — 1:

Կրօնի դասը — 33, 65:

Զատիկ եւ Յարութիւն — 97:

- Աշխարհաբար Աստուածաշունչ — 129:
 Լռութեան պատգամը — 161:
 Անդրադարձութիւններ Ա. Բ. — 193, 235:
 Դէպի եկեղեցական բարեկարգութիւն — 257:
 Ազգային եկեղեցի — 289:
 Նկատագրութիւններ եկեղեցական բարեկարգութեան հարցին շուրջ — 321, 378:
 Էջմիածին, կենսագրական ակնարկ — 373:

ԿՐՈՆԱԲԱՐԱՅԱԿԱՆ

- Ա. Վ. Հաւատքի եւ մտածման ցուբեր. Այլալիւծ հաւատարկշուրթիւնը, Գանձարանին բանալին, Ամէն ինչ բանաստեղծութեմէ է, Խոյս տալ ինքզինքնէն — 235:
 — Որդիք Աստուծոյ, Որդիք մարդկան, Մեկուսացում — 261:
 Հաւատքին յիշատակարանները — 328:

ԿՐՈՆԱԿԱՆՔ

- Մ. Ե. Ն. (Հայացուց). Մոգները — 4:
 — (Հայացուց). Զատկական ընթրիքը — 101:
 — (Ամփոփեց). Երիտասարդութիւնը Ս. Գրոց մէջ. Մերութիւնը Ս. Գրոց մէջ — 166:
 — (Հայացուց). Տաղաւարաւարաց Տօնը — 229:
 — (Հայացուց). Ուխտի Տալանակը — 293:
 Տ. Վ. Ն. Մարմին եղիւ — 6:
 — Բարեպաշտութեան վրայ — 169:
 — Պօզու եփեսոսի մէջ — 171:
 — Կրօնական լայնախոհութեան վրայ — 198:
 Թ. Ե. Գ. Առաջին Լուսամբիաց Կիրակին — 8:
 — Գիտութիւն սիրոյն Գրիստոսի — 37:
 — Տնտեսութիւն Աստուծոյ — 71:
 — Հովիւն ու հօտը — 136:
 Թ. Աւագ տօներ — 385:
 Ն. Վ. Գ. Զգայքակեցման մանկները — 39:
 — Պայծառակերպութիւն — 233:
 Կ. Խրալեան. Հայ եկեղեցւոյ հարազատ հաւատքը Յիսուսի մարդկայութեան մասին — 41, 75:
 Զգօն Վրդ. Տէր Եղորեան. Հազարամեայ վարդապետութիւնը Դ. — 72:

- Իմամալի մարգարիտը — 103:
 — Ապրիլու համար — 174:
 Հայկազուն Վարդապետ. Օրինակելի կեանք — 79:
 Յովհաննէս Վրդ. Պրոպ. Խրատ կամ Ճատ Սիրոյ — 100:
 Սիւն Վրդ. Մանուկեան. Աստուծոյ տրմտեսները — 137:
 — Մարգը կրնա՞յ Աստուած տեսնել — 262:
 Շաւարշ Վարդապետ. Կրօնի Իմաստասիրութիւնը. Ա. — Ընդհանուր ակնարկ — 329:
 — Բ. — Կրօնի սկզբնաւորութիւններն ու զարգացումը — 388:

ԿՐՈՆԱԳԱՏՄԱԿԱՆ

- Հրանդ Սարկաւազ (Թրգմ.). Ուրուագիծ կրօնական պատմութեան եւ հոգեբանութեան. Երասմուս եւ Լուտեր — 200, 237:

ԽԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

- Թ. Ե. Գ. «Հայկական եիմ վանքեր եւ եկեղեցիներ Ս. Երկրին մէջ» — 20:
 Զ. Վ. «Պատմաբանական գրադարանը» — 28:
 Տ. Վ. Ն. «Ընդարձակ Տարեցոյց Ս. Փրկչի Ազգային Հիւանդանոցի», 1932-68:
 — «Կեանք եւ Արուեստ» — 59:
 — «Յիշատակարան Հարիւրամեայ Յոբելեանի հասցիւղի Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ» — 60:
 Գ. Մխալեան. «Գիշերէն մինչեւ Լուսաբաց» — 60:
 — «Արեւու Ճամբան» — 62:
 — «The Evolution of Scientific Thought From Newton to Einstein» — 275:
 Ն. Վ. Գ. «Տարօնի Աշխարհ» — 152:
 — «Գրիստոնէական» — 315:
 — «Մազկաբազ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Շարականներէն» — 316:
 — «Հայկարան» — 317:

ՆՇԱՆՈՒՄ ՆԱԽՆԱՑ ԽԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

- Ճ. Թ. Մ. Յաւելուած ի վշտառան Աւագուած Ս. Եփրեմի վասն Նիկիւիտեայ Քաղաքի — 154:

ՊԱՏՄԱԿԱՆՔ

Ս. ՏԱԿՈՒՆԵՐՍԷՆ

Յ. Քրիստեան. Պատմութիւն Երուսաղէմի՝ հին հայերէն ձեռագիր, գրուած 1683ին — 12

— Տաղ ՌՃՀԳ (1724) քվին Սք. Երուսաղէմայ ուխտաւորքն ի մէջ ծովին ընկողնայ մասին — 50:

— Յովհաննէս Դ. Անթէպցի Կաթողիկոս Կրիկիոյ — 120:

— Երուսաղէմի Հայոց Պատմութեան համար — 149:

Մ. Ե. Ն. (Քրդ.). Յովիանոս Ուրացոյ — 48, 82: ❶

Կիւլպէնկեան Ընծայարանի Սարկաւադուհ. (Քրդ.). Քրիստոնէական Նախնական Կեանք. Ժ. — Հաւատքի և Ընծայումնի կանոնը, Ս. Վ. Մ. — 53:

— ԺԱ. — Քրիստոնէական հաւաքոյքը, Հ. Վ. — 112:

— ԺԲ. — Քրիստոնէական կրթութիւնը, Պ. Վ. — 147:

— ԺԳ. — Իմաստասիրութիւնն եւ ճգնաւորութիւնը, Տ. Վ. Ն. — 178:

— ԺԴ. — Մարտիրոսութեան պատրաստութիւնը, Զ. Վ. — 309:

— ԺԵ. — Եկեղեցիները եւ գեոմադամբարանները, Գ. Վ. — 339:

— ԺԶ. — Քրիստոնէական արուեստը, Քրիստոնէական գրականութիւնը, Գ. Վ. — 398:

Շաւարշ Վրդ. Գույումճեան. Կոստանդիանոսի դարձին առթիւ — 114:

Կ. Յ. Բաժմաճեան. Հայկական դրամներու հաւաքածոյ մը — 119:

Յունուար — 31:

Փետրուար — 62:

Մարտ — 95:

Ապրիլ — 126:

Մայիս — 157:

Յունիս — 188:

Յուլիս — 222:

Օգոստոս — 254:

Սեպտեմբեր — 281:

Հոկտեմբեր — 318:

Նոյեմբեր — 358:

Դեկտեմբեր — 402:

ԱՅԼԵԻԱՅԼՔ

Շահէ իպ. Գասպարեան. Բուզապետի Համաժողովը — 24:

Պրհուրդ եւ Պօք — 30, 52, 102, 111, 174, 179, 264, 280, 302, 310, 341, 391:

Սլոյստիս. Պատարագ — 40:

Տ. Վ. Ն. (Քրդ.). Անգլիկաններու եւ Որթոդոքս Եկեղեցւոյն միջեւ, Անգլիկաններու եւ հին Կաթողիկոսներու միջեւ — 90:

Հասկ — 95:

Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր ճառը — 123:

Հոգ. Տ. Տիրան Վրդ. Ուղերձը — 153:

Սրտի գանձը — 168:

Ս. Տէր Մ. Գրիգորեան. Զմեռնային Արեւիկայի — 186:

Նօթ եւ Նիշ — 196:

Գեր. Հոգ. Պրհուրդի Հրամանագիրը — 197:

Վարդգէս Սարկուսի. Անգղական Զոյլը — 246:

ՏԻՐՈՒՆԻ

Վախճանում Երուսաղէմի Անգլիկան Եպս. Մակ Իննէսի — 32:

Ուղղափառ Ասորոց Կաթողիկոս-Պատրիարքին Վախճանումը — 96:

Ֆրէտէրիկ Մուրատեան — 160:

Հ. Արսէն Ղազիկեան — 224:

Լեւոն Զիլինկիրեան — 352:

ՍԻՌԻ ԼՈՒՍԱՐԱՆՈՒԹԻՆՆԵՐԸ

Ն. Վ. Պ. Աստուածիմաստութիւն, եւ Քրիստոնէական գիտութիւն — 29:

— Եկեղեցական երգեցողութեան մասին — 156:

Տ. Վ. Ն. Մի բնութեան վարդապետութիւնը — 249:

1933

ԱՆԹԵՂՈՒԱՆ ԿԱՅԾԵՐ

Ե. Ե. Դ. Հայերենը ըստ լեզուագիտության — 17:

— Աշխարհաբար լեզուն — 77:

— Զատիկի վերաբերմամբ կցկտուր դիտողություններ — 109:

Վահագն — 143:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Գարեգին Արքեպս. Յովսէփեան. Վախտանգ որդի Ումեկայ եւ Յարա տառնը — 19, 49, 84:

— Իգնատիոս մանրանկարիչ եւ Շոթոսկանց Տոնը — 176, 216, 238, 273, 311:

Կ. Աղբալեան. Բանասիրական մանրութիւններ Պատմութեան մասին — 220:

Անտիպ մասեր Ոսկերքանի Նայեայ Ոսկերքանի Բարգամուրքներ — 330:

Մ. Ե. Ա. Նախնիք որոնց հետ մէկ գործը տպագրուած է Ս. Աթոռոյ Տպարանին մէջ — 372:

Դարբերու Տոմարէն (Ձեռագրաց յիշատակարաններ) — 415:

ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԱԿԱՆ

Մեղրիկ. Աշուն, Զմեռ — 14:

— Գարուն — 110:

— Ամառ — 220:

Տալ Ի Մնումը Փրկչին — 15:

Արսէն Երկաթ. Ցաւի մտքամութիւն — 16:

— Հոգին — 83:

— Հաղորդուած գերկրութիւն — 309:

— Աղօթք տպարանին մէջ — 371:

Թ. Եկու, վիշտ — 16:

Թ. Ե. Դ. (Թրգմ.). Հիմ տունը — 214:

— (Թրգմ.). Ամմառութիւն, Ա. Բ. — 236, 271:

— (Թրգմ.). Բարիքի Նաթը Տարը — 309:

Ե. Ե. Դ. Յրագն ու աւելը — 81:

— Սամարուհին — 111:

— Քարին վրէժը — 175:

— (Թրգմ.). Մօր մը գերեզմանը — 452:

Նիկիֆոր. Պարպուած գերեզմանը — 113:

— Մամբրէի կազմին — 310:

Jean Aicard. Շառքած հացը — 166:

Հրանդ Սարգսապ. (Թրգմ.). Բարի Սամարացին — 235:

Դիմառնական խօսք՝ բնծայուածներէն ընծայուողներուն համար — 430:

Վ. Հիւկօ. Ո՞վ... — 456:

ԳՐԱԿԱՆ

Սիոն Վարդապետ. «ՍիՕն» Ամսագիր, Հիմ Շրջան 1866-1877 — 394:

Տիբան Վարդապետ. Տպագրութեան ծագումը — 431:

ԳԻՒԱՆ Ս. ՅԱԿՈԲԱՆ

Մ. Ե. Ն. (Հրատ.). ԺԲ. Սարգիս Թէֆերտաղցի՝ Կ. Պոլսէն, առ Եղիազար Այնթապցի՝ Ի Հալէպ — 23:

— ԺԳ. — ԺԴ. Յովհաննէս Մուղնցի՝ Կ. Պոլսէն, առ Եղիազար Այնթապցի՝ Ի Հալէպ — 119, 121:

— ԺԵ. Աստուածատուր Պատրիարք Տառնցի՝ Նրաւաղէմէն, առ Եղիազար Այնթապցի՝ Ի Հալէպ — 150:

— ԺԶ. Կարկուտ Ոննդիւն Վրդ., առ Եղիազար Կաթողիկոս — 151:

— ԺԷ. Յովհան Յակոբապոս Աղբալեան, առ Եղիազար Կաթողիկոս — 283:

— ԺԸ. Կոնգակ Եղիազար Կաթողիկոսի Փիլիպպէէն, առ Զաւարիա Վրդ. Ի Դամասկոս — 284:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

Տ. Վ. (Թրգմ.). Միտմն Ի վտանգի — 117:

Նիկիէ Արդ. Տէրտէրեան. Կազմարմն Եւ ազգեղո մարտը մեծ ուժը — 252:

ԿՐԱՎԳՐԱԿԱՆ

Կեանքի խորհուրդին առջեւ — 1:

Բեմին պատկառամբը — 33:

Եօթը եօթնակները — 65:

Խառնակ գերեզմանը — 97:

Կիրակիին բարոյականը — 129:

«Հետեւիլ եւ ոչ թէ առաջնորդել» — 161:

Պէտք չէ խախտել ծանրութեան կեդրոնը — 229:

«Մայր որդավք բերկրալ» - 261:
Նշամ հաշիմ - 298:
Անդրանիկ Կամզակը - 300:
Թուականի վր աղբու. (1833-1933) - 325:
Հմրոնի կացութիւնը - 439:

ԽՏԱՅՈՒՄՆԵՐ

Ե. Ր. Փիւնիկեան արուեստը - 43:

ԿՐՍՆԱԿԱՆՔ

Ժ. Գ. Յիսուսի Մնունը - 4:
— Յիսուսի մանկութիւնը - 37:
— Յիսուսի մկրտութիւնը. Յովհաննէս Մկրտիչ եւ Յիսուս Քրիստոս - 71:
— Յիսուսի յարութիւնը, Աստուծոյ որդւոյն յաւիտեանական յաղթանակը, Ա. Բ. - 101, 134:

— Յիսուսի փորձութիւնը - 167:
— Յիսուսի Մեսիական գիտակցութիւնը, Ա. Բ. Գ. Գ. - 209, 264, 303, 441:

Մ. Ե. Ն. (Հայացուց). Քրիստոսի ազգաբանութիւնը Մատթ. Աւետարանին մէջ - 9:

— (Ամփոփեց). Ծառերը Ս. Գրոց մէջ. Ա) Արմաւենիւն, Բ) Լիբանանի մայրին - 172, 212:

— (Հայացուց). Պաղեստինի այլ եւ այլ առումները - 233:

— (Հայացուց). Հին Ուխտի քահանայապետը - 305:

Շաւարշ Վարդապետ. Կրօնի իմաստասիրութիւնը. Գ) Ազգային կրօնք - 12:

— Դ) Տիեզերական կրօնք - 40:

— Ե) Զգալը, խորհիլն ու գործելը կրօնքին մէջ - 73:

— Զ) Կրօնքի սահմանումը - 106:
Զգօն Վարդապետ. Օրէնքը - 140:

— Ուրախութիւնն ու վիշտը - 449:
Արեւելոյ. Կոչումին գիտակցութիւնն է որ կը կատարելագործէ մարդը - 232:

Թ. Աւագ տօներ, Պետրոս - 444:
— Պօղոս - 446:

ՄԱՏԵՆԱՅՈՍԱԿԱՆ

Հ. «Կրօնք եւ Կեանք» - 22:
Ո. Մ. «Տազնապէն Դէպի Բարօրութիւն» - 87:

Ն. Վ. Գ. «Մշակույթի Օր» - 122:
— «Quatre Conferences sur L'Armenie» - 154:

Գ. Միայեան. «Կեանք եւ Արուեստ» - 1933 - 124:

— «Հարիւր Քամի եւ Հինգամեայ Յոբելեան Բերայի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ» - 125:

— «Հնդարձակ Տարեցոյց Ա. Փ. Ազգ. Հիւանդանոցի» 1933 - 188:

— «Զուարթնոց Տարեգիրք» 1933 - 226:
Թ. «Եղիշէ Վարդապետ եւ Իւր Պատմութիւն Վարդանանց Պատերազմին» - 185:

Տիրան Վարդապետ. «Մարդ Մահկանացու» Մայիլ Արլէնի - 255:

Վահէ Վահեան. «Սէր» վանան Թէֆէ-եանի - 288:

Ե. Արդ. Տէրութեան. «Արագ Տարեգիրք» - 318:

Բ. Եղիայեան. Դաստիարակութեան տեսարաններ - 464:

ՊԱՏՄԱԿԱՆՔ

Կ. Յ. Բաժմաշեան. (Հրատ.) Ն. Աշտաքակեցիի քանի մը կոնդակները - 4, 5, 6, 183, 280, 461:

Մ. Ե. Ն. (Հրատ.) Ինքնակենսագրութիւն վանեցի Պօղոս Գ. Պատրիարքին Երուսաղէմի - 46:

— Տպարան Առաքելական Աթոռոյն Ս. Յակօբեանց Երուսաղէմի (Հարիւրամեայ յորելեանին առթիւ, 1833-1933) - 338:

Մ. Ե. Ա. Ս. Երկրի վանքերու եւ եկեղեցիներու մասին, Ա. Բ. - 114, 146:

— Կիլիկիոյ աբեղանիքին եւ Հայ եկեղեցականութեան մասին ԺԳ դարուն ճանապարհորդի մը տեղեկութիւնները - 179:

— Տէրք Միւլէլիքի եկեղեցիին որսանքները, Ա. Բ. - 224, 244:

Յ. Բիւրեան. Նիւքեր Պալկարաքայոց պատմութեան հաւար, Ա. Բ. - 247, 280:

Ս. ՅԱԿՈԲԱՆ ԲԵՄԵՆ

Զգօն Վրդ. Ուրախութիւնն ու վիշտը - 449:

Ս. ՅԱԿՈԲ ԵՆՆԵՐՍԵՆ

Յունուար - 26:

Փետրուար - 62:
 Մարտ - 91:
 Ապրիլ - 127:
 Մայիս - 156:
 Յունիս - 190:
 Յուլիս - 227:
 Օգոստոս - 259:
 Սեպտեմբեր - 290:
 Հոկտեմբեր - 322:
 Նոյեմբեր - 434:
 Դեկտեմբեր - 467:

Տ Ե Ղ Ա Գ Ի Ա Կ Ա Ն

Ա. Ե. Խոսթիս Թէթեան. Պոստին եւ Բեսունը - 286:

Տ Ո Մ Ա Ր Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

Մ. Ե. Ն. (Հայացույց). Տոմարը հին Հը-
 բէից մօտ - 454:

Տ Օ Ն Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

Նոսար. Վերափառման ատփի քանի մը
 նկատողութիւններ - 267:

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Յ Լ Ք

Նօթ եւ Նիւ. 24, 64 (կողքին վրայ), 189,
 291, 427, 468 (կողքին վրայ):
Ակառատեան. Ամենայն Հայոց Հայրապե-

տին ընտրութիւնն ու օծումը Ս. Էջմիած-
 նում - 53:

Շրջաբերական բոլոր թեմակալ առաջ-
 նորդներին եւ թեմական կեդր. հաստատու-
 րիւններին - 89:

Յաւելուած. Կանոնագրութիւն՝ «Սրբոց
 Թարգմանչաց-Դուրեան Գրական Մրցանա-
 կի» - 193:

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ճառը - 197:
 Յօդիւն վեհ. Տ. Սահակ Բ. Ս. Կաթռ-
 ղիկոսի - 206:

Վեհափառ Հայրապետին անդրամիկ Կոն-
 դակը - 293:

«Լուսաւորչի Լուսման» Կոչ Մայր Աթոռյ
 օգնութեան «Թարգմա Արքեպիսկոպոս -
 320:

Գարեգին Արքեպ. Ամենայն Հայոց Ս.
 Կաթողիկոսի հիւանդութիւնը եւ այցը Խ.
 Հայաստանի Կառավարութեան - 425:

Ռիտերը լուսահոգւոյն գերեզմանին -
 426:

Հանդէս հարկւրամայ յօդիւնի Սրբոց
 Յակոբեանց Տպարանին - 428:

Շմորիակալիք. Կիրեղ վրդ. Իսրայել-
 եան - 466:

Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

Հ. Յակոբոս վրդ. Տաշեան - 9:
 Մոնս. Ռիշար Պարթեւոնի եւ Մարկոս
 վրդ. Գարագաշեան - 436:

1934

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Բ Ա Կ Ա Ն

Մկրտիչ Եպս. Աղաւնուհի. Ս. Ծննդեան
 աստղին աւանդութիւնը Հայ մատենագրու-
 րեան մէջ - 17:

— Մարգարեական գրութեան Հայ մա-
 տենագրութեան մէջ - 52:

— Ռավիմնայի եկարգութիւնը եւ իսա-
 հակ Հայկազն - 80:

Գարեգին Արքեպ. Յովսէփեան. Հաղա-
 տի դարացի մի գլուխ գործոց - 110, 148,
 180, 206, 305:

Ա. Զամ. Եղիշէ վարդապետ - 150:

Ն. Աղունց. Տեղեկագիր Հ. Անատեանի
 «Պատմութիւն հայերէն լիզուի» գործին -
 382:

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ Ա Կ Ա Ն

Raoul Guzyader. Սպասումը - 23

Վահէ Վահեան. Լաւ է - 24:

— Անճրեւէն վերջ - 44:

— Իմաստութիւն արեւիք - 76:

— Խնկաման - 109:

— Իրիկուն - 205:

Վահան Թէթեան. Մահուան - 44:

Արսէն Երկար. Աստղամաւ - 76:

— Այս հայելին անսահման - 179:

— Ազախիք - 238:

— Աստղատուն - 382:

Jean Aicard. Խրատ մար - 100:

Տաղ Յարութեան - 107:

Եղիմարդ. Հսկում - 108:

- Մատեանը - 205:
- Գեորգեանիդ աղբիւ - 328:
- Նաւը - 381:
- Թ. Ե. Գ. (Թրքմ.) . Մունջ պատասխանը - 145:
- Հրաշ Բաղարենց. Արարածէն առ արա-
րիչ - 147:
- Առիւծները - 238:
- Արարածէն առ Արարիչ - 303:
- Արտոյտ. Աղօթք - 179:
- Ս. Պետրոսեան. Վեհազոյն ամենակները - 204:
- Յ. Պ. Հոյս բերաններ - 270:
- Վ. Հիւզո. ? - 270:

Գ Բ Ա Կ Ա Ն

- Գ. Մխարեան. Վահան Թէֆեանի գրա-
կան գործունէութիւնը - 45:
- Ե. Վ. Դ. Ս. Սահակ և Ս. Մեսրոպ - 193:
- Յ. Օշական. Սաղիսական - 240, 271:

Գ Ի Ի Ա Ն Ս. Յ Ա Կ Ո Ւ Յ Ս

- Մ. Ե. Ն. (Հրատ.) . Ի - Կ. Պալաւ Պառ-
բիարք Սարգիս Թէֆիքտաղցի առ եղիազար
Կաթողիկոս յերուսաղէմ - 124:
- ԻԱ - Յակոբ Կաթողիկոս Զուգայեցի
Ամառայէն առ եղիազար Կաթողիկոս յե-
րուսաղէմ - 124:

Գ Բ Ա Մ Ա Գ Ի Յ Ս Ա Կ Ա Ն

- Կ. Յ. Բաժմաշէան. Արշակի դրամը - 309:

Ե Բ Ա Ժ Շ Տ Ա Գ Ի Յ Ս Ա Կ Ա Ն

- Պորեհիւղլա Գէօրգիւհեան. Հայ երաժշ-
տութիւնը - 84:
- Զուգայի պատարագը - 88:
- Պսակ Արեղայ Թումաշեան. Քրիստոնէա-
կան երգին ծագումը և նախնական աղբիւր-
ները - 343:
- Քրիստոնէական երգին ծագումը, իր
նախնական ձեւերը - 388:

Խ Մ Բ Ա Գ Բ Ա Կ Ա Ն Ց

- *** «Այս տարի այ» - 2:
- Ոսկի օրորացը եւ անշուք մտորքը - 5:
- Տխուր ախտամշան - 35:
- Անխիղճ զգացմունք - 65:

- Յարութեան խորհուրդը - 97:
- Տառապանքին փառքը - 131:
- Այգ ամար - 167:
- Կրօնական գրականութիւն, Ա. Բ. - 225,
257:
- Հագար հինգ հարիւր-ամեակ Աստուա-
ծաշունչի հայերէն քարգմանութեան - 289:
- Յեղական ողբերգութիւն - 321:
- Տասնեւհինգերորդ դարադարձ - 368:

Կ Բ Ո Ն Ա Կ Ա Ն Գ

- Թ. Յովհաննէս Մկրտիչ - 7:
- Աագ տօնը, Որդիք Որոտման - 371:
- Տիրան Վրդ. Ներսէսեան. Աստուած,
մարդ, տիեզերք - 10:
- Մ. Ե. Ն. (Հայացուց). Ստմարացիք ի
հնումն եւ այսօր - 41:
- (Հայացուց). Եօթնաստեղծեան աշտա-
նակը - 74:
- (Հայացուց). Պատկերները Հրէից քով
- 176:
- (Հայացուց). Սեղանները Հին Կոտ-
կարանի մէջ - 201:
- (Հայացուց). Պաղեստինի վայրի կեն-
դանիները ի հնումն եւ այսօր - 232:
- (Հայացուց). Անտարք անասունները,
ըստ Մովսիսական Օրէնքին - 264:
- (Հայացուց). Հրէական շաբաթը ի հը-
նումն եւ այսօր - 299:
- Ժ. Պ. Յիսուսի ազդեցութեան միջոցները
- 38, 69:
- Յիսուսի գործին իրականացումը -
101, 134, 171, 229, 263:
- Յիսուսի ուսուցումը ըստ համատեա-
կաններուն (Աստուծոյ քաղաքութիւնը)
- 296, 324, 371:
- Տառաշէնքի. Ոսկումայ - 104:
- Կ. Ա. Մ. Սուրբ Գիրք - 138, 174, 196:
- Շառաւր Վարդապետ. Կրօնի ուսումնա-
սիրութիւնը. Ե. - Կրօնի եւ գիտութիւն -
235:
- Ը. - Կրօնի եւ գիտութիւն - 266:
- Թ. - Կրօնի եւ գիտութիւն - 377:

Հ Ա Ս Ա Ր Ա Կ Ա Ն Ա Ն

- Գարեգին Արքեպ. Յովսէփեան. Պատա-
խան վեր. Կ. Պ. Առանալեանի հարցումնե-
րին - 24:

Գ. Մխալեան. Նպատակի և կազմակերպության - 77:

Հ Ն Ա Ն Օ Ս Ա Կ Ա Ն

Մ. Ե. Ն. Կարեւոր պեղումներ Բեթղեմի - Տաճարի մէջ - 330:

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Ն Օ Ս Ա Կ Ա Ն

Զոհե Վրդ. Տէր Յակոբեան. «Հայոց Հիմ կրօնի կամ Հայկական Դիցարանութիւն» - 89:

Բարդէ Սարգսյան. «Եկեղեցի Հաւատացեալք» - 188:

Ն. Վ. Պ. «Ուղղափառութիւն և Առօրեականութիւն Հայերէնի» - 217:

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն Ք

Ե. Քալանթար. Նիւթեր Պուլկարաւայոց պատմութեան համար - 55, 119, 185:

Մկրտիչ Եսայ. Աղաւեստի. խորագրի ֆախիլի վաճառ, եկեղեցիի և գերեզմանատան մարգիտ տաքակները - 114, 182:

— Յակոբի ջրհորը և Ս. Փրկչի եկեղեցիի - 210, 310:

Պրոնիպալ Բէօրիւրեան. Լեհաստանի Հայերը - 212, 312:

Գ. Մամուր Ֆաթիմի. Պատմութիւն Երիտասարդութեան - 386:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Յունուար - 29:

Փետրուար - 61:

Մարտ - 95:

Ապրիլ - 125:

Մայիս - 153:

Յունիս - 191:

Յուլիս - 223:

Օգոստոս - 245:

Սեպտեմբեր - 286:

Հոկտեմբեր - 320:

Նոյեմբեր - 349:

Դեկտեմբեր - 392:

Վ Կ Ա Տ Ա Բ Ա Ն Ն Ա Կ Ա Ն

Մհարոյ Եսայ. Նշանեան. Գրիգոր Կանցի (Կարին), մեր վկայ - 122:

Տ Ե Ր Ո Ւ Ն Ի

Եղբարանի վախճան Տ. Ղեւոնդ Ս. Արքեպ. Դուրեանի - 31:

Տ. Ստեփանոս Ս. Արքեպ. Յովակիմեան - 157:

Թորոս Թորամանեան - 159:

Տ. Ներսէս Աւագ Բաղնայ Թաւուքեան - 232:

Կարապետ Մելգոմեան - 253:

Յովակիմ Ֆերմանեան - 256:

Հանգիստ Տ. Գրիգորիս Եսայ. Պալաքեանի - 351:

Տ Օ Ն Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

Նոստր. Նկատագրութիւններ Ս. Ծմնդեան տօնին առթիւ - 14:

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Տ Լ Ք

Շնորհաւորումք - 1:

Կոմիտէի Հայրապետական - 33, 129, 361, 363:

Ակամայ անդրադարձութիւնք (ԽՄԲ.) - 57:

Նօք և միշտ - 93, 152, 346:

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ճառը - 161:

Տեղեկագիր Ուսումնական Խորհրդի - 254:

Պեղելի - 275:

Էջմիածնական քաղաքացիութիւններ, Ա. Բ. (Կրակեկ) - 278, 317:

Նամակ Ս. Էջմիածնէն - 348:

Արարողութիւնք բացման դամբարանի Հոգեւոյ Տ. Նիշի Ս. Պատրիարքի Դուրեան և Սրբոց Թարգմանաց-Դուրեան Գրական Մրցումակէի պարգեւաբաշխութիւն - 352:

Շրջաբերական - 365:

1935

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Բ Ա Կ Ա Ն

Յուսիկ Արեղայ Աւետիսեան. Յովհաննու Ռսկերբանի Ծայնայ մեկնութեան Հայ քարգամութեան Ոռագիտ մասը եւ բազմաթիւ ընդ յոյն բնագրի - 21:

Գարեգին Արքայս. Յովսէփեան. Հազարտի դարոցի մի գլուխ գործոց (Գետաշէնի Աւետարանը) - 124, 188, 279, 311:

Մովսէսեան. Կորին եւ Մակարայնցոց Հայ քարգամիչը - 131:

Հ. Ահաճեան. Լեզուի համառոտութիւնը - 154:

Մ. Ե. Ն. (Հրատարակող). Պօղոս Պատրիարքի ինքնաձեռագիր մէկ յիշատակարանը - 156:

Մ. Ե. Ա. Աստուածաշունչի հին քարգամութիւնները - 192, 256, 276:

«Կապպարան» Հայ մատենագրութեան մէջ - 305:

Տիրան Վրդ. Ն. Հայերէն նշանագրերու ձայնական արժէքի մասին - 220:

Թ. Ե. Գ. Գիրը իր երբեակ խորհուրդին մէջ - 229:

Ա. Սաֆրասեան. Հայկական-կովկասեան մետաղագործութեան հին շրջանը - 308:

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ե Ա Կ Ա Ն

Վահէ Վահեան. Երգ գարթումի - 17:

— Մահկանացու ցանցէն անդին - 17:

— Կեանք, ա՛հ, ներէ՛... - 380:

Թ. Ե. Գ. Պոլիկտոս - 51, 115, 149, 177:

Albert Samain. Զմրուխտը - 273:

Sully Prudhomme. Մեծ արք - 273:

Mauris Mardelle. Պատկերաշարք - 302:

— Իրիկումի համադրութիւն - 303:

Եղիկարդ. Տեսիլք Ս. Սահակ Պարթեւի - 83:

— Բաժանում - 180:

Թ. Օշական. Աստուծոյ շունչով (Օրհմասացութիւն) - 85:

Արսէն Երկարթ. Սիրտս քեզմէ բոլորեալ - 103:

— Տաղ ցնծութեան եւ յիշատակի - 180:

— *** - 210:

Հրայր Բաջարեան. Յայտնութիւն - 153:

— (Թրդմ.). Երգ առ ռոքին բերկրութեան - 219:

Պարոյր Հայկազն. Նար գիրք - 246:

Արտայտ Արեղայ. Գիրքերու գիրքին - 340:

Որք գարգարեցին - 330:

Եղուարդ Գոյանճեան. Վերջին սիւնը - 380:

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Թ. Օշական. Երբ պոստիկ եմ. Նարեկը - 18, 54:

— Հրաշքը (Մեր օրերու տրամախօսութիւն) - 250:

— Այն Օրերուն (Խորհուրդ) - 348:

Ե Ր Ա Ժ Շ Տ Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

Սպիրիդոն Մելիքեան. Եկեղեցական երգ - 316:

Շահան Պէրպէրեան. Կովիտաս վարդապետ - ամօր եւ գարծը - 382:

Ի Մ Բ Ա Գ Ի Ա Կ Ա Ն Գ

*** Այրիւտ արուեստը - 1:

Հայրապետական Պատուիրակը - 37:

Անճառութիւնը - 69:

Ազուհացք - 101:

Պատգամ, եւ ոչ պատմութիւն - 133:

Երուսաղէմի իշխանութիւնը - 165:

Ս. Գիրքը եւ բնութիւնը - 207:

Մութիւն մէջէն - 261:

Խճի հրաշալի մայրեր կան այս քրիստոնէայ կիներուն մէջ - 293:

Երբորդ դասը - 325:

Յոբելեանին բարոյականը - 367:

Կ Ր Ո Ն Ա Կ Ա Ն Ք

Ժ. Պ. Յիսուսի ռուսացումը ըստ համա-
տեսականների. Թագաւորութեան արդա-
րութիւնը - 4, 41, 104:

— Թագաւորութեան հիմնադիրը - 137,
171, 211, 266:

— Թագաւորութեան անդամներ, Յիսուսի
հետեւիկ - 297, 372:

Տէրահ Վրդ. Ն. Յաւիտեաններու սկիզ-
բը. Գրիստոս ծնաւ - 7:

— Յաւիտեաններու վայսճանը. Գրիստոս
յարեաւ - 140:

— Նովին մարմնով յօգուածի մասին -
321:

Մ. Ե. Ն. (Հայացուց). Ամսագլխի տօնը
կամ Լուսասօնը հին Հրէից մօտ - 10:

— (Հայացուց). Սփիւռքի Հրեաները -
44:

— (Հայացուց). Մեսիական Պաղեստինի
դադախարական աշխարհագրութիւնը - 106:

— (Հայացուց). Փարիսեցւոց ազանդը -
174:

— (Հայացուց). Դպիրները կամ Օրինաց
վարդապետները - 216:

— (Հայացուց). Սադուկեցւոց ազանդը
- 270:

— (Հայացուց). Մաքսաւորները - 301:

Թ. Ծ. Գ. Նայումաճիին երաշխ - 111:

— Սրբոց Թարգմանչաց տօնը՝ Աւետարա-
նի լոյսին տակ մկատուած - 375:

Արտոյտ Աբեղայ. Տօնապատմաւ - 213:

Հ Ա Յ Ա Գ Ի Ց Ա Կ Ա Ն

Հ. Աճառեան. Միջերկրական բազաւա-
կրթութեան ազդեցութիւնը - 274:

Հ Ն Ա Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

Մ. Յակոբեան, Սինկարուքի ամենէն
հին եկեղեցին - 63:

Մ Ա Ց Ե Ն Ա Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

Թ. Ե. Գ. «Մարաշ կամ Գերմանիկ» -
129:

«Պատմութիւն Հայկաի Ազգային Գերեզ-
մանատանց եւ Արձաճագիր Հայերէն տա-
լամագիրներու» - 129:

«Յուցակ Հայերէն Ձեռագրաց Հայկաի Ս.
Քառասուն Մանկումք Եկեղեցւոյ եւ Մա-
նաւորաց» - 322:

Յ Ռ Ե Կ Ի Ի Ա Ն Ի Է Ջ

Պ. Ա. Բովանդակութիւն եւ խորհուրդ
Հնգամատենանիւ - 12, 58, 119:

Պ Ա Տ Մ Ա Լ Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Եղիշ Վրդ. Տէրտէրեան - Ս. Գիրքը դա-
նբրաւ մէշէն - 76:

Յ. Օշակահ. Երբ հիմները կը կարդանք
(Մանկութիւն մը) - 79:

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն Ք

Մ. Ե. Ա. Յակոբի ջրհորը եւ Ս. Փրկիչ
եկեղեցին - 24:

Յ. Բրբառեան. Նիւրբեր Պուկարաւայոց
պատմութեան հաւաք - 28:

Կ. Յ. Բասմաճեան. (Արմէններու վար-
կածը) - 224:

Տէրահ Վրդ. Ն. Յաւերժական աշակեր-
տութիւնը - 341:

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն Դ Ի Տ Ո Ղ Ո Թ Ի Ր Ն Ե Կ

Վ. Մելիքեան. Երուսաղէմի կործանու-
մը. Հրեաները ինչու եւ ինչպէ՞ս կորսն-
ցուցին իրենց անկախութիւնը - 389:

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Փ Ի Լ Ի Ս Ո Փ Ա Յ Ա Կ Ա Ն

Շ. Բ. Պէրպլեքեան. Հայ Աստուածա-
շունչը եւ ռակեղարեան Հայ Մշակոյթը - 9:
Ե. Բ. Խոսաղաներ. Բանասիրութիւնը
ի՞նչ ծագայութիւն մատուցած է պատմա-
կան գիտութեանը - 284:

Ս. ՔԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՍԵՆ

Յուսուար - 30:
Փետրուար - 65:
Մարտ - 99:
Ապրիլ - 131:
Մայիս - 162:
Յունիս - 196:
Յուլիս - 226:
Օգոստոս - 259:
Սեպտեմբեր - 291:
Հոկտեմբեր - 324:
Նոյեմբեր - 362:
Դեկտեմբեր - 396:

Տ Ե Ր Ո Ւ Ն Ի

Տ. Սմբատ Եպս. Գազագեան - 67:
Տ. Անդրէաս Վրդ. Լօֆնաճեան - 68:
Տ. Յակոբ Վրդ. Թաշնեան - 100:
Տ. Մատթէոս Եպս. Գալըզնեան - 163:
Տ. Վասիլիոս Եպս. Ղպտաց - 196:
Տ. Կոմիտաս Վարդապետ - 364:
Տ. Շահէ Արքեպս. Գասպարեան - 393:

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Յ Լ Գ

Այն արտօնները - 16:

(Շար. 4)

Առաջին հանդէս ժն դարադարձի Աստ-
ղածաշունչի իայերէն թարգմանութեան -
97:

Նօթ եւ միջ - 159:

Շնորհագարդ Տ. Ստեփան Կաթողիկոս Մե-
ծի Տանն Կիլիկիայի Ս. Երուսաղէմ - 160:
Չեռնադրութիւն Անթիլիասի մէջ - 194:
Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հառը - 197:
Երուսաղէմ-Անթիլիաս - 226:

Ի նպաստ Մամրիթէյնի թոճախտարու-
ծարանին - 228:

Երկրորդ հանդէս ժն դարադարձի Աստ-
ղածաշունչի հայերէն թարգմանութեան
- 259:

Նոր ձեռնադրութիւններ Ս. Աթոռոյս
հովանւոյն տակ - 288:

Պաշտօնական հերքում - 290:

Տ. Հմայեակ Աստ. Քահանայ Էփէրմեան՝
Զորեյեար - 328:

Տօնին խմբանկարը (Թ.) - 331:

Երբորդ եւ վերջին հանդէս Սրբոց Թարգ-
մանչոյ եւ Աստուածաշունչի թարգմանու-
թեան ժն դարադարձի տօնակատարու-
թեան - 360:

Մայր Աթոռոյ Սրբազան Նախարար Ս.
Աթոռոյս մէջ - 395:

Պատրաստեց՝ ԱՂԱՆ ԱԲԵՂԱՅ ՊԱԼԻՕԶԵԱՆ

ՅՈՒՑԱԿ ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ Գ. ԿԻԻԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՆԱՏԻՊ ԳԻՐԲԵՐՈՒ

(1512 — 1800)

262

ԲՈՒՂԹ ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՊՕՂՈՍԻ ՏԱՐԾՆԱՑՈՅ. Կ. Պոլիս, տպ. Մահաեսի Յովհաննէս, 1752, 358 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԿԵՐԹ

ԲՈՒՂԹ ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՊՕՂՈՍԻ ՏԱՐԾՆԱՑՈՅ յաղթող տիրոջան վարդապետի ընդդէմ թէոփոսեայ հոռոժ փրիտոփային:

Տպագրեցեալ է Հայրապետութեան Սրբոյ էթիմոնի Տեառն Մինասայ ամենայն Հայոց՝ Ինքնագլուխ, Սրբազան Կաթողիկոսին: Եւ ի Պատրիարքութեան Սրբոյն Սաղիմայ Տեսուհ Եակոբայ Աստուածարան Վարդապետին, եւ ի Պատրիարքութեան Կոստանդնու Պօլսայ՝ Տեսուհ Գէորգայ Աստուածարան Բարուսպետին. եւ Հրամանաւ հորինի:

Արդեամբք Ապուլեիցի Հովսեփանց Հանդուցեալ Մահաեսի Պաղտատարի Որդւոցն՝ Մահաեսի Խաչատուրին, եւ Գէորգ Աղային:

Ե Թուին (աճա) յԱպրիլի (գ):

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան՝ Տպեցման Գրքոյս:

Փառք...

... Հասանիլ յաւարտ տպեցման յայտ աղիւսաւարս բազմաբեղուն՝ եւ երկնազարդ ընդհանրաբարող զբոյսո՝ որ կոչի Պօղոս Տարօնացի: Ի Թուականութեան աճա: Ի Հայրապետութեան մեծի եւ զերազան Քրիստոսաւէլ եւ լուսանկար սրբոյ Աթոռոյն էջմիածնին՝ տեսան Մինասայ Սրբափայլ Կաթողիկոսին ամենայն Հայոց:

Եւ ի Պատրիարքութեան սրբոց Տեսուհեան տեղեացն՝ ամենապայծառ սրբոյն Սաղիմայ՝ տեսան Եակոբայ Աստուածարան եւ զգնեալարդ Վարդապետի: Իսկ ի Պատրիարքութեան մեծի պօսոյսո՝ եւ մայրաքաղաքիս ընդանդիոյ՝ տեսան Գէորգայ Խոնհապարդ եւ Հանճարդ Վարդապետի:

Եւ արդ՝ զկնի բազմամեայ ժամանակաց, ամենազովելի զբոյս մին՝ անկեալ էր ի ձեռն յԱղայն գիւղէն Ապուլեիցի Մարգարէ Վարդապետին: որ զկնի ծննդութեան իւրոյ եղեալ է զգրքս զայս ի Ապուլեիսու սուրբ Նշան յնկեղեցին, ի Թուին՝ Եմբ. յիշատակ իւրն՝ եւ իւրոյ հոգեւոր եւ մայրմատուր ծնողացն. որոյ յիշատակն օրհնութեամբ եղիցի. եւ զհոգիս իւր՝ եւ ծնողացն իւրոց՝ տէր Աստուած լուսաւորեցէ, Ամէն:

Հուսկ յետոյ, ի սոյն գիւղէն Ապուլեիսու, Բարեպաշտոն եւ Քրիստոսասէր Ջոպանենց լուսանոցի մահաեսի Պաղտատարի որդի՝ մահաեսի Խաչատուրին, առեալ զչքեղ եւ զանդիլի զբոյս զայս՝ եւ ընթերցեալ ըստ զբառէր բարուցն իւրոց, եւ ի սիրոյ սորին ըզմայնեալ լինելով, առեալ երեք ի քաղաքս յայս բիւզանդիոյ՝ առ ի տպիլ տալ:

Եւ ահա այժմ հառու տպագրել զայս՝ Աստուածատէր եւ Բարեպաշտոն երկուքին եղբարքն՝ մահաեսի Խաչատուրին, եւ Գէորգ աղայն՝ արդեամբք եւ գոյիւք իւրեանց, ի յիշատակ ինքեանց՝ եւ ծնողացն իւրեանց՝ մահաեսի Պաղտատարին, եւ մահաեսի Նաղուլին: եւ պապուն իւրեանց՝ Խաչատուրին. եւ մամուն մահաեսի Մարիամին: եւ հաւուս իւրեանց

մահտեսի Զուպարին. եւ կողակցոյն մահտեսի Խասին: եւ չոր կղբօք սոցա՝ մահտեսի Թաբուլին աղային՝ որ բազում ուխտաւոր ունի ի վերայ սոցա: Եւ զհրաքոյր սոցա զմահտեսի Նոնֆարին. եւ զքոյր սոցա զՏիբուհին. եւ զորդեակս սոցա՝ Պետրոսն, Մանկատարն, եւ զՊարտատարն: եւ այլ ամենայն արեւմտաւ մերձաւորաց, կենդանոց եւ ննջեցեացն՝ տէր Աստուած զհոգիոն լուսաւորեացէ, Ամէն:

Եւ բարեպաշտն յորեմիոնից զաւակացն՝ տէր Աստուած երկար կենսա պարգեւեացէ, եւ բարի յիշատակ պահեացէ, որ միշտ յիշատակօք բարեօք տացն յիշել զծնոցս իւրեանց, եւ յիշողքն յիշեալ լիցին ի անսոնէ ժերմէ, Ամէն:

Այլեւ յետ այսց՝ յիշնջիք եւ զսպազորոս սորին զմահտեսի տէր Թոնանէս բանին սպտաւոր անուամբ եւեթ քահանայա: եւ զծնողն իմ Հանգուցեալ զմահտեսի Ղազարն. եւ զմայրն իմ Հոթիսիմէն. եւ զորդեակն իմ զՏիբացոս Ստեփանն. եւ զայլ ամենայն արեւմտաւ մերձաւորն մեր, Հանգերձ ննջեցելովքս:

Իսկ եւ յիշնջիք զաշխատաւոր գործարանին մերոյ զԱրարարաբաղ եւ զԵրուզ զԵրուզա՝ զար: Անսոնն. եւ զծնողն իւր Հանգուցեալ զԿեսարացի Գրիգորն. եւ զմայրն իւր Ինքունի զԿենդանի Մարտին: եւ զԵրարան իւր զԿաշանն, եւ զԿաշան: եւ զգոմարն իւր՝ զԵրարանն:

Նաեւ զմիւս աշխատաւոր գործարանիս զԵրանոյան եւ զարամաշխատ զԻոյիսյս սեւանցի Իդնաբուհն. եւ զծնողն իւր Հանգուցեալ զԿարապետն, եւ զմայրն իւր: եւ արտատաւորն բարեաց՝ զյիշողքն՝ յիշեացէ յերկնից արքայութեան Ամէն:

Կիւլպէնէեան Մատենադարան

230.154 Տա

263

ՊԱՆՏԱՆԱՐ ԴՊԻՐ. ՕՐԻՆԱԿԻ ԲԱՐԵՒԱԳՐԱՅ: Կ. Պոլիս, 1752. 180 էջ:

ԱՆՈՒՆԱԹԵՐՔ

Մատենադարանաւոր շուրհ: Առաջին էջին վրայ կը գտնուի հետեւեալը.
ՕՐԻՆԱԿԻ ԲԱՐԵՒԱԳՐԱՅ ՆՈՐԱՊԵՆ ԵԱՐԱԳՐԵԹԵԱՆ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Տպեցաւ Գրգուրիս ողորմութեամբն աստուծոյ՝ ի թվին Հայոց ամու. եւ լմեցաւ ի Երեսնակի վեց:

ԾԱՆՕԹ.

Պազտասար Դպիրի այս գիրքը անցած է անուագծ երեք անգամ հրատարակութիւն: Առաջինը մերկայ հատորն է, տպւած 1752-ին: Մատենադարանիս մէջ երեւած եղամ ուրիշ օրինակներն իւր, որոնք միեւնոյն տառատեսակները, էջերու շրջանակի զարդերը եւ էջարարութիւնը (միմչեւ էջ 114) ունենալով հանդերձ՝ կը մերկայացնեն տարբեր եւ ատանձիկ հրատարակութիւն մը: Գիրքերու եւ գործերու մէջ մշտնադաւ հետաքննարկման քայլ մանր տարբերութիւններէ գատ, գլխաւոր գամագամութիւնը կը համդիտեալ բովանդակութեամ մէջ եղած փոփոխութիւնը: Այսպէս, էջ 115, առաջին տպագրութիւնը ունի (վերեմ հինգերորդ տաղ) զմերթիմս սեմեակ լի է սիրով քա սէր իմս մախապաւութիւնը՝ որ կը պակսի երկրորդ՝ ամբուական հրատարակութեան: Էջ 121-ի միւսը առաջին տպին մէջ կը շարունակուի միմչեւ 143, եւ էջ 144-ով կը սկսի զՀամառոտ Գաւառութիւն՝ Ուղղափառ Փրիստոնի: Բնագիր էջ 150: Ամբուական հրատարակութեամ մէջ էջ 121-ի միւսը յամարով կ'ընդմերձուի յարորդ էջին վրայ, ուր կը սկսի վերայիշեալ շտապառտ դաւանութիւնը, միմչեւ վերջ (էջ 127): Այս ամբուական հրատարակութեամ Մատենադարանիս գոյգ օրինակները եւ կ'աւարտին հաս (էջ 127) եւ որոշ է որ էջեր չեն պակսիր անոնցմէ: Իսկ առաջին (1752-ի) հրատարակութիւնը ունի (էջ 151-153) Հայոց մեր, Հատառտն ու ողբոյն քերք հայատառ յամարեմով, տպւ (էջ 154-160) ամանալեւալ յրատմեր՝ պրաղը ամբողջ-

չացնելու համար (զ...բայց տառ այստեղից հեղու խորհրդական թւով ազատութեան, ըստ բաւական հետեւեալ հրահանգ թղթաց՝ ազգ (հրահանգ)։ Պէտք է հետեւեցնել որ Յոյն տարուան մէջ եւ կամ իրարմէ քիչ տարբերութեամբ երկու ամբողջ հրատարակար իւնններ կատարուած են, հաւանաբար միեւնոյն տղարամին մէջ՝ մոյն քաղցածով, առատեանակցերով, էշողորու քեւմբ եւ զարգերով, բայց, վերջաւորութեամբ՝ տարբերազ բովանդակութեամբ։ ինչպիս առ ուղին (1752-ի) երատարակութեան, հոյնպէս եւ ոմքուական հատարին մէջ չեն յիշուած տղագրիչ կամ տղարամ։ Հետեւաբար, յարմար նկատեցիմք ամբուական երկրորդ այս հըրատարակութիւնը նկարագրել իբր 1752(?)-ի տղագրութիւն (Տես հմատիղ քիւ 264)։

Բաց աստի, շէյա Հմատիղ Գրքի Մատենագիտական Ցուցակը (էջ 183), Քարրիա-նալեանի Քրատմութիւն հայկական տղագրութեան զործին ակնարկելով, հաւանական չի նկատեր Պաղտասար Դովրի վերոյիշեալ գիրքին ասորքեր հրատարակութիւնը 1788 քուականին։ Հակառակ ասոր, շճուցակը 1784-ի տակ կը նշանակէ (էջ 192, քիւ 814), կասկածմնով, այդ հրատարակութիւնը։ Կիւլպէնկեան Մատենագրարանին մէջ կարելի եղաւ մեզի ցտնիլ Պաղտասար Դովրի շճիւնակի բարեւագրացիմ երրորդ հրատարակութեանն օրինակի մը, տղագրութեան ոչ քէ 1784-իւ, այն՝ 1786-իւ (նկարագրութիւնը տեղ 1786-ի տակ)։

Կիւլպէնկեան Մատենագրարան

ՌՕՑ. Գ Պա

264

ՊԱՆՏԱՍՈՐ ԴՊԻՐ. ՕՐԻՆԱԿ ԲԱՐԵՆԱԿՐԱՆ, Կ. Պոլս, 1752 (?), 128 էջ։

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

Մատենադրարանի շէյա Հմատիղ Գրքի Մատենագիտական Ցուցակը (էջ 183), Քարրիա-նալեանի Քրատմութիւն հայկական տղագրութեան զործին ակնարկելով, հաւանական չի նկատեր Պաղտասար Դովրի վերոյիշեալ գիրքին ասորքեր հրատարակութիւնը 1788 քուականին։ Հակառակ ասոր, շճուցակը 1784-ի տակ կը նշանակէ (էջ 192, քիւ 814), կասկածմնով, այդ հրատարակութիւնը։ Կիւլպէնկեան Մատենագրարանին մէջ կարելի եղաւ մեզի ցտնիլ Պաղտասար Դովրի շճիւնակի բարեւագրացիմ երրորդ հրատարակութեանն օրինակի մը, տղագրութեան ոչ քէ 1784-իւ, այն՝ 1786-իւ (նկարագրութիւնը տեղ 1786-ի տակ)։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ձուռի։

ԻՆՆՕԹ.

Տեսնել նախորդ, քիւ 263 գրքի ծանօթութիւնը։

265

ՄԻՐԹԱՐ ՎՐԻ. ՍԵԲԱՍՏԱՆԹ. ՁԱՆ, ՔՐԻՍՏԱՆՈՒ, ՎԵՆԵՏԻԿ, աղ. Ստեփաննոս Որլանտեան, 1753, 139 էջ։

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ՁԱՆ, ՔՐԻՍՏԱՆՈՒ ԵՒ ՀԱՒԱՏԱՆԵԱՆԻ ՀՈԳԻՈՅՆ։

Շարադրեալ է Միթրաբայ Արբայէ մեծէ։

Եւ, աղեւս ծախիւ բարեպաշտ զաղատացւոց խոնջ Սարգսի Մարտեան, եւ խոնջ իրաւարդ Գամաղիէլեան, եւ վեհայի Նորա խոնջ Յովհաննիս, ի Թուրք Հայոց, քմբ։ Իսկ է Թուրք Բեքտուսի, 1753. ի Մայիսի 14։ Ի Հայրապետութեան Տեառն Միհասայ Հայոց կաթողիկոսի, ի աղարանի Որլանտեան Ստեփաննոսի։ Հրամանաւ Մեծաւորաց։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ձուռի։

Նոյն գիքին հետ տպուած է, առկայ առանձին ամուսնաքերքով եւ էջտատարով,
Մխիթար վրդ Սեբաստացիի «հոկոսմ վարուց» գործը (Տես յայտրդ. քիւ 266-ի Ոկտրա-
գրութիւնը) :

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

248 ՄԽ

266

Մխիթար վրդ. Սեբաստացի. ԽՈԿՈՒՄՆ ՎԱՐՈՒՅ : Վենետիկ, Խոգ : Մտեփաննոս Որլանտ-
եան, 1753, 43 էջ :

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԽՈԿՈՒՄՆ ՎԱՐՈՒՅ

Շարադրեալ է Մխիթարայ Աբբայէ մեծէ :

Եւ, տպեալ. Յամի Տեան. 1753. Ի Յունիսի. 2 :

Ի Հայրապետութեան Տեան Միեասայ՝ Հայոց Կաթողիկոսի :

Ի Վենետիկ Ի տպարանի Որլանտեան Մտեփաննոսի Հրամանաւ Մեծաւարաց :

ՈՒՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ձուսի :

ԾԱՆՍԹ.

Տպակից է նոյն հեղինակի «Ձայն Գրիստոսի Խ. Խաւարացեալ Խաչաթե» գործին :
(Տես նախորդ՝ քիւ 265-ի Ոկտրագրութիւնը) :

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

248 ՄԽ

267

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԿՐԾՆԱԻՌ. ԴԺՈՒՔ ԲԱՅԵԱՆ : Վենետիկ, տպ. Մտեփաննոս Որլանտեան,
1753, 200 էջ :

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԴԺՈՒՔ ԲԱՅԵԱՆ

Այս է. մասնութիւն է վերայ տանջանացի քոթիսացի

Արարեալ Ի պատուական հօրէն յովհաննէ Ի յիպոստան կարգէ :

Թարգմանեալ յիտալականէն Ի Հայս՝ ըստ իմացուածոյ լանին՝ յաշակերտաց Մր-
խիթարայ արքայի մեծի :

Եւ, տպարդեալ Ժախիւք ղափանեցի Պարոն Նահապետի շահումեանց քրդոյ մարու-
թի : Ի փառս ամենաբարկիւն, եւ Ի յօգուտ արամեանք քղցիտ :

Ի Հայրապետութեան Տեան Միեասայ՝ Հայոց Կաթողիկոսի : Ի Թուրկանութեան
տեան, 1753 : Ի Մարտի, 20 :

Ի Վենետիկ Ի տպարանի Մտեփաննոսի Որլանտեան :

Հրամանաւ մեծաւարաց :

ՏՐՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Զուեթ:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

230.2 Ծ

268

ՊԱՆՏԱՍԱՐ ԴՊԻՐ. ԾԱՆԿԳԻՐՔ: Կ. Պուլիս, ապ. Տէրապետ Թովհաննէսի, 1753, 176 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

Զուեթ: Կր սկսի:

ԱՆՈՒԱՄԲ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՆՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻՈՅ ԵՒ ՀՈԳԻՈՅՆ ՍՐԲՈՅ:

ԳԻՐԲՈՅ ՈՐ ԿՈՁԻ ԾԱՆԿ ԳԻՐՔ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՆ:

ՏՐՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Եւ արդ՝ Էզէւ կատարումն Տպեցման սորին ի Թվիս Հայոց՝ Ումբ. յորն՝ որոյ վաղուհան օրն էր փառաւոր Համբարձումն Քրիստոսի:

Ի Հայրապետութեան սրբոյն էջմիածնի՝ Տեառն Մինասայ երէցս երջանիկ Սրբազան Կաթողիկոսին ամենայն հայոց: Եւ ի Պատրիարկութեան սրբոյն Երուսաղէմի՝ տեառն Թորոս զէբըլանիկ եւ սրբազան վարդապետի: Ի Կոստանդնուպօլիս քաղաքի: Հրամանաւ եօրին վէճազան Պատրիարկի՝ Տեառն Թակօր սրբազան եւ յոյժ դիտնական վարդապետի. յատուկ անուամբ Աստուածաբան կոչեցելոյ:

Ի աղաբանի տէրացու յօշաննիսի որդւոյ Հանդուցեալ Ճանտեալ աստուածատուրի: Արդ, որք շահեղ ինչ ի սմանէ, յիշեալիք զհամայն հոգ տանողան սորին: Եւ զուրք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ յաւուրն հատուցման եւ այցելութեան: Որում ընդ Հօբ եւ Հոգւոյն սրբոյ՝ անհաւ զհնութիւն եւ փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

225.3 Գբ

269

ՄԱՆՈՒԵԼ ՍՐՄԱՔԷՇ ԿԵՍԱՐԵԱՆ. ԳԻՐՔ ՈՐ ԿՈՁԻ ԼՈՒՆԻԾ ՏԱՐԱԿՈՒՍԱՆԱՑ: Կ. Պուլիս, ապ. Բարսեղ Դպրի, 1755, 180 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ Ա

ԳԻՐՔ ՈՐ ԿՈՁԻ ԼՈՒՆԻԾ ՏԱՐԱԿՈՒՍԱՆԱՑ:

Ի Թուին հայոց 1204: Յունվարի 30

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ Բ

ԳԻՐՔ ՈՐ ԿՈՁԻ ԼՈՒՆԻԾ ՏԱՐԱԿՈՒՍԱՆԱՑ:

Շարադրեցեալ ի սրմաքէջ Ճանուէլէ կոստանդնուպօլսեցոյ կէսորեան:

Ի Հայրապետութեան Սրբոյ Մինասայի՝ Տեառն Աղէքսանդրի՝ վեհափառ եւ զեփառի կաթողիկոսի, եւ ինքնազլուի քահանայապետի ամենայն հայոց, եւ Սրբոյ Երուսաղէմի՝ Տեառն Թէոթորոսի արք եպիսկոպոսի, եւ բարձրապատիւ պատրիարկի: Եւ ի Պատ-

բիրաբույժան կոստանդնու պոլսոյ՝ Տեառն Յակոբայ սրբազան եւ աստուածարան բարոյն-
հոց պեռի, եւ աղերս շառաւղի վարդանայ մեծի:

Եւ Տպագրեցաւ՝ Կրամանաւ Զոյնոյ Պատրիարքի. ի Տպարանի բարաշի, ի Թուին
Հայոց՝ 1204:

ՌԵՃԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան:

Շնորհիւ...

...յանի ելեալ տարանցաւ տպագրումն գրքիս այսորիկ, որ կոչի լուծիչ տարակու-
սանաց, ի կոստանդնու պոլս, ի տպարանի բարսեղ զպրի, արդէն ի Տէր Հանգուցելոյ:
Արդեամբք և զոյնք սափրել Տէրացու Յոհաննէսին, որ ի չաւառութենէ իւրմէ՝ բնծայեալ
գամենայն զոր ինչ ունէր ի փառս միոյն աստուծոյ, եւ ի պարծանս կաթուղիկէ եւ ատաբե-
լայեան սուրբ եկեղեցւոյ Նախասանեայց: Արդ՝ որք վայելէր զսո, յիշեալէք ի արժանատոր
աղօթս մեր, զի վերոյիշեալ սափրել Տէրացու Յոհաննէսն Հանգելմ ծնողօք Պաղտատարի.
Եւ Թագուհեաւ: Այլեւ՝ յիշել ազայեմ գիւղերիկ Մանուէլս, զլարադոզս գրբոյս, զլարոյս
եւ զցրուողս կապարեայ գրոց, որ զբաղումս աշխատութիւնս կրեցի: Եւստի՝ խնդրեմ յըն-
թերցողացդ, զի յիշեալէք նաեւ զԲնոյն մանուէլեա, զԹէոթորոսն եւ զԿիւն, որք Հան-
գուցեալք են ի Տէր, Նաեւ՝ յիշեցէք զմրանարն սորին զվանեցի Տէրացու Խաչատուրն:
Արդ՝ որք յիշէր՝ յիշեալ լինիլիք ի Քրիստոսէ աստուծմէ մերմէ, որ է օրհնեալ ի յաւիտա-
կանս, ամէն:

Կիւլյուկեան Մատենադարան

230-155 ԿԵ

270

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՍԻ. ԳԻՐԲ ԱՂՕԹԻՑ: Կ. Պոլիս, տպ. Հանգուցեալ Աստուածասուրբի,
տպագրել՝ Յովհաննէս Դպրէ, 1755, 576 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ Ա

ԳԻՐԲ ԱՂՕԹԻՑ:

Ասացեալ Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ՝ Հրեշտակահան Վարդապետի:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ Բ

ԳԻՐԲ ԱՂՕԹԻՑ:

Արարեալ Սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ՝ Հրեշտակահան Վարդապետի:

Եւ վերստին ի լոյս անցմամբ՝ Տպագրեցեալ ի Վեհափառ Հայրապետութեան սրբ-
ոյ էջմիածնի՝ Տեառն Աղէքսանդրի Սրբազան Կաթուղիկոսի ամենայն Հայոց: Եւ ի Պատ-
րիարքութեան Յանգալի երկրին սրբոյ Երուսաղէմի Տեառն Թէոդորոսի Երջանկապարզ
Վարդապետի:

Ի Կոստանդնուպոլիս Քաղաքի:

Հրամանաւ Նորին Սրբազան Պատրիարքի՝ Տեառն Յակօբայ՝ Աստուածարան Կոչե-
ցելոյ՝ Գերբմաստ Վարդապետի:

Ի Տպարանի Հանգուցեալ աստուածասուրբի:

Առաջնորդեալ՝ Ամենակարօղ Տէր:

ՌԵՃԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան Տպեցմամ Սրբոյ Մատենին:

Օրհնութիւն...

...յաբողոքաց մեզ ի սկզբանէ մինչ ցմիսեան՝ տպել վերստին եւ ի լոյս անել ըզ-
լուսաւորելի Հոգւոց մատենն զայս ցանկալի:

Ի Տգարանի աստուածատուրի: Ի նորագէտ մօտեի Հայոց Քուստանի, Հազար երկու արբիւր եւ շորերորդի:

Արդեաւոր եւ ծախիւր՝ ակնցի Գարոն Յակոբայ եւ Գարոն Միգայէլի բարեպաշտից: Արդ... յիշելիք առ նոյն տնտես մէր Յիսուս Քրիստոս ի սոյն բուրժմա քաղցրութիւն ազօթանուր հայրուածոց՝ զվերազրեցեալ բարեպաշտեի Խոնա Յակոբի փաշայինց: Որ է ի չրբակայ դարաւացի անկայ, ի դիւղն կամ ըրկապուս: Եւ զհանգուցեալ ծնողն նորին՝ դարուծիւն եւ զսուլթանն. եւ զպապն զմահաեի աստուածատուրն. եւ զհայր պապանն ըզկեանս իւր ընդ պատահամբ: Նաեւ՝ զերկուսն որդիսն նորին՝ դարուծիւն եւ զկարսպեան. եւ զհամեստասունք զստեբոն՝ զեւայն, զմէլիքն, եւ զմարմանն. եւ զծնող մայր սուղին՝ զօրիտայն: Իսկ եւ զսողկափթիթ Թուռնան՝ զաստուածատուրն եւ զյովակիմն զկենդանին: Եւ զաներն իւր՝ զսէր Գարսամ վախճանեալ ճանաչայն: Եւ զերբայն եղեալ Նոգեւոր Հայրն իւրեանց՝ զսէր Գարբիէլ ընտիր քահանայն: Եւ զալլ համօրն կենդանիս եւ ըզննեցեալուն նորին:

Երկուսի՛ք եւ զմիւս ըզմակից ընկերակցեալն նորին ի նոյնս զեղջէն կամբիպապու՝ զարեպաշտեի Խոնա Միգայէլի Խորիկայնց: (Եւ իւր աւագ պերեպապայն պարսն՝ զխօսեմահաեի Սիմեոնն. եւ զեղարսն՝ զմահաեի խօնա Նիկողայոսն եւ զխօսա Միստան իհն՝ զարդիք: Եւ զորդին՝ զԳարուծիւն նորատունկ: Եւ զհաւատարման իւր՝ զգործարար Սարգիսն զՖիլիպոսն): Եւ զնոյսն նորին՝ զմահաեի յօնանն եւ զմահաեի մարթայն: Եւ զեղբայրն իւր՝ զգարգիւն քաղցրաբարոյ ընդ որդւոյն նորարդալ զուկասու. կոնեցելոյ յառնուն ճանդեղեղոյն ի դիւղուածոյ՝ եղբոր Հօրն իւրոյ զուկասկի փորոս: Այլեւ զհանգուցեալ պապն՝ զմահաեի դարբիւն, ընդ կողակցի նորին մահաեի անկայն. եւ զորդին սոցին՝ զմահաեի մասթիւսն. եւ զմահաեի մարկոսն. եւ զերկուսն նահապետան: Եւ զսմեւնայն ազգայինսն: զնոգակիւսն եւ զգոսեբոն: զկենդանիս եւ զննեցեալուն նոյնս:

Երկուսի՛ք եւ զհամափարծ տիրացու Գեորգն՝ զորդի մահաեի արքաւամու Հանգուցելոյ ի տէր. զհրահանգելն մանկանց վերադրեալ սանկից: Որք ետունս տպիլ սիրով զերկեցիկ մատենա զայս ամենարդժ յանկալի՝ առ ի յիշատակ յաւիտեանական Հոգեւոր իւրեանց եւ ծնողացն. ներկայ անեղով ճանդեղացն զտոյն...

...Եւ արդ՝ մայթիլ յիշել ընդ պատմաւի Տրպիլ տուղաց զբոյս՝ (որոց անուանց յիշատակարանն)՝ զիշեալ մէր առ խնդիր նոցա՝ եղաւ ըստ կամայն նոցին՝ եւ ըզհանգուցեալ Հայրն իմ զաստուածատուր՝ զյովակայնա ծնունդն մէր: Որ ի կենդանութեան պատուէր տուեալ իմումս յետնութեան՝ Թէ Մանասիլի միտանդամ տպիլ զտուրբ Գիբն իտեբի՝ զգուշանալով յամենայն պարագայս նորին: Եւ մէր առ ախ իրանման՝ լաւ եղեալ աշխատեցաւ. որքան տկարութեան էր կարելի: որպէս եւ իսկ տեսնելի: Բայց այս անուով՝ ո՛չ Թէ անեմ յգտանելի երբէք թերութեան, զի վասն յանախութեան բառնցն եւ խորութեան մասցն ընդելուցեալ մարդարայնութեան ասացուածոցն ուրբուն Հիւսելոց՝ թուն իսկ ունի: ճարտասանութեան, տակաւին մանաւ ուղղելիք ըստ կանոնի չերթութեան. կարտան ինքեան իսկական ասո՛յլ Զեռազրի Հեղինակին: Վասն որոյ խընդրեմ զայնպիսինս անտեսել՝ ընդ գտեցեալ զբախալիցն: զի նուագութեան փոքեր վնասու, որպէս ասացեալ է, զմեւ ծուլին բարեաց ոչ կարէ արգելուլ: Երկուսի՛ք ընդ նմին եւ զիս՝ զանիմաստ որդի նորին՝ յոկ անտաւար կոչեցեալ յանանե զպիսո՝ զմեան պաշտանայն ի մահութեանն՝ զպապագր զբոյս: Որ ծառայեալ եմ՝ որքան եւ իցեմ: Երկուսի՛ք ընդ մեզ եւ Թոռն նորին՝ համբաւ կանառակ որդի իմ կարապետն աւելածու՝ ընդ եղբոր իւրում յաղագայ դեռապատակէն: Որ զաշխատանքս յանձնեալ նրկայն ասուրք եւ բազմա զգուշութեամբ՝ առ ի սէր եւ ի պատիւ որոյն Վարդապետին՝ զպատակէր նորին որ յսկզբան փորագրեաց. Հանդերձ կանոնական եւ փառաբարկան յորինածովք: Զոր վաճառեալ մատուցաւ ի ծառայութեան աղբիւր՝ տանց զնոյ, (որպէս եւ Հայր մէր՝ զծառայոյ մէր: Թէեւ այս՝ անհաճոյ ոմանց թուիցի: յամենեղով ի նորհա անանս:

(Եւ ծառայութիւն՝ ամբողջիկ ազգայն ասացի, զի որպէս ծառայն յանձնառեալ կատարէ ի արդի զամենայն աշխատանք տանն, յայտպէս եւ մատակարար տպագրատանն՝ զսմանայն կարեւոր պիտայն նորին ծանոթալոյն՝ ինքնին լրուանիլ. սակայ անբնական զոյն զորեանց սորին ըստ քաղաքիս այլոց արհեստաւորաց: Զի այլք արհեստք՝ մասամբ իւրեք օժանդակեն յայլոց արհեստից. իսկ սա եւ ոչ բնաւ յուսուեցէ: ազօթից միայն սպասեալ օգնականութեանս:

Եւ լաւ լիցի մեղ ասելս աստէն այսքան. Թէեւ սորին վասն ունեցիմք զերկախառք դոյն տակ դրան՝ Գանդի՝ անհասթ ոչ արհեստին տպագրութեան՝ իւր գիտութեան ինչ լուրս լսողի՝ կամ ոչ աւատայ կամ ոչ հասկանայ: Իսկ զփանաքիս զայս՝ առ այն պատճառ ծանոթեալ զերեցաւ սակաւութեւ, զի իմացի խուն ինչ խոհական մասց, եւ ներկայիս ասեմ

և յապառանգման, և զարթելու թիւն իրեն ճանաչողաց: Վասնզի յոթ հեւտ թուի ոմանց՝ ըզկառան հաւին կողոպտելն արտաքուստ և ասելն՝ թէ զԻ՞նչ է այս, կամ՝ զԻ՞նչ իցէ այն: որպէս և լսեմք այսօրս)

Թիւեջիք վերջապէս և զայնատաւորսն տղարանիս՝ զվանեցի տէր աստուածատուրի որդի զմահահայ սարունսն և սարկաւաղ աղայանի որդի՝ զսարկաւաղ մահահայ մեհարօսի: և զաւրեցի տէր իսլաւաւորի որդի՝ զպօղոսն: և ինքն Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ըստ յուսոյն և վարդապետութեան իւրաքանչիւրոցն՝ հասուցէ ի յայտնութեան և յարգանքեան իւրում: Ամէն:

Եջ 570-574

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

248 Նա

1756

271

ՅԱԿՈԲ ՊՏԻՔ. ՆԱԼԵԱՆ. ԳՐԲՈՒԿՍ ԿՈՁԵՑԵԱԼ ԺՐԱԿ ԺԵՄԱՐՏՈՒԹԻԱՆ: Կ. Պոլս, տպ. հանգուցեալ Աստուածատուր կոստանդնուպոլսեցի, տպագրէլ՝ Յովհանէս Դպիր, 1756, 308 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԳՐԲՈՒԿՍ ԿՈՁԵՑԵԱԼ ԺՐԱԿ ԺԵՄԱՐՏՈՒԹԻԱՆ:

Շարադրեալ ի Յակօրոս Պատրիարքէ երբեմն սրբոյ Երուսաղէմի, և Նարեկեան կոստանդնուպոլսոյ: Որ իբրեւ ճրագ ընդառալ ընթացեալ ուղղագնացից, յայտնէ զվիճ և զխորհրդաւորսն ընդդէմ ճշմարտութեան մաքսողաց: Եւ զանգղոյշ պարզամիտն՝ աղատէ ի յորդայթից մայրութեանց ստապատիւր նոցին առարկութեանց:

Տպեցեալ Հարկադրութեամբ Տեառն Իսահակայ երկրորդ պարթեւի՝ Մայրապոյն Պատրիարքի և Հայրապետի ամենայն Հայոց. և Կաթողիկոսի սրբոյ մօրն եկեղեցեաց Հայաստանեայց Աստուածաշէլ Գահին Սրբոյ էջմիածնի: Ի փառ մեծին Աստուծոյ, և ի յողոս մանկանց սրբոյ եկեղեցւոյ:

Ի Թուին Հայոց՝ ռմն: մայիսի է:

ԹԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան Տպագրողի:

Փառք...

...տպել և ի լոյս ածել՝ զնոր լուսաւոր ճրագս Հշմարտութեան անուանեալ Գիրքս՝ առ ի վախլումն ամենայն Հշմարտասենշ ողջմիտ մանկանց եկեղեցւոյ:

Ի Մայրապոյն Քահանայապետութեան սրբոյ Գահին էջմիածնի՝ երկրորդ Պարթեւի՝ Տեառն Իսահակայ Սրբազան Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց:

Արք՝ որք Հանդիպիք սմա, ...Թիւեջիք ի Հաճոյակն աղօթս մեր առ Քրիստոս զարհի Բարունական՝ և զԱստուածարանութեան Հեղինակն այսորիկ գրքեան՝ զՏէր Թակօրոս Պատրիարքն՝ մեծի մայրաքաղաքիս կոստանդնուպոլսոյ...

Թիւեջիք ևս՝ զցանկացող լուսոյ ճրագի Հշմարտութեան այսորիկ և զտպել տուողն արդեամբ՝ զարժանապատիւ Աստուածիմաստ Աբրահամ Վարդապետն աստապատեցի. և զնարդնիս. արքայիկոպոսն զմիւռնոյ: Որ սիրահարեալ աղերսածօք և ինդրեալ ի վերոգեղեալ պէրբաղելի Պատրիարքէն մեծի՝ ետ տպել զսա՛. առ ի յիշատակ իւր հոգւոյ, և ծնողացն իւրոց:

Թիւեջիք ևս զտպագրողս սորին անարժան՝ զորդի Հանդուցեալ աստուածատուրի՝ զյահաննէս դպիրս՝ լոկ անուամբ. և զորդի իմ զկարապետն աւելածու. Հանդերձ մշափա մերով կաղանակի իկիսխանի. և ա՛յլ բարեշան աշխատեցցօք մերոց:

Եւ դուք լինի՛՛՛ք յիշեցեալք ի ջրիտառն աւուր յարութեան Նորին, ամէն:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

290-166 Նա

272

ՍՏԵՓԱՆԸՆՈՍ ԱՐԲԵՊՍ. ՍԻՒՆԵՑԻ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻԹԻՒՆ ԸՆԴԴԵՄ ԵՐԿԱՐՆԱԿԱՑԻ. Կ. Պուլիս, 1756, 189 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ՏԵՍՈՒՆ ՍՏԵՓԱՆԸՆՈՍԻ ՍԻՒՆԵՑԻ ՆԺԽԱԿԱՆ ԱՐԿԻ ԵՎԻՆԿՈՎՈՐԻ՝ ՀԱՅԱՏԱՆԻԹԻՒՆ ԸՆԳՂԵՑ ԵՐԿԱՐՆԱԿԱՑ:

Շարադրեալ ի Թուրքի Հայոց՝ չմտ: ի Կաթողիկոսութեան Գրեկորի Անապոլեայ: Եւ այսմիկ Տպագրեցեալ ի Հայրապետութեան Տեսնի Խաչակալ Նորայոսէկ Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց: ի Կոստանդնուպոլիս Քաղաքի: ի Պատրիարքութեան Նորին Վեհափառողի՝ Տեսնի Յակոբայ Առաքանքարան Վարդապետի: Իսկ եւ Հանդական Հրամանօք երկոցունց վեհից վերոգրեցեալ սրբազան գրառիցայ:

ԸՆԴՀԱՆՍԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան:

Փառք եւ Գոհութիւն Աստուծոյ՝ որ ի յայտ դասն ժամանակիս բազմանալոյն Հերձուածողաց ի մէջ մեր, էարկ եւ ի սրբա սմանց Քրիստոսաւոր եւ բարեպաշտ Հաւատացեալոց, ի յայտ ամէն զԵրեսնա Հին Հայրապետաց եւ Առաքանքարան Վարդապետաց՝ Լուսաւորչաւիմն Գեղեցեոյն մերոյ: ի լուսաւորութիւն միաժառ Հաւատացեալոց, եւ ի յուղղութիւն հետեալ աղիւսաց, եւ ի միեթարութիւն դալթակդեալ եղբարց մերոց:

Որոց մինն է Գիրքս այս. արարեալ Տեսնի Ստեփաննոսի՝ արք. Եւրպոլեոսի սինաւայ աշխուհի՝ որդւոյ տարաջին իշխանի բարեպաշտի:

Արդ՝ որք հանդիպէր սմա վայելելով կամ ընթերցելով, յիշեալիք ի Քրիստոս միով Հայր մերիւ, ըզգանկացող ամին զՔրիստոսաւոր եւ բարեպաշտ երեսասարգն յազնի ազգէ: Որ եւ դաւաճն աղեցման դրքոյս այսորիկ: Որ ի ըմէ Թուականիս Հայոց աշխուհու: Սակս մք բայեւլոյ զնա՝ տնայապետաց եւ վանորէից: Տէր Քրիստոս՝ զԵրեսասարգութեան նորա՝ յամենայն փորձանաց անսասն պահեսցէ: Ամէն:

Այլեւ յիշեալիք զԹափաբուլոյն սրբաշու գրիգորն, որ մքի եւ մեջ զմեզայոցիք օրինակն սորա: Տէր Քրիստոս՝ բանին եւ զործոյն նորա՝ յաղողութիւն պարգեւեցէ:

Եւ այք յիշեալ, յիշեալ լիլիք ի Քրիստոսէ, ի միասնազամ զալստեանն իւրում: Ամէն: Հայր մեր:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

230.164 Սթ

273

ՅԱԿՈԲ ՊՏԻՔ. ՆԱԼԵԱՆ. ԳԻՐԻԿ ԿՈՁՅՑԵԱԼ ՁԷՆ ՀՈԳԵՒՈՐ: Կ. Պուլիս, ապ. Յովհաննէս Դպրի, 1757: 192 + 42A = 616 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԳԻՐԻԿ ԿՈՁՅՑԵԱԼ ՁԷՆ ՀՈԳԵՒՈՐ:

Որ ունի զերիս մասուն: Առաջին մասն է լուծումն առաքելութեանց Հրէից եւ հաժաճութեան Աւետարանաց: Երկրորդ մասն է Քրիստոնէական Վարդապետութիւն տաճակաւոր: Եւ երրորդ մասն է Հաւաքումն չքնադատոյն պատմութեանց եկեղեցականաց՝ Թուրքի բառիւ:

Շարադրեալ ի Յակոբ Պատրիարքէ Կոստանդնուպոլսոյ. որ եւ երբեմն Պատրիարք սրբոյ Երուսաղէմի: Հարկաւոր ուսման ամենից մանկանց եկեղեցւոյ:

Տպեցեալ Նորին Հրամանաւ ի Նոյն վերոգրեցեալ Քաղաքի:

Ի Հայրապետութեան սրբոյ իմիսնին Գեորգիոս Աթոռոյ՝ Տեսնի Խաչակալ երկոց երանեալ սրբապետաւոր ամենից Հայոց Կաթողիկոսի: Եւ ի Պատրիարքութեան սրբոյ Կոստանդնուպոլսոյ:

րուսագէտի՝ Տեառն Թէոդորովի առաջինադարձ Արք եպիսկոպոսի:
Յամի Տեառն 1757. և. Հայոց՝ Երեզ: Յունիսի մ:

ՎԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարամ Տպագրողի Գրքոյս:

Շնորհիւ...

...յանի եկեալ աւարտեցաւ տպումն նորաշար դրոյս տարրիկ ցանկաւոյ՝ զէն
Հոգեւոր կոչեցելոյ:

Ի վայելումն ընդհանուր ազգիս Հայկազնոյ:

Ի տպարանի աստուածատուրի որդւոյ յոհաննիսի՝ լոկ անուն զպրի, ամենեցունցդ
պատրաստեալն ծառայի:

Արդ՝ որք անդիպիք ամա, և. Հաստատով Հրճուիք ճեմիւ ընթերցման՝ դնորադոյ
ծաղիկ բողբոջեցաւ ի պարտիկ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, առ Հանեալ յիշեալիք յար-
ժանաւոր ազգիս ձեռն ի Գրիստոս՝ զիս զվերադրեցաւ տպողս անարժան՝ ընդ որդեկի իմում
կարապետի՝ զգիրս կապարեայ լարողի:

Պիւնեալիք և. զմիտար մշակս զործարանիս՝ զտէր սիմէօնի որդի՝ Գաիրաջու զրի-
զորն վանցի. և. զհամայն աշխատողս տորիս: Եւ աղերսեմ Հետեւապէս, զի եթէ ուրեք ու-
րեք զտանիցի ի ամին սխալումն գրոց ի բառս՝ (տակելով յայաց մերաց ի սրբադուրթանն)
ներեալիք վասն աստուծոյ զայնս. զոյով ազգակից՝ սխալուտ ընտրեալն: Եւ ինքն տէրն մեր
Գրիստոս՝ ջրա յառնիս և. վաստակց իւրաքանչիւրոցն՝ Հատուցէ՛ զվարճս բարեաց ի
յայտնութեան և. յարգալուրթեան իւրում: Ամէն:

Կիւլպէնեան Մատենադարան

230-155 ևա

274

ՅԱԿՈԲ ՊՏՐԺ. ԱՄԵՆ. ԳԱՆՁԱՐԱՆ ԵԱՆՈՒԾՄԱՆԾ: Կ. Պոլիս, 1758. 8+504+330=848 էջ:

ԱՆՈՒՆԱԹԵՐԹ

ԳՐԻԳ ԿՈՅԵՏԵԱԼ ԳԱՆՁԱՐԱՆ ԵԱՆՈՒԾՄԱՆԾ:

Որ Պարունակէ զլորեմեն Հատարս զարտոնիկ: Յառաջունն՝ ուսուցանէ զաւագ իրիւ-
ցունս և. զամենայն քրիստոնեայս և. զքարոզիչս զոչ կրթեալսն ի դպրատան: յորում զտա-
նին Հարկաւոր ուսանելիք և. առնելիք բարոյականք: Յերկրորդումն՝ ուսուցանէ զամենազ
գիտելիս իրիւս զհրճուելիս. արգելիլ եւելութեան, բամբասանաց, և. դատարկարանու-
թեան: Յերկրորդումն՝ ուսուցանէ զոմանց աշխարհաց պատմութիւնս. իրք Հեռացոյց տէր-
պիւնիս Հայկապէս ներկայացուցանելով՝ ի Զորբորդումն՝ պատմէ զհնազամանս ոմանց
զլիաւոր ջողաբանս Հայոց:

Եարադրեալ գրաբառ և. աշխարհաբառ ոհնէ ի Յովոր մեղապարս կրքեմ սրբոյ
Երուսաղէմի, և. նարեկինս Պարիսպրէ Կոստանդնուպոլսոյ:

Ի Հայրապետութեան Գնդաւար Աթոռոյ սրբոյ իմիտանի՝ Տեառն Իսահակայ սր-
բաղնկատար ամենից Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի և. Սարգսդոյն Գահանայապետի:
և. ի Պարիսպրութեան սրբոյ Երուսաղէմի, Տեառն Թէոդորովի Խորենացւոյ՝ Մարտակեն-
ցազ և. Աստուածիմաստ Արքեպիսկոպոսի: Յամի Մարգեղութեան Տեառն, 1758: և. Հայոց
ովի: Յամեանն մայիսի սկսեալ, և. ի Հոկտեմբերի աւարտեալ և. ի տպել սկսեալ:

Օգնեալ Ամենակարօղ Տէր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ Ա

Նախըզուրիւմ առ Աստուածաւոր Ընթերցողն:

...Այլ ի վաճառի նախերգանի դրոյս՝ ծանիք և. զայս ինչ ով արժեան իմ սի-
րելիք: Զանիս զայս զգրքս ծախսի՝ ոմն յաստուածաբնաց Հոգաց լիովի. և. եզ վախճի և.
յիշատակ անանկ և. բաժանարարեալ աղջաւոց:

Ձի որքան եւ ծախքի՝ վաստակն որ ի հէլալ ջրտանցն ձերոց ընծայի՝ երկու բաժին հղեալ, կէսն տնանկ աղքատաց ի պէտսն տնօրինացի, եւ կէսն բանասարգելոց շնորհեացի՝ ձեռամբ նոցին գանձապետաց :

Իսկ եւ զմայրն՝ բոլոր նոցա շնորհեաց. զի որքան որ զիրքս այս հասնի, կրկին աշուս մայր գնովն ապեացի. եւ վաստակն անդրէն ի պէտս նոցա սարք լինի : եւ մեծապէս սուրբանամ. և երանի էր եթէ և այլք նախանձաւորք բարեաց եղեալք՝ ի սոյն յորդորվեն : Էջ 2-8 :

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ Բ

Յիշատակարանն Աւարտման :

Շնորհիւ...

...յանգիւկեալ աւարտեցաւ արպուսն շորքաւոր զրքոյս՝ կոշիկելոյ Գանձարանն ծառայեաց :

Որ շարագրեալ արորաւ երկասիրութեամբ աշխատանաց ի Վեհադոցն Աստուածաբան Վարդապետէ Տեառն Յակօբայ՝ մեծի Պատրիարքի Կոստանդնուպօլսոյ :

...Ուրեմն ռաբ հանգիւկեալ հաշակէջք ի բարեւի երախանէս յայտմանէ, եւ շահէք զառ հպեւարեան, յիշեալէք առ յայն բնակից Բրիտանոս՝ զհամայն աշխատողն զրքոյս : Յորոց մի է եւ ջրտանկն մշակն գործարանիս յարում արպեցաւ : Տէր Սիմէոնի որդի՝ ախրադու զրիգորն վանցի : Եւ ինքն Բրիտանոս աշէրն մեր որ տուտն է ի տուրն պարգեւաց՝ ի միւսանգամ գալտանն եւ յարքայութեան իւրում, հաստացէ սոճասարակ վարժս բարեաց իւրաքանչիւրոց՝ յիւղաց եւ յիշեցելոց : Ամէն :

Էջ 336

ԵՄԼՈԹ :

Տպարանը չէ յիշում :

Կիւլպենկեան Մատենադարան

230.155 Նալ

275

ՄԱՏԹԻՈՍ ՎՐԴ. ԵՆԻՊԿԻԱՅԻ. ՄՏԱՄՈՒԹԻԻԼԵ : Վեհապիկ, տպ. Անտոն Պօռթուի, 1750. 320 էջ :

ԱՆՈՒԱՆԱԲԵՐՈՒ

ՄՏԱՄՈՒԹԻԻԼԵ ի ՎԵՐԱՅ ԶԱՐԶԱՐԱՆԱՅ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ԵՆԻՊԻՍԻ ԳՐԻՍՏՈՒՄ :

Արարեալ ի հայր մատթէոս վարդապետէ աշակերտէ միթարայ վարդապետի մեծի արքայի : Եւ տպագրեալ Հրամանաւ ստեփաննոսի վարդապետի եւ արքայի նորին յաջորդի : Յամի տեսան. 1750. օգոստեմբերի. 6 :

Ի հայրապետութեան տեսան սահակայ հայոց կաթուղիկոսի :

Ի Վէնէպիկ : Ի տպարանի Անտոնի Պօռթուի, Հրամանաւ մեծադարաց :

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ձունի :

Կիւլպենկեան Մատենադարան

252.02 Մտ

276

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ: Վեհեփե, տպ. Անտոն Պոթոլի, 1759. 552 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ՏԵԱԹՆ ՄԵՐՈՅ ԹԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:

Տպագրեալ յամի տետռն 1759 յապրիլի. 24.

Ի Հայրապետութեան տետռն առհակայ Հայոց կաթուղիկոսի:

Ի Վեհեփե, Հրամանաւ ժեմաւորաց:

Ի տպարանի Անտոնի Պոթոլի:

ԳԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ջուշի:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

225-4

1759

277

ՅԱԿՈԲ ՊՏՐՔ. ՆԱԼԱՆ. ԳԻՐՔ ԱՂՕԹԻՑ: Կ. Պոլիս, տպ. Աստուածատուր Կոստանդնուս-պոլսեցի, 1760. 192 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԳԻՐՔ ԱՂՕԹԻՑ ԱՄԻՆԱՅԵ ԱՆՋԱՆՑ ՀԱՐՅԱՆՈՐ:

Շարադրեալ Ի Յակոբ Պատրիարքէ, Ի Հայրապետութեան Տետռն Թակոբայ Սրբազ-նակատար Վեհափառ կաթուղիկոսի սրբոյ էլէմիանի: Եւ Ի Պատրիարքութեան սրբոյ Երուսաղէմի՝ տետռն Թէոդորոսի Եզնազզեայ եւ աստուածիմաստ Վարդապետի:

Արդեամբք Հոգեւոր սրբոյ մերոյ տիրացու կարապետ Խոհեմազոյն բժշկի:

յլմի Տետռն. 1760: Եւ Հայոց՝ ՈՒՔ: Եռեմիար 4: Ի Տպարանի Աստուածատուրի:

ԳԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Յիշատակարան Տպեցման:

Շնորհիւ...

...Յանկ Ելեալ աւարտեցաւ տպումն նորաւար գրքկանս աղօթից եւ ժամատեղ Ի փառս աստուծոյ:

Որ յօրինեալ արարաւ երկապրութեամբ աշխատանաց Տետռն Յակոբայ Աստուածարան Վարդապետի՝ մենի Պատրիարքի Կոստանդնուպոլսոյ՝ Ի յօգուտ Հասարակաց մանկանց եկեղեցւոյ:

Արդ՝ ո՛վ սրբաւնեալ մանկունք սրբոյ սրօնի. ճանաչելով զվատակաւորն մեր՝ (ըզ-վերողորցեալ զվեհն ասեմ զերյարգելի) մի՛ մոռանայք զերախտիս նորա. յիշելով զինքն եւ զերարկինս ամենայն: զմարմնաւոր եւ զհոգեւոր ծնողսն նորա առ Քրիստոս Ի մաքուր մաղթանա ձեռն:

Երեւոյթի՛ք եւս՝ զբժիշկ տիրացու կարապետն Խոհեմազոյն. զինքնոք սորին Ի վեհն պանծալւոյ. որ սիրահարեալ աղերսանօք՝ ետ յօրինել զսա՛. տալով եւ զծախսն ապեց-ման. առ Ի լինիլ յիշատակ Հոգւոյ Իւրում եւ ծնողացն իւրոց: Հանդուցեալ Հօրն Խաթէր ոմանէսին, եւ կենդանի մօրն Հիւրբիմ. եւ նորաբողոք որդւոցն՝ պօղոսին, պետրոսին, եւ յօհաննիսին:

Յիշեալի՛ք եւ զա՛յլ պատճառն ապագայութեան սորին. ընդ որս եւ զաշխատասրան
զործարարնա՛ զսէր Սիմէօնի որդի՝ զորբայցու գրիգորն վանցի: Վանգի աշխատողք հոգե-
ւորացն, ոչ միայն ի ծարձեալոր արդիւնն հային, առ ճշդեւ որին ապն ունին...)

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

248 նա

278

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՕՆԱ. ԿԵՐԱԿՈՒՐ ՔԱՀԱՆԱՅԻԾ: Վենետիկ, տպ. Անտոն Պոթթլի, 1760, XIV(14) + 147 = 161 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԿԵՐԱԿՈՒՐ ՔԱՀԱՆԱՅԻԾ,

Կամ նախապատրաստութիւն առ սրբազան սեղան բաժին:

Հաւաքեալ ի գործոց կարգինար Պօնայի: Եւ մանեալ ի լատինէ ի հայ թարգմաչ, եւ
տպեալ եղեւ արդեամբք յաւմանէ թղտաթիւ: Ի փառս եւ ի զովեստ Մանկացելոյն Յիսուս,
սի. եւ ի պատիւ Մօրն նորին Մարիամու:

Ի Թուակնին մերոյ փրկչին, 1760. ի մարտի ամսոյ 24: Ի Հայրապետութեան:
Տեառն Սահակայ Հայոց կաթուղիկոսի:

Ի Վէնէտիկ: Ի Տպարանի Անտոնի Պոթթլի: Հրամանաւ մեծաւորաց:

ՔԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Զուներ:

ԵՄԼՈԹ.

«Հայ Հեռախոս Գրքի Մատենագիտական Ցուցակ»ը ծանօթութեամբ մը մէջ կը յիշա-
տակէ որ այս եւ յաջորդ՝ «Արհեստ Փրկութեան»ը տպակից են իրարու, քէն առանձին ամ-
ուանաթիւրքով եւ էջահամարով: Մտանձադարձիս օրինակները իրարմէ ամբաստ են, զատ
եւ տարբեր կազմով: Սակայն «Արհեստ Փրկութեան»ի վերջաւորութեամբ կը գտնուին երկու
գիրքերուն բովանդակութիւնները, որով ապահովութեամբ կարելի է հաստատել որ ասոնք
տպակից ենք եւ իրարու:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան

253 Պ.

279

ԱՐՀԵՍՏ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ: Վենետիկ, տպ. Անտոն Պոթթլի, 1760. 101 էջ:

ԱՆՈՒԱՆԱԹԵՐԹ

ԱՐՀԵՍՏ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ,

Կամ Հրահանգ Քրիստոնէական վարուց Յերիս պատուիրանս բաժանեալ: Ի Մեծա-
ղոյն փառս աստուծոյ:

Թարգմանեցեալ յիտալական լեզուէ ի հայ թարգմաչ, եւ տպագրեալ յաժի տեառն,
1760:

Ի Վէնէտիկ: Ի Տպարանի Անտոնի Պոթթլի: Հրամանաւ մեծաւորաց:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Զուեթ:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան
241 Աբ

280

ԿԻՒՐՉԱՆԱՆԻՐԱՅԻ. ՃԱՌ: Կ. Պոլիս, 1780, 304 էջ:

ՄԵՌՈՒՄՆԱԹԵՐԻԹ

ՏԵԱՌՆ ԿԻՒՐՉԱՆԱՆԻՐԱՅԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՂԷՔԱՆԻՐԱՅԻ: Ճառ վասն Լիժնի հոգւոյ և հանգրգանայ դատաւարանի Քրիստոսի:

Անդրափոխուել է Յուսէփանէն է Հայ Բարբառ:

Եւ տպեցեալ է վեհափառ Հայրապետութեան սրբոյ էջմիածնի՝ Տէառն Յակոբայ աւսնայի Հայոց Կաթողիկոսի: Եւ է Պատրիարքութեան սրբոյ Երուսաղէմի՝ Տէառն Թէոդորոսի բարեբխանի վարդապետի:

Ի Կոստանդնուպոլիս Քաղաքի: Հրամանաւ Եոբին Սրբազան Պատրիարքի Տէառն Յակոբայ Աստուածարան վարդապետի: Ի Թուին Հայոց՝ 1208: փետրուար 6:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Զուեթ:

ԽԱՆՕԹ:

Տպարանը յիշուած չէ:

Կիւլպէնկեան Մատենադարան
232-6 Կիւ

Կազմեց՝ Ա. Գ.

(Շար. 18)

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԺԱՌԱՆԳԱԽՈՐ ՆՈՐ ՍԱՆԵՐՈՒ. ՄԱՍԻՆ

Ամենապատիւ

Տ. Եղիշէ Ս. Արք. Տէրտէրեան
Բարեխնամ Պատրիարք Ս. Աթոռոյ
Երուսաղէմ

Ամեն. Սրբազան Հայր,

Ս. Աթոռի ժառանգաւորաց Վարժաբանին եւ Ընծայարանին Համար նոր սաներ արձանագրելու Ձերդ Սրբազնութեան բարձր Հրահանգին Համեմատ, Երուսաղէմէն դէպի Ամման ճամբայ ելալ 17 Ապրիլ 1969-ին եւ Ամման անցազգային կարգադրութիւններ ընելէ ետք՝ Գէյրութի վրայով ուղղուեցայ Պոլիս, ուր Հասայ 23 Ապրիլին:

Յաջորդ օր ներկայացայ Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Նորին Ամեն. Տ. Ծնորէ Արքեպ. Գալուստեանի, որուն փոխանցեցի Ձերդ Ամենապատուութեան եղբայրական ողջոյնները եւ միաժամանակ բացատրեցի ճամբորդութեանս նպատակը: Նորին Ամենապատուութիւնը շատ սիրալիք ընդունելութեան մը ընթացքին խոստացաւ ամէն կարելի օժանդակութիւն ընծայել այս առնչութեամբ:

Պոլիս հնգամսայ բնակութեանս ընթացքին, Նորին Ամեն. Պատրիարք Հօր կարգադրութեամբ մնացի Գէյոլլուի Ս. Երբրդութիւն եկեղեցին, վայելելով նոյն եկեղեցւոյ Պատ. Թաղ. Խորհուրդի աջակցութիւնն ու Հիւրասիրութիւնը:

Առանց ժամանակ կորսնցնելու սկսայ աշխատանքի: Իբրեւ սկիզբ ներկայ եղայ Պոլսոյ Գաղթականաց Յանձնախումբի նիստերէն մէկուն, որուն ընթացքին Պատ. Ժողովի անդամները ինծի ներկայացուցին Հաւանական Թեկնադուներու անունները եւ տեղեկութիւններ տուին անոնց մասին: Յա-

ջորդող օրերուն տեսակցութիւններ ունեցայ Գարակչօզեան Ազգային Որբանոցի Ազն. Տնօրէնուհիին, Ներսէսեան Վարժաբանի Աղն. Տնօրէնուհիին եւ այլոց հետ, որոնց առած լրացուցիչ տեղեկութիւնները Ս. Երբրդութիւն եկեղեցիի գրասենեակին մէջ: Քանի մը շարժումն ընթացքին արձանագրեցի յիշու աշակերտներ:

Թուրքիոյ կեդրոնական կառավարութեան վերոյիշեալ յիշու աշակերտներուն համախումբ մեկնումին արտօնութիւնը ըստանալու ճամբայ Ս. Երբրդութիւն եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդի Ժրջան եւ նուերուած Ատենապետին՝ Մեծ. Տիար Թաղոր Գամէրի ընկերակցութեամբ անձամբ զացի Անգարա եւ արտօնութիւնը ստանալէ ետք սկսայ աշակերտներու անցազգային գործողութիւններուն, որոնք յետագայ քանի մը ամիսներու աշխատանք պահանջեցին:

Կը փափաքիմ Ձերդ Ամենապատուութեան ուշադրութեան յանձնել հետեւեալ կէտերը.

ա) Զանացի որ արձանագրուող աշակերտները ըլլան նախընտրաբար զաւտացի կամ զաւառէն միայն վերջերս Պոլիս հաստատուած զաւառացի ընտանիքներու զաւակներ:

բ) Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի Պատ. Հոգաբարձութեան աջնիւ Համաձայնութեամբ, վերոյիշեալ յիշու աշակերտները իմ ներկայութեանս բժշկական հիմնական քննութեան ենթարկուեցան մասնադէտներու կողմէ:

Բոլոր պաշտօնական գործողութիւնները աւարտած ըլլալով, 8 Սեպտեմբեր 1969, երեկոյեան ժամը 11-20-ին Էլ-Ալ օդանա-

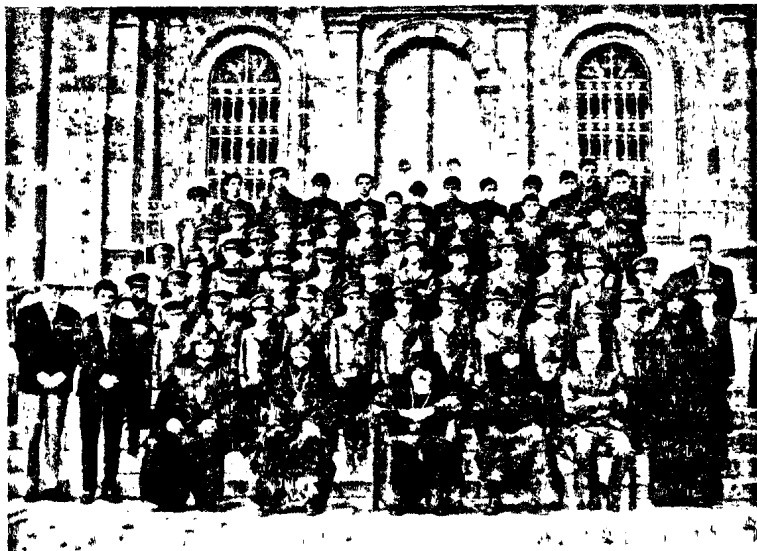
առյիճ ընկերության ինքնաթիռով յիսուն այս աշակերտները ճամբայ ելան Ելիզավի օդակայանէն, առաջնորդութեամբ Ներսէսեան Վարժարանի Տիկ. Օժանդակ Յանձնախումբի անդամուհիներէն Ազն. Տիկ. Աբաբաբի Կիւղէլեանի:

Իսկ ես, զանազան առկախ հարցեր յաջողութեամբ կարգադրելէ ետք, Պէյրութ — Ամման գիծով վերադարձայ Ս. Աթոռ 23 Սեպտեմբերին:

Յիսուն աշակերտներէն 17-ը այժմ կը հետեւին ժառանգաւորաց Վարժարանի Նախագատարատական, Առաջին եւ Երկրորդ կարգերով դասընթացներուն: Իսկ մնացեալ 33 համեմատաբար տարիքով փոքր սաները, որոնք կը բնակին իրենց համար յատկապէս վերանորոգուած Պաղջէ-Թաղի մէջ, կը յաճախեն Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի Նախակրթական բաժինը:

Օդատելով Պոլիս այցելութենէս, եւ ընդառաջելով Թաղ. Խորհուրդներու հրահանգներուն, Ամեն. Տ. Շնորհք Պատրիարքի բարեհաճ թոյլատուութեամբ տարբեր առիթներով պատարագներ մատուցի եւ ջանացի քարոզներով հաւատացեալները մխիթարել հոգեւորապէս եւ անոնց տուի Բերիտոսակոս վայրերու եւ Զերդ Ամենապատուական օրհնութիւններն ու ողբոյնները:

Յունիս 22-29 մաս կազմեցի Ամեն. Պատրիարք Հօր շքախումբին, իր՝ դէպի դաւառներ հովուական այցելութեան ընթացքին: Բացառիկ այս պատեհութենէն օգտուեցայ առաւելագոյն չափով՝ մօտէն ծանօթանալու դաւառի Հայութեան եւ հիացումով տեսայ որ ամենուրեք մեր ժողովուրդի զաւակները հառուստ հաւատքով կապուած կը

Նոր ժառանգաւորները՝ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր ետ, Ճեմարանի մուտքին

մասին Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ ա-
նոր աւանդութիւններուն:

Վերջացնել ատոյ տեղեկագիրս, որտի
պարտք ունիմ շնորհակալութիւն յայտնելու
Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Նորին Ամեն. Տ.
Շնորհք Ս. Արքեպիսկոպոսի, որ իր բարձր
հովանաւորութիւնն ու աջակցութիւնը չը-
ղացաւ սրբազան այս գործի յաջողութեամբ
իրականացման:

Մասնաւոր շնորհակալութիւններս Ս.
Երբորդութիւն եկեղեցւոյ Պատ. Թաղ.
Որդուրդին եւ անոր Ատենապետ Մեծ,
Տիար Թաղուր Գամէրի՝ որ անհաշիւ զոհո-
ղութեամբ աշխատեցաւ Ս. Աթոռիս Համար:
Նաեւ շնորհակալութիւններս Պոլսոյ
արժանապատիւ քահանայ Հայբերուն, Թ-
րոնց ազնիւ ասպնջականութիւնը ու օժան-
դակութիւնը վայելեցի:

Շնորհակալութիւն Բլանէթ ճամբոր-
դական ընկերութեան տէր եւ տնօրէն Մեծ.
Տիար Մարտիրոս Թորանի, որ ամենայն
Համբերութեամբ աշխատեցաւ յիսուն սա-
ներու անցագիրներուն Համար: Նաեւ չը-
նորհակալութիւններս Էլ-Ալ-ի Պոլսոյ դրա-
սենեակի պատասխանատուներուն, ի մաս-

նաւորի Մեծ: Տիար Գէորգ Գիւտեանի, որ
ամէնէն կարելի գիւշութիւն ընծայեց՝ ոտնե-
րու աղակտօյ Համբարդութեան Համար:

Բայց մանաւանդ որդիական անկեղծ չը-
նորհակալութիւններս կը փափաքեմ յայտնել
Զերդ Ամենապատուութեան, որ այսքան
պատասխանատու եւ միաժամանակ պատ-
ուարքի առաքելութիւն մը հաճեցաք վըր-
տահիլ ինծի: Հնգամսեայ աշխատանքնե-
րուս ընթացքին, ամենէն ջերմ իղձս եղաւ
Ս. Աթոռի ծառայութեան արձանագրել ին-
ծի դիմող բազմաթիւ աշակերտներէն ա-
նոնք միւսն՝ որոնք, ըստ ինծի, լաւագոյնս
պիտի դոհացնէին մեր պայմանները, եւ ա-
պահովարար յետադային պիտի ըլլային
անձնազոհ միարաններ, ի պայծառութիւն
Ս. Յակոբեանց դարաւոր այս Հաստատու-
թեան եւ ի փառս Առաքելական մեր Ս. Ե-
կեղեցիին եւ Հայ ժողովուրդին:

Մատչելով ի Համբոյր

Զերդ Ամենապատուութեան Ս. Աջոյն
միամ երախտագէտ եւ խոնարհ որդի

ԱՐՇԷՆ ՎՐԴ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Փոխ-Տեսուչ

Ժառանգաւորաց Վրժ.ի եւ Ընծայաբանի

ԶԵԿՈՅՑ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԶՐԱԽԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը պատիւ ունի հրապարակել Միութեան բոլոր իրաւաստւ անդամները ներկայ գտնուելու 56րդ Ընդհ. Ժողովին, որ պիտի գումարաւի Շարաքօր, 6 Դեկտեմբեր 1969, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Միութեան Կեդրոնական Գրասենեակին մէջ, 109 Խաք 40րդ Փողոց, Նիւ Եարք, Ն. Ե.:

Եթէ օրինական մեծամասնութիւն մը ներկայ չըլլայ վերոյիշեալ քուակահին, այս ծանուցումը պիտի նկատուի իբրեւ երկրորդ հրաւեր Ընդհանուր Ժողովի, որ պիտի գումարաւի ՇԱՐԱԿ և ԿԻՐԱԿԻ, 13 և 14 Դեկտեմբեր 1969, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Առաջնորդարանի Կիւլլապի Կիւլլեկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, 630 Սէֆընտ Էվընի, Ն. Ե. 10016:

Այն բոլոր իրաւաստւ անդամները որ ներկայ պիտի ըլլան այս Ժողովին, օրինական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն:

Օ Ր Ա Կ Ա Ր Գ

1. Ընդհանուր Տեղեկագիր 1968 Տարեշրջանի:
2. Ընդհանուր Հաշուետուութիւն 1968 Տարեշրջանի:
3. Ընտրութիւն Կեդր. Վարչ. Ժողովի՝ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներու տեղ:
4. Կանոնադրի Բարեփոխութիւն:
5. Առաջարկներ եւ Թելադրութիւններ:
6. Գնահատումն ի Բանաձեւեր:

Ի ԴԻՄԱՏ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Ատեմազպիր	Ատեմապետ
Բ. Բ. ԿՐԷԿԸՐԻ	Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նիւ Եարք, 1 Օգոստոս 1969

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ — ԲԵՄԱԿԱՆՔ

* Եր. 2 Օգոստ.— Ս. Արդից եւ բառացի Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի մերոյ: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Արծ. Տ. Կարապետ Ա. ՔՆԵյ. Աղբէրեանէն:

* Կիր. 3 Օգոստ.— Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Եակոբ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան:

* Եր. 9 Օգոստ.— Ս. Հայրապետացի Արամասի եւ Կիրակի: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Սեան Արդ. Զարեպեան:

* Կիր. 10 Օգոստ.— Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Եարուսթիւն, Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցիին մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Սիմեան Արդ. Միսեան: Ս. Գառարազին հաջ. Գերշ. Տ. Նորայր Եպիսկոպոսի զխաւարութեամբ, կատարուեցաւ ճեղղորհորհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

— Նոր Երուսաղէմի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին մէջ պատարագէն եւ քարոզիչ տեղւոյն հովիւ՝ Հոգւ. Տ. Եղիսիկ Մ. Վրդ. Պաղտատեան:

* Եւ. 14 Օգոստ.— Այսօր սկսան Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնը կանխող երկու շաբաթներու ամենօրեայ Հանդիսաւոր Ս. Գառարազները Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ ի Գեթսեմանի:

* Եր. 16 Օգոստ.— Ս. Գրիգորի Աստուածաբան: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ:

* Կիր. 17 Օգոստ.— Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան:

— Իսկ Ս. Հրեշտակապետի Եկեղեցիին մէջ մատուցուած Ս. Գառարազի աւարան, Վանուց Տեսուչ Հոգւ. Տ. Նարեկ Արդ. Մարգարէի հետեւի ճեղղորհորհնէքի արարողութիւն:

* Եր. 23 Օգոստ.— Նիսիսեան Ս. Ժողովոյն 800 Հայրապետացի: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Սիմեան Արդ. Միսեան:

* Կիր. 24 Օգոստ.— Բարեկենդամ Ս. Աստուածածնայ Պանոց: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան:

* Ար. 29 Օգոստ.— Եղուկաթի Ս. Էլմիանի Նախատեսուիչ պաշտուկացաւ Մայր Տաճարի կից՝ Ս. Էլմիանի Մատարն մէջ: Հանդիսապետն էր Գերշ. Տ. Նորայր Եպիսկոպոս:

* Եր. 30 Օգոստ.— Տօն Եղուկաթի Ս. Էլմիանանի: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Ս. Կոյրի Գերեզմանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Նարեկ Արդ. Մարգարէի:

— Կէսօրի հոգ ժամը 3-30ին, Ամեն. Գառարազ Ս. Հօր զխաւարութեամբ, Միաբանութիւնը ինքնաշարժերով մեկնեցաւ Գեթսեմանի ժողովուրդի մօտը, ու շարժուեցաւ Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր պաշտուեցան երեկոյան ժամերգութիւնն ու Վերափոխման տօնահանդէս Նախատեսուիչ:

— Գիշերուան ժամը 7-30ին, Նախ Եկեղեցիին մէջ կատարուեցան Եկեղեցիէն եւ Հոգւման կարգեր եւ ապա զինքնային եւ առատեան ժամերգութիւններ, որոնք տարուեցան ուղ զինքնային: Արարողութեան հանդիսապետն էր Հոգւ. Տ. Կիրակի Մ. Վրդ. Գարեգեան:

* Կիր. 31 Օգոստ.— ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Աստուածն ժամը 8ին, Լուսաւորապետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոսի զխաւարութեամբ, Միաբանութիւնը ինքնաշարժերով մեկնեցաւ Գեթսեմանի ժողովուրդի մօտը, ու շարժուեցաւ Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Գառարազը մատուցւեց եւ ճեղղատօնային Նախադասեց Հոգւ. Տ. Գէորգ Վարդապետ, Եպիսկոպոսական խոյր ի զուրկ:

— Կէսօրի հոգ, Ս. Եակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ երեկոյան ժամերգութեան հետեւ պաշտուած ճեղղատօնային եւ ժամերգութեան հոգ կատարուած Նախատեսուիչին Նախադասեց Գերշ. Տ. Նորայր Եպիսկոպոս:

* Բ. 1 Սեպտ.— Յիշատակ Մեռելոց: Ս. Գառարազի մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գլխադիր Մատարնի մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Սեան Արդ. Զարեպեան: Ապա, Ապա Քարգման Հոգւ. Տ. Գէորգ Վարդապետի Նախադասութեամբ կատարուեցան հոգեհանդիսական կարգեր, Նախ Մայր Տաճարին եւ ուղի զուգիթ՝ Երմանշորհ Տ. Կիրակի Բ. Գառարազ Հօր իրեն վրայ:

* Եր. 8 Սեպտ.— Է. օր Վերափոխման: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Աստուածածնի խորանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Սիմեան Արդ. Միսեան:

* Կիր. 7 Սեպտ.— Ը. օր Վերափոխման: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Ս. Եարուսթիւն Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցիին մէջ: Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան:

— Նոր Երուսաղէմի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին մէջ պատարագէն եւ քարոզիչ Տեսուչ Հոգւ. Տ. Եղիսիկ Մ. Վրդ. Պաղտատեան, Երեւոյն Նախադասուիչ: Կոյրի Նախադասի թարեմատութիւններն ու Վերափոխման պարագաները:

— Նախատեսուիչ Ս. Եակոբ Նախադասեց Աւաղ Քարգման Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան:

* Գ. 9 Սեպտ.— Ս. Յովակիմայ եւ Ամանյի, եւ կամեցան իւղաբերից: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին

մէջ, Հայր Թովմէիի Գերեզմանին վրայ, Ժամա-
րարե իւր, ընկալեալ սովորութեան համաձայն, Տա-
մարին Տեսուչ՝ Հոգւ. Տ. Սիման Արշ. Միտեան:
Երթուղարձի Թափօրեանուն նախագահեց Աւագ
Թարգման Հոգւ. Տ. Գէորգ Վարդապետ:

* Եր. 13 Սեպտ.— Ս. Թովմայի առաջնութիւն:
Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղիբի,
Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Սիման Արշ. Միտեան:
— Նախատեսակին ի Ս. Եակոբ նախագահեց
Գերշ. Տ. Գարեգին Եպս. Գաղանձեան:

* Կիր. 14 Սեպտ.— Գիւտ Գոտույ Ս. Աստու-
ծածին: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ Գեթեմանիի
Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս.
Գերեզմանին վրայ, Ժամարարն էր Հոգւ. Տ. Գէորգ
Վրդ. Նազարեան: Երթուղարձի Թափօրեանուն նա-
խագահեց Գերշ. Տ. Գաբրիէն Եպիսկոպոս:

* Երթ 20 Սեպտ.— Նիկիտայ Ս. Ժողովայն: Ս.
Գառարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղիբի, Ժա-
մարարն էր Հոգւ. Տ. Նարեկ Արշ. Մարֆաղէշեան:
— Ս. Կոյսի Ենեղեան տօնի շնորհաւորում նա-
խատեսակին ի Ս. Եակոբ նախագահեց Գերշ. Տ.
Նորայր Եպիսկոպոս:

* Կիր. 21 Սեպտ.— Ծնունդ Ս. Աստուածածնի
և Բարիկենդակ Ս. Խաչի Գաղան: Առաւտեան Ժա-
մը 8-15ին, Գերշ. Տ. Նորայր Եպս. Գոգարեանի
գլխավորութեամբ, Միգրան Հայրեր ինքնադատեցով
մեկեկեցան Գեթեմանիի մօրը ու զգնալափառով
մուտք դրո՞նցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր
Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ օրուան շնորհաւո-
րութիւն Ս. Գառարազը մատուց Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ.
Նազարեան, Եպիսկոպոսական խոր ի զլուսի, Օր-
ուան խորհուրդին շուրջ քարոզեց Հոգւ. Տ. Կիրիւշ
Ծ. Վրդ. Գարիկեան, Ս. Կոյսի Աստուծոյ կամբին
բողոքանքէր շնորհաւորութեան զատեալ շնորհով
հաւատարմաներուն եւ մանաւանդ անոնց որոնք
Ս. Ենեղեցիի ծառայութեան եւ ոգարան նուիրա-
բերած են իրենց անձերը:

* Եր. 27 Սեպտ.— Տօն Նիկիւցետայ ի Առաւի-
տիս Ս. Խաչին: Ս. Գառարազը մատուցուեցաւ
Մայր Տաճարի Ս. Գլխաղիբի Մատարն մէջ: Ժամա-
րարն էր Հոգւ. Տ. Սիման Արշ. Միտեան:

— Ուղիղեցաւ Նախագահար նախատեսակին ի
Ս. Եակոբ նախագահեց Գերշ. Տ. Նորայր Եպիս-
կոպոս, որ ապա Ս. Ուղիղեցաւ մատուցեց Թափօ-
րով փոխարեց Աւագ Սեղան:

— Իրիկեանդէմին Մայր Տաճարին մէջ պաշ-
տուած զՆիկիւցէտի եւ Հսկման արարողութիւններուն
նախագահեց Գերշ. Տ. Նորայր Եպիսկոպոս:

* Կիր. 28 Սեպտ.— ՏՈՆ ՎԵՐԱՏԱՐԱՆ Ս. ԵՍ-
ՉԻՆ: Օրուան շնորհաւորում Ս. Գառարազը՝ Մայր
Տաճարի Աւագ Սեղանի վրայ մատուց Հոգւ. Տ.
Կիրիւշ Ծ. Վրդ. Գարիկեան, Եպիսկոպոսական
խոր ի զլուսի եւ քարոզեց Ուղիղ խորհուրդին
շուրջ, Համառօտիւ անդրադարձաւ շնորհ օրուան
տօնին իմաստին: Ըստ սովորութեան, յետ քարոզի,
Գերշ. Տ. Նորայր Եպիսկոպոսի գլխավորութեամբ
կատարուեցաւ Նորհանգստեան շնորհաւորութիւն
պաշ-
տօնի՝ Ս. Աթուոյս եւ աղօթք մեծանուն քարերարներ

Կարապետ եւ Գրիգոր Միկոնեան եղբայր Հոգինե-
րուն համար: Արարողութիւնները մայնափութուե-
ցան Թորգոմէան ուսարիւղայանին:

— Կէսօրէ ետք Մայր Տաճարին մէջ կատար-
ուեցաւ Ուղիղեցաւ մեծանունդ զԱնգաւատանը,
նախագահութեամբ Գերշ. Տ. Նորայր Եպիսկոպոս:

* Բշ. 29 Սեպտ.— Յիշատակ Մեծնոց: Ս. Գա-
ռարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղիբի, Ժամա-
րարն էր Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան: Ապա
Հոգւ. Տ. Կիրիւշ Ծ. Վարդապետի նախագահու-
թեամբ, կատարուեցան Նորհանգստեան կարգեր,
նախ Մայր Տաճարին մէջ եւ յետոյ Նիկիւցէտի գա-
ւթի՝ Երանշնորհ Տ. Կիրիւշ Գառարազը Հօր
չիբրին վրայ:

ԳԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

* Ուր. 8 Օգոստ.— Կէսօրէ առաջ, Պրահայի-
կանց նոր Կիւսթուա Հայր Էրմէնիս Ռոնշարի իր ա-
ռաջին այցելութիւնը առաւ Ամեն. Գառարազը
Սրբազան Հօր:

— Կէսօրին, Գառարազը Սրբազան Հօր իր ա-
ռաջին այցելութիւնը առաւ նաեւ նոր Գաղական
Նուիրակ Ման. Փիո Լափի:

* Գշ. 12 Օգոստ.— Ամեն. Գառարազը Ս. Հայր-
ը, ընկերակցութեամբ Գիւտեպետ Գերշ. Տ. Եան-
ճ Եպս. Անճեմանի եւ Տիրմ. Զ. Հիմիլեանի, փոխա-
դարձ այցելութեան դիմաց Պրահայիկանց նոր Կիւս-
թուին:

* Բշ. 18 Օգոստ.— Ամեն. Գառարազը Ս. Հայ-
րը, ընկերակցութեամբ Գիւտեպետ Գերշ. Տ. Եա-
նճ Եպիսկոպոսի, փոխադարձ այցելութեան դիմաց
Գաղական նոր Նուիրակին:

* Բշ. 25 Օգոստ.— Լուսարարապետ Գերշ. Տ.
Հայրիկ Արքեպիսկոպոս, ընկերակցութեամբ Աւագ
Թարգման Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեանի եւ
Տիրմ. Զ. Հիմիլեանի, այլ յարանաւանութեանց ներ-
կայացուցչներին հետ այցելեալ Կոստ. Միքիթին,
Աթու ձգիլիկին մէջ պատուած Հոգեհին տաթիլ ցա-
ւակցութիւն յայտնելու համար:

* Գշ. 17 Սեպտ.— Անկիլիան Արքեպ. Գեր-
շ. Զորն Էրեթլի կողմէ, իր ընկերարանին մէջ ի պա-
տիւ արտահամանէն ժամանած Անկիլիան Եպիս-
կոպոսներու արուած ընդունելութեան ներկայ զբո-
նուեցաւ Հիւրաբար քաղաքս դիտուող Աստուայից
Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գաբրիէն Եպս. Գա-
ղանձեան, ընկերակցութեամբ Տիրմ. Զ. Հիմիլեանի:

* Կիր. 21 Սեպտ.— Կէսօրէ առաջ, Ամեն. Գառ-
արազը Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Լուսարարա-
պետ Գերշ. Տ. Հայրիկ Արքեպիսկոպոսի եւ Գերշ.
Տ. Գաբրիէն Եպիսկոպոսի, մեկեկեցաւ Ս. Էրմանի,
ներկայ Ըլլալու համար Միւստոնցէնքի շնորհաւո-
րեան եւ մանանցելու հետ գումարուելիք Եպիս-
կոպոսական Ժողովին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կոմիտեի Ն. Ս. Ս. Ս. Վազգեն Վենիամին Հայրապետի՝ Գաղատա Կիլիկիայի շրջանում Հարիւրաւորական արձրոյ	401
Պաշտօնակիւն Յայտարարութիւն Եղիսիպոսաց ժողովի Մասին	404
Ս. ԳՐԱԿԱՆ	
Հեթանոսաց Առաքելի	409
Յուդիք	414
ԿՐՕՆԱԿԱՆ	
Բրիտանական Արժանիք	416
ԱՄՏԻՆԱԿԱՆ	
Տեղիք Ոստանաբարձութեան	418
ԲԱՆԱՍՏԵՂԵԱԿԱՆ	
Գեղօմ Բիտիկի Բանտին	434
ԳՐԱԿԱՆ	
Ամսօր Թարգմանութիւններ Նահապետ Արտիմանի	430
ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ	
Յուցակ Շիրազի Հայոց Եկեղեցիի Ձեռագրերի	451
ԳՐԱԵՕՍԱԿԱՆ	
Քննադատական Մատենադարան	456
Քննադատական Գրքի. Խուփա Գիւղի	
Քննադատական Հայաստանի Բառարանագրական Յուշարձաններ	
Ընդհանուր Բովանդակութիւն Քննադատի	462
Յուցակ Եւ Բիշապականութեան	
Երաստանի Կիլիկիայի Մատենագրարանի Հայ Հնարակ Գրքերու (1512-1800)	476
ՏԵՂԵԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ	
Տեղեկագիր Ժողովարար Նոր Սանթրու Մասին	490
Հ. Բ. Բ. Մ. — Հրաւիրագիր Ընդհ. Ժողովի	498
Ս. ԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ	
Եկեղեցական-Բանական	494
Պաշտօնակիւն	496
Բովանդակութիւն	498
Յանկ Քննադատական Եւ Գ. Կիլիկիայի Մատենագրարանի Կողմէ Երաստան Ժողովարար	497

ԱՄՏԻՆԱԿԱՆ Վերաբերեալ ամէն բարեկամութիւն և առաքելական հետեւեալ հասցէին.

MR. ARA KALAYDJIAN, REDACTION OF «SION»

OLD CITY — JERUSALEM

ԱՄՏԻՆԱԿԱՆ տարեկան բաժնեգինն է Ամերիկայի Խամար՝ Տ Տեղի

բոլոր այլ երկրներու համար՝ 1 Սեպտեմբր

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Յ

«ՍԻՈՆ»ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ
ԵՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՄ ԵՆ ՀԵՏԵԻՍԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

- 73) ՀԱՅԱՍՏԱՆ Եւրաթամերթ, Օրկան 2. 8. Դ. Նոր Սերունդի, Փարիզ, Ֆրանսա
17, Rue Bleue, Paris (9^e) — France
- 74) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ամաթերթ, Երևան — Հայաստան
ԼԵՆԻՆԱՆՈՒՆ
Red Army Str. No. 41, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 75) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ամադիր, Հայկ. ՍՍՀ Գիտութիւնների Ազգային, Երևան —
Կենսաբանական Հայաստան
ԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ Barekamoutian Str. No. 24, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 76) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Օրգան Հայկական ՍՍՀ Միջինարեների Սովետին առնթեր Զի-
ձիքական Կաշտարայի և Սպորտի Կոմիտէի, ՀԱՄԻԻ ԵՒ ԴՕ-
ՍԱՄԻ Հանրապետական Կոմիտէի, Երևան — Հայաստան
Ave. Orchonigitzei No. 5, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 77) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Քիմիական, Հայկ. ՍՍՀ Գիտութիւնների Ազգային, Երևան —
ԱՄՍԱԿԻ Barekamoutian Str. No. 24, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 78) ՀԱՅՐԵՆԻԹ Եւրոպայ, Պոթոն, Մէսս. — Ա. Մ. Ն.
212 Stuart Street, Boston, Mass. 02116 — U. S. A.
- 79) ՀԱՅՐԵՆԻԹ Օրաթերթ Ազգային, Դրական, Քաղաքական, Հասարակա-
տական, Պոթոն, Մէսս. — Ա. Մ. Ն.
212 Stuart Street, Boston, Mass. 02116 — U. S. A.
- 80) ՀԱՅՐԵՆԻԹԻ ԶԱՅՆ Սփիւռքականութեան Կետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի Եւ-
րաթամերթ, Երևան — Հայաստան
Allavertian Str. No. 37, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 81) ՀԱՆԴԻՍ Հայագիտական ասոցիացիութիւն, Ղիեննա — Աւստրիա
Mechitaristengasse 4, 1070 Wien — Autriche
- 82) ՀԱՆԴԻՍ Հրատ. Կեդրոնական Մանուց Միութեան, Իսթանբուլ, Թուրքիա
Harbiye, Meyva Sokak No. 2, Istanbul — Turkiye
- 83) ՀԱՍԿ Պաշտոնական ամադիր Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն
Կիլիկիոյ, Անթիպիա — Լիբանան
Catholicoasat Arménien, Antelias — Liban
- 84) ՀՈՐԻՁՈՆ Պաշտոնականութիւն Հ. Բ. Ը. Մ. Դարունի Ցակոբեան Ազգականց Երկ-
րորդական Վարժարանի, Պէյրութ — Լիբանան
B. P. 715, Beyrouth — Liban
- 85) ՀՈՐՄԱԿԱՅ Պարբերութիւն Լիոնեան Ժառանգաւորներու, Հռոմ — Իտալիա
Pont. L. Collegio Armeno, Salita S. Nicola da Talentino, 17, Roma — Italia.
- 86) ԶԵՄԱՐԱՆԱՆ ԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ Գարբերական լրատու Նշան Փայանհեան Զեմարանի Երջանա-
ւարներու Միութեան, Պէյրութ — Լիբանան
"Hamaskaine", Rue Hussein Beyhoum, Beyrouth — Liban
- 87) ՄԱԹԵՄԱՆ Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւնների Ազգային Գիտութիւն, Երևան — Հայաստան
"Matematika", Academy of Sciences of Armenia, Barekamoutian Str.
No. 24, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 88) ՄԱՍԻՍ Եւրաթամերթ, Պէյրութ — Լիբանան
Place Debbas, Beyrouth — Liban
- 89) ՄԱՐԱՆԱԹԱ Հոգեւոր ամադիր — Հրատարակութիւն Աւետ. Հոգ. եղբայ-
րութեան — Աւտուածաշունչի Եկեղեցիին, Պէյրութ — Լիբանան
P. O. Box 818, Beirut — Lebanon
- 90) ՄԱՐՄԱՐԱ Քաղաքական, Հասարակական օրաթերթ, Իսթանբուլ, Թուրքիա
Istiklal Cad. 360/12, Tanel, P. K. 507, Beyoglu, Istanbul — Turkiye

- 91) **ՄԵԻԱՆԻԿԱ** Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ազգային Համալսարանի Տեղեկագիր, Երևան — Հայաստան
Barekamoutian Str. No. 24, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 92) **ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ** Թերթիկ, Ս. Սահակ և Ս. Մեսրոպ Հայց. Եկեղեցւոյ, Ուիչնես-վուտ, Բէնսիլվէնիա — Ա. Մ. Ն.
630 Clothier Road, Wynnewood, Pa. 19096 — U. S. A.
- 93) **ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ** Հրատարակութ. Գարակէօղեան Սանուց Միութեան, Իսթանբուլ — Թուրքիա
Sisli, Abidei Hurriyet Cad. No. 228-2, Istanbul — Turkiye
- 94) **ՄՐԳԱՍՏԱՆ** Հրատարակչական գործունէութեանց Ս Գր. Հաստատութիւն Եկեղեցւոյ, Ֆաւուր, Գալիֆորնիա — Ա. Մ. Ն.
P. O. Box 246, Fowler, California — U. S. A.
- 95) **ՅԱՌԱՋ** Օրաթերթ, Փարիզ — Ֆրանսա
32, Rue de Trêvise, Paris (9e) — France
- 96) **ՅԱՌԱՋ** Շաբաթաթերթ գրական-հասարակական. Պէյրութ, Լիբանան
B. P. 2810, Beyrouth — Liban
- 97) **ՅՈՒՇԱՐԱՐ** Պաշտօնաթերթ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Նիւ Եորք, Ա. Մ. Ն.
109 East 40th Street, New York, N. Y. 10016 — U. S. A.
- 98) **ՅՈՒՍԱԲԵՐ** Քաղաքական, տնտեսական և գրական օրաթերթ, Գահիրէ — Եգիպտոս (Ա. Մ. Ն.)
B. P. 868, Le Caire — Egypte (R. A. U.)
- 99) **ՆԱՅԻՐԻ** Շաբաթաթերթ ազգային-գրական, Պէյրութ — Լիբանան
B. P. 1426, Beyrouth — Liban
- 100) **ՆԱՐԵԿ** Ամսաթերթիկ Ս. Նահատակաց Հայց. Եկեղեցւոյ, Պէյրութ, Նիւ Եորք — Ա. Մ. Ն.
209 - 15 Horace Harding Expressway, Bayside, N. Y. 11364 — U. S. A.
- 101) **ՆԱՐԵԿ** Թերթիկ Ս. Յակոբ Հայց. Առաք. Եկեղեցւոյ, Բէյրութ, Ուիս-քանսին — Ա. Մ. Ն.
935 La Salle Street, Racine, Wisconsin — U. S. A.
- 102) **ՆԱԻԱՍԱՐԳ** Հանգէւ Հայկազեան Գոյէճի Հայկական Ազգութի, Պէյրութ — Լիբանան
P. O. Box 1748, Beirut — Lebanon
- 103) **ՆԵՐԿԱՅ** Ամսագիր, Պ. Ալրէս — Արժանթին
Sarmiento 2615, Buenos Aires — Argentina
- 104) **ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ** Ազգային շաբաթաթերթ, Նիքէա — Յունաստան
Odos Milason No. 2, Nikéa — Grèce
- 105) **ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ** Շաբաթաթերթ ազգային, եկեղեցական, գրական, Նիւ Եորք — Ա. Մ. Ն.
151 West 25th Street, New York, N. Y. 10001 — U. S. A.
- 106) **ՆՈՐ ԱՊԱԳԱՅ** Շաբաթաթերթ ազգային և հասարակական, Փարիզ — Ֆրանսա
47, Rue De Cléry, Paris 2e — France
- 107) **ՆՈՐ ԱՐԱԿԻՐ** Տեղեկատու պաշտօնաթերթ Արարիկի Միութեան, Արքըր Տարպի, Բէնսիլվէնիա — Ա. Մ. Ն.
Arabkir Union, Inc. P. O. Box 303, Upper Darby, Pa. 19082, U. S. A.
- 108) **ՆՈՐ ԿԵԱՆԹ** Պատկերազարդ շաբաթաթերթ, Պէյրութ — Լիբանան
B. P. 3239, Beyrouth — Liban
- 109) **ՆՈՐ ԿԵԱՆԹ** Թուամանայ Շաբաթաթերթ քաղաքական, տնտեսական, բն-կերային, մշակութային, Պուքրէշ — Ռումինիա
Str. Armeneasca Nr. 13, Sectorul 2, Bucuresti — Romania
- 110) **ՆՈՐ ՀԱՃԸՆ** Պաշտօնաթերթ Հանոյ Հայրենակցական Ընդհանուր Միութեան Կեդր. Վարչութեան, Պ. Ալրէս — Արժանթին
Canning 2273, B. Aires (25) — Argentina

- 111) ՆՈՐ ՄԱԼԱ-ԹԻԱ Եռամսեայ պարբերութիւն, Հրատարակութիւն Մալաթիոյ կրթ-
ութիւնաց Ընկերութեան, Ֆիլատէյֆիա, Քէնսիլվանիա, Ա. Մ. Ն.
Educ. Society of Malatia, P. O. B. 214, Philadelphia, Pa. 19105 —
U. S. A.
- 112) ՆՈՐ ՇԻՆԱՐԱՐ Գարբերութիւն, Հրատ. Հ. Բ. Ը. Մ. Ի. Ե. Բ. Ե. Շ. Շ. Կեդրո-
նական Յանձնաժողովի, Փարիզ — Ֆրանսա
11, Square Alboni, Paris (16^e) — France
- 113) ՆՈՐ ՍԵՐԱՍ-ՏԻԱ Տեղեկատու. պաշտօնաթիւն Համաեքսստանայ վերաշինաց
Միութեան, Նիւ Եորք — Ա. Մ. Ն.
P. O. Box 198, Mad. Sq. Sta., New York, N. Y. 10010 — U. S. A.
- 114) ՆՈՐ ՕՐ Եռօրեայ թիւ, Լոս Անճէլէս, Գալիֆորնիա — Ա. Մ. Ն.
5076 W. Pico Boulevard, Los Angeles, Calif. 90019 — U. S. A.
- 115) ՆՈՒԻՐՈՒՄ Գարբերութիւն Հ. Բ. Ը. Մ. Ի. Յովակիմեան-Մանուկեան վար-
ժարանի, Պէյրութ — Լիբանան
P. O. Box 715, Beirut — Lebanon
- 116) ՇԱՐՃՈՒՄ Շարժաթիւն, Գ. Այրէս — Արժանիին
Gurruchaga 1428, Casilla de Correo No. 7 (Suc. 14), B. Aires — Ar-
gentina
- 117) ՇԻՐԱԿ Ամսագիր գրականութեան, արուեստներու և մշակոյթի, Պէյ-
րութ — Լիբանան
P. O. Box 4079, Beirut — Lebanon
- 118) ՇՈՂԱԿԱԹ Պաշտօնաթիւն Ս. Խաչ Դպրեմանուց Պատրիարքութեան Հայոց
Թուրքիոյ, Կոնստանդնուպոլս, Գրական և պատմա-բանա-
սիրական, Իսթանպուլ — Թուրքիա
"Soghagat", Ermeni Patriklighi, Kumkapu, Istanbul — Turkiye
- 119) ՇՈՂԱԿԱԹ Ամսագիր Փաստէնայի Մ. Գր. Լուսաւորիչ Հայոց Առաք-
ելիկացւոյ, Փաստէնա, Գալիֆորնիա — Ա. Մ. Ն.
2215 E. Colorado Blvd., Pasadena, Calif. 91107 — U. S. A.
- 120) ՈՒՍԱՆՈՂ Հրատարակութիւն Սահակեան Լիւթի, Պէյրութ — Լիբանան
B. P. 495, Beyrouth — Liban
- 121) ՈՒՍԱՆՈՂ Հրատ. Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան, Փարիզ —
Ֆրանսա
Union Des Etudiants Arméniens d'Europe, 17 Rue Bleue, Paris (9e) —
France
- 122) ՊԱՅԳԱՐ Եռամսեայ Հանգէս Գրականութեան և Առուեստներու, Ուսման-
թան, Մէլու. — Ա. Մ. Ն.
755 Mt. Auburn Str., Watertown, Mass. 02172 — U. S. A.
- 123) ՊԱՅԳԱՐ Ազգային, քաղաքական և գրական օրաթիւն, Ուսման-
թան, Մէլու. — Ա. Մ. Ն.
755 Mt. Auburn Str., Watertown, Mass. 02172 — U. S. A.
- 124) ՊԱՅԳԱՐ Բաղաձայն, ընկերային, մշակութային շարժաթիւն, Իս-
թանպուլ — Թուրքիա
P. K. 474, Beyoglu, Istanbul — Turkiye
- 125) ՊԱՅ-ՈՒԻՏԻ Գարբերութիւն Մալաթիոյ կրթութեան Ընկերութեան Հրա-
դատ Կեդրոնական վարչութեան, Քլիվլէնտ, Օհայօ, Ա. Մ. Ն.
Educational Assoc. of Malatia, 12813 Gay Ave., Cleveland, Ohio —
U. S. A.
- 126) ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԱՐՁԱԿԱՆԳ Մանկա-պատանեկան ամսագիր, Պէյրութ — Լիբանան
P. O. Box 235, Beirut — Lebanon
- 127) ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ Աթէնքի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդարանի,
Աթէնք — Գրիկոսեան
Eglise Armeno-Catholique, Dourghouti, Athènes (409) — Grèce
- 128) ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԱՆՈՂ Հայկ. ՍՍՀ Գիտութիւններէ Ակադեմիայի,
Երևան — Հայաստան
Abovian Str. No. 15, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.

- 129) ՊԱՐՏԷՋ Մանկամերթ, հր հրատարակութիւն թրքական Ուսուցչաց Միութեան աշակցութեամբ, իսթանպուլ — Թուրքիա
Ferikoy, Kurtulus Savas Sok. No. 55 kat 5, Istanbul — Turkiye
- 130) ՊԻՆԵՐ ՀԼԿԵՄ Կենտրոնի և Վ. Ի. Լենինի Անուան Պիտերական Կազմակերպութեան Հանրապետական Խորհրդի Մանկական Ամսագիր, Երևան — Հայաստան
Red Army Str. No. 41, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 131) ՊԻՆԵՐ ԳԱՆՁ Օրգան ՀԼԿԵՄ Կենտրոնի և Վ. Ի. Լենինի Անուան Պիտերական Կազմակերպութեան Հանրապ. Խորհրդի, Երևան — Հայաստան
Nalbandian Str. No. 4, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 132) ՋԱՆԱԿԻՐ Ազգային, գրական, բնկերային շարաթաթերթ, Գահիրէ, Եգիպտոս — Ա. Մ. Ն.
B. P. 2111, Le Caire, Egypte — R. A. U.
- 133) ՋԱՆԱԿԻՐ Մարդական — երիտասարդական ամսօրեայ, Գահիրէ — Եգիպտոս (Ա. Մ. Ն.)
B. P. 2111, Le Caire — Egypte (R. A. U.)
- 134) ՋԱՆԱԿԻՐ Ամսաթերթիկ Ս. Յովհ. Հայց. Եկեղեցւոյ, Տիթրոյթ, Միչիգըն — Ա. Մ. Ն.
22001 Northwestern Highway, Southfield, Michigan 48075 — U. S. A.
- 135) ՋԱՆԵՐԹ Հոգեւոր պարբերագրութեան, Հրատ. Հայ Աւետ. Հոգեւոր եղբայրութեան, Պէյրութ — Լիբանան
P. O. Box 4944, Beirut — Lebanon
- 136) ՋԱՆԱՍԷՐ Երկարաթաթերթ, Պէյրութ — Լիբանան
P. O. Box 235, Beirut — Lebanon
- 137) ԱՆԶԻՐԱՅ Պարբերագրութեան Հայ Կաթողիկէ երիտասարդաց Միութեան, Պարհ — Ամսուտ — Լիբանան
Ecole St. Mesrob, Bourdj-Hammoud — Liban
- 138) ՍԱՆ Գրական հանդէս Միթրաբեան Սանուց Միութեան, իսթանպուլ — Թուրքիա
Pangalti, Inci Pasaji İçinden 3/5, Istanbul — Turkiye
- 139) ՍԱԻԱՌԱԿ Եարաթաթերթ, Գահիրէ — Եգիպտոս, Ա. Մ. Ն.
Rue Galal, Le Caire — Egypte, R. A. U.
- 140) ՍԵՐՄԱՆԱՅԱՆ Քիրք Հայկական Առողջապահական Միութեան (Ն. Ա. Մ.), Տրէզնո, Փայիֆորնիա — Ա. Մ. Ն.
2421 East Clinton Ave., Fresno, Calif. 93703 — U. S. A.
- 141) ՍԵԻԱՆ Ազգային, հասարակական, գրական շարաթաթերթ, Պ. Այրէս — Արժանիք
C. C. 43 (Suc. 14), B. Aires — Argentina
- 142) ՍԻՈՆ Գոնական, գրական, բանասիրական պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան, Երուսաղէմ — Իսրայէլ
Armenian Patriarchate, Old City, Jerusalem, Israel
- 143) ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍ Օրգան Հայկական ՍՍՀ Կուլտուրայի Միութեան և Հայկական ՍՍՀ Միութեան Երկրի Սովետի Կինեմատոգրաֆիայի Կետական Կոմիտէի, Երևան — Հայաստան
Issahakian Str. No. 28, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 144) ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՔՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Գրական, գեղարուեստական և տեսական — քննադատական ամսագիր — Օրգան Հայկ. ՍՍՀ Գրողների Միութեան վարչութեան, Երևան — Հայաստան
Barekamoutian Str. No. 3, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.
- 145) ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՊՊՐՈՑ Օրգան Հայկական ՍՍՀ Լուսավորութեան Միութեան և Կուլտուրայի Միութեան, Բարձրագոյն Գործիչ և Քրտական Հիմնարկների աշխատողների Արժանիքային Հանրապետական Կոմիտէի, Երևան — Հայաստան
Pushkine Str. No. 38, Yerevan — Armenia, U. S. S. R.